

प्रबन्धचिन्तामणिस्थश्लोकानामकाराद्यनुक्रमः॥

अकरात्कुरुते	२५२	अर्था न सन्ति	८७
टि. अक्षन्नक्षत.	२९७	अर्थिभ्यः कनकस्य....	२४७
अगाधः पाथोधिः....	२९८	अर्द्धं दानववैरिणा....	१२७
अथान्तरिक्ष.....	२२१	अलंकारः शङ्का.	६३
अद्य मे फलवती....	२६९	अशाकभोजी	३१६
अधाम धामधामार्कं	२०६	अष्टमो मरुदेव्यां....	१५२
अधिकारान्निभिर्मासैः	४४	अष्टौ हाटककोटयः	६८
अन्त्योप्याद्यः.....	२	असेव्या मातङ्गाः	३८
मा. अन्धयसुषाण.....	७२	असौ गुणी नमतु	११६
अन्नदानैः पयः	२६८	अस्य श्रीभोज	१२६
मा. अन्नदिणे शिव.	९६	अहिंसालक्षणो	१०२
अपुत्राणां धनं	२१७	अहो मे सौभाग्यं....	१२५
अपूर्वेयं धनुः.....	१५	मा. आई विजपी आई....	६९
अभावप्रभवैः	३०७	आकाश प्रसर	२९९
अभूत्प्राची पिङ्गा....	१२७	आज्ञाभङ्गो नरेन्द्राणां	३७
अभूमिजं	३१७	आज्ञावर्तिषु मण्डलेषु	२४३
अभ्युदृता वसु.....	९५	आतङ्गकारणं	२३५
अमुष्मै चौराय.....	६७	आदौ मयैवायं	१९७
पमेव्यमश्नाति.....	९७	मा. आपण पई प्रभु.	२०४
मा. अम्बयफलं नु.....	१२१	आपदर्थे धनं	६४
अम्बा तुप्पति न	७२	आपद्रतं हससि.....	६२
मा. अम्भणिजो तदेत....	१७	आप्ते दर्शनभागते	१४
अयमवसरः सरः	६५	आवाल्याधिगमात्....	९८
अयि खलु विपमः....	९८	आगोदैर्मरुतो	१२५
अये लाजाञ्जैः	१२५	आयान्ति यान्ति च	२६७

आयुक्तः प्राणदो	१५६	कविषु वादिषु	१२८
आरनालगल.	१०२	मा. कसिणुज्जलो	२७
आहते तव निः	१९	मा. कसुकुरु रे पुत्त	१२१
मा. इक्कह फुल्लह	२३८	मा. काणवि विरह	७०
इदमन्तरमुप	६९	कास्वं सुन्दरि जल्प	२७९
इयमाकृतिरयं.....	८२	कानीनस्य मुनेः.....	१०१
इयमुच्चधियां	३०२	किं कारणां नु धन	९२
उज्ज्वलगुणमभ्युदितं	२११	किं कृतेन न	२२३
उत्थायोत्थाय	१११	कियन्मात्रं जलं.....	६६
उद्धमकेशं पद	४८	किं वर्ण्यते कुच.	१०४
उन्नाहश्रिबुकावधिः	१०४	कुक्षेः कोटर एव.	१२३
टि. उपत्यकायामस्य	१७	कुमुदवनमप.	८६
टि. उपोढरागाञ्चित.	२२	टि. कुशाग्रपुर.....	१७
उमया सहितः	८	टि. कूर्मः पाताल.	१२४
मा. उरुयन्तरवाहलयी	१६	मा. केवलिहुजं न.....	१६९
मा. ऊग्या ताविज्ज न जहिं	४६	मा. केवलिहुउ वि	१६६
मा. एऊ जम्मु नग्गुहं	८०	मा. को जाणइ तुह.....	१४१
एकं मित्रं भूपतिः	२०४	कोणे कोङ्कणकः	७७
एकस्त्वं भुवनो.....	२६२	कोशेनापि युतं	१९९
एतस्मिन्महाति.....	२९०	क्वचित्तूलं क्वचित्	२६३
एतस्यास्य पुरस्य	१९४	क्वचिदुष्णं	३१४
एवं वदन्ती	२२१	क्षुत्क्षामः पथिको	८७
कः कण्ठीरवकण्ठ.....	१६४	क्षुद्राः सान्ति सहस्रशः	१२९
मा. कठं काउं मुक्कं	२०	क्षोणीरक्षण.	२९
कतिपयीदवस.....	६९	मा. खङ्गाराहिं	१९८
कतिपयपुर.	९१	खद्योतद्युतिमो.....	१६७
कथाशेषः कर्णो	२२७	खिन्नं मण्डलमैन्दवं....	१२९
कन्ये कासि न	१२३	गतप्राया रात्रिः	१०९
टि. कापिलात्रेय.	२८	मा. गयगयरह.....	६१
मा. कयलितरू विञ्ज्ञ.....	३१	गते तस्मिन्	२२१

गिरनार	१९८
गुम्फान्विधूय	१
गूर्जराणामिदं	३९
गोपीपीनपयोधर.	११८
गौरी रागवती.....	२६३
घटो जन्मस्थानं.....	१२६
चक्रः पप्रच्छ.....	२९७
चतुर्मासी यावत्.....	२३३
चिन्तागम्भीरकूपात्	९८
चौलः क्रोडं पयोधेः.....	७७
छल्लीछन्नद्रुम.	१७३
छिन्नं ब्रह्माशिरो	२९०
जगद्देव जगत्.....	२९८
टि.मा. जह जह पणसिणि	२७
मा. जह सरसे तह	२९
मा. जा मति पच्छइ	६२
टि. जीर्णे भोजनं	२८
टि. जुहोमि जीवान्.....	२२०
मा. जेसलमोडि मवाह....	१९९
मा. जो करिवराण.....	२४७
मा. जो जेण सुद्धम्माम्मि.	१३९
मा. झाली तुट्ठी किं न	६१
मा. तइं गमूया गिर.	१९८
तत्कृतं यन्न केन	६८
टि. तत्र चार्दाः सौगतानां	१७
तव प्रतापज्वलनात्....	७१
टि. तस्मिन्कृते	२२०
मा. ताण पुरोयं	२९
मा. तित्थयरगुणा	२९८
त्यागैः कल्पद्रुम.....	१२४

त्रयोदशेषुब्द	३२२
त्रिभिर्वर्षैस्त्रिभिः.....	२४९
त्वचं कर्णः शिवि.....	२६२
त्वं चेतसंचरसे	२९०
त्वयि जीवति	२९८
दत्ता कोटी सु.....	१२३
दरिद्रान्सृजतः	२९८
दातुर्नार्थिसमो	१४०
दानं प्रियवाक्.....	२६९
दानं वित्तादृतं.....	७०
दारिद्र्यानल.....	८७
द्विदृक्षुर्भिक्षुरायातः	१९
दिग्वासा यदि तत्	९६
दीयन्तां दशलक्षाणि....	१९
दुःप्रापेषु बहु.....	३२२
दृष्टे श्रीभोजराजेन्द्रे....	१२८
देव त्वत्करनीरदे	१२४
देव दीपोत्सवे	८०
देव श्रीगिरिदुर्ग.	१९३
देवादेशय किं	१६३
देवे दिग्विजय.....	९८
देशाधीशो ग्राम.	९२
मा. दोमुहय निरक्खर	१००
द्वाभ्यां यन्न हरिः	९९
धनुः पौष्यं मौर्वी	१२७
धर्मच्छद्मप्रयोगेण	२६३
धर्मलाम इति	१४
धारायित्वा त्वया	७४
टि. धारावरस्त्वदसि.	१२४
धारावीश धरा	१०१

धिग्रोहणं	४	पर्जन्य इव भूतानां.....	२२६
नम्रस्तिष्ठति	२९१	पाणिग्रहे पुलकितं	९३
नम्रो यत्प्रतिभा	१७१	पातु वो हेमगोपाल....	२२७
नम्रैर्निरुद्धा युवती.	१६४	पिवेद्वृट्सहस्रं	१७७
नद्युत्तारेध्व.	२४६	मा. पुत्रे वाससहस्मे....	१८१९४
न भिक्षा दुर्भिक्षे	८७	पूर्णः स्वामिगुणैः	२६९
न मानसे माद्यति	१९९	टि. पोतानेतान्नय	७६
न यन्मुक्तं पूर्वं:	२१६	प्रतापो राजमार्त्तण्ड....	२९०
न सा सभा यत्र.....	१३०	टि. प्रतिदिशं विलोक्यन्ते.	१७
नाभेः सुतः स	१९२	प्रतिमाधारिणो.....	२९८
नारीणां विदधाति	१६७	प्रवन्दानां	३२२
नाहं स्वर्गफलोप.	९३	प्रहत मुरजमन्द्र.....	१०४
निजकरनिकर.	६९	प्रायः सन्ति प्रकोपाय.	२९१
निजानपि गजान्	१२६	प्रीणिताशेषविश्वासु..	११३
टि. निपीयतां	२२०	वञ्जालक्षोणीपाल	१२८
मा. नियऊयरपूरणम्मि	७४	त्रिन्दवः श्रीयशो	२६०
टि. निर्वातः न कुटी	७९	बुधैः प्रवन्धाः.....	२
नीरक्षीरं गृहीत्वा	१२६	भजेन्माधुकरौ	९०
नृपव्यापारः	२६९	भवत्परीक्षार्थं	२२१
नैवाकृतिः फलति	१८८	भवत्रीजाङ्गुरः	२१३
मा. पङ्ली ताव न	१९७	भुञ्जीमहि वयं	२०४
पञ्चाशत्पञ्च	९७	भूपःप्राहरिके	१३
पञ्चाशद्भस्त.	१२२	भूमिं कामगीव	१४४
पञ्चाशदादौ किल....	१९१	भैकैः कोटर.	७९
मा. पढमो नेहाहारो	३०	भेजवकीर्णतां	१७१
मा. पणसयरी वासाणं	२७९	भोगीन्द्र बहुवा	२७१
पयः प्रदानसामर्थ्यात्	९७	भोजराज मया.....	७९
मा. परपत्थणापवत्तं	७९	भोजे राज्ञि दिवं	१२२
मा. परिओससुन्दराइं	२८	मा. भोय एहु गलि.....	१०९
परोक्षे कार्यहन्तारं	१९३	मा. भोलि मुन्वि म गव्बु....	६१

भ्रातः संवृणु पाणिने ..	१४८
मा. मगं चिय अलहन्तो...	२७
टि. मद्रोः शृङ्गं शक्र.....	२०
मन्दश्चन्द्रकिरीट....	३००
मस्तकस्थायिनं	११०
महाराज श्रीमन्	१२६
महालयो महा	१५४
मा. माहिबीटह	२४८
मा. महुकारसमा	९०
मा. मा जाण कीर	२९
मा. माणुसडा दह	११२
मात्रयाप्पार्थिकं	१८९
मानं मुञ्च सरस्वति	१८९
मान्वाता स मही	९८
गा मङ्कड कुरु	६२
मा स्म संधि	१४७
मीनानने प्रहसिते	२९
मुक्ता भूषणमिन्दु	१२९
मुखं पद्मदल	१९३
मुखे हारावातिः.....	११८
मा. मुग्गमासाइ	९१
मा. मुञ्ज खड्ग्या	९६
मा. मुञ्ज भणइ	९९
मृगेन्द्रं वा मृगारिं.....	२७८
मृतो मृत्युर्जरा	१११
मदिन्यां लब्धजन्मा....	४७
यः पञ्चत्राम	२६६
यत्र तत्र समये	२१३
यथाश्रुतं	३२२
यदपमनति मेघः.....	४०

यदि नामं कुमुद	१७०
यदि नास्तमिते	६६
यदेतच्चन्द्रान्तर्जल	६७
यन्मार्गोपि चतुः	३११
यशःपुञ्जो मुञ्जः.....	६२
यशोवीर लिख	२६०
यस्यान्तर्गिरिश.....	१९३
याँछिङ्गिनो.....	२९८
यावद्विवि कितवौ	३२३
यूकालक्षशतावली.....	२३४
यूपं कृत्वा पशून्	९४
येषां वल्लभया	८१
यौष्माकाधिप	७६
रत्नाकर इव.....	२९८
रत्नाकरात्सद्गुरु	१
रथस्यैक चक्रं	१२७
रसातलं यातु तव	९३
राजन्भोज कुल	७१
राजप्रतिग्रह	२०६
राज्यं यातु श्रियो	१८६
राणा सव्वे वाणिया....	१५८
रात्रो जानुर्दिवा.....	७४
रे रे चित्तं कथं	१३८
रे रे यन्त्रक मा	६२
लक्षं पुनर्लक्षं	६६
लक्ष्मीक्रीडातडागं	१२९
लक्ष्मीर्यास्पति गो	६२
लक्ष्मीश्रया शिवा.....	२६९
लच्छि वाणि मुह.....	२३३
लब्धलक्षा विपत्तेषु	१९४

मा. लिङ्गं जिणपन्नत्तं.....	२९०	श्रीनाभिभूः	१
लिङ्गोपजीविनां	२९८	श्रीमज्जैत्रनृगारि	१८९
लोकः पृच्छति मे	१११	श्रोतव्यः सौगतो	१०२
वक्राम्भोजे सर	१९१६८	श्वः कार्यमद्य	१११
वचनं धनपाल	१०२	संग्रहकपरः प्राप	१४०
मा. वढवाण.....	१९९	संपत्तौ नियमः	१४१
मा. टि. वन्दे अज्जसुहत्थि..	१९	संसारमृगतृष्णा	१३८
वन्यो हस्ती स्फुटिक..	६	संसारार्णवसेतवः.....	२२४
वरं भट्टैर्भाव्यं	२४९	मा. सइरू नही स	१९८
मा. टि. वरिसाणि सय.....	२३	मा. सउचित्त हरिस.....	६०
वर्षासु यः	३१७	स एष भुवन	९६
वस्त्रप्रतिष्ठाचार्य	१७०	टि. सत्यं त्वं भोज	७७
वहति भुवनश्रेणी.....	१२८	सत्यं यूपं तपो	९४
मा. वाढीतो वढवाण.....	१९९	सत्रागारमशेष	१७१
वाढविद्यावतो	१७१	सात्ते ही गिहिमित्ते....	२०७
वासो जडाण	२८९	सद्धत्तसद्गुण	२९१
विजेतव्या लङ्का.....	१२७	समुद्यते साधु	२२१
विद्वद्वाजशिखा	१२६	समुन्नतवन	१२७
विद्धा विद्धा शिलेयं....	११७	मा. सयलजणाणन्द	३०
विवाहयित्वा यः.....	३०९	सरस्वती स्थिता.....	१९
विश्वामित्रपराशर	२०९	सर्वदा सर्वदः	१९
वेलामहल्ल	११३	मा. सायरखाई लंक.....	६३
वैरिणोपिहि	९३	सिंहो वली द्विरद....	२०९
व्रजतर प्राणाः	८७	सिद्धेः स्तनशैल.....	१४४
व्यापिद्धा नयने.....	२२७	सुकृतं न कृतं.....	२६८
शुक्तिद्वयपुटे	१२७	सुरताय नमः.....	१०९
शीतेनोष्णपितस्य	७३	मुह्यदेवेन्द्रस्य	६२
शैत्यं नाम गुणः.....	२९०	सेनाङ्गपारिवार	१४०
शैलेर्बन्धयते.....	१०१	सो जयउ कूड.....	१८९
शौर्यं शत्रुकुल.....	१०३	मा. सोहग्गीउ साहि.....	२२८

ज्ञाताः प्रावृषि ४८
 स्वप्रतापानले येन ४७
 स्वर्गाद्रोपाल कुत्र..... १२६
 स्वापदि तथा महान्तो.. १२३
 हंसैर्लब्धप्रशांसैः २६१
 हंहो श्वेतपटाः १६३
 हठादाकृष्टानां १२९

टि. हत्वात्मानं तत्..... २२१
 हत्वा नृपं पतिं ११६
 हरिरीव बलि १४८
 हारो वेणीदण्डः..... २६
 मा. हेम तुहाला कर..... १३६
 मा. हेला निदलिय..... ७२

॥नरनगनगरनद्यादिविशेषनाम्नामकराद्यनुक्रमः॥

अग्निवेताल ११६।७९
 अङ्गराज..... १२८
 अच्छोदक १९९
 अजयदेव २४९
 अजयपाल..... २४९।२४६स्त्र.
 अणाहिल्ल ३३।८०।१९१
 अणाहिल्लपुर... ३४।४३।१४७
 १८४।२०३स्त्र २१६।२१८
 २३२।२३३।२३९
 अनुपमा.. २९२।२६४।२६९
 २६७।२६९
 अनुपमसरः २९६
 अन्निकापुत्र १८।१९
 टि. अभयकुमारः १८
 अभयदेवसूरिः २७४।३११स्त्र
 अन्नद २०।१२०२
 अम्बिका..... ३१८
 अरिष्टनेमिप्रासादे १६१
 अर्जुन १२४
 अर्जुनदेव २००

अर्द्धाष्टमदेश २०७
 अर्बुद २०१।२८३
 अर्बुदनामा नागः २८४
 अर्बुदवसहिका २९९
 अवान्ति २७०।३१२
 अवान्तिसुकुमाल..... १६
 अशोकचन्द्र १६।१८
 अशोकश्री १६
 अश्विनीकुमार ३१६
 अष्टापद ३०८
 अष्टापदप्रासाद --- २९७
 टि. मा. अस्ताववोहितित्थ २२९
 आकडदेव ३८
 आकडेश्वर ३८
 आकेवालीयात्रामे २६८
 आत्रेय २८ स्त्र
 धानाकभूप १९०।१९९
 २४२ स्त्र
 आनाकनन्दन २९०
 आनाकिसूरि ३३९

आभड १७२
आभीर २४३
आमिगपुरोहित..... २०९
आम्नड.... १३८।२०।१२०२ २०३ ख
आम्नभट २१८।२२० ख २२३।ख २२४।२४८
टि. आर्यमहागिरि.... १६।स्वा।१९
टि. आर्यसुहस्ती १६।च।१९
टि. आलिग १४९।१४६।स्व
आलिङ्ग..... १९२।१९७। १९९।२३३
आलिम २६३
आवश्यकवन्दनानिर्युक्ति २९८
आशाराजमन्त्री २९१
आशाराजविहार २९६
आशापल्ली १३४
आशाभिधान १३४
आशाम्बिलीग्राम १७६
उच्चायां २४३
मा. उज्जन्तसेल ३१९
उज्जयन्त १९९।१६०।ख २१२।२३८।२९६।२९७
उज्जाग्रामे १७८ ख
उदयन १३७।स्वा।१९३।१९७ स्वा।२०४।२०७।२०९ २१०।स्वा।२१७।२१८
उदयनचैत्य २२४
उदयनविहार १३७ ख
उदयप्रभेदेव १७१

उदयमती १३१
उदाभिधान १३६
टि. उदायी १६।१८
उपसर्गहरस्तोत्र ३०८
उमापतिघर २८९।२९१ ख
ऋषभः १९२
ऋषभदेवप्रासाद १९१
टि. ऋषभपुर १७
एकपदः ३१८
कङ्करीस ४९
कच्छपलक्ष..... ४७
टि. कच्छे २४३
कण्टकेश्वर ३८
कण्ठाभरण १४८
कण्ठेश्वरी ३९
कद्रमहाकाल १३१
टि. मा. कन्तिपुराओ..... २९
कन्याडि ४३
कन्यादुर्ग ४० ख
कन्यकुब्ज ३१८
कर्पदिमन्त्री २२९।२२६ २२७।ख, २२८।घ२२९ स्व २१८। २३०।२४६
कर्पदियक्ष ३२१
टि. कपिल.... २८ ख
कापिलकोटिदुर्गे ४६
कमलया १२८
करम्नविहार २३२
कर्करायां ३८
कर्ण... १२१।१२२।१२३।ख

१३१११३२ घ १३३
 १३४। २२७। २३७ ग
 २६२। २९८
 कर्णदेवस्य १९२
 कर्णमेरुप्रासाद... १७५। १७६
 कर्णसागर १३४
 कर्णाट. १६१। १६२। १८५।
 टि. २४३
 कर्णावती १३७ ग। १६१ टि.
 १६२। २०९ ख।
 कर्णेश्वर १३४
 कर्पूरकविः १२३
 कलाविणि २०२ टि.
 कलहपञ्चानन १९८ ख. १९९ टि.
 कल्याणकटक्रे ३१ टि.
 काकरग्राम ३४
 काकाल १६९ टि.
 काकू २७५ ख. मा.
 कातन्त्र १४८ टि.
 टि. कात्यायन २२
 कान्हडदेव १९५ ग
 कान्हनाभि २३१
 कान्त्यां'पुरि' २८५। ३१२
 कामन्दकीयनीति २२५
 कामलता ४५। ४६
 कामशास्त्र १०३
 कामिततर्थि २८३
 टि. कालक. २७
 टि. कालभैरवीय १४५
 कालभैघ. ३१८ टि.

९
 टि. कालाम्बिरुद्र २१
 कालिका ९
 कालिदास ९
 कालिन्दी १८९
 टि. मा. कालियकालकान्वय. २७
 काशहृदनगर ५६
 काशिनगरी २२७। २४३
 काश्मीर २९२
 कीरे १४५
 कीर्त्तिराज २४३
 कुङ्कणदेश ४५
 कुङ्केश्वर १६। २१। २२। १९४
 कुणाल १६
 कुन्तलपतेः २९७
 कुन्तलेश्वर १२८
 कुमरस्य २४४
 कुमरनरिन्दो १९४। टि. १८
 कुमार २४४
 कुमारदेवी २५१
 कुमारदेवीसरः २५६
 कुमारपाल १९१ ख.
 १९२ ख. १९९। १९५
 १९७ ख। १९९। २०३
 २०४। २१८। २२५।
 २२६। २२७। २२९
 २३०। २३७। २४१
 २४३। ग। २४५
 २४८। २५७
 कुमारपालचरित्र. २२२

कुमारपालविहारे २२८।२३६	गुणचन्द्र १
कुमाराविहारप्रासादे २३३	गूर्जरदेश १६१।टि. २४३।
कुमारसंभव ९।टि.	गोदावरी २९।३१।९८
कुमुदचन्द्र.... १६१ख. १६३	गोनश २०८
ख. १६९घ. १६६ग १६७	गोवर्द्धनराजा २८९
१६८ख १६९ग १७०ख	गोविन्दाचार्य.... ७२
कुरुकुल्लादेवी १६९	गौडदेश ८०।१७४।२८९
कुलचन्द्रेण ८०।टि.	गौतम २२
टि. कुशाग्रपुर १७	गौरी ३१९
कुसुमपुरे २८७	चउलादेवी १९१ ख
टि. कूणिक १०८	चउलिङ्गनामा १९७।१९९
कृपाणिकाप्रबन्ध ३२०।टि.	चण्डिका १४९ख.
केशचण्डक १६९।टि.	चण्डे १४९ख.
कोच्छरना १३४।टि.मा.	चन्दगुप्तो राया. २२४
टि. कोणिक १६१।८ख.	चन्दनाथदेव ४८
कोषकालानल.... २९९।टि.मा.	चन्दलेहा २६।२२४
कोछापु. ३०।१८२।टि.	चन्द्रगुप्त.... १६।१७।२२९
कौङ्कण २०१।२०२।२०३	चन्द्रप्रभ २९७।२७८
२४३।२४४	चन्द्रलेखा. ३१०।टि. २२९
टि. कौशाम्बी १८	चन्द्रावती २९९
टि. क्षितिप्रतिष्ठ १७।टि.	चम्पकपुर १७
क्षेत्राधिपत्युत्पात्तिप्रबन्ध ३१९	चाङ्गदेव.... २०८।२०९
क्षेमराज ३९	चाचिणेश्वर ४८
मा. खङ्गार १९८	चाणाक्य १०३।१६४।टि. १६
खेडमहास्थानि.... २७२	चान्द्र १४८
गङ्गा १८९	चापोत्कटवंश.... ३८
गण्डवृहस्पति २१२।२१३	चामुण्डा.... २०८
२१४	चामुण्डराज ३७।४८।२५१
गाजणी २४३।टि.	चारित्रमुन्दरगणि २२२।
गाडरारघट २४९	२४४

चाविग २०७।२०८।ख.२०९।
ख. २१० ख.

चाहड	२११
चित्रकूट	१९९
चिन्तामणिगणेश	३१२
चौडदेश	२८५
जगन्मपणात्रिरुद	४९
जगद्व २९६ग.२९७ग२९८	छ. २९९ ख.	
जम्बाभिधान	३२। ३४
जम्बूद्वीप	१६३
जयकेशीराज	१३१।१३२
	१८५ ख.	
जयचन्द्र	१८४।१८५।२९२	
जयतलदेवी	२५२।२६६
जयदेव	१६२
डि. जयदेवभुवन	१४५
जयन्तीदेवी	१३४
जयमङ्गलमूरि	१५४
जयसिंहदेव	१३३।१७८
डि. जयसिंहाचार्य	१८
जयमेनमूरि	२६७
जामातृशुद्धि	९
जाग्न	१५९
जावालपुर	२५९
जालन्धर	२४३
जालितरु	३४
जिनदत्तमूर्तिविर्यटीयः	२५८
जीमूतवाहनः	२६२

मा. जैसलु.	१९८।१९९।१८९
जैत्रभृगारिदेवनृप १८९
जैत्रसिंह २६९
जैनव्याकरण १४६
जैनेन्द्रव्याकरण १४६
ज्ञानसागर २४
झालाज्ञातीय १७९
झोलिकाबिहारे २३८
डामर ७६ टि. ७७ ग.
	७८।ख ८२।८३।१२०
	१२१।१२२
डाहलदेशीय १५६।२३७
ढक्कशाला २८२
ढक्काभिधान ३०८
तिलकमञ्जरी ९९।१००
तुङ्गनामा ३०१ ग.
तेजःपाल २५१।२५२
	२५३।२६२। घ २६३
	२६५।२६६।२६७ व.
	२६८।२६९
तौलिप ५८।५९।७८।ग.
त्रिभुवनपाल १९१
त्रिभुवनपालविहार २१९
त्रिपुरुपधर्मस्थान. ४४।४५
	२०३ ख.
त्रिपुरुपप्रासाद. ४३।१४९
त्रिपाटिशलाकापुरुपचरित्र. २१६
त्रैलोक्यपाद ३१८
दण्डकुमार ३८

दधीचि २६२।२९८	धुन्धुक्कनगर २०७।२०८
दशरथ ६२	२३८
टि. दशवैकालिक १८	नगरपुराणे १९१
मा. दससिरु ६३	टि. नडोलाग्रामे १४९
दान्त १०	टि. नन्द १६।१९।२७।१३ ३०६
टि. दिवाकरनामानं २१	नन्दिर्वद्धन २८७
दीप २४३	टि. नन्दिषेण १८
दुर्लभराज ४९	नन्दीश्वरकर्मस्थोये २९६
दुर्लभसरः ४९	नन्दीश्वरावतारे २९९
देमतीराज्ञ्या १३२	नयचक्रग्रन्थ २७४
देवचन्द्र २०८।२०९	नवघनाभिधं.... १९७।१९९
देवराज २९०	नव्यभोजस्वामिप्रासाद ८९
देवसूरि १६१ ख १६२	नहुष २१६
ख १६३।१६४।१६६ ग.	नाइकिदेव्या २४८
१६९।१७१ घ.	टि. नागज्जुग २९ ख २६ग
देवाचार्य १६१ १६२	टि. नागपुरुष २८
१६३।१६७।खा १६८	टि. नागहृदे २९।३१
१६९।१७० घ.	नागाज्जुर्न ४७।३०८
देवादित्य २७२	३१०।३१२
द्वारवत्यां ३०८ ख	नाचिराज १२३ ड.
धनदः ३२०।३२१	नाभाग २३६
धनपति ३०९	नाभि. १। टि. २१।१९२ ख.
धनपाल. ९९।१०१।१०२	नीलकण्ठेश्वर १२३।२११
धनेश्वर ३१२	टि. नेमिचन्द्रसूरिः २३
धरणिग २६७	नेमीश्वर.... १९९
धरणेन्द्र ३११	टि. पञ्चाल २८ ख
धर्मदेव १	पञ्चासरग्राम ३१।३४
धामणउलिया ३१७	पञ्चासरचैत्य ३४
धारा. ४९।७९।८९।१०१	पत्तनं १९२।२९७
१४३।३१४।३१७।३१८	टि. पद्माकर १४९ ख.

पद्मावती २९९	व	पृथ्वीराज.....	३००	व	३०२
पम्पा १९९		प्रतिष्ठानपुर ३०३	ग.	३०४
परमर्दी २४९	२९६	प्रद्युम्नाचार्य २९९	ख.	३००
परमार ३००	ख	प्रबन्धचिन्तामणि १७०		
परमारवंश ९९	ख	प्रभासक्षेत्र २२८	१२९७	
पराशर ४९		प्रवचनसारोद्धार २३		
पछ्छीग्राम २०९		प्रियङ्गुमञ्जरी ६		
पि. पाटलीपुत्रनगर. १७१	२७	फुलडाभिधान ४६		
पाटलीपुर ३०९		बन्धेरानगर २४०		
पाताक २७१		वप्पभट्टिसूरि २३		
पि पादलित्त २७९	मा.	वर्पर ३१८		
पादलित्तपुर २७९		बलानकमण्डप १८३	ख.	
पादलित्तचार्य २९९		बलि ३१९		
मा. पि. पायलित्तचार्य ३०८		बल्लाल २६२	१२९८	
पार्श्वनाथ	२१९	३०९	बाउलाग्रामे १२८		
पि. पार्श्वनाथसंवत्सर २२		वारव २९४		
पालिताणके २९६		बालचन्द्र ४०	ख.	४२
मा. पि. पालित्तउ २७		बालमूलराज २६३		
ना. पि. पालित्तगणहर, २७		बाहडनामा २४८		
पाहिणिनाम्नी	२०३	२०८	बाहुलोड	१३१	१३९	१४१
पीपलुडाग्राम ३३		बिन्दुसार १६		
पुण्यसार २८६	२८७	बीजकुमार ३८		
पुराणनृप २८९		बृहस्पतिगण्ड.	२१२	२१९	२१३
पुष्पकेतुराजा १८		बौद्धमत १७२		
पुष्पचूलमुत्रः १८		ब्रह्मप्रासाद १९१		
पुष्पचूलापुत्री १८		भंभेरी २४३		
पुष्पभद्रपुर १८					
पुष्पवतीराज्ञी १८					

भट्टमात्र ३घ.	१०३ख. १०४ १२१ ग
भट्टारिकाभिरुआणी. १३१	१२२ गा १२३। १०४ टि.
भट्टारिकाश्रीयोगेश्वरी. ३७	१२६घ. १२७। १२८ ख.
भद्रबाहु ३०६। ३०७	३१४। ३१५ ख.
भरत. ११२ख। २१६। २१९	टि. भोपळा २५
भरतखण्ड १५२	मखतीर्थ २६३
भर्तृहरि ३१३ख. ३१४	मतिसार २८५
भारती १०२	मदनपाल १३४। १३६
भिष्ममाल ८८	मदनराज्ञी २५०
भीम ७६। ७८ख. ७९	मदनरेखा ३०४
८०। ८२घ। १२१ग। १२२ टि.	मदनशंकरप्रासाद ४९
खा १२९। १३१	मनक १८
टि. भीमडीयाक ७७	मयणल्लदेवी. १३१। १३२
भीमदेव. १९१ख२४९। २५०	ग. १३३। १३९ग. १६५
भीमभोजप्रबन्धौ ६४	१८५। १८६
भीमाभिवानं. ४९। ५०। ६४	मरुदेवी १५२ख
७२ ख	मरुमण्डल २७५
भीमेश्वरदेव. १३१। १९१	मलधारिहेमसूरि १३८
भूपलनाम्नी ३०८	मल्लनामा. ७३ख. २७४ ग
भूयगडदेव ३८। ३९	मल्लिकार्जुन २०१। २०२
भूयगडराज ३८। ख	घ. २०३
भूयगडेश्वर ३९ टि.	महाणिका ३३
टि. भृगुकच्छपुर २०	महाकाल १६। १००
भृगुपुर. २२०। २२३। २६०	महाकालदेव. १४९। १५०
भैरवः ३१८	महानन्द ३०४
भैरवानन्दयोगी १२	महाभारत १०१
भोगपुर ७८	महाराष्ट्रदेश. १७८। २४३
भोज ५७। ६३। ६४। ख टि.	महालक्ष्मी ३०। १८३। २८२
७१ख. ७२। १००। १०१।	महालक्ष्मीप्रासाद ३१
	महावीर १४६ टि. १६

माङ्गुनामा	ग १८	मुनिसुव्रत	२२४
माङ्गुस्थाण्डिल	१७९ टि.	मुरुण्डराज	२७
माघपण्डित	१८०	मूलराज	४० घ ४१ घ ४२
	८३ ग ८४ ख	घ ४६ ग ४७ ख १२९।१३.	१३१।१४८।२४३
	८९ ख ८६।८८	मूलराजवसहिका	४३
माणिक्यपण्डित	१६४	मूलेश्वरप्रासाद	४३
मानस	१९९	मृणालवती	९९ ख.
मान्धाता	९८	मेघकुमार	१८
मायासुर	३० ख. टि.	मेघनाद	३१८
मारवे	२४३	मेरुतुङ्ग	१।१७२
मालव	३१।८०।८९	मेवाडे	२४३
	८६।१४२।१४९।२४३	मोढवसहिका	२०८
मालवक	१४९।१५० ख	यशःपटहनाम्नि	१४३
	१७७।१७८।१८४।ख.	यशश्चन्द्रगणि	२०६
	१८७।१९०।१९१	यशोधवलनामा	२२३ ख.
	१९४।२०३	यशोभद्र	१४३
मालवकमण्डलं	४९।९७	यशोवर्मा	१६९ ख.
	६३।६४	१४७।१४९।१८४।१९०	२९९
मालवदेव	२९९	यशोवीरमन्त्री	२६० ख.
माहिच	४६।४७	युगादिदेव	१६१।२१७।२७३
मुञ्ज	४९।९०।९९	युधिष्ठिर	९८
	९७ ग. टि. ९८।९९ ग. ६२	योगराज	३९।३७
ग ६३ ख. १२३		योगशास्त्र	२१६।२३०
मुञ्जालदेव	३९	रङ्ग	२७९।२७६।२७७
मुञ्जालदेवप्रासाद	४३	रघु	२७८।२७९
मुञ्जालमन्त्री	१३३।१४३	रणसिंह	१०३।२९६
	१४७।२९३		२५।३०८
मुञ्जालस्वामी	१३६		
मुणालवर्द्ध	९९		
मुनिदेशाचार्य	१७१ टि.		

रत्नपरीक्षाग्रन्थ १७२	लवणप्रासाद. २६३।२६६ख
रत्नप्रभ १६३।१६९	लवणसाहप्रासाद. २९० ग. २९९
रत्नमालपुरे २८०	लाखाक. ४९।४६।ख.४७
रत्नशेखर. २८०।२८२ ख.	लाछीनाम्नी १३७
रत्नाकर १६४	लाट २४३
रत्नादित्प ३७ टि.	लीलादेवी ३९
राजकुमार ३८ ख.	लीलाभिधान १३४
टि. राजगृह १७ ख. १८	लूणपाल २६१ख.
राजापितामहविरुद्ध २०३	लूणपालेश्वर २६१
राजप्रतिग्रह २०६	लूणिग २५९।२९९
रामचन्द्र १९४।१९९	लूणिगवसहिप्रासाद..... २९९
१९९ख.२२७।२२८।२४७	लूतारोग २४३ ख.
रामेश्वर ९९	लूतिरोगिण ४७
राष्ट्रकूट २५१	वज्रसेन २०
रुद्रमहाकालप्रासाद. १४९ टि.	वटपद्रक २३१
रुद्रादित्प. ९९।९८ ख	वडसरग्रामे १४३
रेवा १८९	वढीयार ३१
रैवत १६०।३१७	वणनाम्नि वृक्षे ३१
रोहक ६४	वनराज ३२।३३।३४ ३९ख.
रोहणाचल ३।४	वयजलदेव ४९।२४९
मा. लंकगढ..... ६३	वररुचि ६।१९
मा. लकखउ ४६	वराहमिहिर ३०९।३०६।ख.
लक्षजननी ४७ टि.	वर्द्धमानपुर..... १।५७।२१७
लक्षणावती २८९	वर्द्धमानप्रतिमा २७८
लक्षहोम ४७	वर्द्धमानसंवत्सर २२
लक्षणसेन २८९	वर्द्धमानमूरि २७८
लघुबाहड ३१४	वलभी, २७।५।ख२७६।२७७ २७८।२७९
टि. लघुभैवानन्द १४९	
लङ्का ७९।१६३।१८१	
ललितसरः २९९	

चलभीमङ्ग	२७९	विजया	१०३।१०४
वृद्धभद्र	४९	विजयसेनसूरि	२५३
वृद्धभराज	४९	विनता	१००
वस्तुपाल	२५२।२५४।२६०		विभीषण	१८१।१८२
ख. २६१।२६२।२६४			विमलगिरि	२१७।२७३
२६७।२६८।ख. २६९।ख			विमलवसाहिका	२५९
वाग्भटपुर	२१९	विरहकवृक्ष	२०१
वाग्भटप्रबन्ध.	३१४।३१७		विश्वल	२२९
वाग्भटमन्त्री	१९७।२२०	विश्वामित्र	२०५
२३९।२४०।३१४			विश्वेश्वरकवि.	२२६
३१६।ख.			विहङ्गकुमार	१८
वात्स्यायन	१०३	वीतरागस्तोत्र.	२।६।२१६
वामराशिविप्र.	२३४	वीरधवल.	२५०।२५१।ख
वायटीयजिन	१३७	२५२।२५५।२६३।२६४		
वाराणसी.	४९।१०५।२२६		२६५।२६६।२६७।ख		
वाराहीग्राम	१७७	२६९।ख		
वाराहीसंहिता	३०६	वीरमती	३२
वालाकदेश	१७६।टि.	वीरसूरि	१६९
वासनाप्रबन्धः	३१९	वीसलदेव	२६७
वासुके	३०८।टि.	वृद्धवादिमूरि	२१
वाहड.	१३८।१९७।१९८।ख.		वृषभ	१५२।ख.
मा. विक्रमराय	१९४	वृहद्वाहड	११५।३१४
विक्रम.	२।३।५।६।७।१०।टि.		वैभारगिरि	१७
ख १।२।ख १।३।१।४।१।५।२।०			शकटालमन्त्री.	३०६।टि. १९
ख ६।३।६।९।टि. २।५।२।२			शकुनिकाविहार.	२।१।८।२।२०	
१।२।३।३।०।ख			२।२।४।२।५।५।टि. २०		
टि. विक्रमादित्य	२९	शक्रावतार	१००
विक्रमार्क.	३।४।२०।७।२।७०		शङ्खनामा	२।६०।२।६।६।ड. ३२०	
विक्रहराज	२२९	शङ्खपुर.	३२०।३२१
	२७१।ख. ३।१।३		शतानन्दपुर	३

शत्रुंजय. १३८।१९१।१६०	१२९।१३१।३।१३४
ख. २१२।२१८।२१९ख.	१४४।१९३।१९९
२३८।२९७ टि. २२	१६२।१७२।२०७
टि. गय्यंभवसूरि १८	२०८।२१२ख २१९
शाकंभरी ४०।४१	२२६।२३१।२३२
शाकटायन १४८।१६९	२४१
शातवाहन २४।३०८	श्रीपालकवि.... १९४।१९६
शान्तिसूरि १६२	श्रीपुञ्जराज२८२।२८३।२८४
टि. शालवाहन ३१ टि.	श्रीपुण्ये नगरे.... २२९
टि. शालिवाहन २६।२८	श्रीमाता.... २८३।ख२८४ख
शिप्राश्रवन्ती ... २७०	श्रीमालनगर. ८३।८४।८८
शिनि २६२	श्रीमालपुर २७८
शिलादित्य २७२।२७३	श्रीमालभूपाल.... २८६
२७४।२७७।२७९	श्रीसिद्धेन १९४।१९५।१५६
शिवपत्तन २७८ टि.	श्रीहर्षनामा ९९
शिवपुराण ४४।२१३ टि.	श्रेणिक १६ ख. १८
शीताभिधाना १०३	संग्रहगाथाकोश २६
शीलगुणमूरि ३१।३४	संप्रति.... १६। टि. मा १९
शीलीरोगेण ४९	सइयदनामा.... २६०।२६१
शुभकेशी १३१ टि.	मा. सउलियाविहारस्त २२९
शूद्रक ३० टि. ३१	सज्जनदण्डाधिप.... १९९ख
शैवेय २९७	सत्यपुरावतारे २९९
शोभन. १०१।२९९।२६६	सपादलक्ष.... १९०।१९७ख.
श्यामलनामा १४३	१९८।१९९।२४३
श्रियादेवी ३४	३००।३०२
श्रीगिरिदुर्गमल्ल १९४	सपादलक्षक्षितिपाति. ४० ग.
श्रीगुणचन्द्र १	४१ख ४३।१९७
श्रीदेवी ३२	सपादलक्षदेशे.... २३२
श्रीनगरमहास्थान १९१	सपादलक्षीयराज २२९
श्रीपत्तन ३८।४३।४८	सरस्वतीसरित् ४३।४४ १८९

सहस्रलिङ्गधर्मस्थान.	१४२		
सहस्रलिङ्गसरः	१४९		
साखड	१३११९९०	१७९।१८१।१८२	
साङ्गण	१९१।१८४।१८५	घ.१८३ख.१८४ख.	
सातवाहन	३३	१८७ग.१९०।१९७	
सान्तूमन्त्री	२९१		
सान्तूवसहिता	१३६।१३८	सिद्धसेन	२३ घ.
साभ्रमनी	१३८	सिद्धसेनदिवाकर	२०।२२
सामलनामा	१७६	सिद्धसेनाचार्य	१३।१४
टि. सालवाहन	१९८ ख.	ग. १७।१८	
टि. मा. सालाहण	२४	सिद्धहेमाभिवान	१४७।१४८
सालिगदसहिताप्रासादे.	२३२	सिद्धाधिप	१८९।१८७
साहसङ्ग	६।४७	सिद्धिभर्तुः	१८९।१९९
सिंहदन्तभट	९९	सिद्धेन्द्र	१९९।१९६० ख.
सिंहपुर	१७६ ख.	सिन्धुराज	१९४
सिद्धचक्रवर्ती	२९६	सिन्धुल	९९
सिद्धनृप	१९२ ख.। २३३	सिप्रासरित्	९९
मा. टि. सिद्धपुरिस	२३४ ख.टि.	टि. सिरिपुत्रे नयरे	३१२
सिद्धराज	२९	सीन्धल.	२२४
ख १४२। १४४ ख.	१३४।१३९	सीलनाभिवान	९९ख.९६ ग.
१४६। १४७। १४९		सीलनामा कौतुकी	१८४
१९०। १९४। १९७		सुंवरनामा	२४९
१६०। १६२ख। १६६		सुदंसणा	२१७
ख। १६९ख। १७०		सुधर्मा	२२५
१७२। १७३ख. १७५		सुप्रतिबुद्धाचार्य	१८१
१७६। १७७। १७८		सुभगा	१६
		सुमुख्यया	२७२
		सुरत्राण	२२
		सुव्रतप्रासाद	२६४ख
		सुव्रतस्वामी	२२४
		सुस्थिताचार्य	२२४
		सूहवनाम्नी	१६।१७
			२९२

सेढीतटिन्याः ३१०	हरिपाल १९१
मा. टि. सेढीनई २९	हरिभद्र २९१
सैन्धवीदेवी २२३	टि. हल्लकुमार १८
सैन्धवे २४३	टि. हाल ३१
सोमनाथ ४३१३९।२११	हेमखण्ड २४९
सोमेश्वर ४३।४७।१३१	हेमचन्द्र १४४ख.१४९
१३२।१४० ख १४१।	टि. छ १४९।१९५टि.
१६०।१७८।१८६।२०७	१५६।१५७ख. १६३
।२९७।३०२।३१९ग	१६५।१६६।गा १७२
सोमेश्वरकावि २६१	१७५।२०१ख. २०३
सोमेश्वरदेव. २६२।२६८	२०५। २०६।२०७
सोमेश्वरपत्तन ३९।२३३	२१०।२११।ख२१२
सोलाकनामा २००ख.१३८	२१३।२१४ख. २१५
२४२	२३८।२३९घ. २४८
सोहडनामा २४९	मा. हेमडसेवड २३४
सौराष्ट्रे २४३	हेमनिष्पत्तिविद्या २४०
टि. स्तम्भनक २७९।३१२	हेममूरि. १७२।२२६।२३५
स्तम्भतीर्थ १९३।२३२	हेमाचार्य. १४७।१४८।१६२
२६०टि. १४९	१७१।१७३।१७५।१९३
टि. स्थूलिभद्र १६ख.१९ग	२००।२१०।२१४ ख.
टि. स्थूलिभद्रचरित. १४९।१४६	२२३।२३५।२५७
हम्मीर २२७	

॥ प्राकृतशब्दपदानामकाराद्यनुक्रमः ॥

अडएहिं-अतीतैः T २२४-८	अन्नारि-अधुना १६-६
अडक्कमे-अतिक्रमे २७९-१२	अभिहाणा-अभिधाना T २६-१
अच्चभूट-अत्यद्भुत. ७१-१	अंबडेण-आम्नभटेन T २२५-४
अच्चंभ आश्रयभूत. २३६-१	अंबय-आम्नभट. १२१-३
अच्छइकार-आश्रयकार. २०१-६	अम्माणिओ-अस्मदीयः १७-१
अच्छीणि-अक्षीणि २३९-१८	अम्मीण-आस्माकीनः १९८-७
अज्ज-आर्य T १९-९	अयं-इदम्. २९-३
अज्जप्प-अध्यात्म २९९-२	अरीढं-अनवगणना २९-३
अट्ट-अष्टौ T ३४॥४६॥	अलहंतो-अलममानः २७-१
अट्टहिं-अष्टभिः T २७९-६	अवरि-अपरा ११२-९
अट्टावीस- अष्टाविंश. T २२९-१	असमत्था-असमर्थाः ७४-११
अणिसिय-अनिश्रिताः ९०-८	असाढि-आषाढीय. १६-६
अणु-अनु ११३-४	अस्सावन्नोह-अश्वावन्नोध T २९५-७
अणुदिणं-अनुदिनम् २९-१	अहवा-अथवा ४६-१८
अणुहरइ-अनुसरति १९७-३	अहिए-आधिके १८-३
अणोगानि-अनेकानि T २२९-३	आइवां-आगच्छामः १२१-१०
अत्तणो-आत्मनः २९-४	आई-अम्ना ६९-११
अत्थमणु-अस्तमन. २४८-२	आउराणं-आतुराणाम् ९२-३
अत्थि-अस्ति ९२-१	आणंदयरो-आनन्दकर. ३०-३
अत्थि-अस्थि २०४-३	आणेहि-आनिनाय T २७-२
अदिट्ठी-अदृष्टा १९७-१	आपण-आत्मा २०४-२
अंधय-अन्वक. ७२-६	आयरिए-आचार्यम्- T २९-११
अन्न-अन्य. ३०-२	आया-आयातौ T २६-२
अन्नादिणे-अन्यादिने ९६-१०	आवइ-आवति १९९-२
अन्ना-अन्यः T २७९-७	आविसिइ-आगमिप्यसि T ८१-२
अप्पणे-आत्मनः T २७-३	आहार-आधार. ३०-१
अप्पाणं आत्मानम् २०-४	इक्क-एक. ७०-१८९

इकज-एक एव ११२-९
 इकस-एकस्य ७१-८
 इकह-एकस्य २३८-८
 इकारसेहि-एकादशभिः T२२४ ७
 इच्छए-इच्छति २०७-१
 इत्थंतरि-इत्यन्तरे T८१-२
 इत्थी-स्त्री. १६९-१६६
 इस-एषा ९९-१४
 ई-इति १६९-१३
 ईस-ईपत् २३९-१८
 उच्छंग-उत्सङ्ग २९-६
 उजंत-उज्जयन्त T३१९-१
 उड्ढावियउ-उड्ढायितः ७०-१६
 उत्ताणु-उत्तानं २२८ ७
 उत्तु-पुत्रः १४१ १६
 उन्नयाण-उन्नतयोः २७-१
 उप्पत्ती-उत्पत्तिः T२२९-२
 उर्वित्री-उर्विभ्रः २७-२
 उठ्भुय-उठ्भूत. २९-२
 उन्मीयइ-उन्मीयते १९७-९
 उन्मुहं-उन्मुखं ६१-९
 उर-उरसि १०९-९
 उयर-उदर. ७४-११
 उरुयंतर-उर्वन्तर. १६-१
 उरे-उरसि २७-२
 उवएसार्ड-उपदेशात् T२७-२
 उएवारिं-उपारि २२४-९
 उवसगो-उपसर्गः २२९-६
 उव्दण्णो-उत्पन्नः T२३-२

उव्वरिए-उद्वरित. ९१-८
 उग्या-उद्यताः ४६-१७
 उण-पुनः २७९-१२
 ऊपहरी-उपहृताः २३६-६
 एऊ-एतत् ८०-३
 एकला-एकाकी १२१-१०
 एक-एकम् १९८-९
 एको-एकः ३१९-१
 एगारस-एकादश T२२९-१
 एयं-एतत् १६९॥२९॥
 एयइ-एतैः २३९-१७
 एयाइ-एताः २६-७
 एयाओ-एताः ३१-२
 एरिसं-एतादृशम् ७९-१
 एस-एषः T३०-२२९
 एसा-एषा T२२९-२
 एसो-एषः T३४-३
 एहु-एतत् १०९-४
 कइ-किमपि २०४-२
 कओ-कृतः T२२९॥७९॥
 कच्चाग्नि-अपक्वे ९१-७
 कज्ज-कार्य. १२१॥२०४॥
 कंचुयउ-कञ्चुकः २२८-७
 कठं-कष्टम् २०-४
 कणग-कणक. ९२-३
 कणगु-कनकम् ९२-२
 कणयं-कनकम् १००-९
 कंठि-कण्ठे ७०॥१७॥
 कंठुलउ-कण्ठीयकम् १०९-४

कंतह-कान्तस्य ११२-९
 कंति-कान्ति T२९-१३
 कन्ह-कृष्ण (कर्ण) १७-१
 कप्पो-कल्प, T२२९-७
 कमलस्स-कमलस्य १९७-३
 कमु-किमु १२१-९
 कमेण-क्रमेण T२९-३
 कयं-कृतम् १८९-४
 कयलि-कदलि. ३१-१
 कयली-कदली २९-३
 कयावि-कदापि T२९ ११
 करत्तन-कत्तन. १२१-९
 करालिइ-करालितया ७०-१६
 करि-कृत्वा (कुरु) ६१ ॥ ख ॥
 करिवा-कर्तुम् २०४-३
 करु-करोमि १२१-९
 करेइ-करोति २२८ ॥ ख ॥
 कवणु-कस्मै ७०-१३
 कामिणुज्जल-कृष्णोज्ज्वल. २७-३
 कमु-किम् १२१-९
 क्हावि-कथमपि ३०-१
 काहिज्ज-कथय १७-१
 कहेउ-क्रीडशम् १०९-४
 काइ-किम् १०९-९
 काउं-कृत्वा (कस्य) २०॥७०॥७१
 काणवि-कापि ७०-१६
 कारिण-क. विदः T२२९-४
 कारिओ-कारितः T२२९-९
 कारेइ-कारयति T२२४-६
 काहाउ-काहाव् २७९-१३

कालिय-कालिक. T२७-२
 काहूं कथम् १९८॥ख॥
 किउ-कृतः ४६-१७
 किंपे-किमपि ७४-११
 कीजइ-क्रियते २०४-२
 कीरांते-कार्यन्ते (कृण्वन्ति) २८-२
 कीस-कीदृशः २८९-२
 कुमर-कुमारपाल. १८-४
 कुलाईउ-कुलान्येव १९८ ४
 कुडच्छरडो-कूटाक्षरदः कूटोच्छेद-
 को वा १८९-३
 के-किंवा ४६-१८
 केहीसाटी-किमर्थम् २३८-८
 केहि-कोटि. २६॥३१॥२०३
 खउ-क्षयः २३८-९
 खगु-खङ्गः ८०-३
 खंगार-खङ्गारे १९८-९
 खंगारिहि-खङ्गारे १५८-५
 खट्टुगालियाइ-भुक्तोद्रीणीनि
 २६॥२८॥
 खडछा--खलिता ९६-५
 खाइ-परिखा ६३ ६
 खीरु क्षीरम् ७०-१३
 गइइ-गजेन्द्र. ७२-१
 गउसि-गतोसि १००-९
 गणहि-गतैः २७९-६
 गओ-गतः २७९-७
 गज्जिइ-गर्जति ९६-६
 गहूआ-गुरवः १९८-८
 गद-दुर्गः ६३॥१९८॥

गढपइ-दुर्गपतिः ६३-६
 गणहर-गणधर. T२७-२
 गणियं-गणितम् ७२-८
 गणिया-गणिताः ४६-१८
 गदा-गतानि T२३-१
 गंधवा-गन्धर्वाः १६-२
 गम्मारि-जाष्म १६-१
 गथ-गज (गत) ६१-४घ.
 गयणि-गगने T८१-२
 गयह-गजानाम् ६१-११
 गयाइं-गतानि ६१-११
 गयुं-गतम् १९-१३
 गरूया-गुरवः २९-६
 गलि-गले ८०॥१०९॥
 गञ्जु-गर्वम् ६१-१०
 गहणु-ग्रहणम् २२८-९
 गहणे-गहने १६-१
 गहिऊ-गृहीत्वा ३०-१
 गहियाइ-गृहीताः २६-७
 गहीयाओ-गृहीताः ३१-२
 गिउ-गतम् ८०-३
 गिहिणा-गृहिणा १३९-१
 गिहिमत्ते-गृहिमात्रे २०७-१
 गुंजाहि-गञ्जाभिः १००-९
 गुरू-गुरुः T२१-११
 गुरूणं-गुरूणां T२२४-६
 गोरी-गौरि ११७-३
 गोवाल-गोपाल. T३४-२
 चउकड-चापोत्कट T३४-३
 चउदस-चतुर्दश ६१-११

चउसउ-चतुःशत. T२२४-८
 चक्रवइ-चक्रवर्ती. १४१-११
 चंदगुत्तो-चन्द्रगुप्तः T२२४-४
 चंदण-चन्दन. ३१-१
 चंदलेहा-चन्द्रलेखा T२६॥२२४॥
 चंदस्स-चन्द्रस्य ११७-१
 चारित्तं-चारित्रम् T१९-१०
 चिकिखलि-पिच्छिला १६-६
 चिंतांति-चिन्तयति २९-४
 चिंतवइ-चिन्तयति ७०-१३
 चिय-एव २७॥१३०॥
 चीत-चित्तम् १४१-११
 चुलसीहिं-चतुरशीत्या T२२४-८
 चूरि-चूर्णिता १९-१४
 चेइयस्स-चैत्यस्य T२२४-६
 चेव-एव १३९-६
 छक-षट् T२३-१
 छडंति-त्यजन्ति २९-८
 छहूत्तरइं-षडुत्तराणि ६१-११
 छार-भस्म. ६१-१
 छित्तूण-छित्त्वा १८९-४
 जं-यत् ३०-२
 जइ-यदि ५९॥७०॥११३॥
 जइवि-यद्यपि २१९-२
 जउणानइ-यमुनानदी २७-२
 जग-जगत् १७-६
 जडाण-जडानाम् २८९-१
 जण-जन. ३०-३
 जणणि-जननी ७०॥७१॥
 जणिसु-जनय ७१-१

जंबूय-जम्बूक. २४७-८
 जम्मु-जन्म ८०-३
 जयउ-जयतु १८९-३
 जयपयहो-जयप्रकटः १२३-७
 जरठत्तण-जरठत्वेन २९-२
 जरि-यदि १८१-२
 जसु-यस्य २२८-९
 जस्स-यस्य ३० ३
 जह-यथा १२७ ॥ २९ ॥ ख ॥
 जहा-यथा १२९-१२
 जाहिं-यैः ४६-१७
 जांह-यत्र २३६-९
 जा-यावत् (या) ९२ ॥ ६९ ॥
 जाआ-जातः (जाता) १२६ ॥
 १२२४ ॥
 जाइ-यानि २८-१
 जाइवो-यामः १२१-१०
 जाईयउ-जातः ७०-१२
 जाउ-जातः १२९-११
 जाण-जानातु २९-१
 जाणइ-जानाति १४१-१५
 जाणीसीइ-ज्ञायते १८१-२
 जाणुउम्मि-जानौ १२७-९
 जायइ-जायते १३९-६
 जायंति-जायते २८-१
 जिण-जिन. २३८ ॥ २४ ॥ १ ॥ १९
 जिणं-जिनेन्द्र. १२३-१
 जिम-यथा ६१ ॥ ९९ ॥
 जवितं-जीवतः २२९-१
 जीविज्ज-जीव्यते २८९-२

जीवुप्पसी-जीवोत्पत्तिः ९१-८
 जुत्त-युक्तम् २२८-७
 जुवण-यौवन. ९९-११
 जे-ये २९ ॥ ९० ॥ ६० ॥ २३९
 जेण-येन १९ ॥ ७२ ॥ १३९ ॥
 १८९ ॥
 जेवं-यदेवं २३६-६
 जेसल-जयसिंह. १८९-३
 जेसलु-जयसिंह. १९८-६
 जेहिं-यैः ७९-३
 जो-यः १३९ ॥ २४७ ॥
 जोगिंदो-योगीन्द्रः १२७-३
 झाळी-घर्षित्वा १२१-१०
 झाळी-ज्वलित्वा ६९-१
 झाणित्ते-क्षीणत्वे २८९-२
 झुरि-खिद्यस्व ९९-१३
 ठाणे-स्थाने १२४ ॥ १२७ ॥
 ठाविउ-स्थापितः १३९-९
 ठाविसु-स्थापयित्वा १२९-१३
 डीहियां-दाक्षिण्यां ६०-१३
 डुध्विउ-ध्रुवितं १७-६
 डालिउं-दौकितम् १९८-९
 णह-नच १७०-६
 णिव्वाणं-निर्वाणं १२३-१
 तइं-तदा १९८-८
 तउ-ततः १८९ ॥ २७९ ॥
 तउं-ततः १२९ ॥ १२७९ ॥
 तहे-तटे १२९-१३
 तत्थ-तत्र १२६ ॥ ख ॥
 तदणु-तदनु २२९-४

तवो-ततः T२८०-१
 तस-त्रस. ९१-८
 तमु-तस्य २४८-२
 तस्स-तस्य. ३०॥१३९॥२२४
 तह-तथा २७॥ख.२९॥३०॥
 तहय-तथात्र २६-६
 तांह-तत्र २३६-६
 ता-तस्मात् । तदा ६१॥९१॥
 ताङ्-तानि २८-२
 ताए-ताभ्यां T२६-२
 ताण-तेषां २९-३
 तारय-तारक १७-१
 ताळाहलं-हालाहलम् २९-२
 ताव-तावत् १९७-३
 ताविउ-तापितः ४६-१७
 तिकखां-तीक्ष्णाः ८०-४
 तिगसी--च्यशीति. T२३-१
 तिणिसिउं-तन्निश्रया २३८ ९
 तित्थयर-तीर्थकर. ख. २९८-१३
 तित्थस्स-तीर्थस्य T२२९-७
 तिह्याणि-तीर्थानि T२२९-३
 तिदिण-त्रिदिन. ९१-८
 तिन्नि-त्रीणि २७९-१२
 तिम-तथा ६१-२
 तिसिएहिं-ताभिः ३०-१
 तिहुयण-त्रिभुवन. १८९-३
 तीसा-तस्याः T२९-९
 तीसे-तस्याः T२२४-९
 तुज्झ-तव ७२॥१००॥
 तुटी-ऋटित्वा ६१-१

तुमं-त्वम् T२२४-६
 तुम्ह-तव ९२-२
 तुरय-तुरग. ६१-४
 तुरियां-स्त्रीकटाक्षाः ८०-४
 तुइ-तव १८॥१४१॥
 तुहाला-तावकीनः २३६-९
 ते-तौ T२६-२
 तेण-तेन ९०-९
 तेनैव-तेनैव T२६-३
 तेहिं-तैः ३०-१
 तो-तदपि (तु) ९९॥१९९॥
 तोलंतु-तोलयन् १००-९
 थण-स्तन १६-१
 थणाण-स्तनयोः २७-१
 थंभण-स्तम्भन. T२६-४
 थंभाण-स्तम्भानाम् २९-३
 थिय-स्थितं (जाता) ९८-१९
 थियां-स्त्रियाम् ६०-१४
 दडु-दडम् ६०-१४
 दलइ-दलति २४७-७
 दसासिरु-दशशिराः ६३-६
 दसा-दशा ११२ ॥ख॥
 दह-दश २६॥७०॥
 दहक-दशक. ४६-१८
 दहिए-दधि ९१-८
 दाऊण-दत्त्वा २४७-७
 दाणार्ड-दानात् १३९-६
 दालिदिहि-दारिद्र्येण १७-६
 दिक्खाए-दीक्षायाः T२२९-१
 दिट्ट-दृष्टम् ७१-१

द्विणोसरह-दिनेश्वरस्य २४८-२
 द्विणहा-दृत्ता २४८-१
 द्विंता-द्वदन्तः २९-४
 दीहडा-दिनानि ४६-१८
 दुक्ख-दुःखम् २३८-५
 दुब्बलो-दुर्बलः ९६-११
 दुमस्स-दुमस्य ३०-४
 दुमो-दुमः ३१-१
 दुरुत्तरेमु-द्व्युत्तरेषु १४-२
 दल्लियं-दुर्ललितम् २९-२
 दुवार-द्वार. ९६-१०
 देअइ-ददाति २३८-८
 देवीए-देव्या १२२५-५
 दोजीहा-द्विजिह्वाः २८९-१
 दोणहं-द्वयोः १२६-१
 दोमुहय-द्विमुखक. १००-७
 दोरडी-द्वरकी ५६-२
 धंढकइ-गर्जाति १८१-१
 धम्मगुरू-धर्मगुरुः १३९-६
 धम्मम्मि-धर्मे १३९-५
 धम्मो-धर्मः ९२-१
 धरइ-धराति २९-५
 धरिउ-धृतः १५८-८
 धरिज्जु-धारय ७५-३
 धी-ही १२१-९
 धुआ-पुत्री १२५॥६९१२२४॥
 नई-नदी १२५॥११३॥१५९॥
 नकुलाइ-नकुलानि १५८-४
 नग्वाआ-नग्नीकृताः १६-२

२७

नग्गु-नग्नः ८०-३
 नच्चंतस्स-नृत्यतः १२२५-६
 नात्थि-नास्ति १६५॥२५८॥
 नमसांति-नमस्यन्ति २५९-१
 नयरे-नगरे १२६॥२२४॥
 नारिंदो-नरेन्द्रः १८॥१८९॥
 नवइ-नवाति १२२५-१
 नवनवइ-नवनवाति. १८-३
 नवारि-नवरम् २६॥११॥
 नवोरहि-अनपरा १५२-९
 नाऊण-ज्ञात्वा १२५॥१२६॥
 नागज्जुण-नागाज्जुन. १२५॥
 १२६॥
 नाणा-नाना ९०-९
 नामिआ-नामिका १२५-९
 नाराय-नाराच. १००-७
 नाह-नाथ. १४१-१५
 निअ-निज. १२६-१
 निअं-निजम् २६-२
 निएवि-निजेपि ९६-१०
 निग्गुणंपि-निर्गुणमपि २९-६
 निवट्टु-निकृष्ट. ४६-१७
 निदालिय-निर्दलित. ७२-१
 निवद्धि-निवद्धम् १०९-५
 निभिच्च-निर्मित्यः ६१-४
 निम्मिओ-निर्मितः ७२-६
 निय-निज. ७४-११
 निरक्खर-निरक्षर. १००-७
 निव-नृप. ९६-११

निवारिड-निवारितः T२२९-६
 निवेड्यं-निवेदितम् T२६-२
 निवेसियं-निवेशितम् T२४-४
 निव्वाणं-निर्वाणम् १६९ ॥
 १६६H

निहर्त-निहतः T२६-३
 निहाण-निधान. २७-४
 निहालङ्-पश्यति १४१-१६
 नैव-नैव ७२-२
 नेह-स्नेह. ३०॥३१॥T८१॥
 पङ्-पतिः (अपि) ७०॥२०४॥
 पङ्गली-प्रकृतिः १९७-३
 पणसिणिं-प्रदेशिनीम् T२७-९
 पग-पदम् १२१-१०
 पच्छङ्-पश्चात् ६२॥२२८॥
 पच्छेडुड-प्रच्छदपट. २०३-६
 पंचेव-पञ्चैव. T२३-७
 पङ्ङ-पताति २९॥९१॥
 पङ्ङिपङ्गली-प्रतिप्रकृति १९७-६
 पङ्ङिमासु-प्रतिमासु २९८-१३
 पङ्ङिलगा-प्रतिलगाः २८९-१
 पङ्ङिहाङ्-प्रातिभाति १०९-४
 पङ्ङुग-लघुपिठरम् ६१-१०
 पढमो-प्रथमः ३०-१
 पणयालेहिं-पञ्चाशता T२७९-६
 पणसयरी-पञ्चसप्ताति. २७९-१२
 पणस्सङ्-प्रणश्यति T२७-१०
 पण्डिया-पीण्डताः २३९-१८
 पत्तं-प्राप्तम् २०॥११३॥

पत्तो-प्रातः T२८०-१
 पत्थण-प्रार्थना. ७९॥ख.
 पन्नत्तं-प्रज्ञतम् २९९-१
 पमुहं-प्रमुखम् ९१-७
 पयं-पदम् ९२२
 पयटो-प्रवृत्तः T२२४-८
 पयडिय-प्रकटित. ७२-१
 पयाव-प्रताप. ७२-१
 पराण-प्राणाः १५९-४
 परिओस-परितोष. २८-१
 पलिट्टं-पर्यस्तम् ११३-३
 पलोड्य-प्रलोक्यते ९६-११
 पवणो-पवनः १२१-३
 पवत्तं-प्रवृत्तम् ७९-१
 पवरं-प्रवरम् T१९-९
 पव्वय-पर्वत. १६-१
 पसरस्स-पसरस्य ७२-१
 पासिद्ध-प्रासिद्ध. ११२-८
 पासिद्धिं-प्रासिद्धिम् T१९-१२
 पह-पद. २३६-६
 पहया-प्रहता T२२४-६
 पाहिली-प्रथमा ६२-९
 पहीणं-प्रहीणम् २९९-२
 पाङ्-पाणिम् ६१-१०
 पायं-पादम् २४७ ७
 पाय-प्रायः २४८-१
 पायक्कडा-पादगाः ६१-४
 पायवे-पादपे २९-९
 पायलित्त-पादलित्त. T२९ ९ १

पायाल-पातालम् १००-९
 पालित्त-पादलित्त. २७-२
 पालित्तउ-पादलित्तः T२७-९
 पावड-प्राप्नोति २९८-११
 पाविओ-प्रापितः T१९-१०
 पासं-पार्श्वम् T२६-२
 पासनाह-पार्श्वनाय. T२९-१२
 पासाय-प्रासाद. T२२९॥ख॥
 पिउणो-पितुः T२२९-४
 पिकिख-प्रेक्ष्य ६१-१०
 पिच्छति-पठ्याति ३०-२
 पियसाहि-प्रियसाखि २८-२
 पियावउ-पाययाभि ७०-१३ख.
 पिछणं-पीडनम् २४७-८
 पुष्टीहि-पुष्टैः २२८-९
 पुष्टो-प्रष्टः ९६-११
 पुत्तं-पुत्रम् ७९-१
 पुत्तायां-पुत्रयोः। पुत्राणां च T२६
 पुण-पुनः T२२९-१
 पुणो-पुनः ११३-४
 पुण्णत्य-पुण्यार्थम् T२२९-५
 पुत्तेण-पुत्रेण T२२९-३
 पुष्टे-पूर्णे १८-३
 पुरिसुत्ति-पुरुप इति T२९-१०
 पुरिमाण-पुरुपाणाम् २९-३
 पुत्तवी-पुत्तवी T२९॥७३॥७५
 पुत्तणाभि-पुत्तणे ७४-११
 पुत्तिसि-पुत्तिसि ९६-५

फुल्लह-पुष्पस्य २३८-८
 वत्तीस-वार्तायाम् ६०-१३
 नापो-पिता ६९-१०
 वाहडेण-वाग्भटेन T२२९-४
 विटं-वृन्तम् १२१-३
 विन्वन्मि-विन्वन् २७-३
 वीजउ-द्वितीयः २०४-३
 वे-द्वौ १२१-१०
 भग्गकखय-भाग्यक्षये ६३-७
 भग्गु-भग्गः ८०-३
 भंगि-भृङ्गि. ९६-१०
 भज्जिगय-भग्गम् ६३७
 भंजिउण-भङ्क्का T२७९-७
 भंजिचा-भङ्क्का T२८०-३
 भडसिरि-भटश्री. ८०-३
 भणड-भणाति ४६॥१९॥
 भाणमो-भणामः १००-८
 भमड-भ्रमाति २७-२
 भमाडेइ-भ्रामयाति T२७-९
 भरउ-भृतः २३९॥२३६॥
 भरीया-भृताः T८१-१
 भरुअत्ये-भृगुकच्छे T२२९-३
 भवणे-भवनं ९६-१०
 भुंजइ-भुंज्क्ते १६९॥१६६॥
 भुयंग-भुजंग. २७-४
 भागी-भाग्यैः २३९-१७
 भारिआ-भार्या T२२४-४
 भावन्नि-भावे ३०-४
 भावी-भाविप्पाति T२२९-२

भावीयङ्-भाव्यते १९९-१
 भोगवीङ्-भुक्ताः १९९-४
 भोगावह-भोगावर्चन १९९-४
 भोय-भोज. १०९-४
 भोलि-हेअज्ञे ६१-१०
 भोलिम-मुग्ध. २३८-९
 मङ्गलिअं-मलिनितः २०-४
 मङ्ग-माया ७१-१
 मण्ण-मृगेण ७२-२
 मकारि-मा कुरु ६३-७
 मग्ग-मार्ग. २७॥११३॥
 मग्गडा-मार्गाः १८१-१
 मग्गु-मार्गम् १४१-१६
 मङ्कड-मङ्कट. ६१॥६२॥
 मज्झम्मि-मध्ये १८९-३
 मज्झे-मध्ये २८९-१
 माणि-मनासि १९८-८
 मंतण-आमन्तण. ६१-४
 मम्मणह-मन्मथ. ६०-१३
 मयं-मतम् १६६-२
 मयण-मदन. १६-२
 मवाह-मद्दास. १९९-१
 मह-मम ११२-९
 महल्ल-महान् ११३-३
 महुकर-मधुकर ९०-८
 माइंदं-माकन्दम् २९-१
 माग-मार्गः २०४-३
 -निमिच्चम् २३८-८
 यां-अनुभूताः ८०-४

माणुसडा-मनुष्याः ११२-८
 माणुसह-मानुपस्य २०४-३
 मांडीउ-मण्डितम् १९८-७
 मारिओ-मारितः १२७९-७
 मारीतां-मृते १९८-९
 मासाइ-मापादि. ९१-७
 मिच्छदिट्ठी-मिथ्यादाष्टि. १२२९ ९
 मिलहण-म्लान. १२१-४
 मीट्टि-मृष्टा १९-३४
 मुङ्गज्ज-मोचितः १७-६
 मुक्कं-मुक्तम् १२०-४
 मुखाओ-मुखात् १२९-१२
 मुग्ग-मुद्ग. ९१-७
 मुज्झारा-ऊर्ध्वतिर्यग्बद्धकाष्ठसदृशाः
 ३०-२
 मुंजह-मुञ्जस्य ६१-११
 मुणालवई-मृणालावती १९॥६२॥
 मुणि-मुनि ११९-९
 मुणियं-ज्ञातम् ९२-१
 सुचाहल-मुक्ताफल. १३४-३
 मुचिए-मौक्तिकानि २४७-७
 मुत्तुं-मुक्ता १२६-२
 मुन्धि-हेमुग्धे ६१-१०
 मुह-मुख. १०९॥१९७॥२३९॥
 २३६
 मुहकाणि-प्रमुखाणि २३९-१७
 मेहु-मेघः १८१-१
 मोडि-संमर्द्य. (मुक्ता) १९९-१
 य-च १२३॥२७॥३१॥७४॥

यगु-जनः २२८-९
 याणिमो-जानीमः १२१-४
 यन्त्रिख्यए-रक्षिते T३४-२
 रक्खा-रक्षा २७ ४
 रज्जं राज्यम् २६-२
 रडङ्-रौति २२९-१
 रणसीहो-रणसिंहः T२५-९
 रन्नो-रान्नः T२५॥२६॥
 रयणं-रत्नम् ११३-४
 रयणायर-रत्नाकरे ११३-४
 रया-रताः ९०-९
 रह-रथ ६५-४
 राङ्गा-राज्ञा T३४-३
 राउ-राज्ञा ६३-६
 राओ-राजः T२३-१
 राणङ्-राणकः १५८-४
 राणा-राजानः १५८-६
 राय-राज-१८॥१८९॥
 रायपिण्डे-राजपिण्डे २०७-१
 रायस्स-राज्ञः २७-१०
 राया-राजा T१९॥२२४॥२७९॥
 रायाउ-राज्ञः T२५-९
 रावणु-रावणः ७०-१२
 राद्धि-ऋद्धिः २३६-५
 रुद्राङ्घ्रि-रुद्रादित्यः ६१-५
 रेहङ्-राजते २७-३
 लउ-लब्धुम् १४१-१५
 लवखउ-लक्षः ४६-१७
 लक्खेहि-लक्षैः T२२४॥२२५॥

लग्गं-लग्नम् ११३-४
 लग्गु-लग्नः ८०-४
 लंक-लङ्का ६३-६
 लच्छि-लक्ष्मीः २३५-१७
 लच्छिहि-लक्ष्म्याः १०९-५
 लब्भङ्-लभ्यते ४६-१८
 लालियं-लालितम् २९-१
 लाहो-लाभः २८९-२
 लिद्ध-लब्धा ११२-९
 लुद्धा-लुब्धौ T२६-२
 लोङ्गय-लौकिक T२२५-३
 लोय-लोक-११२-८
 लोहमङ् लोभमतिः १००-७
 वंसं-वंशम् T३४॥१८८॥
 वङ्ग-पतिः T२८०-१
 वाट्टियं-वर्तितम् २९-६
 वड्डुउ-वरिष्ठः १५८-६
 वढवाण-वर्द्धमान. १५९-३
 वयणं-वचनम् T२२४-६
 वराउ-वराकः ७०-१६
 वराण-वराणाम् २४७-७
 वरिस-वर्ष २३-७
 वरिसाण-वर्षाणाम् १८॥२७९॥
 वरिसाणि-वर्षाणि T२३-१
 वलतो-वलन् २८०-१
 वलही-वलभी २७९-१३
 वलिवदि-पुनः २ १५९-१
 वसओ-वशात् २४७-८
 वाही-वाटी १२१-९

वाही-नृश्रितः १९२-३	विसाउ-विपादः ६३-७
वाणिया-वाणिजः १९८-६	विसारतां-विस्मारितम् १९९-३
वास-वर्ष. १८-३	विहारस्स-विहारस्यT २२९-२
वासाइं-वर्षाणि २७९-१२	विहि-विधे २४७-८
वासाणं वर्षाणाम् २२४॥२२५॥	विहिणा--विधिना ७२-७
वामेषु-वर्षेषु ३४-२	वीरस्स वीरस्यT २३-१
वाहली-लघुञ्जातः १६-१	वीसरइ-विस्मरति ६०॥१९९॥
वि-अपि २९॥३०॥६१॥११३॥	वुञ्चंति उच्यन्ते ९०-९
खा॥२९८॥३१९	वेढइ-सहते ६२-६
विउपी-विदुपी ६९-११	वैसानरि-वैश्वानरे १९८-९
विउल-विपुल. २९८॥२९९	व्व-इव २७ ख.
विक्रम-विक्रम. १८॥२०॥T२३॥	संजयिण-संयतेन १३९-९
T३४॥T२२४॥T२२९॥२७९ख॥	संदेसडओ-संदेसकः १७-१
विकखाओ-विख्यातः २९-१०	संपइ-संप्रति T१९-९
विग्गहो-विग्रहः ७२-२	संपज्जइ-संपद्यते ६२-९
विवन-विघ्न. ६२-६	संपत्ते-संप्राप्ते T२३-२
विज्जपुंजं-विद्यापुञ्जम् ६९-१३	संवच्छरो-संवत्सरो T२२४-८
विज्जा विद्या २२९-७	सइं-शतानि ६१-१५
विञ्ज-विन्ध्य. २९॥३१॥	सइ-सत्यः १९८ ९
वाणिजडु-वाणिज्यम् १९८-७	सइरू-सख्यः १९८-४
विणु-विना १९९-२	सइ-सती T२८-१
विदलं-द्विदलम् ९१-७	सउलिया-शकुनिका T२२९-२
विम्हउ-विस्मयः २८९-२	सउ-सर्व. ६०॥१९८॥
विथणा-वेदनाT २७-१०	सउणी-शकुनी. T२२४-९
वियंभी-विजृम्भिणी ७०-१३	सउलिआ-शकुनिका T२२९-५
वियरंतो-विचरन्T २९-१०	सणहि-शतैः T२७९-६
वियाणंतो=विज्ञानन्तः २९८-१३	सकर-शर्करा ९९-१४
विरहाओ-विरहान् २८-२	सग्गठिय-स्वर्गस्थित. ६१-५
विटुल्लइ-विलुल्लति ७०-१४	सच्चउरे-सत्यपुरे T२८०-१

मडाणं-स्वस्थानम् १२७९-७
 मत्तरोहि-सप्तशशिः १२२४-८
 सन्नहं-समानाम् १२२४-९
 मत्ति-शक्ते २०७-१
 मत्थेण-रुस्त्रिण १२६-३
 मन्नेण-सैन्येन १२७९-६
 ममुप्पत्तो-समुत्पन्नः २७९-१३
 ममुब्भटो-समुद्भट १२१-३
 मय-शत. २३॥१९॥
 मयस्मि-शतमपि ७२-८
 नयस्मि-शते १८-३
 मयच्छ-मककल. ३०-३
 मयाइ-शतानि २०९-१२
 नये-शते १२३ ७
 मय्येनु-शतेपु १२४-२
 समिय-त्वासत. ९२-२
 महट-सहते २४७-८
 महस्से-सहस्त्रे १८-३
 महस्सेहि-महस्त्रैः १२२४॥१२२९
 साह-मस्त्रि ७॥२२८
 महिअस्म-सहितस्य १६९॥१६६
 मरइ मरति ११३-४
 सरत्तति-सरस्वत्याः १०९-५
 सारित्त-सदृश. २९-३
 सरीरु-शरीरि ७०-१२
 सवण-श्रवण २८९-१
 सवा-सवे. ११९॥१९८
 सव्वत्थ-नवत्त ९२-१
 साधी-नाटिका २०३-६

सामि-स्वामी १२१४॥२३८॥२८९
 सामिअ-स्वामिनः १२२९.१
 सायर-सागर. ६३-६
 सारित्थो-सदृशः १८-४
 सलाहण-शालिवाहन १२४॥१२९
 २६॥३१॥
 सासणं-शासनम् ९२-१
 साहणत्थे-साधनार्थे १२९-१२
 साहा-शाखा १२१-४
 साहुणो-साधवः ९०-९
 सिज्जइ-सिध्याति १६९॥१६६
 सिद्धिल-शिथिलम् १२१-३
 सित्तुज्ज-शत्रुंजय. १२२९-४
 सिरि-श्री १२९॥१२६॥१२७॥
 १२२४॥ख. १२२९॥
 २४८
 सिहरु-शिखरम् १९८-९
 सिहरे-शिखरे १२२९॥ ३१९
 सीज्जे-स्त्रिघते ६०-१४
 सीहो-सिंहो २४७-८
 मुक्कत्त-श्रुक्कस्य ३०-३
 मुक्के-शुक्के २९-९
 मुक्खाइ-मौख्यानि २८-१
 मुत्ता-श्रुत्वा १२२४-६
 मुणउ-श्रुत्वा १२९-१२
 मुणियइ-श्रूयते ११२-८
 मुदंनणा-मुदनीना १२२४-९
 मुट्ठीण-शुट्ठ्या २९९-२
 मुदराइ-मुन्दराणि २८-१

सुपक्वं-सुपक्वम् १२१-३
 सुयाण-सुतानाम् ७२-६
 सुरय-सुरत. २७॥२८॥
 सुव्यय-सुवत. T२२४-T२२५॥
 सुहु-मसम् २३८-८
 सूरिहि-सूरिभिः T२२५-७
 से-तस्य T२७-१०
 सेष्टि-श्रेष्ठिः १५८-६
 सेडड-सरिका २०३-८
 सेल-शैलः T३१२-१
 सेवड-सेवते T२५-११
 सो-सः T२५ख.॥६३॥१३९॥
 १८९॥२४७॥T२७९
 सोड-स तु T२२५-६
 सोनासमा-सुवर्णसमाः १५९.४
 सोहग्गीड-सौभाग्यतः २२८.७
 हरडड-हरीतकी २२८-१२
 हरिसष्टी-हर्षार्थे ६०-१३
 हाथ-हस्त. १२१-१०
 हाथि-हस्ते २०४-२

हारिओ-हारितः २०-५
 हालेड-जड्यालाति १४१-१५
 हिअम्मि-हृदये ६०-१४
 हिष्ठा-अधः २३६-६
 हिडड-हिण्डति ६१-२
 हुज्ज-भवेत् ३०-४
 हूजं-भूताः १६५-११
 हूडवि-भूतोपि १६६-१
 हूयड-भवेयम् ६१-१
 हूया-भूता १६५-१३
 हूयावि-भूतापि १६६-२
 हेठि-अधः १५८-७
 होड-भवेत् ६२-५
 होड-भवति २४८-२
 होईअं-भवेयम् २०४-२
 होडत-भवितव्यम् २४८-२
 होमीड-जुहुमः १५८-५
 होसे-भविष्यति ५६-६
 होही-भविष्यति १८-४

५३. पाङ्के. अशुद्धम्. शुद्धम्.

२-१८ सन्परः-सन्परः

३-६ संस्पृश्य-संस्पृश्य

३-१२ आचख्यौ-आचख्यौ

३-१५ लक्ष्य-लक्ष.

३-२० आच्छिद्य-आच्छिद्य

४-१ दार्य-दारिद्र्य

४-१५ आच्छादित-आच्छादित.

५॥११४॥१५३॥ } मित्र-मित्र.

२०४॥२०५ } उपरुध्य-उपरुध्य

५-१४ ६॥११ख. ४२॥ } राज्ञः-राजस्य

५७॥५८॥११७ } गतः स. गतस्तत्.

११४६॥१८३ } त्वाद्दिषां-त्वाद्दिषां

६-१ रोचते-रोचन्ते

६-२० भभावात्यशु-अभावा-
त्पशु.

७-४ ८॥३१॥५५॥ } दत्त्वा-दत्त्वा

७-१८ १३२॥१६२ } प्रतिष्ठां-प्रतिष्ठां

९-९ वर्द्धाकि-वार्द्धाकि.

१०-३ तावत्य-तावत्प.

१०-६ बुध्वा-बुध्वा

११-२ सत्व-सत्त्व.

११॥२०२॥२८९ श्रीक्रमो-श्रीविक्रमो

१३-१३ विक्रम-विक्रम.

१३-१४ तत्पारि-तत्पारि.

१४-९

१९-१३ लक्षाणि-लक्षाणि

१८-९ नगत्प-जगत्प.

२०-८ याके-याके

२४-८ पुरा-पुरा

२४॥२९॥१५७॥ } काष्ट-काष्ट.

६६॥२०६॥ } चष्टय-चतुष्टय.

२०७॥२८०॥घ } षड्रिंशत्-षड्रिंशत्

२१-९ अपराद्धे-अपराद्धे

३१-१३ सर्वो-सर्वा.

३६-१९ सं कुचति-संकुचति

४०-१६ तिष्ठति-तिष्ठति

४२-८ त्य-तंनिहत्य

४३-१ निमार्य-निर्माय

४४-१९ ४४॥६८॥८०॥ } पत्र-पत्र

९४॥१११॥११२ } कामलता-कामलता

१११८॥१३२॥ } कमलता-कामलता

११६॥१९४॥ } आयातं-आयातम्

२०९॥२२९॥ } आमूला-आमूलं

४९-१८ मातुः-त्रातुः

४६-१ कामलता-कामलता

४७-११ आयातं-आयातम्

४७-१९ आमूला-आमूलं

४९-१६ मातुः-त्रातुः

४९-१६ हम्मरि-हम्मरि.

५४-१६ श्पशात्-स्पर्शात्

५६-१४ आपि-आपि

६०-२

६१-८	तत्यत्नी-तत्पत्नी	११०-२	अल्य-—अल्प.
७१-८	छत्रेण-छत्रेण	११२-५	भिति-—भिति.
७१-१५	प्राहिणाते-प्राहिणोत्	११६-८	कम्यात्-—यम्पात्
७६-३	चितां-—चिन्तां	११६-१२	दृष्टं-—दृष्टं
७६-१०	रूप-—रूप.	११७-१	प्रत्युत्पन्न-प्रत्युत्पन्न.
७७-२	अप्पत्र-आयत्र	११७-८	यापाण-—पापाण.
८२-१५	इमाकृतिः-इयमा- कृतिः	११७-८	अतीशय-—आतिशय.
८२-१८	दृग्तादृशं-दृक्ता- दृशं	११९-१५	उत्पातं-—उत्पातं
८३-१३	सकृत्य-—सत्कृत्य	१२०-९	प्रसादं-—प्रासादं
८३-१९	आछादन-आच्छा- दन.	१२०-९	आसीत्-—आसीत्
८५-६	प्रसादः-—प्रासादः	१२२-१	मत्यरि-—मत्परि.
८६-९	संभ्रमाश-संभ्रमःश.	१२२-१४	वाल-—वाल.
८६-१६	अल्यं-—अल्पं	१२३-५	कैटभ-—कैटभ.
८७-८	दानत्-—दानात्	१२९-१५	व्यार-—व्यापार.
८७-९	याञ्चा-—याच्चा	१३०-३	भृत जगत्-भृतजगत्
८७-२	लाघव-—लाघव.	१३०-१०	वषा-—वर्षा.
९०-६	वृहस्पति-वृहस्पति.	१३१-१२	वृक्षछाया-वृक्ष- छाया
९१-१	ताम्य-—ताभ्यां	१३७-१६	वाहड-—चाहड.
९५-५	निर्गत्य-—निर्गत्य	१३९-१७	स्वामिनि-स्वामिनि
९५-५	भित्वा-—भित्त्वा	१४०-२	प्रष्टक-—पष्टक.
९८-६	धत-—धृत.	१४१-१२	अल्य-—अल्प.
९८-८	पौष्यं-—पौष्पं	१४४-१४	धत्वा-—धृत्वा
१०१-१३	वान्वव-—वान्वव.	१४९-१०	देद्रव्य-—देवद्रव्य.
१०६-१०	नरग-—नगर.	१५१-१०	पतका-—पताका.
१०७-९	आक्षी-—आक्षी.	१५२-१३	पञ्चजन-पञ्चजन.
१०७-१६	प्रभावाभिः-प्रभावावि.	१५३-३	पदेषु-—पदेषु
		१६०-१२	इत्पत्र-—इत्पत्र
		१६२-७	वासनः-—वासनः

१६५-२	पक्षि—पक्ष.	१९९-१३	उर्ध्व—उर्ध्व
१६५-४	चर्येण—चार्येण	१९६-५	प्रवेशं—प्रदेशं
१६८-१३	कुमुदः—मुखकुमुदः	२००-१७	ददर्शय—दर्शय
१६९-३	पाडरी—पोडरी	२०४-३	आत्थि—आत्थि
१७०-१७	चंद्रं—चन्द्रं	२०७-१८	चादिग—चाविग.
१७४-५	स च—सा च	२०९८	पालप—पाल्य.
१७४ १३	तरोस्त्राया-तरो-	२१२-४	ऊपेतः—उपेतः
	श्रद्धाया.	२१४-१०	इत्पामि—इत्पामि
१७५ ८	चित्रयिमाण-क्षित्री-	२१४-१६	द्वन्द्व—द्वन्द्व.
	यमाण.	२१६-१७	उत्पात्ति—उत्पात्ति.
१७५-१९	प्रमोदा—प्रमोद.	२१९॥२३१	प्रतिष्ठा—प्रतिष्ठा
१७६-२	अन्यास्यां अन्यस्यां	२२३-२	अप्यतः—अप्यतः
१७६-११	कम्पा—कम्पा	२२८-११	प्रत्यूषे—प्रत्यूषे
१७६-१६	तच्छाशने-तच्छासने	२२८-१४	अन्त्यापि-अन्त्योपि
१७७-११	प्रभूष्णु-प्रभूष्णु.	२२९-९	लखित्वा—लखित्वा
१७८ १०	ष्टच्छमाने-ष्टच्छय-	२३१-६	नाय—नायक,
	माने	२३९-१	परस्मिन्-परस्मिन्
१७८-१२	ष्टच्छना—पृच्छता	२४८-१५	संग—सङ्ग.
१८०-७	इत्पुष—इत्युष.	२४९-१४	उत्संग—उत्सङ्ग
१८३-९	पथानं—पन्थानं	२५१-१४	यत्तने—पत्तने.
१८३-११	नगरराज्ञ-नगरस्य	२५२-८	कर्पूरमयो-कर्पूरमयं
	राज्ञः	२५२-१२	पुनरेव—न पुनरेव
१८४-१९	अस्पृश—अस्पृश्य.	२५३-४	मूञ्जाल—मुञ्जाल.
१८४-१९	सवकाः—सेवकाः	२५६-८	यङ्क—पङ्क
१८७-७	वतान्ते—वृत्तान्ते	२५९-१४	प्रपच्छ—पप्रच्छ
१८८॥२६५	ष्टष्ट—ष्टष्ट.	२६३-१९	वपैः—वपैः
१९२-२	तय—तस्य	२७०-१२	ताद्—तावद्
१९२-६४	मृत्यान्नाणां-मृत्या-	२७१-४	पत्रितं—पवित्रितं
	त्राणां	२७२-६	अमूर्त्—अमूर्त्

२७३-१७	भोष्म—_श्रीष्म	२८८-१०	अन्तरिमेव-अन्तरि- तमेवं
२८३-१८	पप्रच्छ—_पप्रच्छ		
२८४-४	पटकं—_पेटकं	३०२-१०	पतिविग्रह-पतिविग्रह.
२८५-६	रुं चरता-संचरता	३०३-१	निग्रही—_निग्रहीत.
२८५-६	ज्ञानवृत्त्या-अज्ञान- वृत्त्या	३०४-१८	अधिष्ठातृ-अधिष्ठातृ.
		३०७-२	उधिधिर्षवः-उधिधी. र्षवः
२८७-१२	सभ्यर्थयन्-समभ्य- र्थयन्	३०७-१९	निष्टं—_निष्टं
२८८-२	अनापृच्छय-अना— पृच्छय	३११-१	परपरया—परंपरया
		३१५-१७	यद्वा—_यद्वा
२८८-८	गहीत्वा—_गृहीत्वा	३१९-१९	बुवारव—_बुम्बारव.

अथ विषयवर्णनम्

पञ्च.

२ विक्रमप्रबन्धः

६ राज्यप्राप्तिः

९ कालिदासोत्पत्तिः

१० सुवर्णपुरुषासिद्धिः

११ सत्त्वासिद्धिः

१५ सिद्धसेनादिवाकर-

सङ्घः

२३ गर्वपरिहारपूर्वकस्व-

र्गातिः

२४ शालिवाहनप्रबन्धः

३१ वनराजादिप्रबन्धाः

३५ राज्यप्राप्तिः

४० मूलराजराज्यप्राप्तिः

४५ लाखाकोत्पत्तिवि-

प्रतिपत्तो

४९ भीमस्य राज्याभि-

षेकः

५५ मुञ्जराजप्रबन्धः

६३ भोजराज्यप्राप्तिः

प्रथमसर्गसमाप्तिः

६४ भोजभीमप्रबन्धौ

६८ भोजगर्वपरिहारः

७२ भीमेन संवादः

७६ राजशेखरसङ्घः

७९ राधावैभवाभनम्

पञ्च.

७९ धारानगरीस्थापनम्

८० कुलचन्द्रादिगन्धरे-

णाणहिच्छपुरभञ्जनम्

८२ भोजसभायां भीम-

स्य गुप्ततयानयनम्

८३ भोजस्य माघपण्डि-

तेन समागमः

८८ धनपालसंबन्धः

१०३ सीतापण्डिताप्र-

बन्धः

१०५ मानतुङ्गाचार्यप्रबन्धः

११० अनित्यताश्लोकच-

तुष्टयप्रबन्धः

११२ बीजपूरकप्रबन्धः

११३ इक्षुरसप्रबन्धः

११५ अश्ववारप्रबन्धः

११६ गोपगृहिणीप्रबन्धः

१२१ भोजस्वर्गमनम्

१२४ द्वितीयसर्गसमाप्तिः

१२९ सिद्धराजप्रबन्धः

१३४ राज्यप्राप्तिः

१३५ वैद्यलीलानबन्धः

१३६ मन्त्रिमान्नुष्टवर्म-

ताप्रबन्धः

१३९ सोमेश्वरतीर्थयात्रा.

- १४२ दिग्विजयगमनाग-
मनादिवर्णनम्
- १५९ रैवतकोद्धारप्रबन्धः
- १६१ देवमूरिचरिते दिग-
म्बरविवादः
- १७२ आभडप्रबन्धः
- १७३ सर्वदर्शनमान्यता-
प्रबन्धः
- १७५ चणकाविक्रयिवाणिजः
प्रबन्धः
- १७६ षोडशलक्षप्रबन्धः
- १७७ वाराहीयाब्रूचप्र-
बन्धः
- १७८ उज्झावास्तव्यग्रा-
मीणप्रबन्धः
- १८० माङ्गूझालाप्रबन्धः
- १८१ म्लेच्छागमननिषेध-
प्रबन्धः
- १८२ कोष्ठापुरराजप्र-
बन्धः
- १८४ जयचन्द्रराजेन गू-
र्जरप्रधानस्योक्ति-
प्रबन्धः
- १८५ पापघटप्रबन्धः
- १८७ बुद्धिवैभवप्रबन्धः
- १८८ वण्ठकर्मप्रावान्य-
प्रबन्धः
- १९० तृतीयसर्गसमाप्तिः
- १९१ कुमारपालप्रबन्धः
- १९१ कुमारपालराज्य-
प्राप्तिः
- १९९ वाहडकुमारप्रबन्धः
- २०० आश्रयकारकसो-
लाकप्रबन्धः
- २०१ आम्बडप्रबन्धः
- २०३ हेमचन्द्रकुमारपा-
लयोमैत्री
- २१७ वाग्भटकृतशत्रुंजयो-
द्धारः
- २२० आम्बडप्रबन्धः
- २२५ कुमारपालाध्ययन-
प्रबन्धः
- २२८ हरडइप्रबन्धः
- २२९ उदयचन्द्रप्रबन्धः
- २३० अभक्ष्याभक्षणानि-
षेधप्रबन्धः
- २३२ यूकाविहारप्रबन्धः
- २३२ प्रभुदीक्षावसाहिको-
द्धारप्रबन्धः
- २३३ बृहस्पतिगण्डप्र-
बन्धः
- २३३ आलिङ्गवृद्धप्रवान-
प्रबन्धः
- २३४ वामराशिविप्रबन्धः
- २३५ सौराष्ट्रचारणयोः
प्रबन्धः
- २३७ तीर्थयात्राप्रबन्धः
- २३९ सुवर्णसिद्धये गुरुरा-

- जयोर्मिथ्याश्रमः
 २४० राजघरष्टवाहडप्र०
 २४२ लवणप्रसादप्रबन्धः
 २४३ कुमारपालरोगनि-
 राकरणम्
 २४४ हेमचन्द्रकुमारपा-
 लयोः स्वर्गमनम्
 २४५ अजयदेवराज्या-
 भिषेकः
 २४६ कपर्दिप्रबन्धः
 २४७ रामचन्द्रप्रबन्धः
 १९० वरिधवलराज्यप्राप्तिः
 २९१ वस्तुपालतेजःपाल-
 योरुत्पत्तियात्रादि-
 प्रबन्धाः
 २६९ चतुर्थसर्गसमाप्तिः
 २७० प्रकीर्णकप्रबन्धाः
 २७० विक्रमार्कस्य पात्र-
 परीक्षाप्रबन्धः
 २७१ नन्दप्रबन्धः
 २७२ शिलादित्योत्पत्तिः
 २७३ मल्लवादिप्रबन्धः
 २७५ रङ्गोत्पत्तिः
 २७७ बलभीभङ्गः

- २८० श्रीपुञ्जराजपुत्री-
 श्रीमातृप्रबन्धः
 २८१ गोवर्द्धननृपप्रबन्धः
 २८१ पुण्यसारप्रबन्धः
 २८७ कर्मसारप्रबन्धः
 २८९ लक्ष्मणसेनोमापति-
 वरयोः प्रबन्धः
 २९२ जयचन्द्रप्रबन्धः
 २९६ जगद्देवपरमर्दितु-
 ङ्गसुभट्टपृथ्वीराज-
 प्रबन्धाः
 ३०४ कौङ्कणोत्पत्तिप्रब०
 ३०५ वराहमिहिरोत्पत्तिः
 ३०८ नागार्जुनोत्पत्तिस्त-
 म्भनकतीर्थप्रबन्धौ
 ३१२ भर्तृहर्युत्पत्तिप्रबन्धः
 ३१४ वाग्भट्टवैद्यप्रबन्धः
 ३१७ रैवतक्षेत्राधिपत्युत्प-
 त्तिप्रबन्धः
 ३१९ वासनाप्रबन्धः
 ३१९ कृपाणिकाप्रबन्धः
 ३२० धनदप्रबन्धः

पञ्चमसर्गसमाप्तिः

ग्रन्थकर्तृविषये विशेषवक्तव्यता

—:0:—

चण्डप्रद्योतनपुत्रस्य पालकनाम्नोऽवन्तौ राज्येऽपापायां पुरि-
श्रीमहावीरस्वामी ७२ वर्षीयुःप्रान्ते मोक्षं गतः । तस्यैकादश गण-
धरास्तत्रेन्द्रभूति १ (गौतमः) रश्मिभूति २ र्वायुभूति ३ रितित्रयो भ्रात-
रो गौतमगोत्राः । व्यक्तो ४ भारद्वाजगोत्रः । सुधर्मा ५ त्रि-
वेश्यायनगोत्रः । मण्डिकपुत्रो ६ वाशिष्ठगोत्रः । मौर्यपुत्रः ७ काश्यप-
गोत्रः । तावेकमातृत्वाद्भ्रातरौ भिन्नगोत्रत्वं पृथग्जनकापेक्षया, म-
ण्डिकस्य पिता धनदेवस्तस्मिन्मृते मौर्यः पतिस्तत्पुत्रो मौर्यपुत्रः, माता तु
विनयादेवीनाम्येकैव । अकम्पितो ८ गौतमगोत्रः । अचलभ्राता ९
हारीतगोत्रः । मेतार्यः १० प्रभास ११ एतौ कौण्डिन्यगोत्रौ, सर्वेपि
निरपत्याः सुधर्मणो वंशः ॥

श्रीमहावीरमोक्षात्सुधर्मा २० वर्षे मोक्षं गतः ।

तत्पट्टे काश्यपगोत्री जम्बूस्वामी^१ ६४ वर्षे मोक्षं गतः ।

तत्पट्टे कात्यायनगोत्री प्रभवस्वामी ७९ व. मो. ग.

त० वात्स्यायनगोत्री शय्यंभवः^२ ९८ व. मो. ग.

त० तुङ्गिकायनगोत्री यशोभद्रः १४८ व. मो. ग.

त० माठरगोत्री संभूतिविजयः १९६ व. मो. ग.

त० प्राचीनसगोत्री भद्रबाहुः^३ १७० व. मो. ग.

१ महावीरमोक्षादिति सर्वत्रान्वयः २ मनकपिता दशवैकालि-
कसूत्रकर्ता ३ अयं वृद्धभद्रबाहुः श्रुतकेवली वीरात् १६२ वर्षे तदा
दिगम्बरबौद्धमते १४ स्वप्नैः श्वेताम्बरमते १२ स्वप्नैः सूचितो भद्रबाहुना
निर्दिष्टस्वप्नफलो गुप्तवंशाद्यो विक्रमापरनामा चन्द्रगुप्ताभिधोन्तिमो
मुकुटबद्धः क्षत्रियवंश्यः कौटिल्यापरनाम्ना चाणाक्येन स्थापितो जैनी-
यो राजा (भीलसाटोप) पञ्चे १४३-१९१ पर्यन्तं तद्विषये द्रष्टव्यम् ।

त. गौतमगोत्री स्थूलिभद्रः २१५ व. मो. ग.
तच्छिष्यौ.

आर्यमहागिरिः^१

एलापत्य(वत्स)गोत्री
२४५ व. मो. ग.

बालिस्सहसूरिः^६ २८० व०

स्वातिसूरिः ३३२ व०

श्यामार्यः ३७६ व०

सांदिष्ठसूरिः ४०९ व०

जीतधरसूरिः ४९४ व०

आर्यमञ्जुः ४६७ व०

आर्यसमुद्रः ५०८ व०

नन्दिलसूरिः ५९१ व०

नागहस्तिसूरिः ६८४ व०

खेतीसूरिः ७१८ व०

सिंहसूरिः ७८० व०

स्कन्दिलाचार्यः ८१४ व०

हेमवन्तः ८४८ व०

नागार्जुनः ८७५ व०

गोविन्दसूरिः ८७७ व०

भूतिदिप्तः ९१४ व०

आर्यमुहस्ती^२

वाशिष्ठगोत्री

२९१ व. मो. ग.

मुस्थितसुप्रतिबुद्धौ^३

व्याघ्रापत्यगौत्रिणौ

इन्द्रदिप्तः

कौशिकगोत्री

आर्यदिप्तः^४

गौतमगोत्री

सिंहगिरिः

कौशिकगोत्री

वज्रस्वामी^५ गौतमगोत्री

४९६ जन्म ९८८ व० मो०

वज्रसेनः ६२० व०

श्रीचन्द्रसूरिः

समन्तभद्रसूरिः

वृद्धदेवसूरिः

प्रद्योतनसूरिः

मानदेवसूरिः

१ जिनकल्पी दिग्गन्धर. २ चन्द्रगुप्त० विन्दुसार० अशोक०
कुणाल० संप्रतिराजरत्नद्वारः स्थविककल्पी श्वेतागन्धरः
३ गर्दनिस्रोच्छेदकारिकालिकाचार्यश्रीसिद्धसेनादेवाकरौ ४९० व०।
४ आर्यसुपुटाचार्य ४९३ व०। ५ श्रीगुप्तसूरिः ५४८ व०।
वृद्धदेवसूरिः शत्रुञ्जयोच्छेदश्च ५२९ व०। जावडकतोद्धारः ५७० व०।
६ अर्हदादिगुप्तगुप्तविशाखाचार्येति नामत्रयस्यातः

लोहितपगणिः ९४२ व०
 दूप्यगणिः ९७५ व०
 देवद्विगणिः १००६ वर्षे
 स्वर्गतः, तेनैव वीरात्
 ९९३ वर्षे सिद्धान्तानि
 अज्ञानि ११ उपाज्ञानि ११
 छेन्दाः ६ मूलमू० ६
 पङ्क्ताः १० नन्दिः १
 एवं ४५ पुस्तके स्थापितानि १

मानतुङ्गसूरिः
 तेन नागपुरे विक्रमत-
 स्त्रिंशति वर्षे नेमिना-
 थप्रतिष्ठा कृता वीरात् ७७०
 श्रीवीरसूरिः
 जयदेवसूरिः
 देवानन्दसूरिः, अथवा आनन्दसूरिः
 विक्रमसूरिः
 नरसिंहसूरिः

समुद्रसूरिः
 मानदेवसूरिहरिमद्रसूरी
 विबुधप्रभसूरिः
 जयानन्दसूरिः
 रविप्रभसूरिः
 वीरात् ११५० वर्षे
 जिनभद्रगणिः
 यशोदेवः
 विक्रमतः ८०० वर्षे वप्पभाष्टे
 ८९६ स्वर्ग गतः
 विमलचन्द्रः विक्रमतः ९९४ व०
 उद्योतनसूरिः
 सर्वदेवसूरिः २

पद्मदेव.
 उदयप्रभ.
 नरचन्द्र.
 श्रीगुणसूरि.
 विजयप्रभ.
 नरचन्द्र.
 वीरचन्द्र.
 आर्यराक्षेत.
 जयसिंह.
 धर्मदास.
 महेन्द्रसूरि.
 सिंहप्रभ.
 अजितसिंह.
 देवेन्द्रसूरि.

* लोहिताङ्ग, पद्मनन्दि १ वक्रग्रीव २ गृध्रापिच्छ ३ एलाचार्य
 ४ कुन्दकुन्दे ५ ति नामपञ्चकमस्य
 १ दिग्म्बरमते तु महावीरात् ६८३ वर्षे पुष्पदन्तभूतत्रिलिभ्यां
 विक्रमराजजन्मानि सति सिद्धान्तानि पुस्तके स्थापितानीति.
 २ धनपालः वि० १०२९

धर्मप्रभसूरि.
सिंहतिलक.
महेन्द्रप्रभ.

मेरुतुङ्गाचार्यः
स च वीरात् ९८ पद्ये जातः

वार्दिविताल. उ. टी. शान्तिसूरिः थिरापद्रगच्छीयः

वि० १०९६ व. मृतः ॥ नवाङ्गवृत्तिकृदभयदेवः

वि० ११३९ व. मृतः ॥ ११९९ पौर्णमीयकमतोत्पत्तिः ॥

कुमुदचन्द्रदिगम्बरं विजित्प संवत् १२०४ वर्षे

फलवर्द्धिग्रामे आरासणे च नेमिनाथप्रतिष्ठाकर्त्ता

तथा चतुरशीतिसहस्रपरिमितस्याद्वादरत्नाकरनाम्नो ग्रन्थस्य
कर्त्ता वादिदेवसूरिः सं. १२२६ वर्षे मृतः ।

हेमचन्द्रश्च १२२९ मृतः ॥ १२०४ वर्षे खरतरतोत्पत्तिः ।

१२१३ वर्षे अञ्जलिकमतोत्पत्तिः ॥ १२२६ वर्षे सार्द्धपौर्ण-
मीयमतोत्पत्तिः ॥ १२९० वर्षे आगमिकमतोत्पत्तिः

निग्रन्थ. १ कोटि. २ चन्द्र. ३ वनवासी. ४ वटगच्छ. ५
तपोगच्छ ६ इति पण्णां नाम्नां प्रवृत्तिहेतवः आचार्याः क्रमेण श्रीसु-
पर्णा १ सुस्थितसूरि. २ श्रीचन्द्रसूरि. ३ समन्तभद्रसूरि. ४ सर्वदेव-
सूरि. ५ जगच्चन्द्रसूरिनामानः

नाणकगच्छेऽर्बुदाचलस्थवटावः स्थितेभ्यः सर्वदेवसूरिभ्यो वट-
गच्छेभ्योत्स च ब्रह्मवाट्टहृदयस्तदान्नाये जयसिंहसूरीणां शिष्या आ-
र्यरक्षितसूरयरतेषां वृन्तापीश्राने जन्म पितृदत्तनाम गोदण्ड गुरुद-
त्तनाम विजयचन्द्रोपाध्यायः सूरिदत्तनाम आर्यरक्षितः संवत् ११३६
जन्म ११४१ व्रतं १२२६ परलोकः सर्वार्थुर्वर्षाणि ९१ ते च स्त्री-
लदगं न सेविजा इत्यादिसिद्धान्तपाठात्संविन्नतयाविहर्तुकामाः पूर्णि-
मागच्छं प्रतिपद्यमानैः स्वमातुलैः श्रीशीलगणसूरिभिः सर्वाङ्गपारोणान्
कृत्वा मालारोपणादिस्वावयभयादाचार्यत्वमनिच्छवो बलादुपाध्याय-

पदे स्थापिताः । ततश्चात्मचतुर्था विधिना विहरमाना भालिजनगरं प्राप्ताः । तत्र यशोधनश्रेष्ठिना ऋषभदेवप्रासादं कारयित्वा प्रतिष्ठाकारणावसरे तन्निवारणायोपस्थितेषु संगमखेटीयश्रीदेवेन्द्रसूरि, आशापञ्चवीय श्रीमलयचन्द्रसूरि. पिप्पलीयश्रीशांतिसूरिमुख्येषु देवप्रभावात्प्रतिष्ठोत्सवे जाते संवत् ११६९ वर्षे विधिमार्गप्रवृत्तिं कुर्वन्तः स्थिरपद्मपुरं प्रापुः ॥ इतश्च सोपारकपत्तने महेभ्यश्रेष्ठिदाहडस्तत्सुतो जासिकुमारस्तेन जम्बूचारित्रं श्रुत्वा प्रतिबुद्धेन मित्रासधरेण सह श्रीपत्तने सिद्धचक्रवर्त्तिश्रीजयसिंहदेवप्रसादमवाप्य तत्रागतेन प्रथमागमे दशवैकालिकमेकपाठेन पठित्वा गुरुपार्श्वे दीक्षां गृहीत्वा तन्नाम यशश्चन्द्रगणय इति ते च पञ्चभिर्वर्षैः सर्वस्वपरसमयाम्भोधिपारं प्राप्य मन्दारपुरे महतोत्सवेन श्रीजयसिंहसूरयोभूवन् । ततस्तैराशातनाभीतैः स्वगुरूञ्जश्रीसूरित्वे संस्थाप्य श्रीआर्यरक्षितसूरीति च नाम दत्त्वा त्रिउणपतटे चाचार्योपाध्यायादि २० पदानि चक्रिरे । तस्य सं० ११७९ जन्म ११९७ व्रतं १२०२ सूरिपदं १२९८ परलोकः सर्वायुः ८० ॥ जयसिंहसूरिपट्टे धर्मघोषसूरयः । तेषां मरुदेशे श्रीचन्द्रः पिता सं० १२०८ जन्म १२१६ व्रतं १२३४ सूरिपदं १२६८ स्वर्गः सर्वायुः ६० ॥ तेषां पट्टे आगमकालामुखविरुदाः महेन्दसिंहसूरयः तेषां सरनगरे साणदेवप्रसादः पिता सं० १२२० जन्म सं० १२३७ दीक्षा १२६३ सूरिपदं १२७१ गच्छेशपदं १३०९ स्वर्गः सर्वायुः ८२ ॥ तत्पट्टे सिंहप्रभसूरयः तेषां च बीजापुरे श्रे० अरसीहः पिता सं० १२२८ जन्म १२९१ दीक्षा १३०८ सूरिपदं १३१३ स्वर्गः सर्वायुः ३१ ततः श्रीअजितसिंहसूरयः, यस्प समरसिंहः शिष्यः तस्य कोकग्रामे शा० जिनदेवः पिता सं० १२८३ जन्म १२९१ दीक्षा १३१४ सूरिपदं १३१६ गच्छेशपदं १३३९ स्वर्गः सर्वायुः ९७ ॥ तत्पट्टे देवेन्द्रसिंहसूरयः तस्य पाल्हणपुरे जन्म पिता मान्तूनामा

१२९९ जन्म १३०६ दीक्षा १३२३ सूरिपदं १३३९ गच्छेशत्वं
 १३७१ स्वर्गः सर्वायुः ७३ ॥ तत्पट्टे श्रीधर्मप्रभसूरयः, तेषां भिष्ठमाले
 व्यवहारी लिम्बनामा पिता सं. १३३१ जन्म १३४१ दीक्षा १३५९
 सूरिपदं १३७१ गच्छेशपदं १३९३ स्वर्गः सर्वायुः ६३ ॥ ततः श्री-
 सिंहातिलकसूरयः, तेषां आदित्यवाटके श्रे० आसधरः पिता सं.
 १३४५ जन्म १३५२ दीक्षा १३७१ सूरिपदं १३९३ गच्छेशपदं
 १३९९ स्वर्गः सर्वायुः ५१ ॥ तत्पट्टे महेन्द्रप्रभसूरयः तेषां वडग्रामे
 परीख आभानामा पिता सं. १३६३ जन्म १३६९ दीक्षा १३८९
 सूरिपदं १३९८ गच्छेशपदं १४४३ स्वर्गः सर्वायुः ८१ ॥ तत्पट्टे मे-
 रुरुङ्गसूरयः ॥ अत एव दिगम्बरोक्तक्रमो यथा ॥

॥ दिगम्बरपट्टावली ॥

महावीरमोक्षात्स्वमोक्षपर्यन्तं वर्षाणि.

आचार्यनाम
 गौतमस्वामी व. १२
 सुधर्मा व. २४
 जम्बूस्वामी^१ व. ६२
 विष्णुकुमारः व. ७६
 नन्दिमिन्नः व. ९२
 अपराजितः व. ११४
 गोवर्द्धनः व. १३३
 भद्रबाहुः^२ व. १६२
 विशाखाचार्यः व. १७२
 प्रोष्ठिलाचार्यः व. १९१

क्षत्रियाचार्यः व. २०८
 जयसेनः व. २२८
 सागरसेनः व. २४७
 सिद्धार्थाचार्यः व. २६४
 धृतिसेनाचार्यः व. २८२
 विजयाचार्यः व. २९५
 बुद्धलिङ्गाचार्यः व. ३१५
 देवाचार्यः व. ३२९
 धर्मसेनाचार्यः^३ व. ३४५
 नक्षत्राचार्यः व. ३६३
 जयपालाचार्यः व. ३८३

१ एते त्रय एव केवलिनः २ एते पञ्च श्रुतकेवलिनः
 ३ एते ११ दशवर्षिणः

षाण्डवाचार्यः व. ४२२
 ध्रुवसेनाचार्यः व. ४३६
 कंसाचार्यः व. ४६८
 सुभद्राचार्यः व. ४७४
 यशोभद्राचार्यः व. ४९२
 भद्रबाहुः व. ५१५

लोहाचार्यः^१ व. ५६५
 अहिदिलाचार्यः व. ५९३
 माघनन्दाचार्यः व. ६१४
 धरसेनाचार्यः व. ६३३
 पुष्पदन्ताचार्यः ६८३
 भूतबल्याचार्यः व. ७०३

महावीरमोक्षवर्षा ६८३ द्विषे विक्रमादित्यस्य जन्म तथा च
 महावीरमोक्षात् ४९३ वर्षे त० सुभद्राचार्यात् २४ वर्षे त० विक्रम-
 जन्मतः २२ वर्षे त० तद्वाज्याच्चतुर्थे वर्षे भद्रबाहुर्जातस्तमाश्रित्याह

आचार्यस्य मोक्षः	संवत्		
भद्रबाहुः	२६	कुमारनन्दिः	४२७
गुप्तिगुप्तः ^२	३६	लोकचन्द्रः	४५३
माघनन्दिः	४०	प्रभाचन्द्रः	४७८
जिनचन्द्रः ^३	४९	नेमिचन्द्रः	४८७
कुन्दकुन्दाचार्यः ^४	१०१	भानुनन्दिः	५०८
उमास्वातिः ^५	१४२	हरिनन्दिः	५२५
लोहाचार्यः ^६	१५३	वसुनन्दिः	५३१
यशःकीर्त्तिः	२०१	वीरनन्दिः	५६१
यशोनन्दिः	२५८	रत्ननन्दिः ^७	५८५
देवनन्दिः	३०८	माणिक्यनन्दिः	६०१
पूज्यपादः	३५३	मेघचन्द्रः	६२७
गुणनन्दिः	३६४	शान्तिकीर्त्तिः	६४२
वज्रनन्दिः	३८६	मेरुकीर्त्तिः	६८६

१ एते ९ एकादशाङ्गधारिणः २ श्वेताम्बरोत्पत्तिः ३ घपुस्तके
 विशेषो द्रष्टव्यः ४ पद्मनन्दि, वक्रग्रीव, गृध्रपिच्छ, एलाचार्या इति
 तस्यैव नामानि ५ काष्ठासंवेत्पत्तिः ६ प्रागुदगिति पट्टद्वयं तत एव
 ७ रत्न कीर्त्तिः

महाकीर्तिः ७०४	गुणचन्द्रः १०६६
विष्णुनन्दिः ७२६	लोकचन्द्रः ^५ १०७९
श्रीभूषणः ७३९	श्रुतकीर्तिः १०९९
शीलचन्द्रः ^१ ७४९	भावचन्द्रः १११५
श्रीनन्दिकीर्तिः ^२ ७६९	महाचन्द्रः ^६ ११४०
देशभूषणः ७६९	माघचन्द्रः ११४४
अनन्तकीर्तिः ७८९	ब्रह्मनन्दिः ^{१०} ११४८
धर्मनन्दिः ८०८	शिवनन्दिः ११५५
वीरचन्द्रः ^३ ८४०	विश्वचन्द्रः ^{११} ११५६
रामचन्द्रः ८९७	सिंहनन्दिः ^{१२} ११६०
रामकेतुः ^४ ८७८	भावनन्दिः ११६७
अभयचन्द्रः ८९७	देवनन्दिः ^{१३} ११७०
नरचन्द्रः ^४ ९१६	विद्याचन्द्रः ११७६
नागचन्द्रः ९३९	सूरचन्द्रः ११८४
नयननन्दिः ९४८	माघनन्दिः ११८८
हरिचन्द्रः ९७४	ज्ञाननन्दिः ^{१४} ११९९
महीचन्द्रः ९९०	गङ्गाकीर्तिः १२०६
माघचन्द्रः ^५ १०२३	सिंहकीर्तिः १२०९
लक्ष्मीचन्द्रः १०३७	हेमकीर्तिः १२१९
गुणकीर्तिः ^७ १०४८	अभयचन्द्रः*

१ श्रीचन्द्रः २ नन्दिकीर्तिः ३ विद्यानन्दिः ४ रामकीर्तिः ५ नरनन्दिः ६ माघवचन्द्रः ७ गुणनन्दिः ८ वासवचन्द्रः ९ महीचन्द्रः १० वृषभनन्दिः ११ वसुचन्द्रः १२ संवनन्दिः १३ सूरकीर्तिः १४ ज्ञानकीर्तिः

नेमिनन्दिः—नेमिकीर्तिः—नरेन्द्रयशाः—श्रीचन्द्रः—पद्मकीर्तिः—वल्कमानः—अकलङ्कः—नन्दगुरुः—केदावः—चन्द्रः—अभयकीर्तिः—वसन्तकीर्तिः—वनवासी—(पूर्वाक्तेनानुसंधानं स्वविया विवेयम्)

* चारुनन्दिः पादस्याह वैहलीराजाज्ञया वत्तवारिण

तथा च सिद्धराजसमक्षं दिगम्बरकुमुदचन्द्रे जिते वादिदेवसूरि-
 प्रशंसाकर्तृषु प्रद्युम्नाचार्य, हेमाचार्य, उदयप्रमदेव, मुनिदेवाचार्य,
 मेरुतुङ्गाचार्येषु सत्सु खरतरगच्छीयोऽञ्जलगच्छीयश्च द्वयोर्मध्ये नैको-
 स्य ग्रन्थस्य कर्ता संभवति ग्रन्थान्ते १३६१ वर्षे कृत इत्युक्तत्वात् ।
 तदुत्तरमपि, १ तथा च ग्रन्थकर्त्रा येभ्यो ग्रन्थेभ्यः पद्यानि गृहीतानि
 तत्स्थलमपि, २ तथा च जैनीयानां चरित्रग्रन्थेष्वेकनामानो यावन्तः
 प्राचीनार्वाचीना राजानः सूरयश्च तेषां सहैव चरितानि वर्णयन्ति
 ग्रन्थकर्तारस्ततस्तेषां कालभेदनिरूपणमपि ३ मत्कृतैतन्मुद्रणोन्मुद्रिता
 भगवन्तो दर्शयिष्यन्तीत्याशयाश्रयणीयं सदुपदिष्टं जाषमेवाधुना श्रेय-
 स्करमित्यलं पृच्छवितेन, अथवाल्पकालभाविन्यामस्यैव द्वितीयावृत्तौ
 समीचीनशुद्धतरायां सर्वं स्फुटं भविष्यति ॥ तथा च । सं. १२६२
 वर्षे धर्मघोषसूरिभिः कृता "शतपदिका" सैव १२९४ वर्षे महेन्द्र-
 सिंहसूरिभिः सुखावबोधा कृता । तस्या एव शतपदिकासारोद्धारो नाम
 ग्रन्थो मेरुतुङ्गसूरिणा कृतः १ तथा सूरिमन्त्रसारोद्धारः २ मेघदूतका-
 व्यम् ३ कातन्त्रव्याकरणस्य व्याख्यानम् । तत्र युगत्रयेन्दुसंख्येव्दे,
 ग्रन्थः कृत इत्युक्तं तथारम्भेपि नत्वा चन्द्रप्रभं गुरुमित्यादौ विशेषोपि
 सूचितः । ४ महापुरुषचरित्रं प्राकृतम् ५ एतेषु मत्परिचितेषु मेरुतु-
 ङ्गकृतेषु प्रबन्धचिन्तामणेरस्य सर्वोपनिषद्भूतत्वात्तत्प्रगटीकरणं स-
 मञ्जसमिति ॥ इति प्रस्तावना ॥ रा० दी० ॥

॥ प्रबन्धचिन्तामणिः ॥

॥ ॐ नमः श्रियै ॥ श्रीस्वामिने नमः ॥

श्रीनाभिभूर्जिनः^१ पातु परमेष्ठी भवान्तकृत् ।
श्रीभारत्योश्चतुर्द्वारमुचितं^२ यच्चतुर्मुखी ॥ १ ॥

नृणामुपलतुल्यानां यस्य द्रावकरः करः ।

ध्यायामि तं कलावन्तं गुरुं चन्द्रप्रभं प्रभुम् ॥ २ ॥

गुम्फान्विधूय विविधान्सुखबोधाय धीमताम् ।

श्रीसेरुतुङ्गस्तद्भवन्धाद्ग्रन्थं तनोत्यमुम् ॥ ३ ॥

रत्नाकरात्सद्गुरुसंप्रदाया—

त्प्रबन्धचिन्तामणिसुद्विधिर्षीः ।

श्रीधर्मदेवः प्रथमोपरोध—

वृत्तेश्च साहाय्यामिह व्यधत् ॥ ४ ॥

श्रीगुणचन्द्रगणेशः प्रबन्धचिन्तामणिं नवं ग्रन्थम् ।

भारतमिवाभिरामं प्रथमादर्शं प्रदर्शितवान् ॥ ५ ॥

१ श्रीऋषभदेवः २ मणिरत्नमयमुवर्णमयरीप्समयदुर्गात्रये
समवसर्गणे चतुर्दिशु द्वारस्य विद्यमानत्वाच्चिह्नयश्चतुर्द्वारमुचितं च-
तुर्दिशदिशयप्रभावात्सर्वाभिमुल्लेखेन देशनां ददानस्य तीर्थरूपस्य
चारत्प्राश्चतुर्द्वारमुचितं यत्सम्बन्धिनी श्रीनारतनी च चतुर्मुखी जैन-
शास्त्रे प्रसिद्धा

भृशं श्रुतत्वान्न कथाः पुराणाः
 प्रीणन्ति चेतांसि तथा बुधानाम्
 वृत्तैस्तदासन्नसतां प्रबन्ध—
 चिन्तामणिग्रन्थमहं तनोमि ॥ ६ ॥
 बुधैः प्रबन्धाः सुधियोज्यमाना
 भवन्त्यवश्यं यदि भिन्नभावाः ।
 ग्रन्थे तथाप्यत्र सुसंप्रदाया—
 दृढ्ये न चर्चा चतुरैर्विधेया ॥ ७ ॥

॥ अथ विक्रमार्कप्रबन्धः ॥

अन्त्योप्याद्यः समजनि गुणैरेक एवावनीशः
 शौर्यौदार्यप्रभृतिस्त्रिहोर्वीतले विक्रमार्कः ।
 श्रोतुः श्रोत्रास्मृतसवनवत्तस्य राज्ञः प्रबन्धं
 संक्षिप्योच्चैर्विपुलमपि तं वञ्चि किञ्चित्तदादौ ॥८॥
 तथाहि ॥

अवन्तिदेशे^१ सुप्रतिष्ठाननामानि नगरेऽसमसा-
 हसैकनिधिर्दिव्यलक्षणलक्षितो^२ विक्रमादिगुणैः
 संपूर्णो^३ विक्रमनामा राजपुत्र आसीत् । स
 पुनराजन्म दारिद्र्योपद्रुतोप्यतिनीतिपरः सन्यरः-

१ B उक्तायिनीपूर्णा २ D कर्मविक्रमादिगुणैः ३ C भर्तृहरबन्धुः

शतैरप्युपायैरथानुपलभमानः कदाचिद्भट्टमात्रमि-
त्रसहायो रोहणाचलं प्रति प्रतस्थे । तत्र तदासन्ने
प्रवरनामनि नगरे कुलालस्यालये विश्रम्य प्रभात-
समये स भट्टमात्रेण खनित्रं याचितः प्राह । अत्र
खनीमध्यमध्यास्य प्रातः पुण्यश्रवणपूर्वं ललाटं
करतलेन संस्पृश्य हा दैवमित्युदीरयन्वाते पातिते
सति दुर्गतो यथाप्राप्त्या रत्नानि लभतोऽस वृत्तान्तमसुं
तस्मात्सम्यगवगम्य विक्रमेण तद्वैभवं कारयितुमक्ष-
मस्तान्युपकरणानि सहादाय रत्नखननार्थं खनीम-
ध्ये प्रहारोद्यतं विक्रमसभिदधे । यत्कश्चिदवन्त्याः
समागतो वैदेशिकः स्वगृहे कुशलोदन्तं पृष्टो भवन्मा-
तुः पञ्चत्वमाचरन्व्यौ । तत्तप्तवज्रशूचीनिभं वचो नि-
शम्य ललाटं करतलेनाहत्य हा दैवमित्युच्चरन्व-
नित्रं करतलाञ्चिक्षेप । तेन खनित्राग्रेण विदारिता-
यां भुवि देदीप्यमानं सपादलक्ष्यमूल्यं रत्नं प्रादुरासी-
त् । भट्टमात्रस्तदादाय विक्रमेण सह प्रत्यावृत्तः ।
तच्छोकशङ्कुशङ्कापनोदाय खनीवृत्तान्तज्ञापनपूर्वं
तत्कालमेव मातुः कुशलसुक्तवान् । विक्रमः सहजां
लोलुभतां विमृश्य भट्टमात्रस्य क्रुधा तत्कराद्रत्नमा-
च्छिद्य पुनः खनीकण्ठे प्राप्तः ।

धिग् रोहणं गिरिं दीनदाघ्नव्रणरोहणम् ।

दत्ते हा दैवमित्युक्ते रत्नान्यर्थिजनाय यः ॥

इत्युदीर्य सकललोकप्रत्यक्षं तत्रैव तद्रत्नमुत्सृ-
ज्य पुनर्देशान्तरं परिभ्राम्यन्नवन्तिपरिसरं^१ प्राप्तः ।
पटुपटहध्वनिस्माकर्ण्य वृत्तान्तमवबुध्य च तं छुप्त-
वान् । तेन समं स राजमन्दिरे समायातः । तस्मि-
न्नेवापृष्टे सुहूर्ते अहोरात्रप्रमिते राज्ये सचिवैरभि-
षिक्तो दीर्घदर्शितयेति दध्यौ । यदस्य राज्यस्य प्र-
बलः कोप्यसुरः सुरो वा क्रुद्धः सन्प्रतिदिनमेकैकं
नृपं संहरति नृपाभावे देशविनाशं करोति । अतो
भक्त्या वा शक्त्या तदनुनयः समुचित इति ना-
नाविधानि भक्ष्यभोज्यानि^२ निर्माप्य प्रदोषसमये
चन्द्रशालायां सर्वमपि सजीकृत्य निशारात्रिका-
वसरानन्तरमङ्गरक्षैर्वृतस्तत्र भारशृङ्खलायां निहित-
पल्यङ्के निजपट्टदुकूलाछादितमुच्छीर्षिकं नियोज्य
स्वयं प्रदीपच्छायामाश्रित्य कृपाणपाणिधैर्यनि-
र्जितजगन्नयो दिगवलोकनपरो यावदास्ते तावन्म-
हानिशीथसमये वातायनद्वारेण प्रथमं धूमं ततो
ज्वालां ततः साक्षात्प्रेतपतिरूपमिव करालं वे-

१ B D अवन्तिपरिसरे प्राप्तः २ C खाद्यानि निर्माप्य

तालमालोकितवान् । स च ब्रुमुक्षाक्षामकुक्षिस्तानि भोज्यानि यदृच्छयोपभुज्य गन्धद्रव्यैश्च स्वशरीरं विलिप्य ताम्बूलास्वादनेन परितुष्टस्तत्र पत्यङ्के ससुपविश्य श्रीविक्रमं प्राह । रे मनुज अहमग्निवंतालनामा देवराजप्रतीहारतया प्रतीतः प्रतिदिनमेकैकं नृपं निहन्मि । किं तु तवानया भक्त्या प्रीणितेन मयाऽभयदानपूर्वं तव राज्यं प्रदत्तं परमेतावद्भक्ष्यभोज्यानि मम सदैवोपढौकनीयानि । इत्थमुभाभ्यामपि प्रतिपन्ने कियत्यपि गते काले श्रीविक्रमेण राज्ञा निजमायुः पृष्टः । नाहं वेद्मि किं तु स्वस्वामिनं विज्ञाप्य भवन्तं विज्ञापयिष्यामीत्युक्त्वा गतः । पुनरन्यस्यां निशि समेतः । महेन्द्रेण संपूर्णशतायुरादिष्ट इति तं जगौ । स राज्ञा मित्रधर्ममधिकमधिरोप्येत्युपरुध्य^१ यन्महेन्द्रपार्श्वदिकेन हायनेन हीनं वर्षशतं कारयेति स तदङ्गीकृत्य भूयोऽभ्युपेतः सन्नित्युवाच । महेन्द्रेणापि न नवनवतिर्नैकोत्तरं वर्षशतं भवतीति^२ निर्णये ज्ञाते यावत्परस्मिन्दिने तद्योग्यं भक्ष्यभोज्यादिपाकं निषिध्य नृपः संग्रामसज्जो भूत्वा निशि तस्थौ । तावत्तत्रैव पूर्वरी-

१ A अधिरोप्याग्रहान्महेन्द्र २ B प्रवतीति कथितमिति निर्णये ज्ञाते

त्या समुपागतः स नृपं जगौ । तद्भोज्यादिकमवी-
क्ष्य राजानमधिचिक्षेप च तयोश्चिरं द्वन्द्वयुद्धे जायमा-
ने सुकृतसहायेन राज्ञा तं पृथ्वीतले पातयित्वा
हृदि चरणमारोप्येष्टं दैवतं स्मरेत्यादिष्टः स नृपं
जगौ । अमुनाद्भुतसाहसेन पारितुष्टोस्मि यकृत्यादे-
शकारी अग्निवेतालनामाहं तव सिद्धः। एवं निष्कण्टकं
तस्य राज्यमजनि । इत्थं तेन पराक्रमाक्रान्तदिग्बल-
येन षण्णवतिप्रतिनृपतिमण्डलानि स्वभोगमानिन्ये
वन्यो^१ हस्ती स्फुटिकघटिते भित्तिभागे स्वविम्बं
दृष्ट्वा दूरात्प्रतिगज इति त्वद्विषां मन्दिरेषु ।

हत्वा कोषाद्बलितरदनस्तं पुनर्वीक्ष्यमाणो
मन्दं मन्दं स्पृशति करिणीशङ्कया साहसाङ्क^३ ॥१॥
अवन्त्यां पुरि श्रीविक्रमादित्यराज्ञः सुता प्रियङ्गुम-
ञ्जरी साध्ययनाय वररुचिनाम्नः पण्डितस्य समार्पिता
सा प्राज्ञतया सर्वाणि शास्त्राणि तत्पार्श्वे कियद्भि-
र्वासरैरधोत्थ यौवनभरवर्त्तमाना जनकं नित्यमाराध-
यन्ती कदाचिद्वसन्तसमये वर्त्तमाने गवाक्षे सुखास-
नासीना मध्यन्दिनप्रस्तावे ललाटन्तपे तपने पथि

१ C आक्रान्तमण्डलेन २ वररुचिना राज्ञः स्तुतिः कृतेयम् ।
साहसाङ्क इति विक्रमस्यापरं नाम ३ A D G साहसाङ्कः

संचरन्तमुपाध्यायमालोक्य वातायनच्छायासु विश्रान्तं तमुवाच । परिपाकपेशलानि सहकारफलानि दर्शयन्ती तं तल्लोलुभमवबुध्यामूनि फलानि शीतलान्युष्णानि वा तुभ्यं रोचत इति तद्वचनचातुरी- तत्त्वमनवबुध्य तान्युष्णान्येवाभिलषामीति तेनोक्ते तदुपढौकितवस्त्राश्वले तिर्यग्गतानि सुमोच । भूतलपाताद्रजोवगुण्ठितानि करतलाभ्यामादाय स्वमुखमारुतेन तद्रजोपनयन् राजकन्यया सोपहासमभिदधे । किमत्युष्णान्यमूनि वदनवातेन शिशिरीकुरुषे इति तस्याः सोपहासवचसा सामर्षः स द्विजः प्राह । रे विदग्धमानिनि गुरुवितर्कपराया भवत्याः पशुपाल एव पतिरस्तु । इति तच्छापं श्रुत्वा तयोक्तंयस्तव त्रैविद्यस्याप्याधिकोविद्यतया^१ परमगुरुस्तमेव विवाहयिष्यामि सेति प्रतिज्ञातवती । अथ श्रीविक्रमे तदुचितप्रवरवरचिन्तासमुद्रमग्ने स पण्डितः कदाचिदभिलषितवरनिवेदनोत्सुकी कृतराजशासनादरण्यानीभवगाहमानोत्तितृष्णातरलितः^२ सर्वतः सर्वतो मूर्खाभावात्पशुपालमेकमालोक्य जलं याचितवान् । तेनापि जलाभावाद्दुग्धं पिवेत्युक्त्वा

करवडीं विधेहीत्यभिहिते सर्वेष्वभिधानेष्वभिधानः
मिदं^१मश्रुतमाकर्ण्य चिन्ताचान्तस्वान्तः स्वहस्तं त-
न्मस्तके दत्त्वा महिष्यास्तले निवेश्य करवडीसंज्ञां क-
रतलयुगलयोजनां कारयित्वाकण्ठं पयः पायितः ।
स तं मस्तके हस्तदानात्करवडीविशेषशब्दज्ञापना-
च्च गुरुप्रायं मन्यमानस्तस्याः^२ समुचितपतिमवगम्य
महिषीपरिहारान्नं निजं सौधमानीय षण्मासीं याव-
त्तद्वपुःपरिकर्मपूर्व^३ उँ नमः शिवायेत्याशिर्वादाध्या-
पनंकारितः। षड्भिर्मासैस्तस्य तान्यक्षराणि कण्ठपीठ-
स्थितान्यवगम्य शुभे मुहूर्त्ते कृतशृङ्गारः स पण्डितेन
नृपसभां नीतो नृपं प्रति सदभ्यस्तमाशिर्वादं स-
भाक्षोभवशादुशरटेत्यक्षरैर्जगौ । विसंस्थूलवचसा
विस्मितस्य नृपतेरसतीं^४ तच्चातुरीमारोपयितुका-
मः पण्डितः^५ प्राह ॥
उमया सहितो रुद्रः शंकरः शूलपाणिभृत् ।
रक्षतु त्वां महीपाल टंकारबलगर्वितः ॥ १ ॥
इति विदितेन श्लोकेन तत्पाण्डित्यगम्भीरतां व-
चनविस्तरेण व्याख्यातवान् । तत्प्रत्ययप्रीतेन नृ-

१ A अभिधानेष्विदं २ C गुरुप्रायं तस्याः ३ A D परिकर्मणा
पूर्वं ४ B नृपतेर्नासि तच्चातुरीं । ५ A C पण्डितः । उमया

पतिना हि सहिषीपालः स्वां पुत्रीं परिणायितः
 पण्डितोपदिष्टं सर्वथा सौनभेवालम्बमानो राजकन्य-
 कया तद्वैदग्ध्यजिज्ञासया नवलिखितपुस्तकस्य शो-
 धनायोपरुद्धः । करतले पुस्तकं विन्यस्य तदक्षराणि
 बिन्दुमात्रारहितानि नखच्छेदिन्या^१ केवलान्येव कु-
 र्वन् राजपुत्र्या सहिषीपाल एव निष्णीतः । ततः
 प्रभृति जामातृशुद्धिरिति सर्वतः प्रसिद्धिरभूत् ।
 कदाचिच्चित्रभित्तौ सहिषीनिवहे दर्शिते सति प्रमो-
 दात्स्वप्रतिष्ठां विस्मृत्य तदावहानोचितानि विकृति-
 वचनान्युच्चरन्सहिषीपाल इति निश्चिक्ये । स तां
 तदवज्ञासाकलय्य कालिकां देवीं विद्वन्नाकृते आ-
 रराध । पुत्रीवैधव्यभीतेन राज्ञा निशि च्छङ्गना दा-
 सीं प्रहित्य तवाहं तुष्टास्मीत्यभिधाय यावत्स उ-
 त्याप्यते तावद्विष्टवभीतकालिकैव देवी प्रत्यक्षीभू-
 य तमनुजग्राह । तद्वृत्तान्तावबोधात्प्रमुदितया रा-
 जकन्यया तत्रागत्यास्ति कश्चिद्वाग्बिज्ञेय इत्यभिहि-
 ते स तदैव कालिदासनाम्ना प्रसिद्धः कुमारसंभव-
 प्रभृतिमहाकाव्यत्रयपट्प्रबन्धान्^२ रचयामास । अ-

{ B सहिवानि जेवज्ञानि A अदरच्छेदिन्या B जेविन्या

१ महाकाव्यत्रयं पट् प्रबन्धान् २ महाकाव्यप्रबन्धान्

न्यदा^१ तन्नगरवास्तव्यो दान्ताभिधानश्रेष्ठी सभासं-
स्थितं विक्रमार्कमुपायनपाणिरुपागत्य प्रणामपूर्वकं
विज्ञपयामास । स्वामिन्मया शुभे मुहूर्ते प्रधानव-
र्द्धकिभिर्द्धवलगृहं कारितं तत्र महतोत्सवेन प्रवेशः
कृतः यावदहं तत्र निशीथे पत्यङ्कस्थितः सुप्तजा-
ग्रदवस्थया तिष्ठामि तावत्यतामीत्याकस्मिर्कीं गिरं
निशम्य भयभ्रान्तो सा पतेत्युदीरयंस्तदैव पलाय-
नमकार्षे । तस्य धवलगृहस्य सम्बन्धिनैमित्तिकैः
स्थपतिभिश्च यथावसरमहीनादिभिः सत्कारैर्वृथा
दण्डित^२ इत्यर्थे देवः प्रभाणं । तमुदन्तं सम्यगवधार्य
तदुक्तं तद्धवलगृहमूल्यं लक्षत्रयं तस्मै प्रदाय संध्या-
सर्वावसरानन्तरं तस्मिन्नात्मीयीकृते सौधे श्रीवि-
क्रमः सुखं प्रसुप्तः । तामेव पतामीति गिरमाकर्ण्य-
समसाहसिकतया सत्वरं पतेत्युदीरयन्समीपे पति-
तं सुवर्णपुरुषं प्राप । इत्थं पुरुषसिद्धिः ॥ अथा-
स्मिन्नवसरे कश्चिद्विधिपुरुषः करकृतलोहमयक-
शतरदरिद्रपुत्रको द्वाःस्थनिवेदितो नृपं प्राह ।
स्वामिन्भवता नाथेन प्रथितायामवन्त्यां सर्वाण्य-

१ C अथान्यदा २ A यथावसरं महादानादिभिः सत्का-
रैश्च वृथाहं दण्डितः

अपि वस्तूनि सत्वरमत्र विक्रयं यान्ति लभ्यन्ते चेति
 प्रसिद्धिं बुध्वा चतुरशीतिसंख्येषु चतुःपथेष्वहो-
 रात्रं विक्रयाय दरिद्रपुत्रको भ्रामितोपि केनापि
 न गृहीतः । प्रत्युताहं निर्भत्सित इति नगर्या
 यथावस्थितं कलङ्कं महाराज्ञे विज्ञप्य यथागतं ब्र-
 जामीत्यापृच्छन्नस्मि । तदैव तं महान्तं कलङ्कपङ्क-
 पुर्याः पर्यालोच्य दीनारलक्षं तस्मै प्रदाय नृपस्तं
 लोहपुत्रकं कोशे निवेशयामास । तस्याभेव निशि
 प्रथमयामे सुखसुप्तस्य राज्ञः समीपे राज्याधिष्ठातृ-
 दैवतं द्वितीययामे हयाधिष्ठातृदैवतं तृतीययामे
 लक्ष्मीश्राविर्भूय महाराज्ञा दारिद्र्यपुत्रके क्रीते ना-
 स्माकमिहावस्थातुमुचितमित्यापृच्छ्य राज्ञः सा-
 हसभङ्गो साभूदित्यनुज्ञातानि तानि जग्मुः । चतुर्थ-
 यामेत्र कश्चिदुदारपुरुषो दिव्यतेजोमयमूर्तिः प्रादु-
 र्भूयाहं सत्त्वनाम्ना भवन्तमाभवं श्रितो गन्तुमापृच्छे
 इत्युदिते करतलेन नृपः कृपाणिकामादाय याव-
 दात्मघाताय व्यवस्पति तावत्तेनैव करे गृहीत्वा
 तुष्टोस्मीत्यभिधाय स्वलितः । गजाद्यधिष्ठातृणि
 त्रीणि दैवतानि प्रत्यावृत्त्य नृपं शोचुः । गमन-
 नंकेतव्याघातिना सत्त्वेन विप्रलब्धानां नृपं विहाय

नास्माकं गमनमुचितमिति तान्यप्ययत्नं तस्थुः ।
 अथान्यस्मिन्नवसरे सभास्थितं श्रीविक्रमं सामु-
 द्रिकशास्त्रवेदी कश्चिद्वैदेशिको द्वाःस्थनिवेदितः प्र-
 विश्य नृपलक्षणानि निरीक्ष्यमाणः शिरोधूननपरो
 नृपेण स विषादकारणं पृष्ट ऊचे । यत्त्वां सर्वापल-
 क्षणनिधिसपि षण्णवतिदेशसात्राज्यलक्ष्मीं भुञ्जा-
 नमेवेक्ष्य सामुद्रिकशास्त्रे निर्वदपरोऽभवं । तत्कि-
 म्पि कर्षुरान्तं न पश्यामि यत्प्रभावेण त्वमपि
 राज्यं करोषि । तद्वाक्यानन्तरं कृपाणिकामादाय
 यावदुदरे निधत्ते तावत्तेन किमेतदिति पृष्टः श्री-
 विक्रमः प्राह । उदरं विदम्यं तव तद्विधमन्तं दर्श-
 यिष्यामीति वदन्द्वात्रिंशतोधिकमिदं सत्त्वलक्षणं
 तव नोवगतमिति पारितोषिकदानपूर्वकं नृपस्तं
 विससर्ज ॥ अथ कस्मिंश्चिदवसरे परपुरप्रवेशवि-
 द्या निराकृताः सर्वा अपि विफलाः कला इति
 निशम्य तदधिगमाय श्रीपर्वते भैरवानन्दयोगिनः
 समीपे श्रीविक्रमस्तं चिरमारराधं । तत्पूर्वसेवकेन
 केनापि द्विजातिना राज्ञोऽग्रे इति कथितं । यत्त्वया
 मां विहाय परपुरप्रवेशविद्या गुरोर्नादेया । इत्यु-

परुद्धो नृपो विद्यादानोद्यतं गुरुं विज्ञपयामास । य-
त्प्रथममस्मै द्विजाय विद्यां देहि पश्चान्मह्यं हे राज-
न्नयं विद्यायाः सर्वथाऽनर्हं इति गुरुणोदिते भूयो-
भूयस्तव पश्चात्तापो भविष्यतीत्पुपदिश्य नृपोपरो-
धात्तेन विप्राय विद्या प्रदत्ता । ततः प्रत्यावृत्तौ द्वाव-
प्युजायिनीं प्राप्य पट्टहस्तिविपत्तिविषण्णं राजलोक-
मालोक्य परपुरप्रवेशविद्यानुभवनिमित्तं च राजा
निजगजशरीरे आत्मानं न्यवेशयत् ॥

तद्यथा ॥

भूपः प्राहरिके द्विजे निजगजस्याङ्गेऽविशद्विद्यया
विप्रो भूपवपुर्विवेश नृपतिः क्रीडाशुकोऽभूत्ततः ।
पत्नीगात्रनिवेशितात्मनि नृपे व्यासृश्य देव्या सृतिं
विप्रः कीरमजीवयन्निजतनुं श्रीक्रमो लब्धवान् १ ॥
॥ इत्थं विक्रमार्कस्य परपुरप्रवेशविद्या सिद्धा ॥

अथास्मिन्नवसरे श्रीविक्रमो राजपाटिकायां ब्र-
जंस्तन्नगरनिवासिना श्रीसङ्घेनानुगम्यमानं वन्दिपु-
त्रैः श्रीसर्वज्ञपुत्र इति स्तूयमानं श्रीसिद्धसेनाचार्य-
मागच्छन्तमवलोक्य सर्वज्ञपुत्र इति वचसा कुपि-
तः । तत्सर्वज्ञतापरीक्षार्थं तस्मै मानसं नमस्कार-
मकरोत् ॥

आप्ते दर्शनमागते दशशती संभाषिते चायुतं
यद्वाचा च हसेहमाशु भवता लक्षोस्य विश्राण्यताम्
निष्काणां परितोषके मम सदा कोटीर्मदाज्ञां परा
कोशाधीश सदिति विक्रमनृपश्चक्रे वदान्यस्थितिम् १

सिद्धसेनोपि पूर्वगतबलेन नृपभावमवगम्य द-
क्षिणपाणिमुदस्य धर्मलाभाशिं ददौ । नृपतिनाशि-
र्वादहेतुं पृष्टः सन्महर्षिस्तव मानसनमस्कारस्याशि-
र्वादः प्रदीयमानोस्तीत्यभिहिते तज्ज्ञानचमत्कृतेन
राज्ञा तत्थारितोषिके सुवर्णकोटिर्व्यतीर्यत ॥ अ-
थान्यस्मिन्नवसरे राज्ञा कोशाध्यक्षस्तस्मै दापितसुव-
र्णवृत्तान्तं पृष्टः प्राह । यद्धर्मवाहिकायां श्लोकबन्धे-
न मया सुवर्णदानं निहितं ॥

तथाहि ॥

धर्मलाभ इति प्रोक्ते दूरादुच्छ्रितपणये ॥

सूरये सिद्धसेनाय ददौ कोटिं नराधिपः ॥ १ ॥

ततः श्रीसिद्धसेनसूरीन्सभायामाकार्यं तत्सुवर्ण-
गृह्यतामिति प्रोक्ते वृथा तृप्तस्य भोजनमित्युच्चा-
रपुरःसरमनेन सुवर्णेन ऋणग्रस्तामवनीमनृणीं
कुरु । इत्युपादिष्टे तत्सन्तोषपरितुष्टेन राज्ञा तद-
ङ्गीकृतं ॥

दिदृक्षुर्भिक्षुरायातस्तिष्ठति द्वारि वारितः ।
 हस्तन्यस्तचतुःश्लोको यद्वागच्छतु गच्छतु ॥ १ ॥
 दीयतां दशलक्षाणि शासनानि चतुर्दश ।
 हस्तन्यस्तचतुःश्लोको यद्वागच्छतु गच्छतु ॥ २ ॥
 सर्वदा सर्वदोसीति मिथ्या संस्तूयसे बुधैः ।
 नारयो लेभिरे पृष्ठिं न वक्षः परयोषितः ॥ ३ ॥
 सरस्वती स्थिता वक्त्रे लक्ष्मीः करसरोरुहे ।
 कीर्तिः किं कुपिता राजन् येन देशान्तरं गता ॥ ४ ॥
 अपूर्वेयं धनुर्विद्या भवता शिक्षिता कुतः ।
 मार्गणौघः समभ्येति गुणो याति दिगन्तरम् ॥ ५ ॥
 आहते तव निःस्वाने स्फुटितं रिपुहृद्घटैः ।
 गलिते तत्प्रियानेत्रे राजांश्चित्रमिदं सहत् ॥ ६ ॥
 वक्राम्भोजे सरस्वत्यधिवसति सदा शोण एवाथरस्ते
 बाहुः काकुत्स्थर्वीर्यस्मृतिकरणपर्दुदक्षिणस्ते समुद्रः ।
 वाहिन्यः पार्श्वमेताः क्षणमपि भवतो नैव सुञ्चन्त्य-
 भीर्षणः
 स्वच्छेन्तर्मानसेऽस्मिन्कथमवनिपते तेन्नुपानाभि-
 लापः ॥ १ ॥

अष्टौ ०^१ ॥ २ ॥

उरुयन्तरवाहलर्याथणपठ्वयरोसरायवणगहणे ।

सुरनरगणगन्धवा नग्गवीआ मयणचोरेण ॥३॥*

तस्यामेव निशि नृपो वीरचर्यायां पुरि भ्रमन्
भूयो भूयस्तैलिक मुखेन पठयमानमिदमशौषीत् ।

१ उर्वीःसक्थ्योरन्तरे वाज्जही लघुश्रोतः स्त्रीपद्मे पर्वतपद्मे तु
महान्तो लघवश्च प्रवाहाः स्तनपर्वतरामराजिवनगहने सुरनरगण-
गन्धर्वा नग्गीकृता मदनचौरेण

* महावीरमोक्षान् १७० वर्षेषु गनेषु जद्रवाहुः स्वर्गं गत-
तच्छिष्यस्य शूत्रभद्रस्य सर्वायुः २९ वीरान् २१९ वर्षेषु मृतस्त-
त्पट्टे आर्यमहागिरिः सर्वापूर्वर्षाणि ८५ एवं श्रीवीरान् ३०५ वर्षे
सम्प्रती राजा शूत्रभद्रस्वार्थमहागिरिः १ आर्यसुहस्ती २ शिष्यौ
सुहस्तिसमीपे कश्चिद्रङ्गः मिह्रायै मुण्डितो निभङ्गणेन मृतः स चो-
त्कल्पिन्यां श्रेणेकराज्यपट्टे कोणिकः यस्यापरं नामाशोकचन्द्र-
स्तत्पट्टे उदायी स षष्ठवार्षिकः पौषधस्थस्तं तलेन हत्वा नन्दो
राजा ततो नापितगणिकापुत्रं नन्दनन्दं चाणाक्यो हत्वा
मौर्यवंश्यं चन्द्रगुप्तं राज्येऽस्थापयत् । ततो विन्दुमारस्तप-
ट्टेऽशोकश्रीस्तपुत्रः कुणाजस्तपुत्रो राजा सम्प्रतिनामा स
रङ्गजीवो जातः वीरान् ३०५ वर्षे प्राप्तराज्यः । सुहस्तिना
प्रतिबोधितः । स आर्यसुहस्ती शतवर्षं सर्वायुः प्रतिपाल्य वीरान् २९१
वर्षे स्वर्गतः । अन्तिसुकुमाजोपि सुहस्तिनैव प्रबोधितः पूर्वं तत्सु-
तेनैव कुडगेश्वरः शिवः पितुर्मरणस्थाने स्थापितस्तस्यैव महाकाल-
ज्ञाने नामान्तरं । सुहस्तिसूत्रेशिष्टगोत्रस्य द्वादशशिष्यान्तर्गतं
शिष्यौ सुस्थितसुप्रतिबुद्धनामानौ व्याप्राप्त्यगौत्रौ कोटिककाक-

अम्मणिओ सन्देसडओ तारय कन्ह कहिज्ज^१ ।

प्रभातशेषां रजनीसवधीकृत्य तदुत्तरार्द्धम-
शृण्वन्निर्विण्णो नृपः सौधं प्राप्य निद्रामकरोत् । प्र-
तूपकालेऽवसरकृत्यानन्तरं नृपेण तत्राहूतस्तौलिक-
स्तदुत्तरार्द्धं पृष्टः ।

जग दालिदिहि डुब्बिउं^२ बलिवन्ध ण ह मुइज्ज ॥*
श्रीसिद्धसेनोपदेशं पुनरुक्तं निर्णय्य पृथिवीमनृणां
कर्तुमारंभे ॥

न्दिकाविषदौ तत्र सुस्थिताचार्यशिष्यौ कृल्लकौ सन्तावदृश्यविद्यया च-
न्द्रगुप्तनृपतिना समं बुज्जनुः पाटलीपुत्रनगरे । तदुत्पत्तिस्तु यथा ॥
प्रतिदिशं विलोक्यन्ते विहारांश्चारुसौगताः ।

यत्रारुह्यैव निर्वाणं प्रापुस्तेपि महर्षयः ॥ १ ॥

उत्पत्तिकायामस्याद्रेर्भानि (वैभारगिरेः) राजगृहं पुरम् ।

दिशिप्रतिप्रचम्यकपुरर्षजपुराभिधम् ॥ २ ॥

कुशाग्रपुरसंज्ञं च क्रमाद्राजगृहाव्हयम् ।

सदस्राः किञ्च पद्भिश्चतुर्नासन्वणिजां गृहाः ॥ ३ ॥

तत्र चार्द्धाः सौगतानां मध्ये चार्द्धसंज्ञिनाम् ।

१ अरमार्कं सन्देशकं तारकं कृष्णं कथय कथयेः !

२ A G दालिदिहि दुत्थिउ D दालिदिहिं दुब्बिउं * जगहा-
रिद्रेण वृद्धिन बलिवन्धो न च मोक्षिनः ॥ तारयति दारिद्र्य-
दुःखसमुद्रादिनि तारकः कथ्ये । कर्षति दुःखमिति कृष्णः कथ्ये
त्वं कथयस्ते इति भावः । !

अथ सत्सदृशः कोपि जैनो नृपतिर्भावीति पृ-
ष्ठे श्रीसिद्धसेनसूरिभिरभिदधे ॥

पुत्रे^१ वाससहस्से सयस्मिं वरिसाण नवनवइअहिण
होही कुमरनरिन्दो तुह विक्रमराय सारित्थो* ॥१॥

अथान्यस्मिन्नवसरे जगत्पनृणीक्रियमाणे नि-
जौदार्यगुणेनाहंकृतिं दधानः प्रातः कीर्त्तिस्तम्भं
कारयिष्यामीति चिन्तयंस्तस्मिन्नेव निशीथे वीरच-
र्यया चतुःपथान्तः परिभ्रमन् युद्धयस्मानवृषाभ्यां

यत्र श्रीमाञ्जरासन्धः श्रेणिकः कोणिकोभयः ॥ ४ ॥

मेघहल्लविहल्लश्रीनन्दिषेणादयोजवन् ॥

श्रेणिकसुतोऽशोकचन्द्रः कूणिकापराख्यः पितुः शोकाद्राजगृहं
विहाय कौशाभ्याः परिसरे नवीनां चम्यां राजधानीमकरोत् ।
अत्रैव शय्यमभवसूरियमकशिष्यार्थं दशवैकालिकं महावीरात् ९८ वर्षे
कृतवान् । नवीनचम्यायां श्रेणिकपुत्रे कोणिके मृते तत्पुत्र उदायी
राजा जातः सोपि पितुः शोकेन नूतनस्थानगवेषणार्थं सेवकान्प्रे-
षयामास ते गङ्गातटं ययुः । तत्रानामितच्छायं पाटलीतहं प्रेक्ष्य त-
त्कारणं पृष्ठः कोपि महामुनिरवदत् । अन्निकापुत्रो जयसिंहाचा-
र्यपार्थे दीक्षां गृहीत्वाऽन्निकापुत्राचार्यनाम्ना विहरन्गाङ्गातटस्थं
पुष्पभद्रपुरं प्राप । तत्र पुष्पकेतुर्नृपः पुष्पवती राज्ञी तयोः पुत्रः
पुष्पचूलः पुत्री पुष्पचूला तयोर्गाढानुरागात्परस्परं विरहो मानू-

१ B पुण्ये * पूर्णो वर्षसहस्रे शते वर्षाणां नवनवत्यधिके
भाविष्याति कुमारपालनरेन्द्रस्तव हे विक्रमरायन् सदृशः ॥

ज्ञासितः कस्यापि दारिद्र्योपद्रुतादिजन्मनो जीर्णवृष-
भकुटीस्तन्भसध्यारूढो यावत्तिष्ठति तावत्तावेव वृ-
षौ शृङ्गाग्रेण तं स्तम्भं भूयो भूयस्ताडयतः । अ-
त्रान्तरे स विप्रोकस्यान्निद्राभङ्गमासाद्याकाशे शुक्र-
गुरुभ्यां निरुद्धं चन्द्रमण्डलमवलोक्य गृहिणीमुत्था-
प्य चन्द्रमण्डलसूचितं तन्नृपतेः प्राणसङ्कटमवगम्य
होतव्यद्रव्याणि तदुपशान्तये होमार्थमुपढौकयेति
सावधानं नृपे गृण्वति स गृहिण्योचे । अयं नृपः
पृथिवीमनृणां कुर्वन्मम कन्यासप्तकस्य विवाहाय

दिति राज्ञा ज्ञातृभगिन्योः परस्परं विवाहः कृतस्ततो वैराग्येण
राक्षसान्निकापुत्राचार्यपार्श्वे क्षीरा गृहीता कालेन केवजिनी जाना ।
तन्मरणानन्तरं तस्याः करोटिका गङ्गायां वहमाना देवाद्गृहिर्निगना
हृदिस्थाने । तत्र कालेन पाटलीतलज्जातस्ततः सेवकैर्योग्यं स्थानं
वाजराक्षे निवेदिनं । तेन राज्ञा पाटलीपुत्रनामकं तत्र नगरं निवेशिनं ।
ततो नन्दराजा तदा शकटाजयन्त्रिपुत्रः स्थूत्रिभद्रः । राज्ञः पण्डि-
तो वरजिदिः । आर्यमहाशिरिः आर्यमुहस्ती द्वौ भ्रातरौ स्थूत्रि-
भद्रस्य शिष्यौ तत्राग्यो जिनकल्पिकोऽन्यः सूरिपदे । तदुक्तं ।

* वन्दे शकमुहर्तिथि मुणिपवरं जेण सम्पर्दं राया ।

सिद्धिं संव्रपासिद्धिं चारिर्त्तं पाविर्त्तं पदरं ॥ १ ॥

[* वन्दे आर्यमुहर्तिथिसूरिं मुनिप्रवरं येन सम्प्रती राज्ञा

शक्तिं सर्वप्रसिद्धिं चारिर्त्तं प्रापितः प्रवरम् ॥ १ ॥]

मुहर्तिथिसिष्यैकः साधुर्वृत्तत्वेऽज्ञाते उद्देश्यगः पठति ददा

तदा राज्ञोक्तं किं मुञ्जं पुष्पापदरन्तर । तत्रानन्दपमानात्तेन दादे

द्रव्यमयच्छत्रशान्तिकर्मणा कथं व्यसनान्माचयित्तु-
मुचित इति तद्वचसा सर्वथा परिहृतगर्वस्तत्सङ्क-
टाच्छुद्धितः कीर्तिस्तम्भं विस्मन् राज्यं चिरं चकार ॥
कटुं काउं मुकुं च साहसं मङ्गलिअं च अप्पाणं ।
अजरामरं न पत्तं हा विक्रम हारिओ जम्मो^१ ॥१॥

कदाचिदायुःप्रान्ते केनाप्यायुर्वेदविदा श्री-
विक्रमस्य वपुरपाटवे वायसपिशिताहारेण रोगशा-
न्तिर्भवतीत्युपदिष्टे नृपेण तस्मिन्याके कार्यमाणे
प्रकृतिव्यत्ययं विस्मृत्य नृप इति ज्ञापितः । साम्प्र-

वमाराध्य सकला विद्याः संप्राप्य चतुःपथे मुशलं मण्डयित्वा
फुल्लवितं च चमकताः सर्वे । नृपः काव्यभिदं पपाठ ।

मद्रोः श्रृङ्गं शक्रयष्टिप्रमाणं
शीतो वह्निर्मासतो निःप्रकम्पा ।

योयं ब्रूते सर्वथा तन्न किञ्चि-
द्वृद्धोवादी किं किमाहात्र वादी ॥ १ ॥

ततः प्रसिद्धेन वृद्धवादिसूरिणा जितः सिद्धसेनदिवाकरो विप्रः ।
तत्संबन्धश्चायम् ।

श्वेताम्बराचार्येण चारणमुनिना वज्रसेनेन शक्रावतारतीर्थे ना-
भेयः स्थापितस्तत्र पूर्वजाटदेशमण्डननृगुकच्छपुराजङ्कारे शकुनि-

१ काउं । उपमाननृतमिति देशी० कटुं मुकुं साहसं च निस्तेज-
स्विनमात्मानं कृत्वा । अजरामरत्वं न प्राप्तं । हे विक्रम हा जन्म
हारितम् !

तं धर्मौषधमेव बलवत् । प्रकृतेर्विकृतिरुत्पातः । जीवि-
तलोलुपतया लोकोत्तरां सत्वप्रकृतिमपहाय काक-
मांसमभिलषन्सर्वथा न जीवसीति वैद्येनाभिहित-
स्तं पारितोषिकदानपूर्वं परमार्थबान्धवमिति श्लाघ-
मानो गजतुरगकोशादिसर्वस्वमार्थिभ्यो वितीर्थ
राजलोकं नगरलोकमापृच्छय विजने कापि धवल-
गृहप्रदेशे तत्कालोचितम्लानदानदेवार्चनपूर्वं दर्भ-
स्त्रस्तराधिरूढो ब्रह्मद्वारेण प्राणोत्क्रान्तिं करिष्या-
मीति विमृशन्नकस्मादाविर्भूतमप्सररोगणं स ददर्श ।

काविहारे स्थिताः श्रीवृश्वादिसूरयः । तत्र येन जीयते तस्याहं
शिष्यो जविष्यामीति कृतप्रतिज्ञं महाविद्याहंकारिणं दक्षिणपथायातं
कर्णाटभट्टं दिवाकरनामानं युक्त्या वादे निर्जित्य शिष्यं चक्रुः ।
तेनैकदा सकलं जैनसिद्धान्तं संस्कृते करोमीति पृष्टो गुरुराह ।
त्वया तीर्थंकरवचनाशातना कृता । ततस्तत्पापप्रायश्चित्तग्रहणाग्रहे
द्वादशवर्षकृतयात्रान्ते कश्चिन्महानृपो बोधितव्य इति गुरुवाक्यमङ्गी-
कृत्य द्वादशवर्षान्ते विक्रमराजप्रतिबोधार्थमुक्त्वान्यां काला-
भिरुद्रकुडमेश्वरदेवालोपे शिवसन्मुखं पादौ धृत्वा तेन सुप्तं । सेवकै-
स्ताहितरत्ताडनमन्तःपुरे राज्ञीषु जातं । ततो महानि कौलाहले
तच्छुनवृत्तान्तेन चमत्कृतेन विक्रमेण सविनयं पृष्टो मुनिराह । यदि
मया नमस्कारः क्रियते तदैतद्विद्मं द्विधा जविष्यति । ततो राजाज्ञया
नमस्कारस्तुस्तिः समारब्धा द्वात्रिंशद्द्वात्रिंशत्काव्ये पाठिते नल्लिङ्गं
द्विधाभूत् । प्रथमं धूमस्तनस्तेजस्ततो नानिसूनुर्निरगात् । विक्रमः

अञ्जलिं बध्वा प्रणामपूर्वं का यूयामिति पृष्टे । न
वाग्विस्तराहोऽयमवसरः । आपृच्छनायैव वयमुपाग-
ता इत्यभिधायाप्सरसोऽपसरन्त्यो नृपेण भूयोभि-
दधिरे । नवीनब्रह्मणा निर्मितानां भवतीनामद्वैत-
रूपवतीनामेव रूपं नासया हीनमिति जिज्ञासुर-
स्मि । अथ ताः सहस्ततालं विहस्य निजमपराध-
मस्मासु संभावयसीति ता मौनमाश्रिता नृपेणो-
चिरे । स्वर्गलोकस्थितासु भवतीषु ममापराधः क-
थं संभाव्यत इति नृपवचःप्रान्ते तासु सुरव्यया सु-
मुख्ययाचक्षे । राजन्प्राग्पुण्योदयेन साम्प्रतं नवा-

सपरिवारः शिष्योज्ञत् ॥ तडक्तम् ॥

उपोढरागाञ्चितसिद्धसेन-

दिवाकराचार्यकृतप्रतिष्ठः ।

श्रीमान्कुडङ्गेश्वरनामिसूनु-

देवः शिवापास्तु जिनेश्वरी वः ॥ १ ॥

ग्रामाणां ज्ञेयं । शासनपट्टिकां । श्रीमडुक्कयिन्यां संवत् १
चैत्रसुदि १ गुरौ माहदेशीयमहाहृपटाजिकपरमार्हितश्वेताम्बरो-
पासकव्राह्मणगौतमसुतकात्यायनेन राजाज्ञेयत् । शत्रुञ्जयोधर-
मनृणां पृथ्वीं सूरिवचसा कृत्वा निजं संवत्सरं प्रावर्त्तयत् । पूर्वं
पार्श्वनाथसंवत्सरानन्तरं वर्द्धमानसंवत्सरोज्ज्वलेशे । श्वेताम्बरमते
सहावीरान् ४७० वर्षे विक्रमो राजा । दिगम्बरमते तु

पि निधयस्तव सौधेऽवतेरुस्तदधिष्ठात्रयो वयं भवता
 देवतारूपेणाजन्मावधि महादानानि ददतैकस्यै-
 व निधेरेतावदेव व्यवकलितं यावत्त्वं नासाग्रं न
 पश्यासि । इत्थं तदुक्तिमाकर्ण्य ललाटं करतले-
 न स्पृशन् यद्यहं नवनिधीन्वेद्मि तदा नवभ्यः पु-
 रुषेभ्यस्तांस्समर्पयामीति दैवेनाज्ञानभावाद्द्विश्रित
 इत्युच्चरंस्ताभिः कलौ भवानेवोदार इति प्रतिबो-
 धितः परलोकमाप । ततः प्रभृति तस्य विक्रमा-
 दित्यस्य जगत्ययस्युनापि संवत्सरः प्रवर्तते ।
 श्रीविक्रमार्कस्य दाने विविधाः प्रबन्धाः ॥

§ वरिसाणि सयच्छकतिगसी गदा य जिणन्द्रवीरस्त ।

णिन्वाणं सम्पत्ते उध्वण्णो विक्रमो राठे ॥ १ ॥

[§ निर्वाणं प्राप्तस्य जिनेन्द्रवीरस्य त्र्यशीत्यधिकषट्शतानि

वर्षाणि गतानि तदा विक्रम उन्नो राजा ॥ १ ॥

तथाच कदाचित्कारणवशाद्दृष्ट्वा सैन्यविक्रुवर्णेन राज्ञा दत्तं
 सिद्धसेनाविक्रुं प्राप्य सिद्धसेनद्विवाकर इति नाम्ना प्रसिद्धोऽनूत् ।

* पञ्चैव य वरिससये सिद्धसेनो य जयपयडो ॥

[* महावीरात्पञ्चशते एव वर्षशते जयप्रकाटः सिद्धसेनोऽनूत् ।

वर्षशोऽनूत् । सिद्धसेनोऽनूत् । तं तु विक्रमस्य तप्तमशने संवत्स-
 रेऽनूत् । नेमिचन्द्रसूरिचतुप्रवचनताराद्वारस्य टीकाकर्त्ता सिद्ध-
 सेनोऽनूत् । तं तु विक्रमस्य द्वादशशते संवत्सरेऽनूत् ॥

॥ अथ शालिवाहनप्रबन्धः ॥

अथ दाने विद्वत्तायां च श्रीसातवाहनकथा*
 यथाश्रुता ज्ञेया । तत्पूर्वभवकथा चैवं । श्रीप्रतिष्ठा-
 नपुरे शातवाहनभूपो राजपाटिकायां गच्छन्नगरप्र-
 त्यासन्ननद्यां वीचिभिर्नीरतिरक्षितं मत्स्यमेकं हस-
 न्तमालोक्य प्रकृतेर्विकृतिरुत्यात इति भयभ्रान्तो
 नृपः सर्वानेव विदग्धपुरुषान्सन्देहममुं पृच्छन्नज्ञा-
 नसागरनामानं जैनमुनिं पप्रच्छ । ज्ञानातिशयेन
 तेन तत्पूर्वभवं विज्ञायेत्युपदिष्टं । यत्युरातनभवे
 त्वंमस्मिन्नेवं पत्तने उच्छिन्नवंशः काष्ठभारवाहनैक-
 वृत्तिस्तस्यामेव नद्यां भोजनावसरे संनिहित-
 शिलातले सक्रून्पयसालोडय नित्यमश्नासि ।
 कस्मिन्नप्यहानि जैनमुनिं मासोपवासपारणाहेतोः
 पुरो व्रजन्तमाहूय तं सक्रुपिण्डं तस्मै प्रादात् ।
 तस्य पात्रदानस्यातिशयात्त्वं शालवाहननृपतिरा-
 सीः। स मुनिर्देवो जातस्तदेवताधिष्ठानवशात्तं का-

* शालिवाहन, शालवाहन, सालवाहन, सालवाहन, सालवाहन
 सातवाहन, हालेत्येकस्य नामानि ॥ तत्कथालेशा यथा ॥

दक्षिणखण्डे महाराष्ट्रे प्रतिष्ठानं नाम पुरं । तत्रै कदा द्वौ प्रदे-
 शिनावेकातिरूपवती भगिनी ते कुत्रापि गन्तुकामाः कुम्भकारशा-

ष्टभारवाहिनो जीवं त्वां नृपतितयोपलक्ष्य प्रमोदा-
द्धसितवान् ॥

तत्कथासंग्रहश्चैवं ॥

मीनानने प्रहसिते भयभीतमाह

श्रीशातवाहनमृषिर्भवतात्रं नयाम् ।

यत्सक्तुभिर्मुनिरकार्यत पारणं प्राक्

दैवाद्भवन्तमुपलक्ष्य झषो जहास ॥ १ ॥

स श्रीशातवाहनः पूर्वभववृत्तान्तं जातिस्मृत्या
साक्षात्कृत्य ततः प्रभृति दानधर्ममाराधयन् सर्वे-

लायां निवासं चक्रुः । मुरूपा जलाहरणार्थं गोदावर्यां नागहृदे
गता । तद्रूपशोहिनो नागपुरुषो वजात्तां वुजुजे । साति दुःखे स्म-
रणोयोहं तत्र दुःखं निर्भूलमुल्लूजयिष्यामीति कृतप्रतिज्ञो नागपुरुषो
गतः । तस्या गर्भस्वरूपं ज्ञात्वा तौ भ्रातरौ तां निर्भर्ष्य कुम्भाकार-
रशजायां तां त्यक्त्वा देशान्तरे निर्गमौ ! सापि कुम्भकारगृहे सेवां
कुर्वती काले पुत्रं सुपुत्रे । देवानुभावात्स वाजो महानेजस्वी प्रना-
पी जातः । मृन्मयानि हस्यश्वरथपुरुषादिक्रीडनकानि बहूनि च-
कार ! सदाजः सातवाहननामासीत् । इतश्च ॥

रयणसीहरयाज भोगजनामिआ धुआ तीसा नागज्जुणो नाम
जाओ । सो सिद्धपुरिसुत्ति विक्खार्थं पुहावि विअरन्तो साजाहणर-
न्तो कजागुरू जार्थं । सो पायलित्तायरिए हि सेवइ । कयावि गु-
रुमुखाज सुणज । जहा हि सिरिपासनाहदिम्बं रसमाहणत्थे ।
तरे कन्निपुण्ठे नाडण नागज्जुणो सिद्धरमा सेटीनईतडे टाविमु ।

षां महाकवीनां विदुषां च संग्रहपरः । चतसृभिः
स्वर्णकोटीभिर्गाथाचतुष्टयं क्रीत्वा सप्तशतीगाथाप्र-
माणं शालिवाहनाभिधानं संग्रहगाथाकोशं शास्त्रं
निर्माप्य नानावदातनिधिः सुचिरं राज्यं चकार ।
तद्गाथाचष्टयमेतद्यथा ॥

हारो वेणीदण्डो खट्वुगलियाइ तह य तालुत्ति ।
एयाइ नवारि सालाहणेण दहकोडिगहियाइ ॥१॥*

तस्य सिरिसालिवाहणरत्नो चन्द्रजेहाभिहाणसई दोहं निअपुत्ताणं
ताए निवेइयं । ते रसकुद्धा निअं रडं मुत्तुं नागज्जुणपासमाया ।
तई रससिद्धिं नाऊण तेणेव संत्थेण नागज्जुणो निहई । तस्य
थम्भणं नाम नयरं ।

[रत्नसिंहराज्ञो भोपलनान्नी सुता तस्या नागार्जुनो नाम पुत्रः ।
स सिद्धपुत्रश्च इति विख्यातः पृथिवीं विचरन् शालिवाहनराज्ञः
कलागुरुर्जातः । स पादलिप्ताचार्यं निवेवते । कदापि गुरुमुखाच्छ्रुतं ।
यथा हि पार्श्वनाथद्विभवं रससाधनार्थं । ततो नागार्जुनी तदभिप्रायं
ज्ञात्वा कान्तिपुरात्कपटेनसेडीनदीनटे समानीय तद्विभवं स्थापयि-
त्वा रससिद्धो जातः । तत्र श्रीशालिवाहनराज्ञश्चन्द्रलेखानिधाना
सनी द्वयं निजपुत्रस्य तस्मै नागार्जुनाय द्वाभ्यां शिदार्थं नि-
वेदितं । तौ रसकुब्धौ निजं राज्यं मुत्तुं नागार्जुनपार्श्वे आयातौ ।
ततो रसासिद्धिं ज्ञात्वा तेनैव शस्त्रेण ताभ्यां नागार्जुनो निहतः ।

* यत्र गाथायां हारवर्णनं वेणीदण्डवर्णनं । युक्तोद्रीर्णितुष्टवर्णन-
नं तथा च तालाहलौपम्भमन्पोत्तया । नवरं शालिवाहनेनैताश्चरन्त्रो
गाथा दशकोटिभिर्गृहीताः ॥ १ ॥

मगं चिय अलहन्तो हारो पीणुन्नयाण थणयाण ।
उच्चिम्भो भसइ उरे जउणानइफेणपुञ्जु व्व ॥२॥
कस्सिणुज्जलो थ रेहइ वेणीदण्डो नियम्बविम्बाम्मि ।
तह सुन्दरि सुरयसहानिहाणरक्खाभुयङ्गु व्व ॥३॥

वस्मिन्स्थाने स्तम्भनं नाम नगरं जातम् ॥

काञ्चिककालकान्वयपालित्तगणहरो वरसार्ज ।

नागञ्जुणजोगिन्दो भाणेहि अप्पणे ठाणे ॥ १ ॥

[काञ्चिककालकाचार्यवंशजातपादलिप्तगणधरोपदेशा-

न्नागार्जुनयोगीन्द्र आनिनाय आत्मनः स्थाने । कान्तिपुरात्कपटवृत्त्या
रत्नमयपार्श्वनाथविम्बम्]

॥ पादलिप्तोपि पाटञ्जीपुत्रस्थमुरुण्डराजमस्तकपीडां मन्त्रशत्क्रपा
निवार्य प्रतिष्ठानपुरं प्राप्तस्तद्यथा ॥

जह जह पएसिणिं जाणुअम्मि पालित्तउं भमाडेइ ।

तह तह से सिरवियणा पणस्सइ मुरुण्डरायस्स ॥ १ ॥

कोपि साभिलाषः कस्याश्चित्पीनोन्नतपरोधराया हारं
वर्षयति ॥ मगं चियेति । मार्गभेवाजभमानी हारः पीनोन्नतयोः
स्तनयोस्तद्विप्रो भ्रमत्पुरसि यमुनानदीफेनपुञ्ज इव । अत्र यमुनाफे-
नसादृश्येन स्तनमुखश्यामता व्यज्यते । तथा च सत्याधानेऽनुपभो-
ष्यतेत्यादिरवयमूहनीयम् ॥ २ ॥ !

रूपोऽज्जलक्ष राजते वेणीदण्डो नितम्बविम्बे तदा हे सुन्दरि
सुरतमहानिधानरक्षजुजङ्ग इव ॥ ३ ॥ !

॥ १ ॥ मगं । पीणुणभाण थणभाण । उच्चिम्भो । पुञ्जो व ।
उच्चिम्भो ॥

परिओससुन्दराइं सुरए जायन्ति जाइ सुक्खाइं ।
विरहाओ ताइ पियसहि खट्टुगलियाइ कीरन्ति ४

[यथा यथा प्रदेशिनीं जानौ पादलिप्तो भ्रामयति ।

तथा तथा तस्य शिरोवेदनां प्रणश्यति मुकुण्डराजस्य ॥ १ ॥]

शालिवाहनपुरःसरा मृपा-

श्वित्रकारिचारिता इहाभवन्^१ ।

दैवतैर्बहुविधैराधिष्ठिते

चान्नसत्रसदनान्यनेकशः ॥ १ ॥

कपिलान्नेयवृहस्पतिपञ्चालोहं^२ महभृङ्गपरोधात्^३ ।

न्यस्तस्वचतुर्लक्षग्रन्थार्थं श्लोकमेकमप्रथमम् ॥ २ ॥

स चायम् ।

जैर्णि भोजनमात्रेयः कपिलः प्राणिनां दया ।

वृहस्पतिरविश्वासः पञ्चालः स्त्रीषु मार्हवम् ॥ ३ ॥

[१ प्रतिष्ठानपुरे २ कामशास्त्रकर्त्ता वाभ्रव्यः ३ शालिवाहन-
नराज्ञ आग्रहात्] ते चत्वारोपि स्वस्वग्रन्थं राज्ञेऽदर्शयन्तच्छ्रो-
तुमसमर्थं राजानं श्लोकेकपादेन स्वस्वसकलग्रन्थाभिप्रायं निवे-
दयामासुः

परितोषसुन्दराणि सुरते जायन्ते यानि सौख्यानि विरहात्तानि हे
प्रियसाखे खट्टुशब्दे जुक्तार्थवाची देशी० जुक्तोद्दीर्णानि सन्ति
कीर्यन्ते कृण्वन्ति ॥ ४ ॥ !

B परितोषसुन्दराइ G D सुरएसु लहन्ति जाइ सोक्खाइं
साइश्विय उण विरहे B खट्टुगिभाइ D खट्टुगिगिहाइ

सा जाण कीर जह चञ्चुलालियं पडइ पक्कमाइन्दं ।
जरढत्तणदुल्ललियं उव्भुयतालाहलं एयं ॥ ५ ॥

ताण पुरोयमरीढं कयलीधम्भाण सरिसपुरिसाण ।
जे अत्तणो विणासं फलाइं दिन्ता न चिन्तन्ति ६
जह सरसे तह सुक्के वि पायवे धरइ अणुदिणं विञ्झो ।
उच्छंगवट्टियं निग्गुणंपि गरूया न छड्डन्ति ॥ ७ ॥

। इतश्चोक्तपिन्यां विक्रमादित्येन कश्चिद्वैवज्ञः पृष्टः मद्राज्यहर्ता
कश्चित्तममर्थो नूमौ तिष्ठति पुरुषः । तेनोक्तं । प्रतिष्ठानपुरे कुम्भ-
कारगृहे तादृशो बालोस्ति । तच्छ्रुत्वा तं हन्तुं ससैन्यो विक्रमः
प्रतिष्ठानपुरं प्राप्तः । सैवकैर्दलान्तन्मारणायोद्योगे कृते तथा सुक-
पया मात्रा नागपुरुषः स्मृतः । तेन प्राञ्जूरूपासृतकुम्भो दत्तः महती
शार्कः कुमाराय दत्ता तेन कुमारेणासृतसिञ्चनेन मृन्मयं सर्वं सैव्यं

मा जानानु हे कीर यथा चञ्चुलालितं पतति पक्कमाकन्दं ।
पक्काम्रफलं ॥ काठिणत्वपिनदं उद्भूतं पाठान्तरे सरलं सुजभमि-
त्यर्थः तादाहलं देशी० शालिकेन्द्रमेतत् । पिकस्य भोगयोग्यं सुरत-
द्यममितिभावः ॥ ५ ॥ !

तेषां कदलीसन्धैः सदृशपुरुषाणां पुरोयं ! अरीढमनवगणनं
यतः कारणाद्ये आत्मनो विनाशफलाणि ददन्तः सन्तो न चिन्तयन्ति ।
आत्मानं दिनाश्यापि परोपकारफलप्रदाः सत्पुरुषाः सन्मानयोग्या
एवेति भावः ॥ ६ ॥ !

यथा सरसे तथा शुष्केपि पादपे धरत्यनुदिनमनुगमे विन्ध्या-
चलः । उत्सङ्गवर्त्तनं निर्गुणमपि गुरवो न त्यजन्ति ॥ ७ ॥

B पडइ पक्क. A उव्भुयतालाहलं

पढमो नेहाहारो तेहिं तिसिएहिं तह कहवि गहिऊ ।
 पिच्छन्ति जं न अन्नं तच्चिय आजम्म मुज्झारा ८
 सयलजणाणन्दयरो सुक्कस्स वि एस परिमलो जस्सा
 तस्स नवसरसभावम्मि हुज्ज किं चन्दणदुमस्स ९

जीवितं तेन विक्रमसैन्यं नाशितं विक्रमोपि पलाय्य गतः । तदनु-
 धावितस्ततो द्वयोः सन्धिर्जातः । तापीतीरपर्यन्तमुत्तरापथं साधयि-
 त्वा प्रतिष्ठानपुरे राज्यं चकार । स्वकीयं संवत्सरं प्रावीवृतत् ।

तत्रैकस्य द्विजस्य सूनुः सदर्पः शूद्रकाख्यः बहुशिक्षामर्दनं तेन
 कृतं । तद्दृष्ट्वा राजा तं पुराध्यक्षमकरोत् । ततो गीतमोहितां देवीं
 मायासुरः कश्चिद्दहरत् । तदन्वेषणाय शूद्रकं प्राहिणोत् । सोपि
 सकौलेयकः कोल्लापुस्थां महालक्ष्मीमाराम्य तमसुरमरमारयत् ।
 दैव्या दत्तं खड्गमादाय मायासुरभ्रात्रा दर्शितां महिषीमादायागतः ।

प्रथमः स्नेहाधारस्तैः पुरुषैस्तथा ताभिः स्त्रीभिः कथमपि के-
 नापि कारणेन गृहीतः । यद्यस्मात्कारणादन्यं श्रेष्ठमप्यवलम्बनत्वेन
 न पश्यति स तामेव सा च तमेव सर्वगुणाधारत्वेन पश्यती यत आ-
 ज्ञान्म परस्परानुरागोत्पत्तिं समारभ्य मुज्झारशब्दो देशी० गृहम-
 ध्यस्थोर्ध्वतिर्यग्बद्धदासुवाची तद्वत्तावपि स्तः ॥ ८ ॥ ।

सकलजनानन्दकरः यस्य शुक्रस्यापि वीर्यस्य वा शुक्लस्य पुरुष-
 स्य वा काणस्येत्यादिव्यञ्जना ! एष परिमलः सुगन्धः संज्ञोगश्च तस्य
 नवसरसजावे ज्वेत्किं चन्दनद्रुमस्य ज्वेन्नैव ॥ ९ ॥ !

A B C मुज्झारो B D गहिउ C तहवि कहवि

कयालितरू विञ्जगिरी नेहाहारो य चन्द्रणदुसो य ।
 एयाओ नवरि सालाहणेण नवकोडिगहियाओ १ २
 ॥ अथ शीलव्रते प्रबन्धः ॥

तद्यथा ॥

षाड्विंशद्ग्रामलक्षप्रसिते कन्यकुब्जे नगरे कल्या-
 णकटके पानीयाधिकृतप्रियाभिलाषव्यतिकराद्राजा
 भूदेवो मालवके श्रीकद्रमहाकालमाराध्य मालवकं
 तस्मै देवाय दत्त्वा स्वयं तापसोभूदिति सक्षेपः ॥

॥ गुर्जरभुवि वढीयाराभिधानदेशे पञ्चाशर-
 ग्रामे चाषोत्कटवंश्यं झोलिकासंस्थं बालकं वणना-
 स्मि वृक्षे निधाय तन्मातेन्धनमवचिनोति । प्र-
 स्तावात्तत्रायतैर्जैनाचार्यैः श्रीशीलगुणसूरिनाम-
 भिरपराङ्घ्रिपि तस्य वृक्षस्य छायाभनमन्तीमालो-
 क्य झोलिकास्थितस्य तस्यैव बालकस्य पुण्यप्र-
 भावोयमिति विमृश्य जिनशासनप्रभावकोयं भा-

नगरे मद्रुकाय नुष्टेन गता राज्यार्द्धं दत्तं एवं नानाविधानि हाज-
 दिनिशालस्य चरिजाणि । स्थापितानेन गोदावरीतीरे महाजक्ष्मी-
 रासादः । नरपतिनागहरे निधनं प्राप्तः ॥

कद्रुजीतपः । विग्गयगिदि । स्नेहाध्याश्च चन्द्रनद्रुमश्च एता-
 क्षनस्रो गाथाः नवरं साजवाहनेन राजा नवकोटिगृहीताः ॥१०॥ !

धात्याशया वृत्तिदानपूर्वं तन्मातुः पार्श्वात्स बालो
जगृहे । वीरमतीगणिन्या स बालः परिपाल्यमानो
गुरुभिर्दत्तवनराजाभिधानोऽष्टवार्षिको देवपूजावि-
नाशकारिणां मूषकाणां रक्षाधिकारे नियुक्तः । स
तांल्लाष्टैर्निघ्नन् गुरुभिर्निषिद्धोपि चतुर्थोपायसाध्यां-
स्तानेवं जगौ । तस्य जातके राजयोगमवधारयं
महानृपतिर्भावीति निर्णय स मातुः पुनः समर्पि-
तो मात्रा समं कस्यामपि पल्लिभूमौ^२ स्वमातुलस्य
चौरवृत्या वर्त्तमानस्य सर्वत्र धाटीप्रपातमकरोत् ।
काकरग्रामे खात्रपातनपूर्वं कस्यापि व्यवहारिणो
गृहे धनं मुष्णन्दधिभाण्डे करे पतिते सत्यत्र
भुक्तोहमिति विचिन्त्य तत्सर्वस्वं तत्रैव मुक्त्वा
विनिर्ययौ । परस्मिन्नहनि तद्गणिन्या श्रीदेव्या नि-
शि गुप्तवृत्या सहोदरवात्सल्यादाहूतः । तथा भो-
जनवसुदानपूर्वकमुपकृतो मम पट्टाभिषेके भवत्यैव
भगिन्या तिलकं विधेयमिति प्रतिपेदे ॥ अथान्य-
स्मिन्नवसरे चरटवृत्या वर्त्तमानस्य चौरैः क्वाप्यर-
ण्यप्रदेशे रुद्धो जम्बाभिधानो वणिगतं चौरत्रयं दृष्ट्वा
बाणपञ्चकमध्याद्बाणद्वयं भञ्जस्तैः पृष्ट^३ इति प्राह-

१ B G ताच्छाणेन २ A C पल्लीभूमौ B तेन पृष्टः

भवाञ्चितयाधिकं बाणद्वयं^१ विफलमित्युक्ते तदुक्तं ब-
लवेध्वं^२ बाणेनाहत्य तैः परितुष्टैरात्मना सह नीत-
स्तद्योधविद्याचमत्कृतेन श्रीवनराजेन मम पट्टा-
भिषेके त्वं महामात्यो भावीत्यादिश्य विसृष्टः ।
अथ कन्यकुन्दादायातपञ्चकुलेन तादृशराज्ञः सुता-
याः श्रीमहणिकाभिधानायाः^३ कञ्चुकसम्बन्धे पितृप्र-
दत्तगूर्जरदेशस्योद्ग्राहणकहेतवे समागतेन सेल्लभृद्व-
नराजाभिधानश्चक्रे । षण्मासीं यावद्देशमुद्ग्राह्य
चतुर्विंशतिसंख्यान् । रूप्यकद्रुस्सलक्षांस्तेजोजात्यां-
श्चतुःसहस्रसंख्यांस्तुरङ्गमान्गृहीत्वा पुनः स्वदेशं प्रति
प्रस्थितं पञ्चकुलं सौराष्ट्राभिधानघाटे वनराजो
निहत्य कस्मिन्नपि वननिकुञ्जे तद्राजभयाद्वर्ष
यावद्भुक्तवृत्त्या तस्थौ ॥ अथ निजराज्याभिषेकाय
नगरनिवेशचिकीः गूरां भूमिसवलोकमानः पीपलु-
लातडागपाल्यां सुखनिषण्णेन भीरूयाडसाखड-
सुतेनाणहिल्लनाम्ना पृष्टः । किमु विलोक्यते नगर-
निवेशयोग्या गूरा भूमिरवलोक्यते इति तैः प्रधा-
नैरभिहिते यदि तस्य नगरनिवेशस्य नाम मम

१ B चवेत् २ A चजेध्वं ३ A B महणका. A ४
एद्ग्राहणिकं

ददत् ततस्तां भुवमावेदयामीत्यभिधाय जालिवृ-
 क्षसमीपे गत्वा यावती भूः शशकेनोच्छासिता
 तावतीं भुवं दर्शयामास । तत्राणहिल्लपुरनाम्ना
 नगरं निवेश्य संवत् ८०२ वर्षे वैशाखसुदि २
 सोमे श्रीविक्रमार्कतस्तस्य जालितरोर्मूले ध-
 वलगृहं कारयित्वा राज्याभिषेकलघ्ने काकरग्राम-
 वास्तव्यां तां प्रतिपन्नभगिनीं श्रियादेवीमाहूय
 तथा कृततिलकः श्रीवनराजो राज्याभिषेकं
 पञ्चाशद्वर्षदेश्यः कारयामास । सजम्बाभिधानो व-
 णिक् महामात्यश्चक्रे । पञ्चासरग्रामतः श्रीशीलगु-
 णसूरीन् सभक्तिकमानयि धवलगृहे निजसिंहासने
 निवेश्य कृतज्ञचूडामणितया सप्ताङ्गमपि राज्यं ते-
 भ्यः समर्प्ययंस्तौर्निःस्पृहैर्भूयो निषिद्धः । प्रत्युपका-
 रबुद्ध्या तदादेशाच्छ्रीपार्श्वनाथप्रतिमालंकृतं पञ्चा-
 सराभिधानं चैत्यं निजाराधकमूर्तिसमेतं च कारया-

१ A G नाम शशकेन श्वात्रासिता : C शशकेनोच्छासिताः २
 अष्टसयसु दुरुत्तरेषु विक्रमवासेषु अणहिल्लगोवाजपरिरक्षि-
 यए एसो लवखारद्याणे पट्टणं चउक्कडवंसमुत्ताहलेण वणरायराइ-
 णा निवेशिअं [अष्टशतेषु विक्रमवर्षेषु द्विरुत्तरेषु अणहिल्लगोपाल-
 परिरक्षित एतन् लक्षारस्थाने पट्टनं चापोत्कटवंशमुक्ताफलेन वनरा
 जराज्ञा निवेशितम्

मास । तथा तेन धवलगृहकण्ठे कण्ठेश्वरीप्रासादश्च कारितः ।

गूर्जराणामिदं राज्यं वनराजात्प्रभृत्पि -

जनैस्तु स्थापितं मन्वैस्तद्वेषी नैव नन्दति ॥ १ ॥

पूर्वं निरुद्धं वर्ष ५९ मास २ दिन २१ श्रीव-
नराजेन राज्यं कृतं । श्रीवनराजस्य सर्वायुर्वर्ष १०९
मासा २ दिन २१ । संवत् ८६२ वर्षे आषाढसुदि
३ गुरौ अश्विन्यां सिंहलग्ने वहमाने वनराजसुत-
स्य श्रीयोगराजस्य राज्याभिषेकस्तस्य त्रयः कुमा-
राः । अन्यस्मिन्नवसरे क्षेमराजनाम्ना कुमारेण रा-
जेति विज्ञपयांचक्रे । देशान्तरीयस्य राज्ञः प्रवहणानि
वात्यावर्त्तेन विपर्यस्तानि । अन्यवेलाकूलेभ्यः श्री-
सोमेश्वरपत्तने समागतानि । ततस्तेषु तेजस्वितुरं-
गमसहस्रं १००० तथा गजानां सार्द्धशती संख्यया-
परिवस्तूनि कोटिसंख्यया । एतावत्सर्वं निजदे-
शोपरि स्वदेशमध्ये भूत्वा संचरिष्यति । यदि स्वा-
न्यादिशति तदा तदानीयते इति विज्ञप्तेन राज्ञा त-
न्निषेधः कृतः । तदनन्तरं तैस्त्रिभिः कुमारैः राज्ञो
वयोवृद्धभावाद्वैकल्यमाकल्य तस्यामपि स्वदेश-

प्रान्तभूमौ सैन्यं सज्जीकृत्याज्ञातचौरवृत्त्या तत्स-
 र्वमाच्छिद्य स्वपितुरुपानिन्ये । अन्तः कुपितेन मौ-
 नावलम्बिना राज्ञा न किमपि तेषां प्रतिपत्त्यादि
 कृतं । तत्सर्वं नृपतिसात्कृत्वा क्षेमराजकुमारेणैत-
 त्कार्थं सुन्दरं कृतमसुन्दरं वेति विज्ञप्तो नृपतिर्व-
 भाषे । यदि सुन्दरमुच्यते तदा परस्वलुण्टनपातकं
 यद्यसुन्दरमभिधीयते तदा भवदीयचेतसो विराक्तिः ।
 अतो मौनमेव श्रेय इति सिद्धं । श्रूयतां भवदीय-
 प्रथमप्रश्ने परविचापहृतौ निषेधहेतुः । यदा परम-
 ण्डलेषु नृपतयः सर्वेषामपि राज्ञां राज्यप्रशंसां
 कुर्वन्ति तदा गुर्जरदेशे चरटराज्यमित्युपहसन्ति ।
 अस्मत्पुरुषैरित्यादिस्वरूपं विज्ञप्तिकया ज्ञाप्यमानाः
 किञ्चिन्निजपूर्वजवैमनस्यमावहन्तो दूयामहे । यद्ययं
 पूर्वजकलङ्कः सर्वलोकहृदये विस्मृतिमावहति तदा
 समस्तराजपङ्क्तिषु वयमपि राजशब्दं लभामहे । धन-
 लवलोलुभैर्भवद्भिः स पूर्वजकलङ्क उत्सृज्य पुनर्नवी-
 कृतः । तदनन्तरं राज्ञा शस्त्रागारान्निजं धनरूपानीय
 यो भवत्सु बलवान् स इदमारोपयत्विति समादिष्टे
 सर्वाभिसारेण तन्नैकेनाप्यधिरोप्यत इति राज्ञा
 हेलयैवाधिज्यीकृत्याभिदधे ॥

आज्ञाभङ्गो नरेन्द्राणां वृत्तिच्छेदोनुजीविनाम् ।
पृथक्शय्या च नारीणासशस्त्रो वध उच्यते ॥ १ ॥

इति नीतिशास्त्रोपदेशादस्मास्वशास्त्रवधकारिषु
पुत्रेषु को दण्ड उचितः । अतो राज्ञा प्रायोपवेशन-
पूर्वकं विंशत्याधिकवर्षशते पूर्णे चिताप्रवेशः कृतः ।
अनेन राज्ञा भट्टारिकाश्रीयोगेश्वरीप्रासादः कृतः ।
[!संव० ८७८ श्रावणसुदि ४ निरुद्धं वर्ष १७ मास १
दिन १ श्रीयोगराजेन राज्यं कृतं ॥ सं० ८७८!
श्रावणसुदि ५ उत्तराषाढनक्षत्रे धनुर्लग्ने रत्नादि-
त्यस्य राज्याभिषेको बभूव । सं० ८८१ कार्तिकसुदि
९ निरुद्धं वर्ष ३ मास ३ दिनान्यनेन राज्ञा
राज्यं चक्रे ॥ सं० ८९८! वर्षे ज्येष्ठसुदि १३ शनौ
हस्तनक्षत्रे सिंहलग्ने श्रीक्षेमराजदेवस्य राज्याभि-
षेकः समजनि । सं० ९२२! भाद्रपदसुदि १५ रवौ
वर्ष ३८! मास ३ दिन १० अस्य राज्ञो राज्य-
निबन्धः । ५ । सं० ९३५! वर्षे आश्विनसुदि १
सोमे रोहिणीनक्षत्रे कुम्भलग्ने श्रीचामुण्डराजदेवस्य
पट्टाभिषेकः सजनि ॥ ६ ॥ सं० ९३८ माघवदि! ३
सोमे निरुद्धं वर्ष १३! मास ४ दिन १६ अनेन
राज्ञा राज्यं विदधे ॥ सं० ९३८! माघवदि १२ भौमे

स्वातिनक्षत्रे सिंहलग्ने श्रीआकडदेवो राज्ये उप-
विष्टः। अनेन कर्करायां पूर्यामाकडेश्वरकण्ठेश्वरी-
प्रासादौ कारितौ । सं० ९६५ ! पौषशुदि ९ बुधे
निरुद्धं वर्ष २६ ! मास १ दिन २० राज्यं कृतं ॥
सं० ९९० ! पौषसुदि १० गुरौ आर्द्रानक्षत्रे कुम्भलग्ने
भूयगडदेवः पट्टे समुपविष्टः। अनेन राज्ञा भूयगडे-
श्वरप्रासादःकृतःश्रीपत्तने प्राकारश्च सं० ९९१ ! वर्षे
आषाढसुदि १५ निरुद्धं वर्ष २७ ! मास ६ दिन ५०
राज्यं कृतं एवं चापोत्कटवंशे पुरुषाः ७ तदंशे
१९० वर्ष मास २ दिनसप्त राज्यं जातं ॥] !

असेव्या मातङ्गा परिगलितपक्षाः शिखरिणो

जडप्रीतिः कूर्मो फणिपतिरयं च द्विरसनः ।

इति ध्यातुर्धातुर्धराणिधृतये सान्ध्यचुलका-

त्समुत्तस्थौ कश्चिद्विलसदसिपट्टः सुसुभटः ॥ इति ॥

अथ पूर्वोक्तश्रीभूयगडराजवंशे मुञ्जालदेवसु-
ता राजबीजदण्डकनामानस्त्रयः सहोदरा यात्रा-
यां श्रीसोमनाथं नमस्कृत्य ततः प्रत्यावृत्ताः । श्री-
भूयडदेवनृपं वाहकेल्यामवलोकमानास्तुरगस्य नृपे-
ण कशाघाते दत्ते सति कार्पटिकवेषधारी राजना-
मा क्षत्रियोऽनवसरे दत्तेन तेन कशाघातेन पीडितः

शिरःकम्पपूर्वं हा हेति शब्दमवादीत् । राज्ञा त-
त्कारणं पृष्ठः स तुरङ्गमेन कृतं गतिविशेषं न्युच्छ-
न्नयोग्यमनवधार्य कशाघाते दीयमाने समैव समा-
घातः समजनि । तेन तद्वचसा चमत्कृतेन राज्ञा
स तुरङ्गो वाहनाय समर्पितः । तस्यैवाश्वाश्ववार-
योः सदृशयोगमालोक्य पदे पदे तयोर्न्युच्छनानि
कुर्वन्तेनैव तदाचारेण तस्य महत्कुलमाकलय्य लीला-
देवीनाम्नीं स्वभगिनीं ददौ । आधानानन्तरं कियत्यपि
गते कालेऽकाण्डमरणे संजाते सचिवैरपत्यमरणं पर्या-
लोच्य तदुदरविदारणपूर्वमपत्यमुद्धृतं । मूलनक्षत्र-
जातत्वात्स श्रीमूलराजाभिधया समजनि । बाला-
र्क इव तेजोमयत्वात्सर्ववह्यभतया पराक्रमेण मा-
तुलमहीपालं प्रवर्द्धमानसाम्राज्यं कुर्वन् मदमत्तेन
श्रीभूयडदेवेन साम्राज्येऽभिषिच्य तेन तु मत्तेनो-
त्थाप्यते च तदादि चापोत्कटानां दानमुपहासप्र-
सिद्धास इत्थमनुदिनं विडम्बमानो निजपरिकरं स-
ज्जीकृत्य विकलेन मातुलेन स्थापितो राज्ये तं
निहत्य सत्य एव भूपतिर्वभूव ॥ सं० ९९३ वर्षे
आपादसुदि १५ गुरौ, अश्विनीनक्षत्रे सिंहलग्ने
रात्रिप्रहरद्वयसमये जन्मत एकविंशतितमे वर्षे

श्रीमूलराजस्य राज्याभिषेकः समजनि । कस्मिन्न-
 प्यवसरे सपादलक्षीयक्षितिपतिः श्रीमूलराजमाभि-
 षेणायितुं गूर्जरदेशसन्धौ समाजगाम । तद्यौगपद्येन
 नरपतेस्तिलङ्गदेशीयराज्ञो वारवनामा सेनापतिरु-
 पाययौ । श्रीमूलराजेन तयोरेकस्मिन्विगृह्यमाणेऽ-
 परः पार्ष्णिघातं कुरुते इति सचिवैः सह विमृशंस्तै-
 रूचे । श्रीकन्थादुर्गे प्रविश्य कियन्त्यपि दिनान्य-
 तिवाह्यन्ते । नदरात्रिकेषु समागतेषु सपादलक्ष-
 क्षितिपतिः स्वराजधान्यां शाकम्भर्यामेव स्वगोत्र-
 जामाराधयिष्यति । तस्मिन्नवसरे श्रीवारवनामा
 सेनानीर्जीयते तदनुक्रमतः सपादलक्षक्षोणीपतिर-
 पीत्यं तदीये मन्त्रे श्रुते सति नृपः प्राह । मम लो-
 के पलायनापवादः किं न भविष्यतीत्यादिष्टे ॥
 ते ऊचुः ॥

यदपसरति मेषः कारणं तत्प्रहर्षुं
 भृगपतिरपि कोपात्सं कुचत्युत्पतिष्णुः ।
 हृदयनिहितवैरा गूढमन्त्रप्रचाराः

किमपि विगणयन्तो बुद्धिमन्तः सहन्ते ॥ १ ॥

इति तद्वचसा श्रीमूलराजः श्रीकन्थादुर्गे प्रवि-
 शेश । श्रीसपादलक्षीयभूपतिः श्रीगूर्जरदेशे वर्णा-

कालमतिक्रामन्नवरात्रेषु समागतेषु तस्यामेव कट-
 कभूमौ शाकम्भरीनगरं निवेश्य तत्र गोत्रजामानी-
 य तत्रैव नवरात्राणि प्रारंभे । श्रीमूलराजस्तत्स्व-
 रूपमवगम्य निरुपायान्मन्त्रिणो ज्ञात्वा तत्कालो-
 त्पन्नमतिवैभवो राजा लिहणिंकां प्रारभ्य राजादे-
 शेन समस्तान्समन्ततः सामन्तानाहूय कूटलेखक-
 व्ययकरणप्रतिबद्धपञ्चकुलमुखेन सर्वानपि राजपु-
 त्रान्पदातींश्चान्वयावदाताभ्यामुपलक्ष्य यथोचितदा-
 नादिभिरावर्ज्य च समयसंकेतज्ञापनापूर्वं ता-
 न्सर्वान्सपादलक्षीयनृपतिशिविरसंनिहितान्विधाय
 निर्णीते वासरे प्रधानकरभीमारुह्य तत्प्रतिपा-
 लकेन समं भूयसीमपि भुवमाक्रम्य प्रत्यूषकालेऽ-
 तर्कित एव सपादलक्षीयनृपतेः कटकं प्रविश्य कर-
 भ्या अवरुह्य कृपाणपाणिरेकाक्येव श्रीमूलराजस्त-
 द्दौवारिकमभिहितवान् । साम्प्रतं नृपतेः कः समयः
 श्रीमूलराजो राजद्वारे प्रविशतीति स्वस्वामिने
 विज्ञपयेति वदंस्तं दोर्दण्डप्रहारेण द्वारदेशादपसार्या-
 यं श्रीमूलराज एव द्वारे प्रविशतीति तस्मिन्नभिद-
 धाने गुरुदरान्तः प्रविश्य तस्य राज्ञः पत्यङ्गे स्वयं

१ A लिहणिंकां २ C D करभ्यामेव B करभ्यामवमह्य

निषसाद । भयभ्रान्तः स राजा क्षणमेकं मौनमव-
लम्ब्येषत्साध्वसं विधूय भवानेव श्रीमूलराज
इत्यभिहिते श्रीमूलराजः स्पष्टं जगौ । उमिति गि-
रमाकर्ण्य यावत्समयोचितं किञ्चिद्वक्ति तावत्पूर्वसं-
केतितैस्तैश्चतुःसहस्रप्रमितैः पत्तिभिः स गुरुदरः
परिवेष्टयांचक्रे । अथ मूलराजेन स नृप इत्यभिदधे।
अस्मिन्भूवलये नृपतिः समरवीरः समरे यो मम
सन्मुखस्तिष्ठति स कोपि नास्त्यस्ति वेति मम वि-
मृशतस्त्वमुपयाचितैरुपास्थितोसि परमशनावसरे
मक्षिकासन्निपात इव तिलङ्गदेशीयतैलपाभिधा-
नराज्ञः सेनापतिं मज्जयाय समागतं यावच्छिक्षया-
मि तावत्त्वया पार्ष्णिघातादिव्यापाररहितेन स्थात-
व्यमिति त्वामुपरोद्धुमहमागतोस्मि मूलराजेनेत्य-
भिहिते भूपतिरेवमवादीत् । यत्त्वं नृपतिरपि सामा-
न्यपत्तिरिव जीवितनिरपेक्षतेयत्थं वैरिगृहे एक एव
प्रविशसि तेन त्वया सार्द्धमाजीवितान्तमेव मे सं-
न्धिः। तेन राज्ञेत्युदिते मा मैवं वदेति तं निवारयंस्तेन
भोजनाय निमन्वितोऽवज्ञया तं निषिध्य करेतरवा-
रिमादायोत्थितः। तां करमीमारुह्य तेन स्कन्धावारे-
ण परिवेष्टितो वारवसेनापतिकटके पतितः। तंनिह-

त्य दशसहस्रसंख्यांस्तद्वाजिनोऽष्टादशगजरूपाणि
 चादाय यावदावासान्दत्ते तावत्प्रणिधिभिरस्मि-
 न्वृत्तान्ते ज्ञापिते सपादलक्षः पलायांचक्रे । तेन रा-
 ज्ञा श्रीपत्तेन श्रीमूलराजवसहिका कारिता । श्री
 मुञ्जालदेवस्वामिनः प्रासादश्च । तथा नित्यं २ सो
 मवासरे श्रीपत्तेने यात्रायां शिवभक्त्या व्रजंस्तद्भ-
 क्तिपरितुष्टः सोमनाथ उपदेशदानपूर्वं मण्डलीनगर-
 मागतः । तेन राज्ञा तत्र मूलेश्वर इति प्रासादः का-
 रितः तत्र नमश्चिकीर्षाहर्षेण प्रतिदिनमागच्छतस्त-
 स्य तद्भक्तिपरितुष्टः श्रीसोमेश्वरः ससागर एव भ-
 वन्नगरे समेष्यामीत्यभिधाय श्रीमदणहिल्लपुरेऽव-
 तारमकरोत् । समागतसागरसंकेतेन सर्वेष्वपि
 जलाशयेषु सर्वाण्यपि वारीणि क्षाराण्यभवन् ।
 तेन राज्ञा तत्र त्रिपुररूपप्रासादः कारितः । अथ
 तस्य चिन्तायकमुचितं तपस्विनं कंचिदालोकमा-
 नः सरस्वतीसरिर्त्तरे एकान्तरोपवासपारणकेऽ
 निर्दिष्टपञ्चग्रासभिक्षाहारं कन्यडिनामानं स तप-
 स्विनस्यैषित् । यावत्तन्नमस्याहेतवे नृपति-
 स्तत्र प्रयाति तावत्तेन तृतीयज्वरिणा स ज्वरः
 कन्धायां नियोजित इति नृपतिरालोक्य तेन राज्ञा

कथं कन्था कम्पते इति पृष्टो नृपेण सह वार्त्ता
 कर्तुमक्षमतयेह ज्वर आरोपित इत्यभिहिते
 पार्थिवः प्राह । यद्येतावती शक्तिर्भवतस्तदा ज्वरः
 किं न सूर्यथा प्रहीयते इति राजादेशे ॥

उपतिष्ठन्तु मे रोगा ये केचित्पूर्वसंचिताः ।

आनृण्ये गन्तुमिच्छामि तच्छम्भोः परमं पदम् ॥

इति शिवपुराणोक्तान्यधीयन्नभुक्तं कर्म न
 क्षीयते इति जानन्कथममुं विसृजामीति तेना-
 भिहिते त्रिपुरुषधर्मस्थानस्य चिन्तायकत्वाय नृ-
 पतिरभ्यर्थयामास ।

अधिकारात्रिभिर्मासैर्माठापत्यात्रिभिर्दिनैः ।

शीघ्रं नरकवाञ्छा चेद्दिनमेकं पुरोहितः ॥ १ ॥

इति स्मृतिवाक्यं जानंस्तपडुपेन संसारसागर-
 मुत्तीर्य गोष्यदे निमज्जामि किमिति वचसा नि-
 षिद्धो नृपस्ताम्रशासनं मण्डकवेष्टितं निमार्थं तस्मै
 भिक्षागताय पत्रपुटे मोचयामास । स तदजानं-
 स्ततः प्रत्यावृत्तः । पुरा दत्तमार्गोऽपि सरस्वत्याः
 पूरे तदा न दीयमानमार्गं आजन्म निजदूषणानि
 विमृशंस्तात्कालिकभिक्षादोषपरिज्ञानाय यावद्वि-

लोकते तावत्ताम्रशासनं ददर्श । तदनु ऋद्धं तपो-
धनं विज्ञाय तत्रागत्य नृपस्तत्सान्त्वनाय यावद्वि-
नयवाक्यानि ब्रूते तावत्तेन मया दक्षिणपाणिना-
गृहीतं भवेत्ताम्रशासनं कथं वृथा भवतीति वयजल्ल-
देवनामा निजविनेयो नृपाय समर्पितः। तेन वय-
जल्लदेवेन प्रतिदिनमङ्गोद्वर्तनाय जात्यघुसृणुस्याष्टौ
पलानि मृगमदपलचतुष्टयं कर्पूरपलमेकं द्वात्रिंश-
द्वाराङ्गना ग्रामसहितं सितातपत्रं च यदा ददासि
तदा चिन्तायकत्वमङ्गीकरोमीत्पभिहिते राज्ञा त-
त्सर्वं प्रतिपद्य त्रिपुरुषधर्मस्थाने तपस्विभूपपदे
सोऽभिषिक्तः । कंकरौलं इति प्रसिद्धः । इत्थं भो-
गान्भुञ्जानोप्यजिह्वब्रह्मचर्यनिरतः। स कदाचिन्नि-
शि मूलराजपत्न्या परीक्षितुमारब्धः । ताम्बूल-
प्रहारेण कुष्ठिनीं विधाय पुनरनुनीतो निजोद्वर्त्त-
नविलेपनस्नानोत्सृष्टपयःप्रक्षालनाच्च सजीचकार ।
अथात्रैव लाखाकोत्पत्तिविप्रतिपत्तिप्रबन्धः॥

पुरा कस्मिन्नपि परमारवंशे कीर्तिराजदेशाधिपतेः
सुता कामालतानाङ्गी सा बाल्ये सममालिभिः कस्या-
पि प्रासादस्य पुरो रममाणा वरान्वृणीतेति ताभि-

व्याह्रियमाणा सा कमलता घोरान्धकारनिरुद्धनयन-
मार्गा प्रासादस्तम्भान्तरितं फुलडाभिधानं पशुपाल-
मज्ञातवृत्त्या तमेव वृत्त्वा तदनन्तरं कतिपयैर्वर्षैः
प्रधानवरेभ्य उपढौक्यमाना पतिव्रताव्रतनिर्वहणा-
य पितरावनुज्ञाप्य निर्वन्धात्तमेवोपयेमे । तयोर्नन्द-
नो लाषाकः स कच्छदेशाधिपतिः प्रसादितयशोरा-
जवरप्रसादात्सर्वतोप्यजेयः । एकादशकृत्वस्त्रासित-
श्रीमूलराजसैन्यः । कस्मिन्नप्यवसरे कपिलकोटिदुर्गे
स्थित एव राज्ञा लाषाकः स्वयं निरुद्धः । तदनु स
लक्षः काप्यवस्कन्ददानाय प्रहितं निर्व्यूढसाहसं
माहेचाभिधं भृत्यमागच्छन्तमियेष । तत्स्वरूपम-
वधार्य श्रीमूलराजेन तदागमनमार्गेषु निरुद्धेषु
स समाप्तकार्यस्तत्रागच्छन् शस्त्रं त्यजेति राजपुरु-
षैरुक्तः स्वामिकार्यसमर्थनाय तथैव कृत्वा समर-
सज्जं लाषाकमुपेत्य प्राणंसीत् । अथ संग्रामा-
वसरे ॥

ऊग्या ताविउ जहिं न किउ लक्खउ भणइ निघट्टु ॥
गणिया लब्भइ दीहडा के दहक अहवा अट्टु ॥१॥

१ येनोद्यता सता तापिनी न कृतः । तर्हि लक्षो निकृष्टो भण्य-
ते । गणिता लभ्यन्ते दिवसाः किं वा दश । अथवाऽष्ट ॥

इत्यादिबोधवाक्यानि विविधानि व्याहरन्माहिचभृ-
त्येनोद्भटवृत्तिदर्शनेन प्रोत्साहितसाहसः श्रीमूलरा-
जेन समं द्वन्द्वयुद्धं कुर्वाणस्तस्याजेयतां दिनत्रयेण
विमृश्य तुर्यदिने श्रीसोमेश्वरमनुस्मृत्य ततोवती-
र्णरुद्रकलया स लक्षो निजघ्ने ॥ अथ तस्याजि-
भूपतितस्य वातचलिते श्मश्रुणि पदा स्पृशन् रा-
जा लक्षजनन्या लूतिरोगेण भवदंशो विपत्स्यत्
इति प्रशप्तः ॥

स्वप्रतापानले येन लक्षहोमं वितन्वता ।

सूत्रितस्तत्कलत्राणां बाष्पावग्रहनिग्रहः ॥ १ ॥

कच्छपलक्षं हत्वा सहसाधिकलम्बजालमायातं ।

संगरसागरमध्ये धीवरता दर्शिता येन ॥ २ ॥

इति लाषाकोत्पत्तिविपत्तिप्रबन्धः ॥

मेदिन्यां लब्धजन्मा जितबलिनि बलौ बद्धमूला

दधीचौ

रामे रूढप्रवाला दिनकरतनये जातशाखोपशाखा ।

किञ्चिन्नागार्जुनेन प्रकटितकलिका पुष्पिता साह-

साङ्के

आमूलामूलराज त्वयि फलितवती त्यागिनि त्या-

गवल्ली ॥ ३ ॥

स्नाता प्रावृषि वारिवाहसलिलैः संरूढूर्वाङ्गुर-
व्याजेनात्तकुशाः प्राणालसलिलैर्देत्वा निवापाञ्ज-
लीन्॥

प्रासादास्तव विद्विषां परिपतत्कुडयस्थपिण्डच्छला-
त्कुर्वन्ति प्रतिवासरंनिजपतिप्रेतायपिण्डक्रियाम्॥४

इत्थं तेन राज्ञा पञ्चपञ्चाशद्वर्षाणि निःकण्टकं
साम्राज्यं विधाय सन्ध्यानीराजनाविधेरनन्तरं रा-
ज्ञा प्रसादीकृतं ताम्बूलं वण्ठेन करतलाभ्यामादाय
तत्र कृमिदर्शनात्तत्स्वरूपमवगम्य वैराग्यात्संन्या-
साङ्गीकारपूर्वं च दक्षिणचरणाङ्गुष्ठे वह्नियोजनापूर्वं
गजदानप्रभृतीनि महादानानि ददानोष्टभिर्दिनैः ॥

उद्धूमकेशं पदलग्नमग्नि-

मेकं विषेहे विनयैकवश्यः ॥

प्रतापिनोऽन्यस्य कथैव का य-

द्विभेद भानोरपि मण्डलं यः ॥ १ ॥

इत्यादिभिः स्तुतिभिः स्तूयमानो दिवमारुरोह ॥

अथसं. १०५०!(५२) श्रावणसुदि ११ शुक्ले पुष्य-
नक्षत्रे वृषलग्ने श्रीचामुण्डराजो राज्ये उपाविशत् ।
अनेन श्रीपत्तने चन्दनाथदेव, चाचिणेश्वरदेवप्रसादौ
कारितौ ॥ सं० १० ५५ अश्विनशुदि ५ सोमे नि

रुद्धं वर्ष १३ मास १ दिन २४ राज्यं कृतं ॥ सं०
 १०६५ आश्विनशुदि ६ भौमे ज्येष्ठानक्षत्रे
 मिथुनलग्ने श्रीवल्लभराजदेवो राज्ये उपविष्टः । अ-
 स्य राज्ञो मालवकदेशे धाराप्राकारं वेष्टयित्वा
 शीलीरोगेण विपत्तिः संजाता । अस्य राजदमनशं-
 कर इति तथा जगद्धंपण इति विरुद्धद्वयं संजातं ॥
 सं० १०६५ चैत्रशुदि ५ निरुद्धं मास, ५ दिन
 २९ अनेन राज्ञा राज्यं कृतं ॥ सं० १०६५ चैत्रशु-
 दि ६ गुरौ, उत्तराषाढनक्षत्रे मकरलग्ने तद्भ्राता
 दुर्लभराजनामा राज्येऽभिषिक्तः । अनेन श्रीपत्तने
 सप्तभूमिधवलगृहकरणं व्ययकरणहास्तिशालाघ-
 टिकागृहसहितं कारितं ॥ स्वभ्रातृवल्लभराजश्रे-
 यते मदनशंकरप्रासादः कारितस्तथा दुर्लभसरः
 कारयांचक्रे ॥ एवं १२ वर्षं राज्यं कृतं ॥ तदनु
 सं० १०७७ ज्येष्ठशुदि १२ भौमे अश्विनीनक्षत्रे
 मकरलग्ने श्रीभीमाभिधानं स्नातुः सुतं राज्येऽभिषि-
 क्तं स्वयं तीर्थोपासनवासनया वाणाशस्त्रीं प्रति प्रति-
 ष्ठासुर्मालवकमण्डलं प्राप्य तत्परहाराजश्रीसुशेन
 छत्रनामरादिराजाचिन्हानि विमुञ्च्य कार्पाटिके

१ ॥ पियामुः * कर्पटं कः पापवासनेन चरन्ति कार्पाटिकः

षेणैव पुरतो व्रजेति यद्वा युद्धं विधेहीत्यभिहिते-
 ऽन्तरा धर्मान्तरायसुदितमवगम्य तं वृत्तान्तं निता-
 न्तं श्रीभीमराजाय समादिश्य कार्पटिकवेषेण तीर्थे
 गत्वा परलोकं साधयामास । ततः प्रभृति माल-
 विकराजभिः सह गुर्जरनृपतीनां मूलविरोधः संवृत्तः॥
 अथ प्रस्तावाघातं मालवकर्मण्डनमुक्तराजचरित-
 मेवम् ॥

१ C मानवकराज्ञां.

२ B C मालवरुमण्डलमण्डन.

३ D ततःप्रभृति मालवकं राजचरितमेकं.

॥वर्तमानकालीनविनिश्चितराजप्रसिद्धिर्यथा॥

॥ चापोत्कट (चावडा) वंशराजानः ॥

इस्विसनः प्रारम्भः समाप्तिः वर्षाणि

१	दत्तराजः	इ०	७४६	८०६	६०	
२	योगराजः	इ०	८०६	८४१	३५	
३	क्षेमराजः	इ०	८४१	८६६	२५	
४	क्षूवडः	इ०	८६६	८९५	२९	
५	वीरसिंहः (विजयसिंहः)	}	इ०	८९५	९२०	२५
६	रत्नादित्यः (रादतसिंहः)					
७	तामन्तसिंहः	इ०	९३५	९४२	७	

॥ चौलुक्य (चौलुकी) वंशराजानः ॥

८	मूलराजः	इ०	९४२-	९९७-५५
९	शामुण्डराजः	इ०	९९७-	१०१०-१३
१०	बृहस्पतेनः	इ०	१०१०-	१०१०-०
११	वृहस्पतेनः	इ०	१०१०-	१०२२-१२
१२	भीमदेवः प्रथमः	इ०	१०२२-	१०७२-५०
१३	वर्जः	इ०	१०७२-	१०९६-२२

७ सिद्धराजः । } इ० १०९४—११६३—४९
(जयसिंहः)

८ कुमारपालः इ० ११४३—११७४—३१

९ अजयपालः इ० ११७४—११७७— ३

१० मूलराजः।द्वितीयः इ० ११७७—११७९— २

११ भीमदेवः।द्वितीयः इ० ११७९—१२४२—६३
(४३)

१२ त्रिभुवनपालः इ० १२४२—१२४४— २

॥व्याघ्रीय (वाघेला) वंशराजानः॥

१ विशालदेवः इ० १२४२ १२६२ १८

२ अर्जुनदेवः इ० १२६२ १२७५ १३

३ सारंगदेवः इ० १२७५ १२७९ ४

४ कर्णराजः } इ० १२७९ १३०४ २५
(कर्णघेलो)

(ख)॥सपादलक्ष्मियचाहमाननृपवंशोलिख्यते॥

१ वसुदेवराजः संवत् ६०८ वर्षे (चगहाण राजा)

२ सामन्तराजः

३ नरदेवः

४ अजयराजः। अजयमैरुदुर्गकारकः

५ विग्रहराजः

६ विजयराजः

७ चन्द्रराजः

८ गोविन्दराजः। सुरत्राणस्य वेगवरिसनाम्नोजेता

९ दुर्लभराजः

१० वत्सराजः

११ सिंहराजः। सुरत्राणस्य हाजिवदीननाम्नोजेता-
णके जेता

१२ दुर्योजनः निसरदीनसुरत्राणजेता

१३ विजयराजः

१४ दण्डहराजः। शाकम्भर्या देवताप्रसादाद्विमादि-
त्वानिसंपन्नः

१५ दुर्लभराजः

१६ गण्डूराजः। एहसदसुरत्राणजेता

१७ बालपदेवः

१८ विजयराजः

१९ चासुण्डराजः। सुरत्राणभङ्गा

२० दूतलदेवः। येन भूर्जरथराधिपतिर्वद्वाननीतोऽ-
जयसेरुमध्ये तत्राविक्रयं कारितः

२१ वसिलदेवः। स च लीलम्पटो महासत्यां ब्राह्म-
ण्यां विलग्नो बलापञ्चापाद्दुष्टप्रणसंक्रमेण शृतः

- २२ वृहत्पृथ्वीराजः। बलुगीसाहसुरत्राणभुजसर्दी
- २३ आल्हणदेवः। सहावदीनसुरत्राणजेता
- २४ अनालदेवः
- २५ जगदेवः
- २६ वीसलदेवः। तुरुष्कजित्
- २७ अमरगाङ्गेयः
- २८ पेथडदेवः
- २९ सोमेश्वरदेवः
- ३० पृथ्वीराजः संवत् १२३६ वर्षे राज्यं चकार।
संवत् १२४८ मृतः।
- ३१ हरिराजदेवः
- ३२ राजदेवः
- ३३ बोलणदेवः बावरीआलविरुदं तस्य
- ३४ वरिनारायणदेवः तुरुष्कसमसदीनगृहे मृतः
- ३५ बाहडदेवः मालवजेता
- ३६ जैत्रसिंहदेवः
- ३७ श्रीहम्मरिदेवः संवत् १२४२ वर्षे राज्ये स्थितः
संवत् १२५८ वर्षे युद्धे मृतः
॥ इति सपावलक्षयिन्पुत्रवशाः ॥

सुञ्जराजप्रबन्धः

पुरा तस्मिन्मण्डले श्रीपरमारवंश्यः सिंहदन्त-
 भट्टनाम्नां नृपती राजपाटिकायां परिभ्रमन् शरव-
 णमध्ये जातमात्रं रूपपात्रसतिमात्रं कल्पि बाल-
 मालोक्य पुत्रवात्सल्यादुपादाय देव्यै समर्पयामा-
 स । तस्य सान्वयं सुञ्ज इति नाम निर्ममे । तदनु
 सीन्धलं इति नाम्ना सुतः समजनि । निःशेषगुणपु-
 ञ्जसञ्जुलसुञ्जस्यै राज्याभिषेकचिकीर्तृपस्तस्य सौ-
 परमलंकुर्वन्नमन्दमन्दाक्षतया निजवधूं वेत्रासनान्त-
 रितां विधाय प्रणामपूर्वं भूपतिमारराध । राजा तं
 प्रदेशं विजनमवलोक्य तज्जन्मवृत्तान्तमादित एव
 तस्मै निदेय तव भक्त्या परितोषितः सन्सुतं
 विहाय तुभ्यं राज्यं प्रयच्छामीति वदन् परमनेन
 सीन्धलनाम्ना दान्धवेन तस्यं प्रीत्या वर्तितव्यमि-
 त्यनुशास्तिं दत्त्वा तस्याभिषेकं चकार । स्वजन्म-
 वृत्तान्तप्रसरशङ्किना तेन स्वदयितापि निजघ्ने ।
 तदनु पराक्रमाक्रान्तभूतलः समस्तसर्जनचक्रवर्ति-
 रुद्रादित्यनाम्ना महामात्येन चिन्तितराज्यधिरं सु-

स्वमनुभवन्कस्यामपि योषित्यनुरक्ताश्चिरिक्रिह्याभिव-
करभमधिरुह्य द्वादशयोजनीं निशि प्रयाति प्र-
त्यायाति च तथा समं विश्लेषे जाते इमं बोधक-
मप्रैषीत् ॥

मुञ्ज षडह्ला दोरेडी पेक्खिसि न गम्मारि ।

असाढि घण गज्जीइं चिक्खिलि होसेऽवारि ॥ १ ॥

तं सीन्धलनामानं भ्रातरमुत्कटतयाज्ञाभङ्गकारिणं
स्वदेशान्निवार्य सुचिरं राज्यं चकार । स सीन्धलो
गूर्जरदेशे समागत्य काश-हदनगरसन्निधौ निजां
पत्नीं निवेद्य दीपोत्सवे रात्रौ मृगयां कर्तुं प्रयातः।
चौरवधभूमेः सन्निधौ शूकरं चरन्तमालोक्य शूलि-
कायाः पतितं चौरशवमजाजन् जानुनाधो विधाय
थावत्प्रतिकिरि शरं सज्जीकुरुते तावत्तेन शवेन
संकेतितः । ततस्तं करदृशान्निवार्य शूकरं तं श-
रेण विदार्य यावदाकर्षति तावत्स शवोऽद्वहारापूर्व-
मुत्तिष्ठन् सीन्धलेन प्रोचे तव संकेतकाले शूकरे-

* हे मुञ्ज स्वलितां दवरली [रज्जुः] प्रेषसि न तां हे जाल्म
भाषाहीयो घनो गज्जति पिच्छजा नूर्भविष्यत्यधुना । इत्पन्पोरूयो-
पालम्भेनाक्रहन् । त्वद्विरहजन्याश्रुधाराभिः पङ्क्तिजायां पुत्रि कथ-
यागमिष्यसीति दिक् ।]

शरप्रहारः श्रेयान्। किं वाऽवबुध्य महाप्रदत्तः प्रहार
 इति तद्वाक्यान्ते सच्छिद्रान्वेषी प्रेतः तन्निःसीमसा-
 हसेन परितुष्टो वरं वृणु । इत्यभिहितो, मम बाणः
 क्षितौ मा पतत्विति याचिते भूयोपि वरं वृणु ।
 इति श्रुत्वा मञ्जुजयोः सर्वापि लक्ष्मीः स्वाधीनेति ।
 तत्साहतचमत्कृतः स प्रेत इत्याह । त्वया मालव-
 सण्डले गन्तव्यमिति । तत्र श्रीमुञ्जराजा संनिहि-
 तविनाशस्तथापि तत्र त्वया गन्तव्यमेव तत्र
 तवान्वये राज्यं भविष्यतीति तत्प्रेषितस्तत्र गत्वा
 श्रीमुञ्जराज्ञः संपदः पदं कमपि जनपदमवाप्य पु-
 नरुत्कटतया श्रीमुञ्जेन नियृहीतनेत्रः काष्ठपञ्जर-
 नियन्तितो थोजं सुतमजीजनत् । सोऽभ्यस्तसम-
 स्तराजशास्त्रः षट्त्रिंशदायुधान्यधीत्य द्वासप्तति-
 कलाकूपारपारंगमः समस्तलक्षणलक्षितो ववृधे ।
 तज्जन्धनि जातकविदा केनापि नैमित्तिकेन जातकं
 समर्पितं ॥

पञ्चाशत्पञ्चवर्षाणि सात्ताः सप्त दिनत्रयम् ।

भोक्तव्यं भोजराजेन तगौडं दक्षिणापथम् ॥ १ ॥

इति श्लोकार्थमवगम्यास्मिन्निति मत्तूनो राज्यं

न भविष्यतीत्याज्ञाङ्क्यान्त्यजेभ्यो वधाय तं समर्प-
यामास । अथ तैर्निशीथे साधुर्यधुर्या तन्मूर्त्तिमव-
धार्य तैर्जातानुकम्पैः सकम्पैश्चेष्टदैवतं स्मरेत्य-
भिहिते ॥

मान्धाता स महीपतिः कृतयुगालंकारभूतो गतः
सेतुर्येन महोदधौ विरचितः कासौ दशास्यान्तर्कः ।
अन्ये चापि युधिष्ठिरप्रभृतयो यावद्भवान् भूपते
नैके नापि समं गता वसुसती मन्ये त्वया यास्यति १

इदं काव्यं पत्रके आलिख्य तत्करेण नृपतये स-
मर्पयामास । नृपतिस्तदर्शनात्वेदमेदुरमना अश्रू-
षि मुञ्चन् भ्रूणहत्याकारिणं स्वं निनिन्द । अथ
तैस्तं सबहुमानमानीय युवराजपदवीदानपूर्वं सं-
मान्य तिलिङ्गदेशीयराज्ञा श्रीतैलिपदेवनाम्ना सैन्य-
प्रेषणैराक्रान्तो रोगग्रस्तेन रुद्रादित्यनाम्ना म-
हामात्येन निषिध्यमानोपि तं प्रति प्रतिष्ठासुर्गोदा-
वरीं सरितसवधीकृत्य तामुल्लन्ध्य प्रयाणकं न कार-
यमिति शपथदानपूर्वं व्यापिद्धोपि तं पुरा पोढानि-
र्जितमित्यवज्ञया पश्यन्नतिरेकवशात्तां सरितसुत्ती-
र्य स्कन्धादारं निवेद्यामास । रुद्रादित्यो नृप-

तेर्वृत्तान्तमवगम्य कामादि भाविनीमाविनीततया
 विपदं विमृश्य स्वयं चिंतानले प्रविवेश । अथ
 तैल्लिपेनं तत्सैन्यं छलवलाभ्यां हतविप्रहतं कृत्वा
 मुञ्जरज्वा दिवध्यं श्रीमुञ्जराजो जगृहे । कारागृहे
 निहितः काष्ठपञ्जरनियन्त्रितो सृणालवत्या तद्भगि-
 न्या परिचार्यमाणस्तया सह जातकलत्रसंबन्धः ।
 पाश्चात्यैर्निजप्रधानैः सुरङ्गादानपूर्वं तत्र ज्ञापितसं-
 केतः । कदाचिद्वर्षणे स्वं प्रतिविम्बं पश्यन्नज्ञात-
 वृत्या पृष्ठतःसमागताया सृणालवत्या वदनप्रतिविम्बं
 जराजर्जरं सुकुरे निरीक्ष्य यूनः श्रीमुञ्जस्य वदनसा-
 मीप्यात्तद्विशेषविच्छायतया तां विषण्णाम्बालोक्यै-
 वमवादीत् ॥

‘मुञ्ज भण्डं सुणालवद् जुव्वण गणुं न झूणि।
 जइ सक्करसयखण्ड थिय तो इत्त सीठी चूरि ॥१

इति तां संभाष्य स्वस्थानं प्रति थियासुस्तद्वि-
 रहासहो भयात्तं वृत्तान्तं ज्ञापितुमशक्तो भूयो भूयः

प्रोच्यमानोपि तां चिन्तामनुच्चरन् । अलवणाति-
 लवणरसवतीं भोजितोपि तदास्वादानवबोधोत्तया
 निर्बन्धबन्धुरया गिरा सप्रणयं पृष्टः प्राह । अहम-
 नया सुरङ्गया स्वस्थाने गन्तास्मीति चेद्भवती तत्र
 समुपैति तदा महादेवीपदेऽभिषिच्य प्रसादफलं द-
 र्शयाम्सीत्यभिहिते यावदाभरणकरण्डिकासुपनया-
 मि तावत्क्षणं प्रतीक्षस्वेत्यभिदधानाऽसौ (कात्या-
 यिनी तत्र गतो मां परिहरिष्यतीति विमृशन्ती
 स्वभ्रातुर्भूपतेस्तं वृत्तान्तं निवेद्य विशेषतो विडम्ब-
 नाय बन्धनबद्धं कारयित्वा प्रतिगृहं भिक्षाटनं का-
 रयाम्नास । स प्रतिगृहं परिभ्रमन्निर्वेदमेदुरतयेमानि
 वाक्यानि पपाठ ॥ तथाहि ॥

*सउचित्तहरिसटी मम्मणहवतीसडीहियां ।

हिअम्मिं ते नर दट्ट सीजे जे वीत्तसइं थियां ॥ १ ॥

०. सर्वचित्तहर्षार्थे मणमणादरैर्मन्मथवार्त्तासु दाक्षिण्य-
 शीलायां स्त्रियां ये विश्वसन्ति ते हृदये दृढं स्थिगन्ते ॥ धत्र
 प्राचीनदेशीवाब्दाः । १ ॥

१ A B तद्भवती. (२ अर्द्धतरती मनसा विचारयति)

२ A चित्तहसटीमणह ७ धस्ती ते नर B हरिसटी मम्मणल-
 त्ति । हिअम्मि C D पञ्चासडीहियादधम्मी ५ सियजे पत्तिगर
 तां D अम्मि सीजे ६ पत्तिप्यहन्तिपां.

‘झाली तुष्टी किं न सुड किं न हूयउ छारपुञ्ज ।
हिण्डह दोरीदन्धीयउ जिममङ्कह तिम सुञ्जं ॥२
तथा च ॥

‘गयगयरहगयतुरयगयपायकहाँ निमिञ्च ।
सग्गट्टिय करि सन्तण उस्सुहुं ता रुदाइच्चं ॥ ३ ॥
अथान्यस्मिन्वात्तरं कस्यापि वृहस्पतेर्गृहे शिक्षानि-
मिचं नीतः ॥

पद्दुफपाणिं तत्पत्नी तक्रं पाययित्वा गवोंदु-
रकन्धरां शिक्षादाननिषेधं विदधतीं सुञ्जः४ ग्राह॥
‘शोलि सुन्धि स गन्वु करि पिन्दि वि पडुगुपांइ-
अरदतइ सइं छहुत्तरइं सुञ्जह गयह गैयाइं ॥४

सा मङ्गुड कुरुद्वेगं यदहं खण्डितोनया ।

रामरावणमुञ्जायाः स्त्रीभिः के के न खण्डिताः ५

रेरे यन्त्वक मा रोदीर्यदहं आमितोऽनया ।

कटाक्षाक्षेपमात्रेण कराकृष्टौ च का कथा ॥ ६ ॥

*जा मति पच्छइ सम्पज्जइ सा मति पहिली होइ ।

मुञ्ज भणइ सुणालवइ विघन न वेढइ कोइ ॥ ७ ॥

अज्ञःपुञ्जो मुञ्जो गजपतिरवन्तिक्षितिपतिः

सरस्वत्यावासः समजनि पुरा यः कतिरिति ।

स कर्णाटेशेन स्वसाचिवबुद्धयैव विधृतः

कृतः शूलाप्रोतस्त्वहह विषमाः कर्मगतयः ॥ ८ ॥

सुहृद्वेन्द्रस्य ऋतुपुरुषतेजोऽशजनकः

प्रसीतः शय्यायां सुतविरहदुःखादशरथः ।

ज्वलत्तैलद्रोण्यां निहितवपुपस्तस्य नृपते-

श्विरात्संस्कारोऽभूदहह विषमाः कर्मगतयः ॥ ९ ॥

आपद्गतं हससि किं द्रविणान्धमूढ

लक्ष्मीः स्थिरा न भवतीति किसत्र चित्रम् ।

किं त्वं न पश्यसि घटीर्जलयन्तचक्रे

ह. C पट्टकरूपाणि. B पमुकूपाणि. A पदुकूपाणि.

*या मतिः पश्चात्संपद्यते सा मतिर्यादि प्रथमा भवेत्तर्हि मुञ्जो भगति हेमृणात्रवनि विघ्नं न वहति कोपि ! ७ ॥

रिक्ता भवन्ति भरिता भरिता च रिक्ताः ॥ १० ॥

अलङ्कारः शङ्काकरनरकपालं परिजनो

विशीर्णाङ्गो भृङ्गी वसु च वृष एको बहुवयाः ।

अवस्थेयं स्थाणोरपि भवति सर्वांमरगुरो-

र्विधौ वक्रे सूद्धिं स्थितवति वयं के पुनरस्मी ॥ ११

* सायर पाई लंक गढ गढवइ दसलिरु राउ ।

भग्गस्वय सो भज्जिगय सुञ्ज म करि विसाउ १२

इत्थं सुचिरं भिक्षां भ्रामयित्वा वध्यभूमौ नृपा-
देशाद्वधविधौ नीतः । तैरुक्तमिष्टं दैवतं स्मर ।

लक्ष्मी र्यास्पति गोविन्दे वीरश्रीर्वीरवेश्मनि ।

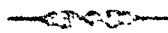
गते सुञ्जे घशःपुञ्जे निरालम्बा सरस्वती ॥ १ ॥

इत्यादि तद्वाक्यानि यथाश्रुतमवगन्तव्यानि ॥

तदनु सुञ्जं निहत्य तच्छिरो राजाङ्गणे शूलिकाश्रोतं
कृत्वा नित्यं दधिवेष्टितं कारयन्नजमसर्षं पुषोष ।

अथ मालवमण्डले तद्वृत्तान्तवेदिभिः सचिवैस्त-
द्भातृजं भोजनायानं राज्येऽभ्यषिच्यत ॥

॥इति श्रीविक्रमप्रसुखनृपवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः॥

भोजभीमप्रबन्धौ

अथ यदा मालवकमण्डले श्रीभोजराजा राज्यं
 चकार तदाऽन्नगुर्जरधरिऽयां चौलुक्यवंशीयश्रीभीमः
 पृथिवीं शशास । कस्मिन्नपि निशाशेषे स श्रीभो-
 जः श्रियश्चञ्चलतां निजचेतसि चिन्तयन् कल्लो-
 लोलं निजं जीवितं च विभृशान् प्रातःकृत्यानन्तरं
 दानमण्डपेऽनुचरैराहूतेभ्योऽर्थिभ्यो यदृच्छया सुव-
 र्णटङ्कान्दालुमारेभे । अथ रोहकाभिधानस्तन्म-
 ह्यामात्यः कोशविनाशात्तदौदार्यगुणं दोषं मन्यमा-
 नोऽपरथा तं दानविधिं निषेद्भुमक्षमः सर्वावसरे
 भग्रे सभामण्डपभारपट्टे ॥

आपदर्थे धनं रक्षेत्

इत्यक्षराणि खटिकयाऽलेखिं । प्रातर्यथावसरं
 नृपतिस्तान्वर्णान्निर्वर्ण्य समस्तपरिजने तं व्यति-
 करमपन्हुवाने ।

भाग्यभाजः क चापदः ।

इति नृपतिना लिखिते

देवं हि कुप्पते कापि

एवं मन्त्रिलिखनावनन्तरं नृपतिना तद्विलोक्य

संचयोपि विनश्यति ॥ १ ॥

इति पुरो लिखिते त तच्चिद्वेऽभयं याचित्वा
 स्वलिखितं विहायमासत् ॥ तदनु पण्डितानां प-
 ञ्चशती मस मनोगजं हानाङ्कुशेन वशीकर्तुममात्रं
 महासात्यसन्निधा यथायाचितं द्यात् लभते ॥
 तथाहि ॥ कङ्कणोत्कीर्णमार्याचष्टयमेतत् ॥

इदमन्तरसुपकृतये प्रकृतिचलायावदस्ति संपदियम्।
 विपदि नियतोदितायां पुनरुपकर्तुं कुतोवसरः ॥१॥
 निजकरनिकरसपृद्धया धवल्य भुवनानि पार्वणश-

शाङ्क।

सुचिरं हन्त न सहते हतविधिरिह सुस्थितं किमपि २
 अपयवतरः सरस्ते सलिलैरुपकर्तुमर्थिनामनिशम्।
 इदमपि सुलभमम्भो भवति पुरा जलधराभ्युदये ३
 कतिपयदिवसस्थापी पूरो दूरोन्नतोपि चण्डरथैः ।
 तटिनीतटद्वेषातिनिपातकमेकं चिरस्थायि ॥२॥
 किंच ॥

यदि नास्तमिते सूर्ये न दत्तं धनमर्थिनाम् ।

तद्धनं नैव जानासि प्रातः कल्प भविष्यति ॥ ५ ॥

इति स्वकृतं कण्ठाभरणीकृतं श्लोकमिष्टमन्त्र-
वज्रपन्मन्त्रिनम्, प्रेतप्रायेण भवता कथं विप्रलम्ब्यः।
अथान्यस्मिन्नवलरे राजा राजयाटिकायां संचरन्
सरित्तीरमुपागतः। तन्नौरमुल्लङ्घ्यागच्छन्तं दारिद्र्यो-
पद्रुतं काष्ठभारवाहकं कस्यपि विप्रं प्राह ।

कियन्मात्रं जलं विप्र

विप्र०

जानुदघ्नं नराधिप ।

इति तेनोक्ते राजा०

कथं सेयमवस्था ते

इति नृपेणोक्तः ॥ विप्र०

न सर्वत्र भवादृशाः ॥ १ ॥

इति तद्वाक्यान्ते यत्पारितोषिकं नृपतिरस्मै
अदापयत्तन्मन्त्री धर्मवाहिकायां श्लोकवद्धं लिलेख ।

तद्यथा ॥

लक्षंरघुनर्लक्षं सत्ताश्च दश दन्तिनः ।

ग्रासाद्धर्मपि ग्रासमर्थिभ्यः किं न दीयते ।

इच्छानुरूपी विभवः कदा कस्य भविष्यति ॥१॥

१ A B वदन्स्त. २ D इमानि सुभाषितानीट. ३ D विप्रलम्ब्यः

दत्तं देवेन तुष्टेन जानुदम्नप्रभाषणात् ॥ १ ॥

अथान्यदा निशि निशीयत्समयेऽ कस्माद्दि-
गतनिद्रो राजा राजानं गगनमण्डले नवोदितभा-
लोक्य स्वसारस्वताम्भोधिप्रोन्मीलद्वेलनिभामिदं
काव्यार्द्धमाह ।

यदेतच्चन्द्रान्तर्जलदलवलीलां प्रकुरुते

तद्राचष्टे लोकः शशक इति नो सां प्रति तथा ।

इति राज्ञा भूयोऽ निगद्यमाने कश्चिच्चौरौ नृपसौ-
धे स्वात्रपातपूर्वं कोशमुवने प्रविश्य प्रतिभासदं
निपेक्षुजक्षयः ॥

अहं त्विन्दुं मन्ये त्वदरिदिरहाक्रान्ततरुणी-

कटाक्षोल्कापातव्रणशतकलङ्गाङ्घ्रिततनुम् ॥ १ ॥

इति तत्पठनान्तरं चौरमङ्गरक्षकैः कारागारे
निवेशयामास । ततोऽहर्षुरिव सभ्राजुपनीताय तस्मै
चौराय पत्पारितोषकं राज्ञा प्रतापीकृतं तद्दर्यद-
हिक्रानिपुक्तो नियोग्येवं काव्यमल्लिखत् ।

अमुष्मै चौराय प्रतिनिहितमृत्युप्रतिभिये

प्रभुः प्रीतः प्रादादुपरितनपादद्वयकृतेः ।

नुदर्णानां कोटीर्दिश दसानकोटिकतगिरी-

न्करीन्द्रानप्यष्टौ मदसुदितगुञ्जन्मधुलिहः ॥ १ ॥

॥ अथ कदाचित्तस्यां वाच्यमानायां स्वमेव
स्थूललक्षं मन्यमानो दर्पभूताभिभूत इव
तत्कृतं यन्न केनापि तद्वत्तं यन्न के नचित् ।

तत्साधितमसाध्यं यत्नेन चेतो न दूयते ॥ १ ॥

इति स्वं सुहृर्मुहुः श्लाघ्यमानः केनापि पुरा-
तनमन्विणा तद्गर्वस्वर्वचिकीर्षया श्रीविक्रमार्कधर्म-
वहिका नृपायोपनिन्ये । तस्या उपरितनविभागे
प्रथमतः प्रथमं काव्यमेतत् ॥

अष्टौ हाटककोट्यास्त्रिनवतिर्मुक्ताफलानां तुलाः

पञ्चाशन्सदगन्धमत्तमधुपक्रोधोद्धुराः सिन्धुराः ।

अश्वानामयुतं प्रपञ्चचतुरै वाराङ्गनानां शतं

दण्डे पाण्डुनृपेण ढौकितमिदं वैतालिकस्यार्पितम् १

वक्राम्भोजे सरस्वत्यधिवसति सदा शोण एवाधरस्ते

बाहुः काकुत्स्थवीर्यस्मृतिकरणपटुर्दक्षिणस्ते समुद्रः।

वाहिन्यः पार्श्वमेताः क्षणमपि भवतो नैव सुञ्चन्त्य-

भीक्षणं

१ C दर्पाभिभूतः २ D तारुण्योपचयप्रपञ्चितदशां.

३ B D वेतालकस्य [वेतालभट्टाय विक्रमपण्डितायेत्यर्थस्त-

स्वच्छेऽन्तर्मानसेऽस्मिन्कथमवनिपते तेऽम्बुपाना-
भिलाषः ॥१॥

अस्य काव्यस्य पारितोषिकदानमष्टौ हाटकमिदं
काव्यं ज्ञेयम् ॥

इति तत्काव्यार्थसधगस्य तदौदार्यविनिर्जितगर्व-
सर्ववस्तां द्यहिकासर्चयित्वा यथास्थानमस्थापयत् ।
प्रतीहारेण विज्ञप्तः स्वामिन्देव दर्शनोत्सुकं सरस्व-
तीकुटुम्बं द्वारमध्यास्ते । क्षिप्रं प्रवेशयति राजादे-
शादनुप्रथमं प्रविष्टं तत् । प्रेप्यः प्राह ॥

• द्वापो विद्वान् वापपुत्रोपि विद्वान्
आर्हं विउंषी आर्हंधुआपि दिउषी ।
काणी घेटी सापि दिउंषी वराकी
राजन्मन्ये विज्जं पुज्जं कुटुम्बम् ॥ १

इति तस्य प्रहसनप्रायेण वचसा नृपतिरीपद्विह-
स्य तच्छ्रेष्ठपुरुषाय तमस्यापदसाह ॥

असारात्तारमुद्धरेत् ॥

दानं वित्तादृतं वाचः कीर्तिधर्मौ तथायुषः ।

परोपकरणं कायादसारात्सारमुद्धरेत् ॥ १

अथ नृपस्तत्पुत्राय । हिमालयो नाम नगाधि-
राजः । चकार मेनाविरहातुराङ्गीति नृपतिवाक्या-
नन्तरम् ॥

तव प्रतापज्वलनाज्जगाल

हिमालयो नाम नगाधिराजः ।

चकार मेना विरहातुराङ्गी

प्रवालशय्याशरणं शरीरम् ॥ १ ॥

इति समस्यायां पूरितायां ज्येष्ठस्य पत्नीं प्रति राजा ।

कवणु पिचावड खीरु । इति समस्यापदे राज्ञाऽर्पिते ।

*जइ यह रावणु जाईवड दहसुहइकुशरीरु ।

जणाणि विचम्भी चिन्तवइ कवणुपिचावड खीरु १

सेत्थं पूरयात्तास ॥ अथ राज्ञः, कण्ठ विलु-
ल्लइं काउ । इति समस्यापदं ।

[काण वि विरहकरालिइं पंइउड्डावियउ वराउ ।

१ D प्रवालशय्याशरणं शरीरं

* (यदा च रावणो जातो दशमुखैकशरीरः । तदा जननी विनृम्भि-
णां कम्पती सतत्पिथः चिन्तयति कस्मै मुक्ताय शीरं पाययामि ?)

१ A नेउ B वइ

सहि अञ्जभूउं दिट्टु मइं कण्ठ विलुहइ काउ ॥१

त इत्यं पूरयामास । सुतां विस्मृत्य राज्ञा तानि
सर्वाणि तत्कृत्य विसृष्टानि ॥

अथ राजा सर्वावसरे चन्द्रशालाभुवि परिभ्रम-
न्विधृतातपत्रो द्वाःत्येन विहससुतावृतान्तो नृप-
उच्यतामिति तां प्रति प्राह ॥ अथ सा ॥

रालन्धोज कुलप्रदीप निखिलक्षमापालचूडामणे
युक्तं संहरणं तवान्न पुवने छप्रेण रात्रावपि ।

सा भूत्त्वहृदनावलोकनवशाद्भीडादिलक्षः शशी

सा भूञ्जेयसरुन्धती भगवती दुःशीलताभाजनम् १

इति तद्वाक्यानन्तरं तत्सौन्दर्यापहृतचित्तस्ता-
सुवाह्य भोगिनीं षकार । अथान्यदा यत्नलपत्रेणुं
सत्स्वपि सन्धिदूरणोत्पत्तये श्रीभोजराजो गूर्जरदेश-
विहतां जिह्वासुः सान्धिदिग्रहिककरे कृत्वेमां गा-
थां शीलं प्राति प्राहिणात् ॥

*हेलानिद्वलियगइंदकुम्भपयाडियपयावपसरस्स ।

सिंहस्स सएण समं न विग्गहो नेय सन्धाणं १

इति तदुत्तररूपां गाथां याच्यमानो भीमः सर्वेषामपि महाकवीनां गाथाबन्धान्विविधान्फल्गुवलितांश्चिन्तयन् ।

*अन्धयसुयाण कालो पुहवी भीमो यं निम्मिओ^२
विहिणा ।

जेण सयंपि न गणियं का गणनां तुज्झ इकस्स^३

इति गोविन्दाचार्यविरचितां तां चेतश्चमत्कारिणीं गाथां तस्य प्रधानस्य करे प्रस्थाप्य सन्धिदूषणमपाहरत् ॥ कस्मिन्नप्यवसरे प्रतिहारनिवेदितः कोपि पुरुषः सभां प्रविश्य भीभोजं प्रति ॥

अम्भा तुज्जति न मया न स्नुषया सापि नास्वया
न मया ।

अहमपि न तथा न तथा वद राजन्कस्य दोषोयम् १

* (हेलानिर्दलितगजेन्द्रकुम्भप्रकाटितप्रतापप्रसरस्य । सिंहस्य सुगेण समं न विग्रहो नैव सन्धानं ॥ १ ॥)

* (अन्धकसुतानां कालः पृथिव्यां जीमश्च निर्मितो विधिना । येन शतमपि न गणितं का गणना तवैकस्य ॥ १)

B १ भीमो पुहवी २ D निम्मिउ ३ A गणना ४ C एकस्स

इति तद्वाक्यानन्तरं तदाजन्मवारिद्यद्रोहि पारितोषिकं दापयामास ॥ अथ कस्यामपि निशि हिमसमये वीरचर्यया नृपतिः परिभ्रमन्कस्यापि देवकुलस्य पुरः कमपि पुरुषं ॥

शीतेनोद्धुषितस्यै माषफलवञ्चिन्तार्णवे मज्जतः शान्तोग्निः स्फुटिताधरस्य धमतः क्षुत्क्षामकुक्षेर्ममा निद्रा क्वाप्यवमानितेव दयिता संत्यज्य दूरं गता सत्पात्रप्रातिपादितेव कैमला न क्षीयते शर्वरी ॥ १

इति पठन्तं । श्रुत्वा निशान्तमतिवाह्य तं प्रातराहूय पप्रच्छ । कथंभवता निशाशेषेऽत्यन्तशीतोपद्रवः सोढः । सत्पात्रप्रतिपादितेति संकेतपूर्वं समादिष्टं । स्वामिन्मया घनत्रिवेलीबलेन शीतमतिवाह्यते स इति विज्ञपयन् , का तव त्रिवेलीति

१ १) अथ तन्नगरनिवासी कोपि द्विजः केवलीजशामात्रवृत्तिः कारिमन्त्रापि पर्वणि स्नानव्याकुले सकलेपि नगरलोके अजग्धनिहया रिक्तनाभ्रपात्र एवागत इति ब्राह्मण्या निर्भर्त्स्यमानः संज्ञातकजहेतां, प्रति प्रदत्तप्रहार आरक्षपुरुषैः संयम्य राजमंदिरे नीपमानो राज्ञा पृष्ठः सन्नाह । अम्बा नुप्यनीति श्लोकं पपाठ । तदर्थं पण्डितैश्चनद्वयुष्यमानेषु राज्ञा स्वमनीषया तदभिप्रायं समुपाज्जभ्य तस्मै लक्षत्रये दापिते सति श्लोकार्थं काजहमूलं तदपि दागिन्मूलं नृपो प्यासवर्षे ॥ २ १) उद्धुषितस्य, ३ वसुधा.

भूयोभिहित इदमपाठीत् ।

रात्रौ जानुर्दिवा भानुः कृशानुः सन्ध्यधोर्दयोः ।

राजन् क्षीतं मया नीतं जानुंभानुकृशानुभिः १

स इत्थं वदन् राज्ञा लक्षत्रयदानेन परितोषितः ।

धारयित्वा त्वया मानमहो त्यागाध्वनाधुना ।

मोचिता बलिकर्णाद्याः सञ्चेतोऽगुप्तिवेश्मनः १

इति सारस्वतोद्धारपूरपरे तत्पारितोषिकदानाक्ष-

मेण राज्ञा सोपरोधं निवारितः । अन्यस्मिन्नवसरे

राज्ञा राजपाटिकाया गजारूढः पुरान्तरा संचरन्क-

म्पि शेरं भूमिपतितकणांश्चिन्वन्तमवलोक्य ।

*[नियउयरपूरणाम्मि य असमत्या किंपि तेहि जा-
एहिं ।

इति तेनार्द्धकविना पूर्वाद्धे प्रोक्ते ।

*[सुसमत्या वि हु न परोवयारिणो तेहि वि नहि

किंपि^३ ॥ १ ॥

इति तद्वचनान्ते ॥

* (निजोदरपूरणे येऽसमर्थाः तैर्जातिरपि किं ।

* (सुसमर्था अपि निश्चयेन ये परोपकारिणो न तैर्जातिरपि किं
नाहि किमपि ॥ १

*परपत्यणापवत्तं सा जणणि जणेषु एरिसं पुत्तं ।
इति तद्वाक्यादनु ।

*सा पुहविं सा धरिज्जसु पत्यणभङ्गो कओ जेहिंश्
स इति वदन्कस्त्वामिति राज्ञाभिहितो नगरप्र-
धानैर्भवद्विधिविद्वद्घटायामपरथा प्रवेशमलभमा-
नोऽनेनैव प्रपञ्चेन स्वामिदर्शनचिकीरयं राजशेखर-
इति ज्ञापितः ।

तदुचितमहादानैः प्रसादीकृते ।

भेकैः कोटरशायिभिर्घृतमिव क्षमान्तर्गतं कच्छपैः

पाठिनैः पृथुपङ्कपीठलुठनाद्यस्मिन्मुहुर्मूर्च्छितम् ।

तस्मिन्नेव सरस्यकालजलदेनोन्नम्य तच्चेष्टितं

येनाकुम्भनिमग्नवन्यकारिणां यूथैः पयः पीयते ॥१॥

इत्यकालजलदराजशेखरोक्तिः । कस्मिन्नपि संवत्सरे वृष्ट्यभावात्कणतृणानामप्राप्त्या स्थान-पुरुषैर्भोजागमं ज्ञापितः श्रीभीमश्रितां प्रपन्नो डामरनामानं सन्धिविग्रहिकमादिशत् । यत्किमपि दण्डं दत्त्वाऽस्मिन्वर्षे श्रीभोज इहागच्छन्निवारणीयः। स इति तदादेशात्तत्र गतोऽत्यन्तविरूपवान्पराचि-त्तज्ञः श्रीभोजेनेत्यभिदधे' ।

यौष्माकाधिपसन्धिविग्रहपदे दूताः कियन्तो वद मादृक्षां बहवोपि मालवपते ते सन्ति तत्र त्रिधा। प्रेष्यन्ते^३ ऽधममध्यमोत्तमगुणप्रेक्षानुरूपक्रमा-त्तेनान्तःस्मितमुत्तरं विदधता धाराधिपो रञ्जितः॥१

- इति श्रुत्वा तेनैकादशसहस्राणि दत्तानि ॥

अथ राजशेखरनामा कविः संख्यायां महाकालप्रसादे सुप्तः पठति पोतानेतान्नय गुणवति श्रीष्मकाजावसानं यावन्तावच्छमय रुदतो येन केनाशनेन । पश्चाद्गम्भीधररसपरीषाकमासाद्य तुम्बी कुष्माण्डी च प्रभवति यदा के वयं जूजुजः के ॥ १ प्रसन्नेन राज्ञा सर्वश्वदानात्तोषितेन कविनोक्तं भेकैरिति ॥

१ D अथैकदा डामरनामा नागरज्ञातीयो द्विजः श्रीजीजयार्ध्वं गतो राज्ञोपहासपूर्वं २ द्विज त्वाद्दृष्ट्वा. ३ प्रेक्षन्ते

३ C D रञ्जितः ॥ १ ॥ श्रीभोजराजा गूर्जरोपरि कृतप्रस्थानो-

“इति” तद्वचनचातुर्यचमत्कृतो राजा गूर्जरदेशं
 प्रति प्रयाणपटहदानं चक्रे। प्रयाणावसरे बन्धोक्तं ॥
 चौलःक्रोडं पयोधेर्विशाति निवसते रन्ध्रमन्ध्रो गिरीन्द्रे
 कर्णाटः पट्टबन्धं न भजति भजते गूर्जरो निर्झराणि ।
 चेदिल्लीयतेऽस्त्रैः क्षितिपतिसुभटः कन्यकुब्जोत्र
 कुब्जो

भोज त्वत्तन्त्रमात्रप्रसरभयभरव्याकुलो राजलोकः३
 कोणे कौङ्कणकः कपाटनिकटे लाटः कलिङ्गोङ्गणे-
 त्वं रे कोशल नूतनो मम पिताप्पत्रोपितः स्थाण्डिले।

- बाह्यावासे कृतज्ञानो भेटितः सनूराज्ञोचे डामराख्यः। जीमही-
 पाको नापितोऽद्य कल्पे किं करोति । तेनोक्तं । अन्येषां राज्ञां
 शिरोमुण्डितमेकस्य शिरो जलजिन्नमास्ते पश्चान्मुण्डयिष्यती-
 नि भणिते राज्ञा चमत्कृतेन राजश्रुवने राजविडम्बननाटके चित्रे
 टामरस्वामी कर्णाटराज्ञश्चाटानि कुर्वन् दर्शितः । दूतेनोक्तं ।

भोजराज मम स्वामी यदि कर्णाटचूपतेः३।

करालुष्टो३ न पश्यामि कथं मुञ्जशिरः करे ॥ १

इति वाक्येन रमृतपूर्ववैरः गूर्जरदेशं परित्यज्य कर्णाटोपि प्रयाणं
 कृतवान् । नृपाग्रे डामररयोक्तिः ।

सत्यं त्वं भोज मार्त्तण्ड पूर्वस्यां दिशि राजसे ।

सुरोपि जघृतामेति पश्चिमाशाबलम्बने ॥ १ ॥

१ A B चौटः २ B D रूपतिः ३ कच्चाक्रष्टं.

इत्थं यस्य विवर्द्धितो नीशि मियः प्रत्यर्थिनां संस्तर-
स्थानन्यासभुवा विरोधकलहः कारानिकेतक्षितौ २

प्रयाणकपटहडापनादनु समस्तराजविडम्बना-
टकेऽभिधीयमाने । सकोपः कोपि भूयः कारागारा-
न्तरास्थितं सुस्थितं तैलिपं भूपमुत्थापयंस्तेनोचे ।
अहमिहान्वयवासी कथमागन्तुकभवद्वचसा निजं
पदमुज्ज्वामीति विहसन्नूपो डामरं प्रति नाटकरसा-
वतारं प्रशंसंस्तेनाभिदधे । देवातिशयिन्यपि रसा-
वतारे धिग्भट्टस्य कथानायकवृत्तान्तानभिज्ञताम् ।
यतः श्रीतैलिपदेवराजः शूलिकाप्रोतलुञ्जराजशि-
रसा प्रतीयत इति सभासमक्षं तेनोक्ते तन्निर्भ-
त्सनसंपन्नमन्युरनन्यसाभग्या तदैव तिलङ्गदेशं प्र-
ति प्रयाणमकरोत् । अथ तैलिपदेवस्यातिबल-
मायान्तमाकर्ण्य व्याकुलं श्रीभोजं डामरः स-
मायातः कल्पितराजादेशदर्शनपूर्वं भोगपुरे श्री-
भूमिं समायातं विज्ञपयान्नास । तथा तद्वार्त्तया
क्षते क्षारनिक्षेपसदृक्षया विलक्षीक्रियमाणः श्रीभो-
जराजो डामरमभ्यधात् । अस्मिन्वर्षे त्वया स्व-
स्वामी कथंचनेहागच्छन्निवार्य इति भूयो भूयः
सदैव्यं भाषमाणे नृपे प्रस्तावविन्वृपाद्वस्तिनीस

हितं हस्तिनमुपायने उपादाय पत्तने श्रीभीमं प-
रितोषयामास । कस्मिंश्चिद्धर्मशास्त्राकर्णनक्षणेऽर्जु-
नस्य राधावेधमाकर्ण्य किमभ्यासस्य दुष्करमिति
द्विदृशन्सतताभ्यासवशाद्विश्वविदितं राधावेधं वि-
धाय नगरे हृदशोभां कारयंस्तैलिकगूचिकाभ्यामव-
ज्ञया निराकृतोत्सवाभ्यां श्रीभोजभूपो व्यज्ञप्यतातै-
लिकेन चन्द्रशालास्थितेन भूमिस्थितसंकीर्णवदने
सृत्सवपात्रे तैलधाराधिरोपणात्, सूचिकेन च भूमि-
स्थितेनोर्ध्वीकृततन्तुमुखे आकाशात्पतन्त्याः शू-
च्या विवरं नियोज्य निजाभ्यासकौशलं निवेद्य
नृपं प्रति चेच्छक्तिरस्ति ततः प्रभुरण्येवं करो-
त्वित्यभिधाय राज्ञो गर्वं खर्वं चक्राते ॥

भोजराज मया ज्ञातं राधावेधस्य कारणम् ।

धाराया विपरीतं हि सहते न भवानिति ॥ १ ॥

विद्वद्भिरिति श्लाघ्यमानो नवनगरनिवेशं क-
र्तुकामः पटहे वाद्यमाने धाराभिधया पणास्त्रिया-
श्वितेतालनाम्ना पत्या सह लङ्कां गत्वा तं नग-
रनिवेशमालोक्ष्य पुनः समागतया मन्नाय नगरे
दातव्यमित्यभिधाय तत्प्रतिच्छन्दपटं समर्प्य सा
धारां नगरीं निवेशयामास । कस्मिन्नप्यहनि स-

चृपः सान्ध्यसर्वावसरानन्तरं निजनगरान्तः परि-
भ्रमन् ॥

*एऊ जम्मु नग्गुहं गिउ भडसिरिखग्गु न भग्गु ।
तिक्खां तुरियां न माणियां गोरी गलि न लग्गु॥१

‡ इति केनापि दिगम्बरेण पठ्यमानमाकर्ण्य
प्रातस्तमाकार्य रात्रिपठितवृत्तान्तसंकेतवशेन श-
क्तिं पृष्ठः सन्

देव दीपोत्सवे जाते प्रवृत्ते दन्तिनां मदे।

एकच्छत्रं करोम्येव सगौडं दक्षिणापथम् ॥ २

इति स्वपौरुषमाविः कुर्वन्सेनानीपदेऽभिषिक्तः।
सिन्धुदेशविजयप्रावृत्ते श्रीभीमे स दिगम्बरः समस्त-
सामन्तैः समं समेत्य श्रीमदणहिल्लपुरं भङ्गं कृत्वा
धवलगृहघटिकाद्वारे कपर्दिकान्वापयित्वा जयपत्रं
जग्राह । तदादि कुलचन्द्रेण मुषितमिति सर्वत्र क्षि-
प्तौ ख्यातिरासीत् । स जयपत्रमादाय मालवम-
ण्डले गतः श्रीभोजाय तं वृत्तान्तं विज्ञपयन्नुक्तो

* एतज्जन्म गतं नग्गोहं भटश्रीखग्गो न भग्गुः तीक्ष्णाः स्त्रीकटा-
क्षास्तूलिकादिशय्योपकरणानि च नानुभूतानि देशी० यतो
गौरीगजे स्त्रीकण्ठे न जग्गुः ॥ १ ॥ !

D भाउ जम्मु निग्गहं A नग्गहं [भागतं जन्म यद्वापुः। निर्गृहं]

भवतेङ्गालवापः कथं न कारितोऽत्रत्यमुद्ग्रा-
हितं गूर्जरदेशे प्रयास्यतीति^१ श्रीसरस्वतीकण्ठाभ-
रणेन श्रीभोजेनेत्यभिदधे ॥ कदाचिच्चन्द्रातपे
उपविष्टः श्रीभोजः संनिहिते कुलचन्द्रे पूर्णचन्द्र-
मण्डलमवलोकमान इदमपाठीत् ॥

येषां वल्लभया सह क्षणमिव क्षिप्रं क्षया क्षीयते
तेषां शीतकरः शशी विरहिणामुल्लेख संतापकृत् ॥

इत्यर्द्धं कविना तेनोक्तं कुलचन्द्रः प्राह ।

अस्माकं तु न वल्लभा न विरहस्तेनोभयभ्रंशिना-
मिन्दू राजति दर्पणाकृतिरसौ नोष्णो न वा शीतलः ३
इति तदुक्तेरनन्तरमेवैकां वराङ्गनां प्रसादीचकार ॥

अथ डामरनामा सन्धिविग्रहिको मालवमण्ड-

१ ० नवजलभरीया मगडा गयणि धदङ्कई मेहु ।

एत्थन्नरि जरि आविसिइ तउ जाणीसिइ नेहु ॥

[नवजलभरिता मार्गा गगने गर्जति मेघः ।

धनान्तरे यद्यागमिष्यासि ततो ज्ञायते जेहः ॥]

एषां भ्रवि (धर्म)त्रभया सह राज्ञा तन्निजपुत्रीस्वरूपं दृष्टं प्रातरा-
कार्यं गूर्जरदेशोपरि सेनाधिपत्यं ददौ तदा तेनोक्तं । देव दीपेति ॥ ततो
गूर्जरदेशः । तत्रोपि तेन दिनाशितः । श्रीपत्तनचतुःपथे कपर्दिका
पापिनाम्नस्यागतरय राज्ञोक्तः । न छनं रम्यं । अथ प्रभृति मालव-
पेनदण्डः श्रीगूर्जरे याभ्यतीति ॥ कपर्दिका मालवकदेशीयनाणकम् ॥

लादायातः श्रीभोजस्य सभां वर्णयन्महान्तमायु-
 कं जनयति । तत्र गतश्च श्रीभीमस्यामात्रां रूपपात्र-
 तां वर्णयंस्तद्विद्वक्षातरलितः श्रीभोजस्तमिहान-
 य तत्र मां नयेति वेत्यभ्यर्थ्यमानः । सभादर्शनो-
 त्कण्ठतेन भीमेन तथैवोच्यमानश्च कस्मिन्नपि व-
 र्षे उपायविन्महदुपायनमादाय विप्रवेषधारिणं
 ताम्बूलकरण्डकवाहिनं श्रीभीमं स गृहीत्वा सदसि
 गतः प्रणमन् श्रीभोजेन श्रीभीमानयनवृत्तान्तं व्या-
 हृतः स विज्ञपयांचक्रे । स्वतन्त्राः स्वामिनोऽभि-
 मतं कार्यं केन बलात्कार्यन्ते, इति सर्वथाप्येके दा-
 सा देवेन नावधीरणीया इत्यभिधाय, श्रीभीमस्य
 वयोवर्णाकृतीनां सादृश्यं पृच्छञ्ज्श्रीभोजस्तान्सभा-
 सदो लोकानवलोकयन्स्थगधिरं लक्ष्मीकृत्य डामरेणे-
 त्यभिदधे । स्वामिन्

इमाकृतिरयं वर्ण इदं रूपमिदं वयः ।

अन्तरं चास्य भूपस्य काचचिन्तामणेर्व ॥ १ ॥

इति तेन विज्ञप्ते चतुरचक्रवर्ती श्रीभोजस्तत्सा-
 मुद्रिकविलोकनान्निश्चलदृग्तादृशं नृपं विमृश्योपा-
 यनवस्तून्युपनेतुं स सन्धिविग्रहिकस्तं प्राहिणोत् ।

तेषु वस्तुषूपनीयमानेषु तद्गुणवर्णनवार्तान्तरव्याक्षे-
पेण च भूयासि कालविलम्बे संवृत्ते स्थगीवाहको
ऽद्यापि कियच्चिरं विलम्बत इति राज्ञा समादिष्टः स
तं भीममिति विज्ञपयामास । राजा तदा तदनुप-
दिकानि सैन्यानि प्रगुणयन् डामरेणाभिदधे । द्वाद-
श २ योजनानां प्रान्ते प्रावहणिका हया घटि-
कायोजनगामिन्यः करभ्योनया समग्रसामग्र्या
श्रीभीमो भुवसाक्रमन्कथं भवता गृह्यते इति विज्ञ-
प्तस्तेन पाणी घर्षयित्वा चिरं तस्थे । अथ श्रीभोजः
श्रीमाघपण्डितविद्वत्तां पुण्यवत्तां च सततमाकर्ण्य
तदर्शनोत्सुकतया राजादेशैः सततं प्रेष्यमाणैः श्री-
मालनगराद्धिमसमये समानीय सवहुमानं भोज-
नादिभिः सकृत्य तदनु राजोचितान्विनोदान्दर्शय-
न्, रात्रावारात्रिकावसरानन्तरं संनिहिते स्वसंनिभे
पल्यङ्के माघपण्डितं नियोज्य तस्मै स्वंशीतरक्षा-
मुपनीय प्रियालापांश्चिरं कुर्वाणः सुखं सुखेन सु-
प्वाप । प्रातर्माङ्गल्यतूर्यनिर्घोषैर्विनिद्रं नृपं स्वस्थान-
गमनाय माघपण्डित आष्टपृवान् । विस्मयापन्नहृ-
दधेन राज्ञा दिने भोजनाच्छादनादिमुखं पृष्टः स क-

दन्नसदन्नवार्त्ताभिरलं शीतभारेणं श्रान्तं विज्ञपय-
 न्निवद्यमानेन राज्ञा कथं कथञ्चिदनुज्ञातः पुरोषवर्नं
 यावद्भुजानुगम्यमानः माघपण्डितेन स्वागमनप्र-
 सादेन संभावनीयोऽहमिति विज्ञप्तो नृपानुज्ञातः
 स्वं पदं भेजे । तदनु कतिपयादिनैः श्रीभोजस्तद्वि-
 भवभोगसामग्रीदिदृक्षया श्रीश्रीमालनगरं प्राप्तः ।
 माघपण्डितेन प्रत्पुद्गमादियथोचितभक्त्याऽऽवर्जितः
 ससैन्यस्तन्मन्दुरायां ममौ । स्वयं तु माघपण्डित-
 स्य सौधमध्यास्य संचारकभुवं काञ्चनवद्दामवल्लो-
 क्य स्नानादनु देवतावसरोर्व्या मणिमरकतकुट्टि-
 मशौवलवल्लरीयुग्जलभ्रान्त्या धौताम्बरीयं संवृण्व-
 न् सौवस्तिकेन ज्ञापितवृत्तान्तस्तदैव तद्देवतार्चान-
 न्तरं निवृत्ते मन्त्रावसरेऽज्ञानसमयसमागतां रसव-
 तीमास्वादमान आकालिकैरदेशजैर्व्यञ्जनैः फला-
 दिभिश्चित्रीयमानमानसः संस्कृतपयःशालिशालिनीं
 रसवतीमाकण्ठमुपभुज्य भोजनान्ते चन्द्रशालाम-
 धिरुह्याश्रुतादृष्टपूर्वकाव्यकथाप्रबन्धप्रेक्ष्यादीनि प्रे-
 क्षमाणः शिशिरसमयेपि संजाताकस्मिकग्रीष्मभ्रा-
 न्त्या संवीतसितस्वच्छवसनस्तालवृन्तकैरनुचैर-

वीज्यमानोऽमन्दचन्दनालेपनेपथ्यः सुखनिद्रया
 तां क्षणदां क्षणमिवातिवाह्य प्रत्यूषे शङ्खानिस्वना-
 द्विगतनिद्रो हिमसमये ग्रीष्मावतारव्यतिकरो
 माघपण्डितेन ज्ञापितः प्रतिसमयं सविस्मयः क-
 ति दिनान्यवस्थाय स्वदेशगमनायापृच्छन् स्वयं
 कारिष्यमाणनव्यभोजस्वामिप्रसादप्रदत्तपुण्या^१ मा-
 लवमण्डलं प्रति प्रतस्थे। तथा निजजन्मदिने जन-
 केन नैमित्तिकाज्जातके कार्यमाणे पूर्वमुदितोदित-
 ससृद्धिर्भूत्वा प्रान्ते गलितविभवः किञ्चिञ्चरणयो-
 राविर्भूतश्वयथुविकारः पञ्चत्वमाप्स्यतीति । नि-
 सितविदा निवेदितां विश्वसंभारेण तां ग्रहगतिं
 निराचिकीर्षुणा माघपिता संवत्सरशतप्रमाणे स-
 नुजायुषि षट्त्रिंशत्सहस्राणि दिनानि भविष्यन्तीति
 विष्टश्य नाणकपरिपूर्णास्तावत्संख्यान् हारकान्
 कारितनव्यकोशेषु निवेश्य तदधिकां परां भूतिं श-
 तशः सप्तर्ष्यं प्रदत्तमाघनाम्ने सुताय कुलोचितां
 शिक्षां वित्तीयं कृतकृत्यमानिना तेन विषेदे । तद-
 नन्तरमुत्तराशापतिरिव प्राज्यसाम्राज्यो विद्वज्जने-
 भ्यः श्रियं तदिच्छया यच्छन्नमानैर्दानैरर्थिसार्थं

कृतार्थयस्तैर्भोगविधिभिः स्वममानुषावतारमिव दर्शयन् विरचितशिशुपालवधाभिधानमहाकाव्यचमत्कृतविद्वज्जनः स प्रान्ते पुण्यक्षयात्क्षीणवित्तो विपत्तिपाते स्वविषये स्थातुमप्रभूष्णुः सकलत्रो मालवमण्डले गत्वा धारायां कृतावासः पुस्तकग्रहणकार्पणपूर्वकं श्रीभोजात्क्रियदपि द्रव्यमानेयमिति तत्र पत्नीं प्रस्थाप्य यावत्तदाशया माघपण्डितश्चिरं तस्थौ । तावत्तथावस्थां श्रीभोजस्तत्पत्नीं विलोक्य-ससंभ्रमाशलाकान्यासेन तत्पुस्तकमुन्मुद्य काव्यमद्राक्षीत् ॥

कुमुदवनमपशि श्रीमदम्भोजखण्डं

त्यजति मदमुलूकः प्रीतिमांश्चक्रवाकः ।

उदयमहिमरश्मिर्घाति शीतांशुरस्तं

हतविधिललितानां ही विचित्रो विपाकः ॥ १ ॥

अथ काव्यार्थमवगम्य का कथा ग्रन्थस्य केवलमस्यैव काव्यस्य विश्वम्भरामूल्यमल्यं समयोचितस्यानुच्छिष्टस्य हीशब्दस्य पारितोषिके क्षितिपतिर्लक्षद्रव्यं वितीर्य तां विससर्ज । सापि ततः संचरन्ती विदितमाघपण्डितपत्नीकैश्चिद्भिरर्थिभिर्याज्यमाना तत्पारितोषिकं तेभ्यः समस्तमपि वितीर्य

यथावस्थिता गृहमुपेयुषी तद्वृत्तान्तं विज्ञापनापूर्वं
किञ्चिच्चरणस्फुरच्छोफाय पत्ये निवेदयामास । अ-
थ त्वमेव मे शरीरिणी कीर्त्तिरिति श्लाघमान-
स्तदा स्वगृहस्मागतं कमपि भिक्षुं वीक्ष्य भुवने
तदुचितं किमपि देयमपश्यन् संजातनिर्वेद इदम-
वादीत् ॥

अर्था न सन्ति न च मुञ्चति मां दुराशा
दानद्धि सङ्कुचति दुर्ललितः करो मे ।

याश्चा च लाघवकरी स्ववधे च पापं

प्राणाः स्वयं व्रजत किं परिदेवितेन ॥ १ ॥

दारिद्र्यानलसंतापः शान्तः संतोषवारिणा ।

दीनाशाभङ्गजन्मा तु केनायमुपशाम्यतु ॥ २ ॥

व्रजत व्रजत प्राणा अर्थिनि व्यर्थतां गते ।

पश्चादपि हि गन्तव्यं क्व सार्थः पुनरीदृशः ॥ १ ॥

न भिक्षा दुर्भिक्षे पततिं दुरवस्थाः कथसृणं

लभन्ते कर्माणि क्षितिपरिवृद्धान्कारयति कः ।

अदत्त्वापि ग्रासं ग्रहपतिरसावस्तमयते

ऋयामः किं कुर्मो गृहिणि गहनो जीवितविधिः २

क्षुत्क्षामः पथिको मदीयभवनं पृच्छन्कुतोप्यागतः

तत्किं गेहिनि किञ्चिदस्ति यदयं भुङ्क्ते वुभुक्षातुरः ।
 वाचास्तीत्यभिधाय नास्ति च पुनः प्रोक्तं विनैवाक्षरैः
 स्थूलस्थूलविलोललोचनजलैर्वाष्पाभ्रसां विन्दुभिः
 ॥ ३ ॥

इति तद्वाक्यान्त एव स माघपण्डितः पञ्चत्व-
 मवाप । प्रातस्तं वृत्तान्तमवगम्य श्रीभोजेन
 श्रीमालेषु सजातिषु धनवत्सु सत्सु तस्मिन्पुरु-
 षरत्ने विनष्टे क्षुधाबाधिते सति भिल्लमाल इति
 तज्ज्ञातं* नामं निर्ममे ॥

पुरा सप्तद्विविशालायां विशालायां पुरि मध्यदेश-
 जन्मा काश्यपगोत्रः सर्वदेवनामा द्विजो निवसन्
 जैनदर्शनसंसर्गात्प्रायः प्रशान्तमिथ्यात्वो धनपाल-
 शोभनपुत्रद्वयेनान्वितः कदाचिदागताञ्श्रीवर्द्धमान-
 सूरीन्गुणानुरागान्निजोपाश्रये निवास्य निर्द्वन्द्वभक्त्या
 परितोषितान्सर्वज्ञपुत्रानिति धिया तिरोहितं नि-
 जपूर्वजनिधिं पृच्छंस्तैर्वचनच्छलेनार्द्धविभागं या-
 चितः संकेतनिवेदनाल्लब्धनिधिस्तदर्द्धं यच्छंस्तैः
 पुत्रद्वयादर्द्धं याचितो ज्यायसा धनपालेन मिथ्या-

१ B C गजद्विषय. २ क सार्थः पुनरीदृश इति वाक्यान्ते ३ इति
 ज्ञानान्तजातेर्नाम

* तेन कर्मणा प्रसिद्धं

त्वान्धमतिना जैनमार्गनिन्दापरेण निषिद्धः क-
 नीयासि शोभने कृपापरः स्वप्रतिज्ञाभङ्गपातकं ती-
 र्थेषु क्षालयितुमिच्छुः प्रतितीर्थं प्रतस्थे । अथ पितृ-
 भक्तेन शोभननाम्ना लघुपुत्रेण तं तदाग्रहान्निषि-
 ध्य पितुः प्रतिज्ञां प्रतिपालयितुमुपात्तव्रतः स्वयं
 तान्गुरुननुससार । अभ्यस्तसमस्तविद्यास्थानेन ध-
 नपालेन श्रीभोजप्रसादसंप्राप्तसमस्तपण्डितप्रकृष्ट-
 प्रतिष्ठेन निजसहोदराभर्षभावाद्वादशाब्दीं यावत्स्व-
 देशानिषिद्धजैनदर्शनप्रवेशेन तद्देशोपासकैरत्यर्थम-
 भ्यर्थनया गुरुपुरुषेषूहूयमानेषु सकलसिद्धान्तपा-
 रावारपारदृश्या स शोभननाम्ना तपोधनो गुरुनाष्ट-
 च्छय तत्र प्रयातो धारायां प्रविशन् पण्डितधनपा-
 लेन राजपाटिकायां व्रजता तं सहोदरमित्यनुपल-
 क्ष्य सोपहासं गर्दभदन्त भदन्त नमस्ते इति प्रोक्ते
 कपितृपणाल्य वयस्य सुखं ते इति शोभनमुने-
 र्वचसान्तश्चमत्कृतो मया नर्मणापि नमस्ते इत्युक्ते-
 ऽनेन तु वयस्य सुखं ते इत्युच्चरता वचनचातुर्या-
 निर्जितोस्मीति । तत्कस्यातिथयो यूयमिति धनपा-
 लस्यालपैर्भवत् एवातिथयो वयमिति शोभनमुने-

१ पण्डितपुगणन्यापमीमांसाधर्मशास्त्रवेदवेदाङ्गेन ६

र्वाचमाकर्ण्य वटुना सह निजसौधे प्रस्थाप्य तत्रैव
स्थापितः । स्वयं सौधे समागत्य धनपालः प्रिया-
लापैः सपरिकरमपि तं भोजनाय निमन्त्रयंस्तैः प्रा-
सुकाहारसेवापरैर्निपिद्धः । बलादोपहेतुं पृच्छन्
भजेन्माधुकरिं वृत्तिं मुनिर्लेच्छकुलादपि ।
एकान्नं नैव भुञ्जीत बृहस्यतिसमादपि ॥ १ ॥
तथाच । जैनसमये दशवैकालिके ॥

*मधुकारसमा बुद्धा जे भवन्ति अणिस्त्रिया ।
नाणापिण्डरया दन्ता तेण वुञ्चन्ति साहुणो ॥ १

इति स्वसमयपरसमवाभ्यां निपिद्धं कल्पितं-
माहारं परिहरन्तः शुद्धाशनभोजिनो वयमिति तच्च-
रित्रचित्रितसनाः सतुष्णीकमुत्थाय सौधलाप।म-
ज्जनारम्भे गोचरचर्यया समागतं तन्मुनिद्वन्द्वमव-
लोक्य सिद्धेऽन्नपाके तद्ब्राह्मण्योपढौकिते दग्धिसुनि-
भ्यां, व्यतीतकियदिनमेददिति पृच्छयमाने, धनपालः
किमत्र पृतराः सन्तीति सोपहासमभिदधानो, व्य-

* मधुकरसमा भ्रमरवृत्तयः, बुद्धा ये भवन्ति, अणिस्त्रिया
निश्रादोपरहिताः, नाणापिण्डरता दान्ताः तेन हेतुना साधव
उच्यन्ते ॥

१ तिनोक्तत्रयिहिंसारहिताकारभेवनवत्परैः २ कमपि साधव-
दिकमुद्दिश्य निष्पादितं.

तीतादिनद्वयमेदिति ब्राह्मण्या निर्णीय प्रोक्तं ताभ्यां
 पूतराः सन्तीत्यत्रैत्यभिहिते स्नानासनात्तद्वर्णानार्थ-
 सुत्याय तत्रागतः सन्, स्थालेपिरोपित्तदधिकसंनिधौ
 यावद्यावकपुंसेऽधिकरूढैस्तद्वर्णजन्तुभिर्दधिपिण्ड इव
 पाण्डुरतामालोक्य जिनधर्मे जीवदयाप्राधान्यं त-
 त्रापि जीवोत्पत्तिज्ञानवैदग्ध्यं ॥ यतः॥

‘सुग्मासाद्दुर्मुहं’ विदिलं कञ्चन्मिं गोरसे षड्इ ।

ता तसजीवुप्पत्ती भणन्ति दहिए तिदिपुव्वरिएँ १

ताजिनशासने एवेति निश्चित्य शोभनमुनेः
 शोभनयोधात्सम्यक्तप्रतिपत्तिपुरःसरं सम्यक्तं शे-
 ले । कर्मप्रकृत्यादिजैनविचारग्रन्थेषु प्रकृत्या प्रा-
 ज्ञः परंप्रादीण्यसुब्रह्मन्, प्रातः प्रातर्जिनार्चावसरप्रान्ते
 कतिपयपुरस्वाप्ती कायव्यथैरपि दुर्ग्रहो
 मतिदितरता सोहेनाहो मयानुपूतः पुरा ।
 त्रिभुवगभतिर्मुह्वाराण्वोऽधुना स्वयदप्रदः ।
 परंप्रादिगतस्तत्प्रादीनो दुनोति दिनव्ययः ॥ १ ॥

*सर्व्वत्थं अत्थि धम्मो जा सुणियं जिन न सासणं
तुम्ह ।

कणगाउराण कणगुठ्वं ससियपयमलम्भमाणानं १

देशाधीशो ग्राममेकं ददाति

ग्रामाधीशः क्षेत्रमेकं ददाति ।

क्षेत्राधीशः शिम्बिकाः संप्रदत्ते

सावस्तुष्टः संपदं स्वां ददाति ॥ १ ॥

इत्यादीनि वाक्यानि पठन्स धनपालः

कदाचिन्नृपेण सह सृगयां नीतो धनपालोऽभिहितः

किं कारणं नु धनपाल^१ सृगा यदेते

व्योसोत्पतन्ति विलिखन्ति भुवं वराहाः ।

देव त्वदस्त्रचकिताः श्रयितुं स्वजाति-

मेके सृगाङ्कसृगसादिवराहसन्धे ॥ १ ॥

राज्ञा वाणेन सृगे विद्धे सति तद्वर्णनाय विलोकि-

तमुखो धनपालः प्राह ।

* सर्व्वत्र धर्मोस्ति यावत् ज्ञातं हे जिन न शासनं तव । कनका-
तुराणां कनकमिव स्वसितपदमलम्भग्रानां ॥ यथा घत्तूररसमन्ताः
सर्व्वत्र कनकं पीतवर्णं पश्यन्ति यतः स्वस्य धवलपदं शुद्धपदं न
प्राप्ता विपरीतं पश्यन्तीत्यर्थः । यद्वा श्वसितपदं विश्वासयोग्यं स्थानं
यामुणियं माथुरसंघमिति वा (घ)]

१ C सञ्चत्थ २ कणां व. ३ A सेतिकां B शाकमानं

४ सर्व्वत्रः ५ B C कविगज.

रसातलं यातु तवात्र पौरुषं
कुनीतिरेषा शरणो^१ ह्यदोषवान् ।

निहन्यते यद्वलिनापि दुर्बलो

इ हा महाकष्टमराजकं जगत् ॥ २ ॥

इति तन्निर्भर्त्सनात्क्रुद्धो नृपः किमेतदित्यभिदधाने
धैरिणापि हि मुच्यन्ते प्राणान्ते तृणभक्षणात् ।

तृणाहाराः सदैवैते हन्यन्ते पशवः कथम् ॥ १ ॥

इत्युचेऽतोऽद्भुतसंजातरूपेण नृपेण धनुर्वाणभ-
ङ्गमङ्गीकृत्याजीवितान्तं संन्यस्तसृगयाव्यसनेन पुरं
प्रत्यागच्छता तत्र यज्ञमण्डपे यज्ञस्तम्भनियन्तित-
च्छागस्य दीनां गिरमाकर्ण्य किं पशुरसौ व्याहरती-
त्यादिष्टः स धनपालोऽवधेहीति प्राह ॥

नाहं स्वर्गफलोपभोगतृपितो नाभ्यर्थितस्त्वं मया
संतुष्टस्तृणभक्षणेन सततं साधो न युक्तं तव ।

स्वर्गं याति यदि त्वया विनिहता यज्ञे ध्रुवं प्राणिनो
यज्ञं किं न करोपि मातृपितृभिः पुत्रैस्तथां वा-
न्धवैः ॥ १ ॥

इति तद्वाक्यानन्तरं राज्ञा किमेतदिति भृयोभियुक्तः।

यूपं कृत्वा पशून्हत्वा कृत्वा रुधिरकर्दमम् ।

यद्येवं गम्यते स्वर्गे नरके केन गम्यते ॥ २ ॥

सत्यं यूपं तपो ह्यग्निः कर्माणि समिधो^१ मम ।

अहिंसासाहुतिं दद्यादेवं यज्ञः सतां मतः^२ ॥ ३ ॥

इत्यादि शुकसंवादोदितानि वचांसि नरेन्द्रस्य पुरतः पठन् हिंसाशास्त्रोपदेशिनो हिंसकप्रकृतीन्ब्राह्मणरूपेण राक्षसांस्ताञ्ज्ञापयन्नुपमहर्द्धर्माभिसुर्यं चकार ॥ अथ कस्मिन्नप्यवसरे नरेश्वरः सरस्वतीकिण्ठाभरणप्रासादे ब्रजन्सदा सर्वज्ञशासनप्रशंसापरं पण्डितं धनपालमालपत् । सर्वज्ञस्तावत्कदाचिदासीत्तदर्शने साम्प्रतं कश्चिज्ज्ञानातिशयोस्तीत्यभिहिते, अर्हत्कृतेऽर्हच्चूडामणिग्रन्थे^४ विश्वत्रयस्थत्रिकालवस्तुविषयस्वरूपपरिज्ञानमद्यापि विद्यत इति तेनोक्ते, त्रिद्वारमण्डपे स्थितः कस्मिन्द्वारेऽस्माकं निर्गम इति शास्त्रकलङ्कारोपणोद्यते नृपे बुद्धिमात्रा त्रयोदशीति पाठं सत्यापयता भूर्जपत्रे नृपप्रश्ननिर्णयमालिरव्य सृणुमयगोलके निधाय च

१ ० प्राणाः स विधयो २ एव यज्ञः सभावनः ३ श्रुतिसंवाद् ०

४ १) अर्हन्नश्रीचूडामणिनामानि. (५) निर्णयन्तु बुद्धिमात्रगम्य इति लोकोक्तिः, नह्येवनेऽधुना सर्वसिद्धा त्रयोदशीति उच्यतेति ॥

छगिकाधरस्य तं समर्प्य देव पादौवधार्यतामिति
 नृपं प्राह । नृपस्तद्बुद्धिसंकटे निपतितं ह्यं मन्यमान-
 न एतद्द्वारत्रयस्य मध्यात्किमपि निर्णीतं अविष्य-
 तीति विमृश्य सूक्तभृद्भिर्मण्डपपद्मशिलातलमप-
 नीय तन्मार्गेण निर्गत्प तं गोलकं भित्त्वा तेष्वक्षरे-
 पु तमेव निर्गमनिर्णयं वाचयंस्तत्कौतुकोत्तालचि-
 त्तः श्रीजिनशासनमेव प्रशशंस ।

तथाहि ॥

द्वाभ्यां यन्न हरिस्त्रिभिर्न च हरः स्रष्टा न चैवाष्टभि-
 र्यन्न द्वादशभिर्गुहो न दशकद्वन्द्वेन लङ्कापतिः ।
 यन्नेन्द्रो दशभिः शतैर्न जनता नेत्रैरसंख्यैरपि
 तत्प्रज्ञानयनेन पश्यति बुधश्चैकेन वस्तु स्फुटम् ॥९

अथ धनपालः ऋषभपञ्चाशिकास्तुतिं निर्माय,
 सरस्वतीकण्ठाभरणप्राप्तादे स्वनिर्मितप्रशस्तिपट्टि-
 कां राज्ञे कदाचिद्दर्शयामासं तत्र ।

अभ्युद्धृता वसुधती दलितं रिपूरः

कोलीकृता बलवता बलिराज्वलक्ष्मीः ।

एकत्र जन्मनि कृतं तदनेन यूना

जन्मत्रये यदकरोत्पुरुषः पुराणः ॥ ९ ॥

काव्यमिदं निर्वर्ण्य पारितोषिके तस्याः पट्टि-
कायाः काञ्चनकलशं ददौ नृपः। तस्मात्प्रासादादप-
सरंस्तदीयद्वारखत्तके^१ रत्या सह हस्ततालदानपरं
स्मरं मूर्त्तिमन्तमालोक्य नृपेण हांसहेतुं पृष्टः पाण्डि-
तः प्राह ।

स एव भुवनत्रयप्रथितसंयमः शंकरो

विभार्त्तिं वपुषाधुना विरहकातरः कामिनीम् ।

अनेन किल निर्जिता वयमिति प्रियायाः करं

करेण परिताडयन् जयति जातहासः स्मरः ॥ १

*अन्नदिणे शिवभवणे द्वारदेशे निजे वि भङ्गिगणं ।

किं दुब्बलो पलोइअ निवपुटो भणइ धणपालो २

दिग्वासा यदि तत्किमस्य धनुषा तच्चेत्कृतं भस्मना

भस्माथास्य किमङ्गना यदि च सा कामं पुनर्द्वेषि

किम् ।

इत्यन्योन्यविरुद्धचेष्टितमहो पश्यन्निजस्वामिनो

भृङ्गी सान्द्रशिरापिनद्धपरुषं^३ धत्तेऽस्थिशेषं वपुः १

*पाणिग्रहे पुलकितं वपुरैशं भूतिभूपितं जयति ।

* अन्यदिने शिवभवने द्वारदेशे निजेपि भङ्गिगणं । (वीक्ष्य)

किं दुर्वजः प्रलोक्षयते एवं नृपपृष्टो भणति धनयाजः ॥ ३ ॥

१ प्रवेशविशेषे. (२ C D हास्य.) ३ घननाडीनिवृत्तकार्कश्यं.

४ गोवर्द्धनसप्तशत्यामिदम्.

अङ्कुरित इव मनोभूर्यस्मिन्भस्मावशेषोपि ॥ ३

अमेध्यमश्नाति विवेकगून्या

स्वनन्दनं कामयतेऽतिसक्ता ।

खुराग्रगृह्णैर्विनिहन्ति जन्तून्

गौर्वन्द्यते केन गुणेन राजन् ॥ ४ ॥

पयःप्रदानसामर्थ्याद्वन्द्या चेन्महिषी न किम् ।

विशेषो दृश्यते नास्या महिषीतो अनागपि ॥ ५

इत्यादिभिः प्रसिद्धसिद्धसारस्वतोद्धारैर्नृपं रञ्ज-
यन् यावदास्ते तावत्कोपि सांयात्रिको द्वाःस्थनिवे-
दितः सभां प्रविश्य नृपं नत्वा सदनपट्टिकायां^१ प्र-
शस्तिकाव्यानि दर्शयामास । नृपेण तल्लाभस्थान-
के पृष्ठे स एवमवादीत् । नीरधावकस्मादेव सम-
याहने स्वलिते निर्यामकैः शोध्यमाने समुद्रे तन्म-
ध्रं^२ शिवायतनमालोक्य परितः परिस्फुरज्जलमप्य-
न्तः तलिलविकलमवलोक्य कस्यासपि भित्तौ व-
र्णान्निर्वर्ण्य च तज्जिज्ञासया सदनपट्टिकां^३ तत्र प्र-
स्थाप्य तत्कान्ताक्षरमयीं^४ पट्टिकेयमिति नृपति-
निज्ञान्य तदुपरि मृन्मयीं पट्टिकां नियोज्य तत्र

पतितान्वर्णान्पण्डितैर्वाचयामास ॥

आवाल्याधिगमान्मयैव गमितः कोटिं परामुन्नते-
रस्मत्संकथयैव पार्थिवसुतः सम्प्रत्यसौ लज्जते ।

इत्थं खिन्न इवात्मजेन यशसा दत्तावलम्बोम्बुधे-
र्यातस्तीरतपोवनानि तपसे वृद्धो^२ गुणानां गणः ३

देवे दिग्विजयोद्यते धतधनुःप्रत्यर्थिसीमन्तिनी-
वैधव्यव्रतदायिनि प्रतिदिशं क्रुद्धे पारिभ्राम्यति ।

आस्तामन्यनितम्बिनी रतिरपि^३ त्रासान्न पाष्यं करे
भर्तुर्द्धर्तुमदान्मदान्धमधुपीनीलीनिचोलं* धनुः २

चिन्तागम्भीरकूपादनवरतचलद्भूरिशोकारघट्ट-
ठ्याकृष्टं निःश्वसन्त्यः पृथुनयनघटीयन्त्वमुक्ताशु-

धारम् ।

नासावंशप्रणालीविषमपथपतद्वाष्यपानीयभेता^४

देव त्वद्वैरिनार्यः स्तनकलशयुगेनाऽविरामं^५ वहन्ति ३

इति संपूर्णेषु काव्येषु वाच्यमानेषु ॥

अयि खलु विषमः पुराकृतानां

भवति हि जन्तुषु कर्मणां विपाकः ।

अस्य काव्यस्योत्तरार्द्धे छिन्नपादिभिः^६ परःशतै-

रपि पण्डितैः परिपूर्यमाणमपि विसंवदतीति

राज्ञाधनपालपण्डितः पृष्टः ।

हराशिरसि शिरांसि यानि रेजु-

र्हरिहरितानि लुठन्ति गृध्रपादैः ॥ १ ॥

इदमेवोत्तरार्द्धं संवदतीति नृपेणोक्ते सति स पण्डितः प्रोवाच । यदि गुम्फार्थाभ्यां श्रीरामेश्वरप्रशस्तिभित्ताविदं न भवति तदतः परमाजीवितान्तं कवित्वस्य संन्यास एवेति तत्प्रतिश्रवसमकालमेव यानपात्रे निर्यासकान्निक्षेप्यावगाह्यमाने नीरधौ षड्भिर्मासैस्तं प्रासादमासाद्य पुनर्मदनपट्टिकायां न्यस्तायामिदमेवोत्तरार्द्धमागतमालोक्य तस्मै तदुचितं पारितोषिकं प्रसादीचकार ॥ इति खण्डप्रशस्तेर्यथाश्रुतानि बहूनि काव्यानि सन्तव्यानि ॥

कदाचिद्राज्ञा सेवाश्लथतां पृष्टः, स्व^१ पण्डितस्तिलकमञ्जरीगुम्फवैयर्थ्यं जगौ । शिशिरयाभिन्याश्रसयामे निर्विनोदत्वानां प्रथमादर्शप्रतिमानीय पण्डितेन व्याख्यायमानां तिलकमञ्जरीकयां वाचयंस्तद्रसनिपातभीरुः पुस्तकस्याधः कञ्चोलकयुतमुवर्णस्यालस्यापनापूर्वं तां समाप्य तच्चित्रकविताचि-

त्रियमाणचित्तो नृपः पण्डितं प्राह । माअत्र कथा-
नायकं कुर्वन् विनतायाः पदेऽवन्तीमारोपयन् श-
क्रावतारतीर्थस्य पदे महाकालमाकलयन् यद्याच-
से तत्तुभ्यं ददामीत्यभिदधाने नृपे खद्योतप्रद्योत-
नयोः सर्षपकनकाचलयोः काचकाञ्चनयोः धत्तूरक-
ल्पषादपयोरिव तेषां महदन्तरमित्युच्चरन्

*दोमुंहय निरक्षर लोहमइय^१ नाराय तुज्झ किं^२
भणिमो ।

गुञ्जाहि समं कणयं तोलन्तु न गउसि पायालं १
इत्याक्रोशपरे तस्मिन्जाज्वल्यमानेऽग्नौ श्रीभोजे
तां मूलप्रतिमिन्धनीचकार । अथ स द्विधा निर्वेदभा-
ग् द्विधाऽवाङ्मुखो निजसौधपश्चाद्भागे जीर्णमञ्चा-
धिरूढो निःश्वसन् भृशं सुष्वाप । बालपण्डितया
तत्सुतया सभक्तिकमुत्थाप्य स्नानपानभोजननि-
र्मापणानन्तरं तिलकमञ्जरी प्रथमादर्शलेखदर्शना-
त्संस्मृत्य ग्रन्थस्यार्द्धं लेखयांचक्रे तदुत्तरार्द्धं नूत-
नीकृत्य ग्रन्थः समर्थितः ॥

* रे द्विमुखक निरक्षर लोचनमय नाराचतुन्प त्वां किं जणामः गु-
ञ्जाभिः समं कनकं तोलपन् न गतोसि पायालं ।

१ A लोहमयी २ C किञ्चित्. ३ C D प्रथमादर्शलेखनान्

अन्यदा भोजसभायां काव्यमिदमुक्तं तेन ।
 धाराधीश धरामहीशगणने कौतूहलीयानयं
 वेधास्त्वद्गणनां चकार खटिकाखण्डेन रेखां दिवि ।
 सैवेयं त्रिदशापगा समभवत्त्वत्तुल्यभूमिधवा-
 भावात्तत्त्यजाति स्म सोयमवनीपीठे तुपाराचलः १
 अपरपण्डितैरस्मिन्काव्ये उपहसिते धनपालेनोक्तम्
 शैलैर्वन्धयति स्म वानरहृतैर्वाल्मीकिरम्भोनिधिं
 व्यासः पार्थशरैस्तथापि न तयोरत्युक्तिरुद्गाव्यते ।
 वस्तु प्रस्तुतमेव किञ्चन वयं ब्रूमस्तथाप्युच्चकै-
 लोकोयं हसति प्रसारितमुखस्तुभ्यं प्रतिष्ठे नमः ॥

एकदा राजन्महाभारती कथा श्रूयतामित्युक्ते प-
 ण्डितं प्रति परमार्हतेन तेन प्रत्युक्तं
 कानीनस्य मुनेः स्ववान्धववधूवैधव्यविध्वंसिनो
 नेतारः किल पञ्च गोलकसुताः कुण्डाः* स्वयं पा-
 ण्डवाः ।

तेमी पञ्च समानजातय इति ख्यातास्तदुत्कीर्त्तनं
 पुण्यं स्वस्त्ययनं भवेद्यदि नृणां पापस्य कान्या
 गतिः ॥ २ ॥

शोभनमुनेश्चतुर्विंशतिका स्तुतिः प्रतीतैव ॥

(* अमृतं जारजः कुण्डो नृते भर्त्तरि गोलकः)

१ B ॥ तु गोलकचतुः २ धनराजस्य धनपालपञ्चाशिकादिशब्दे.

१०२ प्रबन्धाचिन्तामणिः सर्ग. २

अधुना किमपि प्रबन्धादि क्रियमाणमास्ते नृपेणेत्युक्ते
धनपालः प्राह ।

आरनालंगलदाहशङ्कया

मन्मुखादपगता सरस्वती ।

तेन वैरिकमलाकचग्रह—

व्यग्रहस्त न कवित्वमस्ति मे ॥ १ ॥

वचनं धनपालस्य चन्दनं मलयस्य च ।

सरसं हृदि विन्यस्य कोभून्नाम न निर्वृतः ॥ १ ॥

अन्यदा सर्वाण्यपि दर्शनानि एकत्राहूय मुक्ति-
मार्गे पृष्ठे ते स्वरदर्शनपक्षपातं ब्रूवाणाः सत्यमा-
र्गजिज्ञासयैकीक्रियमाणाः षाण्मासीमवधीकृत्य श्री-
शारदाराधनतत्पराः । कस्या अपि निशः शेषे जा-
गर्षीति व्याहृतिपूर्वमुत्थाप्य सा नृपं ॥

श्रोतव्यः सौगतो धर्मः कर्त्तव्यः पुनरार्हतः ।

वैदिको व्यवहर्त्तव्यो धातव्यः परमः शिवः ॥ १ ॥

अथवा धातव्यं पदमक्षयं । श्लोकममुं राज्ञे द-
र्शनेभ्यश्च समादिश्य श्रीभारती तिरोदधे ।
अहिंसालक्षणो धर्मो मान्यादेवी च भारती^१ ।

१ आरनालं काञ्जिकमुष्णोदकं वा उपदंशकं वा

२ C निशा. ३ C D व्याहृतः ४ स्तुत्या. ५ G D सरस्वती.

ध्यानेन मुक्तिमाप्नोति सर्वदर्शनिनां मतम् ॥ २ ॥

इति श्लोकयुग्मं निर्माय नृपाय निरपायनिर्णयं

प्राहुः ॥

अथ तन्नगरनिवासिनी शीताभिधाना रन्धनी
कमपि विदेशवासिनं कार्पाटिकं सूर्यपर्वणि जलाश्र-
ये कङ्कुणीतैलमास्वाद्य गृहमुपेत्य पाकप्राशनमु-
पादाय तद्वमनाद्विपन्नमालोक्यं सद्रव्यमित्युत्पद्य-
मानकलङ्कशङ्काकुलतया पञ्चत्वाय तद्वमनमेव
बुभुजे । तस्मिन्स्थिरे प्रादुर्भूतप्रातिभवैभवा विद्या-
त्रयीं रघुवात्स्यायनकामशास्त्रचाणाक्यनीतिशा-
स्त्रमीपत्सर्मभ्यस्य च नवयौवनया विजयाभिधानया
विदुष्या स्वसुतया साद्धै श्रीभोजस्य सदः गृह्णार-
यन्ती श्रीभोजं प्रति प्राह ॥

शौर्यं शत्रुकुलक्षयावधि यशो ब्रह्माण्डभाण्डावधि-
स्त्यागस्तर्कुर्कवाञ्छितावधिरियं क्षोणी समुद्रावधिः।
श्रद्धा पर्वतपुत्रिकापतिपदद्वन्द्वप्रमाणावधिः

{ ६ } मुक्तिमार्गः रघुदेव २ } युगश्लोकमुक्ता देवी निर्गोधन
३ उपनीय, ४ कार्पाटिकं पावाय तस्या गृहेऽन्नं वागदित्वा निदि
पूतवृषिभक्तपर्येण कङ्कुणीतैलं परिशेषितं तं विपन्नं विदोक्ष्य ५ तद-
वमनमेव, ६ { } प्रज्ञ, ७ कपीपीपत्, ८ जीवोन्मा वागदो ९ गिति.

१०४ प्रबन्धचिन्तामणिःसर्ग. २

श्रीमद्भोजमहीपतेर्निरवधिः शेषो गुणानां गणः ॥१
अथ विनोदाप्रियेण राज्ञा कुचवर्णनाय नियुक्ता
विजया प्राह ॥

उन्नाहश्चिबुकावधिर्भुजलतामूलावधिः संभवो
विस्तारो हृदयावधिः कमलिनीसूत्रावधिः संहतिः।
वर्णः स्वर्णकथावधिः कठिनता वज्राकरक्षमावधि-
स्तन्वङ्ग्याः स्तनमण्डले यदपरं लावण्यमस्तावधिः।
इति तद्वर्णनात्तेनाद्धकविना राज्ञा ॥

किं वर्ण्यते कुचद्वन्द्वमस्याः कमलचक्षुषः ।

तयोक्तम्

सप्तद्वीपकरग्राही भवान् यत्र करप्रदः ॥ २

राज्ञा.

प्रहतमुरजमन्द्रध्वानवाद्भिः पयोदैः

कथमलिकुलनीलैः सैव दिग् संप्ररुद्धा ।

तयोक्तम्

प्रथमविरहखेदम्लायिनी यत्र वाला

वसति नयनवान्तैरश्रुभिर्धौतवक्रा ॥ ३ ॥

राज्ञा.

१ अनुयुक्ता २ A B कथावधिः ३ D कुचमण्डले किमपरं
४ G D तद्वर्णनाकर्णनान्

सुरताय नमस्तस्मै जगदानन्ददायिने ।

इति प्रोक्ते ॥

आनुपङ्क्ति फलं यस्य भोजराज भवादृशाः ॥ १ ॥

इति विजययोक्ते राजा सत्त्वपमधोमुखं^१ तस्थौ ।
ततो राजा तां भोगिनीं चक्रे

अन्यदा तथा जालान्तरे, चन्द्रकरस्पर्शोऽपाठि ।

अलं कलङ्कगृह्णार करस्पर्शनलीलया ।

चन्द्र चण्डीशानिर्माल्यमसि न स्पर्शमर्हसि ॥ १ ॥

इत्यत्र बहु वक्तव्यं परंपरया तत्तु ज्ञातव्यम् ॥

इति शितांपण्डिताप्रबन्धः ॥

॥ अथ मयूरदाणाभिधानौ भावुकशालकौ प-
ण्डितौ निजविद्वत्तया स्थिः स्पर्द्धमानौ नृपसदसि
लव्यप्रतिष्ठावभूतां । कदाचिद्दाणपण्डितो जाँसिमि-
लनाय तद्गृहं गतो निशि द्वारप्रसुप्तो भावुकैन्नानु
नीयमानां जामिं निशस्य तत्र दत्तावधान इत्यशृ-
णोत् ॥

गतप्राया रात्रिः कशतनुशशी शीर्यत इव

प्रदीपोर्यं निद्रावशमुपगतो घूर्णित इव ।

प्रणामान्तो मानस्त्वजसि न तथापि ह्यथमहो

इति भूयो भूयस्तेन त्रिपदीमुदीर्यमाणामाकर्ण्य ।
कुचप्रत्यासत्या हृदयस्यपि ते चण्डि कठिनम् । १

इति भ्रातृसुखान्तूर्यं पदमाकर्ण्य क्रुद्धा सा सत्र-
पा च कुष्टी भवेति तं भ्रातरं शशाप । इति पति-
व्रताव्रतप्रभावात्तदात्वप्रभृतिरोगोभूत् । प्रातः शी-
तरक्षापिहिततनुर्नृपसभायातो मयूरेण मयूरेणैव
कोमलगिरा वरकोडीलिं तं प्राकृतशब्दे प्रोक्ते चतुर-
चक्रवर्ती नृपो वाणं सविस्मयं प्रेक्ष्यमाणस्तेन प्र-
स्तावान्तरे देवताराधनोपायश्चेतस्यवतारयांचक्रे
वाणस्तु सापत्रैपस्तत उत्थाय नरगसीमनि स्तम्भ-
मारोप्य स्वदिराङ्गारपूर्णसधःकुण्डं विधाय स्तम्भा-
ग्रवर्तिनि सिक्कके^१ स्वयमधिरूढः सूर्यस्तुतौ प्रति-
काव्यप्रान्ते सिक्ककपदं छुरिकया छिन्दन् पञ्चभिः
काव्यैस्तेन पञ्चसु पदेषु छिन्नेषु सिक्ककाये विलयः
पष्टेन काव्येन प्रत्यक्षीकृतभानुस्तत्प्रसादात्सद्यः
संजातजात्यकाञ्चनकार्यः । अन्यस्मिन्नहनि स सुव-
र्णचन्दनावलिभाङ्गः संदीप्तसितदिव्यवसनः समाज-
गाम । तद्वपुःपाटवं पश्यता नृपेण सूर्यवरप्रसादं म-

१ C D तदात्वे प्रसूतप्रजूनरोगः २ B वरकोडी D वकोडी ३ ततः

४ C चिन्नयांचक्रे ५ सत्रपः ६ शिक्कके ७ काव्यकान्तिः

सुरे विज्ञपयति वाणो वाणनिभया गिरा तं मर्म-
 णि विव्याध । यदि देवताराधनं^१ सुकरं तदा त्व-
 लपि किमपीदृक् चित्रस्याविःकुरु । इत्यभिहिते ते-
 न ससुरेण तं प्रति प्रतिवचः संदधे । निरामयस्य
 किमायुर्वेदाविदा तथापि तव वचः सत्यापयितुं नि-
 जपादौ च पाणी छुर्या विदार्य त्वया पष्ठे काव्ये सू-
 र्यः परितोषितोऽहं तु पूर्वस्य काव्यस्य पष्ठेऽक्षरे भ-
 वानीं परितोषयासीति प्रतिश्रुत्य सुखासनयासीन-
 श्रण्डिकाप्रासादपश्चान्नागे निविष्टो साभ्राङ्गीर्विभ्रम-
 मिति पष्ठेक्षरे प्रत्यक्षीकृतचण्डिकाप्रासादात्प्रत्यग्रप्र-
 थमानदपुःपल्लवः स्वसन्मुखं च तत्प्रासादस्यालो-
 क्याभिसुखागतैर्दृष्टिप्रसुखराजलोकैः कृतजयज-
 यारवो सहता सहेन पुरं प्रादिक्षत् । एतस्मिन्नव-
 सरे सिध्यादृशां शासने विजयिनि सन्वग्दर्शनद्वे-
 शिभिः कैश्चित्प्रधानपुसैर्दृष्टोऽभिदधे । यदि जैनमते
 फश्चिदीत्प्रभादविर्भावः प्रभवति तदा सिताम्बराः
 स्वदेशे स्थाप्यन्ते नो चेन्निर्वात्यन्ते इति तद्वचनान-
 न्तरं श्रीमान्तुल्लाचार्यास्तत्राचार्य निजदेवतातिशयं
 कल्पपि दर्शयन्तु इति राजा भणितं । ते प्राहुः ।

सुक्तानामस्मद्देवतानामत्र कोऽतिशयः संभवति त-
थापि तत्किंकराणां सुराणां प्रभावाविर्भावः कोपि
विश्वचमत्कारकारी दृश्यत इत्यभिधाय चतुश्चत्वा-
रिंशतां निगडैर्निजमङ्गं नियमितं कारयित्वा तन्नग-
रवर्तिनः श्रीयुगादिदेवस्य प्रासादपाश्चात्यभागे स्थि-
तो मन्त्रगर्भं भक्तामरेति नवं स्तवं कुर्वन्प्रतिका-
व्यं भ्रूयैकैकनिगडः गृह्णलासंख्यैः काव्यैः पर्याप्त-
स्तवोऽभिमुखीकृतप्रासादः शासनं प्रभावयामास ॥
इति श्रीमानतुङ्गाचार्यप्रबन्धः ॥

॥ अथ कदापि राजा स्वदेशपण्डितानां पाण्डि-
त्यं श्लाघमानो गूर्जरदेशमविदग्धतया निन्दन् स्था-
नपुरुषेणाभिदधे । अस्मद्देशीयावालगोपालस्यापि
भवदीयपण्डिताग्रणीः कोपि तुलां नारोहतीति।
ततः ज्ञापितवृत्तान्तः श्रीभीमः कदापि गोवेषधा-

१ C D ततश्चत्वारिंशत् २ C देशीयवालगोपालयोः

३ विद्महे नृपस्तं वृथा भाषिणं चिक्रीर्षुः आकारसंवृत्या
किपन्नमपि कालं विजम्बमानः स्थानपुरुषेण तद्वृत्तान्तं ज्ञापितः
श्रीभीमः स्वदेशसीमान्तनगरे विदग्धाः काश्चित्पणास्त्रियः कांश्चन
गोवेषधारिणः पण्डितांश्च मुक्तवान् । अन्यदा श्रीभोजदौवारिकेण,
तत्रागत्य कश्चिद्विधो गोपः प्रतापदेवीनाम्नीं पणास्त्रियं स गृहीत्वा
विदग्धलोकसुधासारां धारामागदवाप्य तां ज्ञापि सज्जताकृते विमुच्य
प्रत्यूषमुषे भूपाय गोपे निवेदिते श्रीचोत्रेण किमपि वदेत्पादिष्टः

रिणं पण्डितं पणस्त्रियं च तत्र प्रहितवान् । तत्र
प्रत्यूषे नृपसमीपे नीतो गोपालः श्रीभोजेन कि-
मपि निवेदयेत्यादिष्टः

“भोज ए हु गलिं कण्ठुलउ भण केहउं पडिहाइ ।
उर लच्छिहि” सुह सरसति सीम निवद्धि काई

सरस्वतीकण्ठाभरणगोप इत्याहं ततो राजा
तदुक्तिविस्मृतः । सभायामलंकृतायां नेपथ्यधा-
रिणीं पणस्त्रियं पुरो विलोक्य तां प्रति ‘इह किं’
इत्याकस्मिकं वचः श्रीभोजः समादिक्षत् । अथ
स्वजातिपक्षपातादिव सरस्वत्याः प्रसादपात्रं शेमु-
पीनिधिः सा सुसुखीशिरोमणी प्रतिभेव गम्भीरमपि
तद्वचनतत्त्वमवगम्यै, पृच्छन्तीति नृपं प्रति वचः
प्रथितवतीत्युचिततद्वचनविकसितास्येन भोजेन
लक्षत्रये द्राप्यमानेऽज्ञाततत्त्वतया त्रिरुक्तोपिकोशा-
धिपो यदा न ददाति तदा तं प्रकाशमाह । देश-

हे भोज एतत्कण्ठाभरणं वद कीदृशं प्रतिजानि ।

उरसि लक्ष्मीमुखे सरस्वती स्थिता तयोः सीमा निवद्धा

किम् ॥

१ A भोज एद हु कण्ठुलउ २ भन्भलउ कंचुउ, ३ ल-

स्त्रियि ४ काई (उरि लच्छिहि मुहि) B सीम विहजी कीद

५ (तद्वचोदगम्य ६ वचना) ७ विवन्तिवदनाम्भोजेन

सात्म्यात्प्रकृतिकार्षण्यनैपुण्याच्च लक्षत्रयमस्यै दा-
प्यते । औदार्यात्तु साम्राज्यमपि दीयमानमत्यतरसे-
व स्यादित्यादिष्टे समस्तसमाजलोकैः प्रेर्यमाणः स
तयोर्वचनयोरन्वयं पृष्ट इत्यभिदधे । कर्णान्तवि-
श्रान्तमपाङ्गाञ्जनरेखायुगं युगपदस्या निरूप्य मयेह
किमित्यभिहितं । अनया तु द्विवचनस्य बहुवचन-
मिति प्राकृतलक्षणात्पृच्छन्तीति कर्णाभ्यर्णेञ्जनरेषा-
मिषात् । यो भवद्भ्यां श्रुतपूर्वः स एवायं श्रीभोज
इति निर्णेतुं दृशौ गते इत्युत्तरं प्रतिपादितं तदियं
प्रत्यक्षरूपा भारती तदस्याः पारितोषिके लक्षत्रयं
कियादिति ततो लक्षत्रयस्य त्रिव्याहारान्नवलक्षास्त-
स्यै दापयामास ॥ अथावाल्यादेव स नृपो ।
मस्तकस्थायिनं सृष्ट्युं यदि पश्येदयं जनः ।

आहारोपि न रोचेत किमुताकार्यकारिता ॥ १ ॥

इति विज्ञाततत्त्वो धर्मेऽप्रमत्ताभूत् । कदाचि-
न्निद्राभङ्गानन्तरं कश्चिद्विपश्चित्समेत्य वेगवति तुरगे
ऽधिरूढस्त्वां प्रति प्रेतपतिरुपैतीत्यनुसारेण धर्मक-
र्मणि सज्जीभावितव्यमिति वचनाधिकारिणे पण्डि-

१ B गत इत्याशङ्क्योत्तरं दत्तवती प्रज्ञावदातवाक्पतीनामपि
पण्डितानां योर्थोऽविषयस्तं सहसैवोद्विरन्ती २० अकृत्य.

ताय प्रत्यहमुचितदानं ददानः कदापि पराह्णे स-
भासिंहासने उपविष्टः । स्थगिकावित्तसमर्पितबीट-
कात्प्रागेव सुखे पत्रं क्षिप्त्वाभ्यवहरन् व्यवहारवे-
दिभिस्तत्कारणं पृष्ट इत्यवदत् । कृतान्तदन्तान्तरव-
र्त्तिनां मनुष्याणां यद्वत्तं यच्च भुक्तं तदेवात्मीयं पर-
स्प तु संशयः तथाच ॥

उत्थायोत्थाय बोधव्यं किस्य सुकृतं कृतम् ।

आयुषः खण्डसादाय रविरस्तं प्रयास्यति ॥ १ ॥

लोकः पृच्छति मे वार्त्तां शरीरे कुशलं तव ।

कुतः कुशलमस्माकमायुर्याति दिने दिने ॥ २ ॥

श्वः कार्यमद्य कुर्वीत पूर्वाह्णे चापराह्णिकम् ।

सृत्युर्न हि परीक्षेत कृतं वास्य न वा कृतम् ॥ ३ ॥

सृतो सृत्युर्जरां जीर्णां विपन्नाः किं विपत्तयः ।

व्याधयो वाधिताः किं तु हृष्यन्ति यद्वी जनाः ४

इत्यनित्यताश्लोकचतुष्कप्रबन्धः ॥

अपान्यदा श्रीभोजः श्रीभीमभूपतेः पार्श्वार्द्ध-
सुखेन वस्तुचतुष्टयसयादिष्ट । एकं वस्तु इहास्ति

{ A एवं सुखदीप्तिकयाभ्यवहरन् व्यवहारवेदिभिर्विद्वान इति
श्लोकचतुष्टयं जगाद्

१ ० पूर्व.हे चापराह्णिकम् ३ व्याधिताः ४ सादृग्नि

११२ प्रबन्धचिन्तामणिः सर्ग. २

परत्र नास्ति १ द्वितीयं परत्रास्ति अत्र नास्ति २
तृतीयमुभयत्रास्ति ३ चतुर्थमुभयत्रापि नास्ति ४
इति विदुषां सांदिग्येऽर्थे पटहे वाद्यमाने गणिकाव-
चनाद्देश्यातपस्विदानेश्वरद्यूतकाररूपं वस्तुचतुष्टयं
प्रहितमिति वस्तुचतुष्टयप्रबन्धः ॥

अन्यदा भोजनृपो वीरचर्यया परिभ्रमन्निशि क.
याधिदपि दरिद्रं वध्वा ।

*माणसडाँ दसदसदँसा सुणियई लोषपसिद्ध ।

महँ कन्त ह इक्कज दसा अवरि नवोरहिं लिद्धँ॥१

इति पठ्यमानमाकर्ण्य तस्या दुस्थावस्थया सं-
जातरूपो नृपः प्रातस्तत्पतिं सदस्यानीय तस्याः
किमप्यायतिहितं विमृश्य बीजपूरकद्वये प्रत्येकल-
क्ष्यमूल्यं रत्नं तदुपकारायान्तर्विधाय तस्मै प्रसा-
दीकृतवान् । तेनापि तं वृत्तान्तमजानता मूल्येन
पत्रशाकापणे विक्रीतं तेनाप्युपायनाय तन्मातु-

* मनुष्या दशदशवर्षेषु गतेषु दशावन्तो भिन्नभिन्नावस्थावन्तो ल-
क्ष्यन्ते इति लोकप्रसिद्धम् । मम स्वामिनस्तु एकैव दशा या निकृ-
ष्टा तदनन्तरमुत्कृष्टा दशा कदापि न लब्धा सदैव दारिद्र्याभित्यर्थः १
D १ प्रहीयतां २ दुर्विध. ३B माणसडी ४ D हवइ ५ C माण-
सडाँ दसदँ देवेहि निम्माविपाइं ६ मुज्ज ७ नवोरिहिं हरिपाइं ते
वोरहिं

लिङ्गद्वयं कस्यापि समर्पितं तेन श्रीभोजस्यैव सम-
सर्पितं^१ ॥

*वेलासहलकलोलपल्लितं^२ जइ वि गिरिनई पत्तं ।

अणुसरइ मगलमं पुणोवि रयणाचरे रयणं ॥ १

इत्यनुभवान्नाम्यं नृपस्तथ्यमेव मेने

यतः

प्रीणिताशेषविश्वास्तु वर्षास्वपि पयोऽलवम् ।

नाप्रुयाञ्जातको नूनमलभ्यं लभ्यते कुतः ॥ १ ॥

इति बीजपूरकप्रबन्धः ॥

अथान्यदा कस्यापि निशि नृप एको न श-
क्य इति प्रच्छन्नं क्रीडाशुकं पाठयित्वा प्रातस्त्वदा
वाक्यमिदमुच्चारणीयमिति शिक्षितवान् । अथ ते-
न तथाभिधीयमाने नृपेण पृष्टाः पण्डिता निर्णयस-
जानन्तः प्राण्यासीमवधिं याचितवन्तः । ततस्तन्मु-
ख्यो वररुचिस्तन्निर्णयय देज्ञान्तरं परिभ्रमन्केना-
पि पशुपालेनाहमेवासुं निर्णयं भवत्स्वादिने निदे-
यधिष्यामि । परस्सुं श्वानं वृद्धतया नोदोहं दत्सल-

तथा न मोक्तुं च शक्नोमीति तेनोक्ते तं श्वानं नि-
जस्कन्धे समारोप्य पशुपालं सह नीत्वा नृपसभामु-
पागतस्तमुत्तरकारिणं निवेदयामास । अथ स पशु-
पालो नृपेण तदेव वचनं पृष्ठः । अस्मिन् जीवलो-
के राजन् लोभ एवैको न भव्यः । राज्ञा कथमिति
भूयोपि पृष्ठः । यद्वाह्यणः श्वानं स्कन्धदेशेनास्पृ-
श्यमपि वहति तल्लोभस्यैव विजृम्भितमतो लोभ ए-
व न भव्यः ॥ अथान्यदा मित्रमात्रसहायो नृपति-
र्निशि परिभ्रमन्पिपासाकुलतया पणरमणीगृहं ग-
त्वा मित्रमुखेन जलं याचितवान् । ततोऽतुच्छवा-
त्सल्याच्छम्भल्या कालविलम्बनेनेक्षुरसपूर्णः करकः
सखेदमुपानीयत । मित्रेण खेदकारणे पृष्टे, एक-
स्यामिक्षुलतायां^१ पुरा रसः संपूर्णः सवाहटिको घट
आसीत् साम्प्रतं तु प्रजासु विरुद्धमानसाय चिर-
कालेन केवला वाहटिकैव भूतेति खेदकारणं नृप-
स्तदाकर्ण्य केनापि वणिजा शिवायतने महति ना-
टके कार्यमाणे तल्लुण्टनचित्तमात्मानं विमृश्य तदे-

१ ० शूत्रेण भिद्यमानायां रसः पण्णपूर्णः सवोहटिको घट आ-
सीत्. २ लुण्टन.

व तथ्यमेवेति^१ ततो व्यावृत्य स्वस्थानमासाद्य
निद्रां सिषेवे । अपरेद्युः प्रजासु संजातरूपो नृपः
पणाङ्गनागृहं गतः । तदाच तथाद्य प्रजासु वत्सलो
नृपतिरिति प्रचुरेश्वरसंकेतादिति व्याहरन्त्या
राजा तोषितः ॥

इतीश्वरसप्रबन्धः ॥

अथ धारानगर्याः शाखानगरे प्रासादस्थिताया
गोत्रदेव्या नमश्चिकीर्षया नित्यमागच्छन् कदापि
तद्भक्तिरञ्जितया देव्या स नृपः साक्षादभ्यधायि
परबलं संनिहितमागतं ततः शीघ्रं व्रजेति विसृष्टः
क्षणाद्गूर्जरसैन्यैः स्वं वेष्टितमालोक्य जवाधिकेन
वाजिना व्रजन् धारानगरगोपुरे प्रविशन्नालूयाको
लूयाभिधानाभ्यां गूर्जराश्ववाराभ्यां तत्कण्ठे धनुषी

१ C दध्यौ पुनः स वसुधाधवः सौधमध्यास्य निद्रावसरे
संजातरूपः प्रजासु । परस्मिन्नहानि पणाङ्गनागृहमुपगतस्तत्का-
लागतयातयाद्य प्रजासु वत्सलो नृपतिरिति.

२ C D कदाचिद्द्वेलाप्यतिक्रमे जाने सति प्रत्यदीनृतया देवत-
या मितपरिच्छदं हारप्रदेशमागतमवास्मान् नृपमाजोदय ससंभ्रमात्रि-
षेष्टुषी निजासनमतिचक्राम । नृपः प्रणामपूर्वकं नं वृत्तान्तं पृ-
च्छन् सन्निहितं परबलमागतं विचिन्त्य शीघ्रं व्रजेति विसृष्टो देवत-
तया एणात् गूर्जरसैन्यैर्वेष्टितं स्वमपश्यत् ।

प्रक्षिप्य, एतावता व्यापादितोसीति वद्भ्यां त्यक्तः॥

असौ गुणी नमत्वेव भोजः कण्ठमुपेयुषा ।

धनुषा गुणिना यश्चापश्यदश्वान्निपातितः ॥ १ ॥

॥ इत्यश्ववारप्रबन्धः ॥

अथान्यदा स एव राजा राजपाटिकायाः प्रत्यावृत्तः
पुरगोपुरे सुमुखसुक्तेन तुरगेण प्रविशन् व्याकुलीकृतेषु
लोकेषु, इतस्ततः पलायमानेषु जनेषु कामपि तक्र-
विक्रायिणीं जनसंमर्देन मौलिकम्याद्भूतलपातितभय-
भाण्डाभपि गोरसे सरित्प्रवाह इव प्रसरति विक-
सितमुखां तां प्राह । तवाविषादे किं कारणमिति
नृपेण पृष्टे सा प्राह ।

हत्वा नृपं पतिमवेक्ष्य भुजङ्गदृष्टं
देशान्तरे विधिशार्ङ्गणिकारिम् जाता ।

पुत्रं भुजगमधिगम्य चितां प्रविष्टा
शोचामि गोपगृहिणी कथमद्य तक्रम् ॥ १ ॥
तस्मात्प्रदेशान्महीनदी प्रादुरासेत्यवादिपुः॥२

॥ इति गोपगृहिणीप्रबन्धः ॥

अन्यदा प्रीतो भोज उपशिलामेकां लक्ष्मीकृत्य
धनुर्वेदमनिर्वेदमभ्यसंस्तत्कालदर्शनार्थमागेतन सि-

ताम्बरवेषधारिणा श्रीचन्दनाचार्येण प्रत्युत्पन्नप्रति-
भाभिरामतयौचित्यसभिदधे ॥

विद्धा विद्धा शिलेयं भवतु परमतः कार्मुकक्रीडितेन
राजन्याषाणवेधव्यसनरसिकतां सुञ्च देव प्रसीद ।
क्रीडेयं चेत्प्रवृद्धा कुलशिखरिकुलंकेलिलक्षं करोषि
ध्वस्ताधारा धरित्री नृपतिलक तदा याति पाताल-
सूलम् ॥ १ ॥

इति तत्कवितातीशयचक्रतोपि किञ्चिद्विचिन्त्य
नृपतिरित्युवाच । भवता सर्वशास्त्रपारगतेनापि ध्व-
स्ता धारोति यत्पदमपाठि ततः कमप्युत्यातं सूचयति
॥ इतश्च ॥ डाहालदेशीयराज्ञो राज्ञी देमतीनाम्नी म-
हायोगिनी कदाचिदासन्नप्रसवा सदैव दैवज्ञानिति
पप्रच्छ । कस्मिन्सुलग्ने जातः सुतः सार्वभौभो भवती-
ति । अथ तैः सम्यगवगम्योञ्चराशिषु केन्द्रस्थेषु सौ-
म्यग्रहेषु त्रिषडायगेषु क्रूरेषु चासुकलग्ने जातः सुतः
सार्वभौमो भवतीत्युक्तं तन्निशम्यं निश्चितप्रसवदि-
नादूर्ध्वं षोडशप्रहरान्यावद्योगयुक्त्या गर्भस्तम्भं क-
त्वा नैमित्तिकनिर्णीते लग्ने सुतं कर्णनामानं प्रासू-
तं । तद्गर्भधारणदोषादष्टमे यामे सा विपन्ना । सुल,

१ १) इति निशम्य २ सुनमसूत ३ संयमिनीं पुरीं जगाम

शजातत्वात्पराक्रमाक्रान्तदिग्चक्रः षट्त्रिंशदधिकेन
 राज्ञां शतेन सेव्यमानश्चतुर्षु राजविद्यासु परं
 प्राविण्यमावहन् विद्यापतिप्रमुखैर्महाकविभिः स्तू-
 यमानः । तद्यथा

मुखे हारावाप्तिर्नयनयुगले कङ्कणभरो
 नितम्बे पत्रालीं सतिकलमभूत्याणियुगलम् ।
 अरण्ये श्रीकर्णे त्वदरियुवतीनां विधिवशा-
 दपूर्वोयं भूषाविधिरहह जातः किमधुना ॥ १ ॥
 गोपीपीनपयोधराहतमुरः संत्यज्य लक्ष्मीपतेः
 शङ्के पङ्कजशङ्कुया नयनयोर्विश्राम्याति श्रीस्तव ।
 श्रीमत्कर्णनरेन्द्र यत्र चलति भ्रूवच्छरीपल्लव-
 स्तत्र त्रुट्यति भीतिभङ्गुरतया दारिद्र्यमुद्रा यतः ॥१

इति स्तूयमानः स कर्णनृपः कदाचिद्दूतमुखेन
 श्रीभोजमुवाच । भवन्नगर्या भवत्कारिताश्चतुरुत्तरं
 शतं प्रासादाः। एतावन्त एव गीतप्रबन्धाभवदीयाः।
 एतावन्ति तव विरुदानि । अतश्चतुरङ्गयुद्धेन द्वन्द्व-
 युद्धेन वा चतसृषु विद्यासु वादिवत्, त्यागशक्त्या

१ C कुन्तलकलापेन २ D पत्रालिः ३ स्तूयमाननानावदानः
 श्रीभोजं प्रति प्रधानानि प्राहिणोत्

वा मां निर्जित्य पञ्चोत्तरशतांबिरुदानां भाजनं भू-
याः । नो वाहं त्वां विजित्य सप्तत्रिंशताधिकस्य
राज्ञां शतस्य नाथो भवामीति तद्वचसा २परिम्लान
मुखाम्भोजः श्रीभोजः सर्वेष्वपि प्रकारेषु जितका-
सिनं श्रीकाशिपुराधीशं विमृशन् स्वं विजितं
मन्यमानस्तानुपरोधपूर्वमभ्यर्थ्यैवमङ्गीकारयामास ।
मयावन्त्यां श्रीकर्णेन वाणारस्पामेकस्मिन्नहनि
लगे गतांपूरपूर्वमारभ्याहंपूर्विकया कार्यमाणयोः
पञ्चाशद्धस्तप्रमाणयोः प्रासादयोः यस्मिन्प्रासादे
प्रथमं कलशध्वजारोपो भवति तस्मिन्नुत्सवे परेण
नरेन्द्रेण त्यक्तच्छत्रचामरेण करेणुमधिरुह्य समाग-
न्तव्यमित्यं भोजस्य यथारुच्यङ्गीकारे कर्णगोचरं-
गते श्रीकर्णस्तेनापि प्रकारेण भोजमधश्चिकीर्षुरेक-
स्मिन्नेव लगे पृथग् २ प्रारब्धयोरुभयोः प्रासादयोः
सर्वाभिसारेण निजप्रासादं निर्मापयतोस्तत्र कर्णः
सूत्रभृतं पप्रच्छ । एकस्मिन्नहन्युदयास्तयोरन्तरे कि-
यान्कर्मोद्गायो भवतीति निवेद्यतां । अथ तेन चतु-

१ वादरभलेन त्यागेन च मां विभिर्जित्यचतुरुत्तरशतम् ।

२ इतिप्रजावादिर्भावादीपत्परि । ३ जयनशीलं । ४ ० कर्मस्थायो
(नीपाण्याना ज्योतीन्ती जैनायु कोशेषु)

दर्शयन्ध्याये तत्र सप्तहस्तप्रमाणा एकादश प्रसादा
दिनोदये प्रारभ्य दिनान्ते कलशारोपपर्यन्ताः कारयि-
त्वा नृपाय दर्शितास्तया समयसामग्र्या नृपः प्र-
मुदितचित्तो^१ निजप्रासादकलापबन्धे संजायमाने नि-
जप्रासादेऽनलसः कलशमधिरोप्य निर्णीते ध्वजा-
धिरोपलग्ने तथा प्रतिज्ञया श्रीभोजं द्रुतमुखेन
निमन्त्रयामास । ततः स्वप्रतिज्ञाभङ्गभीरुर्मालवम-
ण्डलप्रभुस्तथा प्रयातुमप्रभुश्च श्रीभोजस्तूष्णीमा-
सीत् । अथ प्रासादध्वजाधिरोपानन्तरं श्रीकर्ण-
स्तावद्भिरेव नृपैः समं प्ररिथतः श्रीभोजमभिषेण-
यितुं तदाच^२ श्रीभोजराज्यार्द्धप्रतिश्रुत्य श्रीमालव-
कमण्डलपार्ष्णिघाताय श्रीकर्णः श्रीभीममाजूहवत् ।
अथ ताभ्यां नरेन्द्राभ्यां मन्त्रेणाक्रान्तो व्याल इव
भोजभूपालो विगलितदर्पविषो बभूव । तदा चाक-
स्मिके संजाते भोजवपुरपाटवेऽपाहियमाणेषु^३ स-
र्वेष्वपि घाटमार्गेषु निजनियुक्तमानुषैः सर्वथा नि-
पिध्यमाने परपुरुषप्रवेशे श्रीभीमः कर्णाभ्यर्णव-
र्त्तिनं निजसन्धिविग्रहिकं डामरं भोजवृत्तान्तज्ञानाय

१ C चित्तो भोजप्रसादे कलापबन्धे जायमाने २ अभि-
षेणयन् तस्मिन्नवसरे ३ तस्मिन्नूपस्य वपुरपाटवेपन्ध्यमाने

स्वपुरुषेण पप्रच्छ तेनापि त पुरुषो गाथामध्याप्य
प्रहितः श्रीभीमसभासुपागतः ॥

*अम्बयफलं सुपक्वं विण्टं सिढिलं समुब्भडो पवणो।
साहा सिल्हणसीलां न याणिमो कज्जपरिणामो ॥१

अनया गाथया श्रीभिमि तथास्थिते श्रीभोजः
सन्निहितपरलोकपथप्रयाणः कृततद्विचितधर्मकृत्यो
मम पञ्चत्वानन्तरं सत्करौ विमानांद्वाहिर्विधेयावि-
त्यादिश्य दिवं गतः ॥

*कसु करु रे पुत्र कलत्र धी कसु करु रे करसणवाडी ।

एकला आइवो एकला जाइवो हाथपग बे झाडी १

इति भोजवाक्यं वैश्यया कथितं लोकानां प्र-
ति तद्वृत्तान्तविद्वा कर्णेन दुर्गभङ्गपूर्वं समग्रायां भो-
जलक्ष्म्यासुपात्तार्या श्रीभिमिनेन डामर आदिष्टो य-

२ आम्बफलं सुपक्वं वृन्तं शिथिलं समुब्भटः पवनः शाखा म्लान-
शीला न जानीमः कार्यपरिणामम् ॥ १ ॥

* किं करोमि रे पुत्र कलत्र किं करोमि कलत्रवार्दी सकलपरिजनो-
पकारणादिभित्तिर्धः । एकाकी आगम्यते एकाकी गम्यते हस्तपादं द्वयं
वर्षित्वा (संवेरिने इति भाषा.)

१. B C उद्धतसाहा मल्लणसीला. २. परिणामे.

३. तत्सो राज्यमपानुगार्ति समस्तगात्रजोकस्य वितीर्थ ।

४C दिवमुपेविशान्.

१२२ प्रबन्धचिन्तामणिःसर्गः २

ञ्जूकर्णात्त्वया मत्यरिकलितं^१ निजं शिरो वोपने-
तव्यमितिराजादेशविधित्सुद्वात्रिंशता पक्षिभिः सह
गुरूदरे प्रविश्य मध्याह्नकाले प्रसुप्तं श्रीकर्णं
छान्द्यं जग्राह । अथ तेन राज्ञ एकस्मिन्विभागे नी-
लकण्ठचिन्तामणिगणाधिपप्रमुखदेवतावसरे नि-
र्णीते परस्मिन्नुत्तरार्द्धे समस्तराज्यवस्तूनि स्वेच्छयै-
कमर्द्धमादत्स्वेत्यभिहिते षोडशप्रहरांस्तथा स्थित्वा
पुनः श्रीभीमराजादेशाद्देवतावसरमादाय श्रीभीमा-
योपायनीचकार ॥ अथैतत्प्रबन्धसंग्रहकाव्ययुग्मं
यथा ॥

पञ्चाशद्वस्तमाने सुरभवनयुगे तुल्यलग्नक्षणे प्राक्
प्रारब्धे यस्य शीघ्रं भवति हि कलशारोपणं तत्र
राज्ञा ।

अन्येन च्छत्रवालव्यजनविरहितेनाभ्युपेतव्यमेवं
संवादे भोजराजो व्ययविमुखमतिः कर्णदेवेन
जिग्ये ॥ १ ॥

भोजे राज्ञि दिवं गतेतिवलिना कर्णेन धारापुरी-
भङ्गं सूत्रयतोपरुध्य नृपतिर्भीमः सहायीकृतः ।
तद्भृत्येन च डामरेण जगृहे वन्दीकृतात्कर्णतो

हैमी मण्डपिका गणाधिपयुतः श्रीनीलकण्ठेश्वरः॥ २

अथ श्रीकर्णस्याग्रे इदं काव्यमुक्तं कर्पूरकविना
मुखे हारावाप्तिरित्यादि । अपशब्दकथनाद्राज्ञा त-
स्य कवेः किञ्चिन्न प्रदत्तं ।

कुक्षेः कोटर एव कैटिभरिपुर्धत्ते त्रिलोकीमिमा-
मन्तर्भूरिभरं विभर्ति तमपि प्रीतो भुजङ्गाधिपः ।

श्रीकण्ठस्य स कण्ठसूत्रसम्भवेदेव त्वया तं हृदा
विभ्राणेन परेषु विक्रमकथा श्रीकर्ण निर्नाशिता १
श्रीनाचिराजकविनोक्तमेतद्राज्ञा प्रदत्तम् ।

दत्ता कोटी सुवर्णस्य सत्ताश्च दश दन्तिनः ।

दत्तं श्रीकर्णदेवेन नाचिराजकवेर्मदात् ॥ २ ॥

भार्यया हकितेन कर्पूरकविना सस्मागच्छतो नाचि-
राजकवेरग्रे मार्गे इदं काव्यं भणितं । यत्
कन्ये कासि न वेत्ति सामपि कवे कर्पूर किं भारती
सत्यं किं विधुरासि वत्स सुपिता केनाम्ब दुर्वेधता ।
किं नीतं तव सुश्रुभोजनयनद्वंद्वं कथं वर्त्तसे
दीर्घायुर्भजतेन्ययापिपदवीं श्रीनाचिराजः कविः १

श्रीनाचिराजकविना संतुष्टेन यद्राज्ञा प्रदत्तं त-
त्तर्त्वमपि कर्पूरकवये प्रदत्तं ।

इत्यादि भोजस्य नानाविधाः प्रबन्धा अवशे-

षा यथाश्रुतं सन्तव्याः ॥

देव त्वत्करणीरदे दशादीशि प्रारब्धपुण्योन्नतौ
चञ्चस्काञ्चनकङ्कणद्युतितडित्स्वर्णामृतं वर्षति ।

वृद्धा कीर्त्तितरङ्गिणी लसभवत्प्रीता गुणग्रामभूः
पूर्णं चार्थिसरः शशाम विदुषां दारिद्र्यदावानलः १
त्यागैः कल्पद्रुम इव भुवि त्रासिताशेषदौस्थ्यः
साक्षाद्वाचस्पतिरिव जनान्दृव्यनानाप्रबन्धः ।

राधावेधेऽर्जुन इव चिरात्तस्य कीर्त्योत्कचित्तै-
राहूतः श्रागमरानिकरैः स्वर्धयौ भोजराजः ॥ ३ ॥

इति श्रीमेरुतुङ्गाचार्यविरचिते प्रबन्धचिन्ताम-
णौ श्रीभोजश्रीभीमभूषयोर्नानावदातवर्णनो नाम
द्वितीयः प्रकाशः ॥

A C D पुस्तकेषु न B प्रान्तभागे लिखितानि काव्यानि यथा ॥

धाराधरस्त्वदासिरेव नरेन्द्र चित्रं
वर्षन्ति वैरिवनिताजनलोचनानि ।

कोशेन सन्ततमसंगतिराहवेऽस्य
दारिद्र्यमभ्युदयति प्रतिपार्थिवानाम् ॥ १ ॥

कूर्मः पातालगङ्गापयसि विहरतां तत्तटीरूढमुस्ता-
मादत्तामादिपोद्गी शिथिलयतु फणामण्डलं कुण्डलीन्द्रः ।

दिड्मातङ्गा मृणालीकवलनकलनां कुर्वतां पर्वतेन्द्राः

सर्वे स्वैरं चरन्तु त्वाये वहति विभो भोज देवी धरित्रीम् ॥ २ ॥

अये लाजा उच्चैः पथि वचनमाकर्ण्य गृहिणी
 शिशोः कर्णौ यास्मात्सुपिहितवती दीनवदना ।
 माथि क्षीणोपाये यदकृत षडशवश्रुवहुले
 तदन्तः शल्यं मे त्वमासि पुनरुद्धर्तुमुचितः ॥ ३ ॥
 आमोदैर्मरुतो मृगाः किसलयोच्छासैस्त्वचा तापसाः
 पुष्पैः पट्चरणाः फलैः शकुनयो घर्मादिताश्लायया ।
 स्कन्धैर्गन्धगजास्त्वयैव विहिताः सर्वे कृतार्थास्ततः
 त्वं विश्वोपकृतिक्षमोऽसि भवता भग्नापदोऽन्ये द्रुमाः ॥ ४ ॥
 हठादाकृष्टानां कतिपयपदानां रचयिता
 जनः स्पर्द्धालुश्चेदहह कविना वश्यवचसा ।
 भवेदद्य श्वो वा किमिह बहुना पापिनि कलौ
 घटानां निर्मातुस्त्रिभुवनविधातुश्च कलहः ॥ ५ ॥
 मुक्ताभूषणमिन्दुविम्बमजनि व्याकीर्णतारं नभः
 स्मारं चापमपेतचापलमभूदिन्दीवरे मुद्रिते ।
 ज्यालीनं कलकठण्मन्दराणितं मन्दानिलैः स्पन्दितं
 निष्पन्दस्तवका च चम्पकलता साभून्न जाने ततः ॥ ६ ॥
 खिन्नं मण्डलमैन्दवं विलुलितस्त्रग्भारनद्धं तमः
 प्रागेव प्रथमानकैतवाशिखालीलायितं सुस्मितम् ।
 शान्तं घृण्डलताण्डवं कुवलयद्वन्द्वं तिरो मीलितं
 वीतं विद्रुमसत्त्वं नहि ततो जाने किमासीदिति ॥ ७ ॥
 अहो मे सौभाग्यं मम च भवभूतेश्च भणितं
 कुलायामारोप्य प्रतिफलति तस्यां लविमानि ।
 गिरां देवी सख्यः श्रुतिकलितकल्हारकालिका-
 मधुलीमार्धं क्षिपति परिसूत्यं भगवती ॥ ८ ॥
 लक्ष्मीव्रीहातशो रतिवदगृहं दर्पणो दिग्बद्धनां

पुष्पं श्यामालतायास्त्रिभुवनजयिनो मन्मथस्यातपत्रम् ।
 पिण्डीभूतं हरस्य स्मितममरधुनीपुण्डरीकं मृगाङ्को
 ज्यात्स्नापीयूषवापी जयति सितवृपस्तारकागोधनस्य ॥ ९ ॥
 महाराज श्रीमन् जगति यशसा ते धवलिते
 पयःपारावारं परमपुरुषोऽयं मृगयते
 कपर्दी कैलासं कारिवरमभौमं कुलिशभृत्
 कलानाथं राहुः कमलभवनो हंसमधुना ॥ १० ॥
 नीरक्षीरं गृहीत्वा निखिलखगततिं याति नालीकजन्मा
 तक्रं धृत्वा तु सर्वानटति जलनिर्धीश्चक्रपाणिभुक्कुन्दः ।
 सर्वानुत्तुङ्गशैलान् दहति पशुपतिर्भालनेत्रेण पश्यन्
 व्याप्तत्वत्कीर्त्तिकान्तौ त्रिजगति नृपते भोजराज क्षितीन्द्र ॥ ११ ॥
 विद्वद्राजशिखामणे तुलयितुं धाता त्वदीयं यशः
 कैलासं च निरीक्ष्य तत्र लघुतां निक्षिप्तवान् पूर्त्तये ।
 उक्षाणं तदुपर्युमासहचरं तन्मूर्द्धि गङ्गाजलं
 तस्याग्रे फणिपुङ्गवं तदुपरि स्फारं सुधादीधितिम् ॥ १२ ॥
 स्वर्गाद्रोपाल कुत्र ब्रजसि सुरमुने भूतले कामधेनो—
 र्वत्सस्यानेतुकामस्तृणचयमधुना मुग्धदुग्धं न तस्याः ।
 श्रुत्वा श्रीभोजराजप्रचुरवितरणं व्रीडशुष्कस्तनी सा
 व्यर्थो हि स्यात्प्रयासस्तदापि तदरिभिश्चर्वितं सर्वमूर्व्याम् ॥ १३ ॥
 अस्य श्रीभोजराजस्य द्वयमेव सुदुर्लभम् ।
 शत्रूणां शृङ्खलैर्लोहं ताम्रं शासनपत्रकैः ॥ १४ ॥
 निजानापि गजान् भोजं ददानं प्रेक्ष्य पार्वती ।
 गजेन्द्रवदनं पुत्रं रक्षत्यद्य पुनः पुनः ॥ १५ ॥
 घटो जन्मस्थानं मृगपरिजनो भूर्जवसनं
 वने वासः कन्दादिकमशनमेवाविधगुणः ।

अगस्त्यः पाथोर्षिं यदकृत कराम्भोजकुहरे
 क्रियासिद्धिः सत्त्वे वसति महतां नोपकरणे ॥ १६ ॥
 रथस्थैर्कं चक्रं भुजगयमिताः सप्त तुरगा
 निरालम्बो मार्गश्चरणाविकलः सारथिरपि ।
 रविर्यात्येवान्तं प्रतिदिनमपारस्य नमसः
 क्रियासिद्धिः ० ॥ १७ ॥

विजेतव्या लङ्का चरणतरणीयो जलनिधि—
 विपक्षः पौलस्त्यो रणभुवि सहायाश्च कपयः ।
 तथाप्याजौ रामः सकलमवधीद्राक्षसकुलं
 क्रियासिद्धिः ० ॥ १८ ॥

धनुः पौष्यं मीर्वी मधुकरमयी चञ्चलदृशां
 दृशां कोणो वाणः सुहृदपि जडात्मा हिमकरः ।
 स्वयं चैकोऽनङ्गः सकलभुवनं व्याकुलयति
 क्रियासिद्धिः ० ॥ १९ ॥

अर्द्धं दानववैरिणा गिरिजयाप्यर्द्धं शिवस्यादृते
 देवेत्थं जगतीतले पुरहराभावे समुन्मीलति ।
 गङ्गासागरमम्बरं शशिकला नागाधिपः क्ष्मातलं
 सर्वज्ञत्वमधीश्वरत्वमगमत्त्वां मां च भिक्षाटनम् ॥ २० ॥
 शुक्तिद्वयपुटे भोज यशोऽब्धौ तव रोदसी ।
 मन्ये तद्भुवं मुक्ताफलं शीतांशुमण्डलम् ॥ २१ ॥
 अभूत्प्राची पिङ्गा रसपतिरिव प्राप्य कनकं
 गतन्तायश्चन्द्रो बुधजन इव भ्रान्त्यमदामि ।
 क्षणार्क्षीणारतारा नृपत इवानुद्यमपग
 न राजन्ते दीपा द्रविणराहितानामिव गृहाः ॥ २२ ॥
 भृशतपनरतनरतवक्रहृत्सिन्धुः प्रसिद्ध—

१२८ प्रबन्धचिन्तामणिः सर्ग. २

कणन्मधुरवीणया विवृधलोकलोलभ्रुवा ।
 त्वदीयमुपगीयते हरकिरीटकोटिस्फुर—
 न्तुपारकरकन्दलीकिरणपूरगौरं यशः ॥ २३ ॥
 वल्लालक्षोणीपाल त्वदहितनगरे संचरन्ती किराती
 कीर्णान्यादाय रत्नान्युरुतरखदिराङ्घारशङ्काकुलाङ्गी ।
 क्षिप्त्वा श्रीखण्डखण्डं तदुपरि मुकुलीभूतनेत्रा धमन्ती
 श्वासामोदानुपातैर्मधुकरनिकरैर्धूमशङ्कां विभर्त्ति ॥ २४ ॥
 स्नाता तिष्ठति कुन्तलेश्वरसुता वारोङ्गराजस्वसु—
 र्वृतैरात्रिरियं जिता कमलया देव्या प्रसाद्याधुना ।
 इत्यन्तःपुरसुन्दरीजनगणे न्यायाधिकं ध्यायता
 देवेनाप्रतिपत्तिमूढमनसा द्वित्राः स्थिता माडिकाः ॥ २५ ॥
 वहति भुवनश्रेणीं शेषः फणाफलकस्थितां
 कमठपतिना मध्येपृष्ठं सदा स च धार्यते ।
 तमपि कुरुते क्रोडाधीनं पयोनिधिरादरा—
 दहह महतां निःसीमानश्ररित्रविभूतयः ॥ २६ ॥
 दृष्टे श्रीभोजराजेन्द्रे गलान्ति त्रीणि तत्क्षणात् ।
 शत्रोः शस्त्रं कवेः कष्टं नीवीवन्धो मृगीदृशाम् ॥
 कविपु वादपु भोगिपु योगिपु
 द्रविणदेपु सतामृपकारिपु ।
 धनिपु धन्विपु धर्मपरेपु च
 क्षितितले नहि भोजसमो नृपः ॥ २७ ॥

सिद्धराजप्रबन्धः

अथ कदाचिद्भूर्जरदेशे अवग्रहनिगृहीतायां वृष्टौ
 राजदेयविभागनिर्वाहाक्षमो देशलोकः तन्नियुक्तैर्व्या-
 पारिभिः^१ःश्रीपत्तने समानीय भीमभूपाय न्यवेद्यता
 ततः कदाचिदहर्मुखे श्रीमूलराजकुमारस्तत्र च-
 ङ्गममाणो नृपपत्तिभिः सस्यनिदानीभूतसंबन्धे
 व्याकुलीक्रियमाणं सकललोकमालोक्य पारिपार्श्वि-
 केभ्योऽधिगतवृत्तान्तः रूपया किञ्चिदश्रुमिश्रलो-
 चनो *वाहवांत्यां तदतुल्यया कलया नृपंपरितोष्य
 वरं वृणीष्वेति नृपादेशमासाद्य भाण्डागार एव व-
 रोयमस्तु इति विज्ञपयामास । राज्ञा किमिति न
 याचसे इत्युक्तः प्राप्तिप्रमाणाभावादित्युदीरयन्
 भृशं निर्वन्धपराद्धराधिपात्तेषां कुटुम्बिकानां दानी-
 मोचनवरं ययाचे । ततो हर्षवाप्याविललोचनेन
 राज्ञा तत्तथेति प्रतिपद्य भूयोप्यर्थयेत्यभिहितः ।
 क्षुद्राः सन्ति सहस्रशः स्वभरणव्यारमात्रोद्यताः

स्वार्थो यस्य परार्थ एव स पुमानेकः सतामग्रणीः।
दुःपूरोदरपूरणाय पिबति श्रोतःपतिं वाडवो
जीमूतस्तु निदाघसंभृत जगत्संतापविच्छित्तये ॥ १

इति काव्यार्थबलेन निगृहीतप्रभूतलोभस्ततो भूयः
किमप्यभ्यर्थ्यमानोऽपि मानोन्नततया स्वस्थानम-
गमत् । ततश्च कौटुम्बिकलोकैः स्तूयमानस्तृतीयेऽ
हनि स श्रीमूलराजः स्वलोकं जगाम । तच्छ्लोका-
म्बुधौ स राजलोको राजा स च पूर्वमोचितलोकश्च
निमग्नश्चिरेण चतुरैर्विविधबोधबलादपकृष्टशोकशङ्कु-
श्चक्रे । अथ द्वितीयवर्षे कर्षुकलोकैर्वषावलान्नि-
पन्नेषु समस्तसस्येषु व्यतीततद्वर्षयो राजदेयभाग-
विभागे प्रदिश्यमाने राज्ञि चानाददाने सति तैरुत्त-
रसभा मेलिता । तत्र सभ्यानां लक्षणमेवं ॥

न सा सभा यत्र न सन्ति वृद्धा
वृद्धा न ते ये न वदन्ति धर्मम् ।
धर्मः स नो यत्र न चास्ति सत्यं
सत्यं न तद्यत्कृतकानुविद्धम् ॥ १ ॥

१ D सूक्तार्थ. २ प्रार्थयमानो मानोन्नततया स्वसौधमध्यास्य बन्ध-
मोचितैस्तैलोकैः सदैव तदुपास्यमानः स्वसौधगतैश्च स्तूयमानस्तृती-
येऽहनि तदीयसन्तोषदशा श्रीमूलराजः

इति निर्णयात्सभ्यैर्गतवर्षतद्वर्षयोर्दानीं राजा
 आहितः । ततस्तेन द्रव्येण कोशद्रव्येण च श्रीमू-
 लराजकुमारश्रेयसे नव्यस्त्रिपुरुषप्रासादः श्रीभीमेन
 कारितः । अनेन श्रीपत्तने श्रीभीमेश्वरदेवभट्टारि-
 कभीरुआणीप्रासादौ कारितौ ॥ सं० १०७७ प्रा-
 रभ्य वर्ष ४२ मास १० दिन ९ राज्यं कृतं ॥ श्री
 उदयमतिनाम्न्या तद्राज्या श्रीपत्तने सहस्रलिङ्गस-
 रोवरादप्यतिशायिनी नव्या वापी कारिता ॥ अथ सं.
 ११२० चैत्रवदि ७ सोमे हस्तनक्षत्रे मीनलग्ने श्री
 कर्णदेवस्य राज्याभिषेकः संजातः ॥ इतश्च शुभके-
 शिनामा कर्णाटराट् तुरगापहृतोऽटव्यां नीतः कु-
 त्रापि पत्रलवृक्षछायां सेवमानः प्रत्यासन्नदावपाव-
 के कृतज्ञतया विश्रामोपकारकारिणं तस्मैव तरुम-
 जिहासुस्तेनैव सह तस्मिन्दहने प्राणानाहुतीचका-
 र । ततस्तत्सूनुर्जयकेशिनामा तद्राज्ये सचिवैर-
 भिषिक्तः क्रमेण तत्सुता मयणल्लदेवी समजनि ।
 सा च शिवभक्तैः सोमेश्वरनामनि गृहीतमात्र एवे-
 ति पूर्वभवमस्मापीत् । यदहं प्राग्भवे ब्राह्मणी द्वा-

दशमासोपवासान्कृत्वा प्रत्येकं द्वादशवस्तूनि तदु-
 द्यापने दत्त्वा श्रीसोमेश्वरनमस्याकृते प्रस्थिता बा-
 हुलोडनगरमागता तत्करं दातुमक्षमाग्रतो गन्तुम-
 लभमाना तन्निर्वेदादहमागामिनि जन्मनि अस्य
 करस्य मोचयित्री भूयासमिति कृतनिदाना विप-
 द्यात्र कुले जातेतिपूर्वभवस्मृतिः । अथ बाहुलोड-
 करमोचनाय सा गूर्जेश्वरं प्रवरं वरं कामयमाना
 तं वृत्तान्तं पित्रे निवेदयाम्नास । अथ जयकोशीरा-
 जा तं व्यतिकरं ज्ञात्वा तेन श्रीकर्णः स्वप्रधानैःस्व-
 सुताया मयणल्लदेव्या अङ्गीकारं याच्यते स्म । अथ
 श्रीकर्णे तस्याः कुरूपताश्रवणादुदासीने^१ सति त-
 स्मिन्नेव निर्वन्धपरां तां मयणल्लदेवीं पिता स्वयं-
 रां प्राहिणोत् । अथ श्रीकर्णनृपो गुप्तवृत्या स्वय-
 मेव तां कुत्सितरूपां निरूप्य^२ सर्वथा निरादर एव
 जातः । ततोऽपि^३ सहचरीभिः सह नृपतिहत्याकृ-
 ते मयणल्लदेवीं प्राणान्यरिजिहीर्षु मत्वा श्रीकर्ण-
 जनन्या देयमतिराज्ञ्या तासां विपदं दृष्टुमक्षमया
 ताभिः सह प्राणसंकल्पश्चक्रे ॥ यतः ॥

१ B श्रीकर्णः प्रधानपुरुषैर्मयणल्लदेव्याः कुरूपतां निशम्य मन्दा-
 दरे राज्ञि. २ D विलोक्य. ३ A दिक्कन्याभिरिव मूर्त्तिमतीभिः

स्वापदि तथा महान्तो न यान्ति खेदं यथा परापत्सु।
अचला निजोपहातिषु प्रकम्यते भूः परव्यसने ॥ १

इति महोपप्लवमुपस्थितमवगम्य मातृभ-
क्त्या तां परिणीय श्रीकर्णः पश्चाद्दृष्टिमात्रेणापि न
संभावयामास ॥ अन्यदा कस्यामप्यधर्मयोपिति
साभिलाषं नृपं मुञ्जालमन्त्री कञ्चुकिना विज्ञा-
य तद्वेषधारिणीं कृत्वा मयणल्लदेवीमृतुस्नातां
रहसि प्राहिणोत् । तामेव स्त्रियं जानता नृपति-
ना सप्रेमभुज्यमानायास्तस्या आधानं समजनि ।
तदा च तथा संकेतज्ञापनाय नृपकरान्नामाङ्कितम-
ङ्गुलीयकं निजाङ्गुल्यां न्यधायि । अथ प्रातस्तद्वि-
लसितात्प्राणपरित्यागोद्यतो नृपतिः स्मार्त्तैस्तत्प्रा-
यश्चित्तं पप्रच्छ । तैस्तप्तताम्रमयपुत्तलिकालिङ्गन-
मिति^१ निवेदिते प्रायश्चित्ताय तथैव चिकीर्षवे स
मन्त्री यथावदवदत् ॥ सुलये तस्य जातस्य सूनो-
र्नृपतिर्जयसिंह इति नाम निर्ममे । स बालस्त्रिवा-
र्षिकः कुमारैः सवयोभिः सह रममाणः सिंहासन

१ इति न्यायात्तदाग्रहादेवानिच्छुनापि सर्वथा श्रीकर्णेन सा परि-
णये । तदनन्तरं दृग्मात्रेण सर्वथा तामसंभावयन् कस्यां

२ उद्यताय नृपतये स्मार्त्तैस्तत्तत्ताम्रमयपुत्तलिकालिङ्गनमिति प्रायश्चित्तं.

मलंचक्रे । निमित्तिकैस्तस्मिन्नेवाभ्युदयिके लगे
निवेदिते राजा तदैव तस्य सूनो राज्याभिषेकं च-
कार ॥ सं० ११५० वर्षे पौषवद ३ शनौ श्रवण-
नक्षत्रे वृषलग्ने श्रीसिद्धराजस्य पट्टाभिषेकः । स्वयं
तु, आशापल्लीनिवासिनमाशाभिधानं भिल्लमभिषे-
णयन् भैरवदेव्याः शकुने जाते तत्रकोछरवाभिधा-
नदेव्याः प्रासादं च करयित्वा षट् लक्षाधिपं भि-
ल्लं विजित्य तत्र जयन्तीं देवीं प्रासादे स्थापयित्वा
तथा कर्णेश्वरदेवतायतनं कर्णसागरतडागालं-
कृतं चकार । कर्णावतीपुरं निवेश्य स्वयं तत्र रा-
ज्यं चक्रे । श्रीपत्तने तेन राज्ञा श्रीकर्णमेरुः प्रासा-
दः कारितः ॥ सं० ११२० चैत्रसुदि ७ प्रारभ्य सं०
११५० पौषवदि २ यावत् वर्ष २९ मास ८ दि-
न २१ अनेन राज्ञा राज्यं कृतं । अथ दिवं गते
श्रीकर्णे श्रीमदुदयमतिदेव्या भ्राता मदनपालोऽस-
मञ्जसवृत्त्याऽवर्त्तत । तेन लीलाभिधानो राजवैद्यो दै-
वतवरलब्धप्रसादः सकलनागरिकैस्तत्कलाचमत्कृ-
तचितैः काञ्चनदानपूजयाऽभ्यर्च्यमानः कदाचिन्नि-

१ B D तद्व्यवहाराविरुद्धं विमृशता नृपेण पृष्टैर्निमित्तिकैस्तस्मिन्ने-
वाभ्युदयिके २ C तत्कलाहृतहृदयैः

जसौधे समानीतः कृतके^१ शरीरामये नाडीदर्श-
नाप्तथ्यासज्जतां निवेदयन्निदमूचे तदेव नास्तीति।
ततस्त्वं मया रोगप्रतीकाराय नाकारितः किं तु प-
थ्यदानेन बुभुक्षाप्रतीकारार्थमेव । ततो द्वात्रिंशत्स-
हस्राण्युपनयेत्युक्त्वा तेन बन्दीकृतस्तत्तथेति^२ निर्मा-
येत्यभिग्रहमग्रहीत् । यदतः परं प्रतीकारनिमि-
त्तं नृपतेः सौधमपहाय नान्यत्र गन्तव्यमिति ।
ततः परमातुराणां प्रश्रवणालोकनान्निदानचिकि-
त्सितं कुर्याणः केनापि मायाविना कृतकामयचि-
कित्सितकौशलं बुभुत्सुना वृषभप्रश्रवणे दर्शिते स-
म्यक् तदवगम्य शिरोधूननपूर्वकं वृषभः स बहुखाद-
नेन गोण्डितं इत्यस्मै सत्वरमेव तैलनाली दीयतां
नोचेद्विपत्स्यते इति तच्चित्ते चमत्कारमारोपयामा-
स । अन्यदा राज्ञा निजग्रीवावाधाप्रतीकारं पृष्टः ।
पलद्वयप्रमाणमृगमदपङ्कलेपेन शिरोर्त्तिरूपशान्म्यती-
ति व्याहृते तथाकृते ग्रीवा सजीभृता । ततो नृपसु-
खासनवाहिना पामरेण नरेण शिरोवाधाप्रतीकारं
पृष्टः । वृद्धकरिरमूलरसेन तन्मृत्तिकासहितेन लेपं

विधेहीत्यभिदये । ततो राज्ञा किमेतदिति पृष्टे' देश-
कालौ बलं शरिरप्रकृतिं च विमृश्यायुर्वेदविदा चिकि-
त्सा क्रियत इति विज्ञपयति स्म ॥ अन्यदा धूर्तैः कैश्चि-
देकसंमत्या पृथक् २ युगलीभूय तत्प्रथमयुगलिकया
विपणिमार्गे किमद्य यूयं वपुष्यपटव इति पृष्टः
द्वितीययुगलिकया श्रीमुञ्जालस्वामिप्रासादसोपाने
पृष्टः तृतीययुगलिकया तु राजद्वारे' चतुर्थयुगलि-
कया द्वारतोरणे' तथैव ततो भूयो भूयः पृच्छोत्त-
न्नेन शङ्खादूषणेन तत्कालोत्पन्नमाहेन्द्रज्वरस्त्रयोदश-
दिने विपेदे स वैद्य इति वैद्यलीलाप्रबन्धः ।

अथ सान्तूमान्त्रिण उपायाद्राजपाटि-
काव्याजेन श्रीकर्णाङ्गजेनान्यायकारी मदनपालो
व्यापादितः ॥ अथ कश्चिन्मरुमण्डलवास्तव्यः
श्रीमालदेश्य उदाभिधानो वणिक् प्रावृट्काले
प्राज्याज्यक्रथाय निशीथे ब्रजन् कर्मकरैरेकस्मा-

१ BD भूयो राज्ञा विप्रलब्धः २ विज्ञप्य गृहं गतः ३ विपणिमार्गे
पृष्टः ३ द्वारतोरणे ४ आकस्मिकं वपुरपाटवं पृष्टः ५ श्री
मुञ्जालस्वामिप्रासादे चापृच्छ्यमानः शङ्खाविपदोपेणैव मृतः ६ अथ
सान्तूनामा मन्त्री अन्यायकारिणं तं मदनपालं कालमिव जिघांसुः
कदाचित्कर्णाङ्गं गजेविरोप्य राजपाटिकाव्याजेन तद्गृहे नीत्वा
पत्तिभिस्तं व्यापादयामास

त्केदारादपरास्मिन् जलैः पूर्यमाणे^१ तान्केयूयमि-
ति^२ पप्रच्छ । तैर्वयममुकस्य कामुका इत्यु-
क्ते समापि कापि सन्तीति पृच्छन्, तैः कर्णावत्यां
सन्तीत्यभिहिते स सकुटुम्बस्तत्र गतः वायटीयजि-
नायतने विधिवद्देवान्नमस्कुर्वन्कयापि लाछिना-
म्या छिम्पिकया श्राविकया साधार्मिकत्वाद्वन्दे । त-
या भवान् कस्यातिथिरित्युदीरितः, वैदेशिकोहमि-
ति भवत्या एवातिथिरिति वदन् तथा सह नी-
त्वा कस्यापि वाणिजो गृहे कारितान्नपाकेन भोज-
यित्वा निजतनके ह्यापि गृहे निवासितः । कालक्र-
मेण संपन्नसंपदिष्टिकाचितं गृहं चिकीर्षुः खाताव-
सरे निरवधिं सेवधिमाधिगम्य तामेव स्त्रियमाहूय
समर्पयन् तथा निषिद्धः। तत्प्रभावेण ततः प्रभृति स
उदयनमन्वीति नाम्ना पप्रथे।^३ तेन कर्णावत्यामतीता-
नागतवर्त्तमानचतुर्विंशतिजिनसमलंकृतः श्रीउदयन-
विहारः कारितः। तस्यापरमातृकाश्चत्वारः सुताः वा-

* 1) यतः

रत्तमयत्नानपि नैव वांश्यन् स्वयं ज्ञानानपि मेवते पगद ।

इत्येषि नास्ति दिनपेपि विद्यते श्रियः प्रचागे न विचागोचरः॥ १

हडदेवआम्बडबोहडसोलाकंनामानोऽभूवन् ।

अथान्यास्मिन्नवसरे सान्तूनाभा महाभात्यः करेणु-
स्कन्धारूढो राजपाटिकायां ब्रजन् व्यावृत्तः स्वका-
रितसान्तूवसाहिकायां देवनमश्चिकीर्षया तत्र प्रवि-
शन् वारवेद्यास्कन्धन्यस्तहस्तं कमपि चैत्यवासि-
नं सितवसनं ददर्श । ततो गजादवरुह्य कृतोत्तरा-
सङ्गः पश्चाद्गप्रणामेन तं नमश्चकार । तत्र क्षणं
स्थित्वा भूयस्तं प्रणम्य प्रतस्थे । ततः स लज्जयाऽधो-
वदनः पातालं प्रविविक्षुरिव तत्कालं सर्वमेव परि-
हृत्य मलधारिश्रीहेमसूरीणां समीपे उपसंपदमा-
दाय संवेगरससंपूर्णः श्रीशत्रुंजये गत्वा द्वादशवर्षा-
णि तपस्तेपे । किंच तेनान्ये समानाः प्रतिबोधिताः
मुनिश्चिन्तयति ।

रे रे चित्त कथं भ्रातः प्रधावसि पिशाचवत् ।

अभिन्नं पश्य चात्मानं रागत्यागात्सुखी भव ॥ १

संसारमृगतृष्णासु मनो धावसि किं वृथा ।

सुधास्यमिदं ब्रह्मसरः किं नावगाहसे ॥ २ ॥

कदाचित्स मन्त्री श्रीशत्रुंजये देवपादानां नमस्कर-

१ C आस्थडेवआम्बडदेववाहडसोळाः D सोलदेवभट. १

२ D गौतममिव नमश्चक्रे. ३ इति ध्यायन्स मुनिः कायोत्सर्गं तस्थी।

णायोपगतो दृष्टपूर्वमिव मुनिं तं प्रणम्य तच्चरित्रवि-
चित्रितमनास्तं गुरुकुलादि पप्रच्छ । तत्त्वतो भवानेव
गुरुरिति तेनोक्ते कर्णौ पिधाय पाणिभ्यामेवं मा-
दिशेत्यज्ञातवृत्तैवं विज्ञपयंस्तेन मन्त्रयूचे ॥

जोजेण शुद्धधम्मस्मि ठाविउ संजएण गिहिणा वा।
सो चेव तस्स जायइ धम्मगुरू धम्मदाणार्उ ॥१॥

इति तस्मै मूलवृत्तान्तं निवेद्य तस्य दृढधर्मतां नि-
र्ममे ॥

इति मन्त्रिसान्तू दृढधर्मताप्रबन्धः ॥

अथानन्तरं श्रीसयणहृदेव्या जातिस्मरणात्पूर्व-
भववृत्तान्ते श्रीसिद्धराजस्य निवेदिते श्रीसयणहृ-
देवी श्रीसोमनाथयोग्यां सपादकोटिमूर्त्यां हेमसयीं
पूजासादायवात्रायां प्रस्थिता। बाहुलोडनगरं प्राप्ता
पञ्चकुलेन कदर्थ्यमानेषु कार्पटिकेषु राजदेयविभा-
गस्याप्राप्त्या सवाप्यं पश्चान्निवृत्त्यमानेषु सयणहृदे-
वी हृदयादर्शसंक्रान्ततद्दार्थां स्वयमेव पश्चाद्द्व्यायु-
टन्ती अन्तरान्तरायभूतेन श्रीसिद्धराजेन विज्ञप्ता स्व-
मिन्पलमसुजा संभ्रमेण कुतो हेतोः पश्चान्निवर्त्यते
इति राजोक्ते यदैव सर्वथाऽप्यं करनोन्नो भवति तद्व्या-

हं श्रीसोमेश्वरं प्रणमामि अशनं गृह्णामि नान्य-
थेति^१ श्रुत्वा राज्ञा पञ्चकुलमाकार्यं तत्प्रवृत्कस्याकु-
द्वासप्ततिलक्षानुत्पद्यमानान्विमृश्य तं पट्टकं विदा-
र्य मातुः श्रेयसे करं मुक्त्वा करे जलचुलकं मुञ्चति
स्म । ततः श्रीसोमेश्वरं गत्वा तथा सुवर्णपूजया
देवमभ्यर्च्य तुलापुरुषदानादीनि दानानि दत्त्वा
संग्रहैकपरः प्राप समुद्रोपि रसातलम् ।

दाता तु जलदः पश्य भुवनोपरि गर्जति ॥ १ ॥

सेनाङ्गपरिवाराद्यं सर्वमेव विनश्यति ।

दानेन जनितानन्दे कीर्तिरेकैव तिष्ठति ॥ २ ॥

दातुर्नार्थिसमो बन्धुभारिमादाय यः परात् ।

लक्ष्मीरूपादविगमं निस्तारयति तं खलु ॥ ३ ॥

अतो महादानैर्मत्सदृशी कापि नाभून्न भवितेति
दर्पाध्मातशिरा निर्भरं सुप्ता । तपस्विवेषधारिणा ते-
नैव देवेन जगदे । इहैव मदीयदेवकुलमध्ये^२ काचि-
त्कार्पटिकनितम्बिनी यात्रायै आघातास्ति तस्याः
सुकृतं याचनीयं त्वयेत्यमादिश्य तिरोहिते तस्मिन्-
राजपुरुषैरालोक्य समानीता । तस्मिन्पुण्ये याचि-
तेऽप्यददाना कथमपि यात्रायां किं व्ययीकृतमिति

पृष्ठा सती सा प्राह । अहं भिक्षावृत्त्या योजनशता-
 न्तरमतिक्रम्य ह्यस्तनदिवसे कृततीर्थोपवासा पा-
 रणकदिने कस्यापि सुकृतिनः पिण्याकमासाद्य त-
 त्वण्डेन श्रीसोमेश्वरमभ्यर्च्य तदंशमतिथये दत्त्वा
 स्वयं पारणकमकार्षं । भवती पुण्यवती यस्याः पि-
 तृभ्रातरौ पतिसुतौ च राजानः । या त्वं बाहुलोडक-
 रं मोचयित्वा सपादकोटिमूल्यया पूजया श्रीसो-
 मेश्वरं पूजितवती सां कथं मदीयपुण्यलब्धेच्छासि^३
 यदि न कुप्यसि तदा किञ्चिद्विचिम् । तत्त्वतस्तव
 पुण्यान्मदीयं पुण्यं महीतले महीयः । यतः ॥
 संपत्तौ नियमः शक्तौ सहनं यौवने व्रतम् ।
 दारिद्र्ये दानमत्यल्पमपि लाभाय भूयसे ॥ १ ॥

इति युक्तेन वाक्येन तस्या गर्वं निराचकारं ॥
 सिद्धराजस्तु समुद्रोपकण्ठवतीं एकेन चारणेन ॥
 को जाणइ तुह^५ नाह चीत तु हालेई चक्रवइ लड।
 लंकहले^६ वाहसग्गु निहालई करणउत्तु^७ ॥ १

इत्यादिस्तूयमानोऽभून् ॥

एवं तत्र यात्रायां व्यावृत्ते राज्ञि छलान्वेषिणा यशोव-
 र्मणा मालवकभूपेन गूर्जरदेशे उपद्रूयमाणे सान्तू-
 सचिवेन त्वं कथं निवर्त्तसे इति प्रोक्तः स राजाह ।
 यदि त्वं स्वस्वामिनः सोमेश्वरदेवयात्रायाः पुण्यं
 ददासीत्पुदीरितस्तच्चरणौ प्रक्षाल्य तत्करतले त-
 त्पुण्यदाननिदानं^१ जलचुलुकं निक्षिप्य तं राजानं
 निवर्त्तयामास ततः श्रीसिद्धराजस्तद्वृत्तान्तोपगमनेन
 क्रुद्धस्तं मन्त्र्येवमवादीत्। स्वामिन् यन्मया दत्तं तव
 सुकृतं याति ततस्तस्य सुकृतमन्येषामपि पुण्यवतां
 सुकृतं मया भवते प्रदत्तमेव । येन केनाप्युपायेन
 परचक्रं स्वदेशे प्रविशद्रक्षणीयमेवेति वदता तेन
 नृपतिरनुनीतः। ततस्तेनैवामर्षेण मालवमण्डलं प्र-
 तिष्ठासुंः साचिवान् शिल्पिनश्च सहस्रलिङ्गधर्मस्थान-
 कर्मस्थाये नियोज्य त्वरितगत्या तस्मिन्निष्पद्यमाने
 नृपतिः प्रयाणकमकरोत्। तत्र स्वजयकारपूर्वकं द्वा-
 दशवार्षिके विग्रहे संजायमानेऽर्थं मया धाराभङ्गा-

१ D) अनिदानं. २- D) क्रुद्धो नृपः पराङ्मुखोऽजनि । एकदा
 राजानं. ३ निवारणायं. ४ प्रति यियामुः ५ (धर्मस्थानस्य कार्या-
 धिकारे.) ६ कथंचिद्द्वारादुर्गमङ्गं कर्त्तुमत्रभूष्णुरय.

नन्तरं भोक्तव्यमिति सचिवैः पत्तिभिः परमारराजपु-
त्रैः पञ्चशतीभिर्विषद्यमानैः राज्ञः प्रातिज्ञां दिना-
न्तेपि पूरयितुमक्षमैः कथंचित्तस्यां कणिका-
मयधाराभङ्गेन पूरितायां राजा पश्चाद्ब्याघुटितुमि-
च्छुर्मुञ्जालसचिवं ज्ञापयामास। तेनापि त्रिकचतुष्क-
चत्वरप्रासादेषु निजपुरुषान्नियोज्य धारादुर्गभङ्गवा-
र्त्तायां क्रियमाणायां तद्वासिना केनापि पुरुषेण प्र-
तोल्यां यदि परबलं ढौकते तदैव दुर्गभङ्गो नान्य-
थेति तद्वाचमाकर्ण्य स विज्ञप्तः सचिवस्तं व्यतिक-
रं राज्ञे गुप्तविज्ञप्तिकया निवेदयामास । राज्ञापि
तद्वृत्तान्तवेदिना तत्र सैन्ये ढौकिते दुर्गमन्तर्दुर्गम-
विसृश्य^३ यशःपटहनाग्निं बलवदन्तावलेऽधिरूढ-
सामलनाम्नारोहकेण पश्चाद्भागेन त्रिपोलिंकपाटद्व-
ये आहन्यमाने लोहमयार्गलायां भज्यमानायां व-
लाधिकतयान्तस्त्रुटिताद्गजात्कर्णाङ्गजमुत्तार्य स्वयं
यावद्वरोहति तावत्स गजः पृथिव्यां पपात । सु-
भटतया विषयं बडसरग्रामे स्वयंशोधवल एव
चशोधवलनामां विनायकरूपेणावततार ॥

सिद्धेस्तनशैलतटीपरिणतिदलितद्वितीयदन्त इव ।

बिभ्राणो रदमेकं गजवदनः सृजतु वः श्रेयः ॥१॥

इति तदीया स्तुतिः ॥ इत्थं दुर्गभङ्गे सूत्रिते सति

समराधिरूढं यशोवर्माणं पङ्क्तिर्गुणैरावध्य तत्र

निजामाज्ञां जगन्मान्यां दापयित्वा यशोवर्मरूपया

प्रत्यक्षयशःपताकया रोचिष्णुः श्रीपत्तनं प्राप । प्र-

तिदिनं सर्वदेशनेषुशिर्वाददानायाहूतेषु यथाव-

सरमाकारिता जैनाचार्याः श्रीहेमचन्द्रमुख्याः श्री-

सिद्धराजमासाद्य नृपेण दुकूलदानादिभिरावर्जितो-

स्तैः सर्वैरप्यप्रतिमप्रतिभाभिरामैर्द्विधापि पुस्कृतो

नृपायेत्याशिषं श्रीहेमचन्द्रः पपाठ ॥

*भूमिं कामगवि स्वगोमयरसैरासिंच रत्नाकरा

मुक्तास्वस्तिकमातनुध्वमुडुप त्वं पूर्णकुम्भी^१भवा

धत्वा कल्पतरोर्दलानि सरलैर्दिग्धारणास्तोरणा-

न्याधत्त स्वकरैर्विजित्य जगतीं नन्वेति सिद्धाधिपः१

अस्मिन्काव्ये निःप्रपञ्चे प्रपश्यमाने तद्वचन-

चातुरीचमत्कृतचेता नृपस्तं प्रशंसन्, कैश्चिदसहि-

ष्णुभिरस्मच्छास्त्राध्ययनवलादेतेषां विद्वत्तेत्यभिहिते

* (हैम प्राकृत व्याकरणेप्ययमस्ति) १० कुम्भो.

राज्ञा पृष्ठाः श्रीहेमचन्द्राचार्याः । पुरा^१ श्रीजिनेन

१. D कैश्चिदसहिष्णुभिर्न मेने ॥ हेमचन्द्रनामा शिष्यः कदाचि-
 द्भवदुश्चित्तोरारा जलविहरणाय ब्रजन् गजभयात्सौधभित्तिस्थितो ग-
 वाक्षस्थेनालिगपुरोहितेन सारिणा परामृतः^१ गुरवो विज्ञप्तास्तैरुक्तो मि-
 ध्या दुःकृतं देहि । तद्दुःखेन निःस्ततोऽन्यगच्छीयदेवचन्द्रपद्माकरा-
 म्यां सह श्रीकाश्मीरं प्राति । मार्गे नडोलग्रामे सप्तमोपवासे श्रीसर-
 स्वती प्रसन्ना जाता निजमूर्तिर्दर्शिता मित्रयोर्निवेदिते । श्लोकसप्तशत्या
 ग्रामो वर्णितः । मित्रद्वयस्य कार्यसिद्धिहेतोः स्तम्भतीर्थे प्रविशन्तः
 केनापि देशान्तरिणाकार्यविद्या^२ समर्पिता । इत्युक्तं च । मम मरणस-
 मये मम शत्रोपारे त्रिभिर्नाभिमण्डले मन्त्रः स्मरणीयः शत्रो वरं दा-
 स्याति । एवं कृते श्मशाने मध्यरात्रौ श्वेनोत्थाप्य वरो दत्तः । श्री-
 हेमचन्द्रेण राजप्रबोधो यार्चितः । देवचन्द्रेण हस्तसिद्धेराकृष्टिविद्या ।
 पद्माकरेण पाण्डित्यं । अत्रान्तरे कृतकृत्यहेमचन्द्रो वलितः । काल-
 भैरवीयमध्ये चाण्डिकाप्रासादे विश्रान्तस्तत्र लघुभैरवानन्दः शिष्यपञ्च-

१४६ प्रबन्धाचिन्तामणिःसर्गः ३

श्रीमन्महावीरेणेन्द्रस्य पुरतः शैशवे यद्ब्याख्यातं
तज्जैनव्याकरणमधीयामहे वयमिति तद्वाक्यानन्त-
रमिमां पुराणवार्त्तामपहायास्माकमेव सन्निहितं
नृपं व्याकरणकर्त्तारं कमपि ब्रूतेति तस्मिंश्चुनवा-
क्यादनु ते प्राहुः। यदि श्रीसिद्धराजः सहायीभवति
तदा कतिपयैरेव दिनैः पञ्चाङ्गमपि नूतनं व्याक-
रणं रचयामः ॥ अथ नृपेण प्रतिपन्नमिदं निर्वह-
णीयमित्यभिधाय तद्विसृष्टाः सूरयः स्वं स्थानं य-
युः । ततो यशोवर्मराज्ञः करे निःप्रतीकारां क्षुरीं

सभोजने पूर्वपरिचितवेश्यागृहे कामनिग्रहः । परं किं क्रियते भवद्वृत्त-
भाः । राज्ञोक्तं । आचार्या अत्र समेष्यन्ति तदा वक्तव्यं परोक्षे न ।
सूरिपुत्रागतेषु राज्ञोक्तं । किं वाचयन्तो वर्तन्ते यूयं । सूरिभिः समग्र-
मपि संक्षेपतः स्थूलभद्रचरितं कथितं । आलिगेनोक्तं । महाराज ,
विश्वामित्रपराशरप्रभृतयो ये चाम्बुपत्राशिन—
स्तेपि स्त्रीमुखपङ्कजं सुललितं दृष्ट्वैव मोहं गताः ।
आहारं सवृतं पयोदधिपुतं भुजन्ति ये मानवा—
स्तेषामिन्द्रियनिग्रहः कथमहो दम्भः समालोक्यताम् ॥ १
गुरुभिरुक्तं । सिंहो वलीयो द्विरद^१ इत्यादि०
आलिगेनोक्तं । अस्माकमेव शास्त्राणि पठित्वास्माकमेव पतयः संजाताः।
गुरुभिरुक्तं । जैनेन्द्रव्याकरणं किं भवदीयं यत्पुरा

(१ सिंहादयश्चरकाले श्वानस्तु न तथाऽत एव न मैथुने केवलमा-
हासः कारणं)

समर्प्य तदग्रासने वयं गजाधिरूढाः पुरमध्ये प्रवेशं करिष्याम इति राज्ञः प्रतिश्रवमाकर्ण्य मुञ्जालमन्त्रिणा प्रधानवृत्तिं मुञ्चता किमिति राज्ञा निर्वन्धप्रष्टेन

मा स्म सन्धिं विजानन्तु मा स्म जानन्तु विग्रहम् ।
आख्यातं यदि शृण्वन्ति भूपास्तेनैव पण्डिताः ॥१॥

इति नीतिशास्त्रोपदेशात्स्वबुद्धयैव स्वामिना प्रतिज्ञातोयमर्थः सर्वथायतौ न हित इत्युक्तं । ततो वरमसून्परिहरामि न तु विश्वविदितं प्रतिश्रवमिति नृपेणोक्ते मन्त्री दारुमयीं क्षुरिकां पाण्डुवर्णसर्जरसेन पिहितां पृष्ठासनस्थस्य यशोवर्मणः करे समर्प्य तदग्रासनस्थो नृपतिः श्रीसिद्धराजः परमात्सवेन श्रीमदणहिल्लपुरं प्रविशंश । प्रावेशिकमङ्गलानन्तरं नृपेण स्मारिते व्याकरणवृत्तान्ते बहुभ्यो देशेभ्यस्तद्वेदिभिः पण्डितैः सह सर्वाणि व्याकरणानि समानीय श्रीहेमाचार्यैः श्रीसिद्धहेमाभिधानं पञ्चाङ्गमपि व्याकरणं सपादलक्षग्रन्थप्रमाणं संवत्सरेण रचयांचक्रे । राजवाह्यकुम्भिकुम्भे

तत्पुस्तकमारोप्य सितातपवारणे ध्रियमाणे चाम-
 रग्राहिणीचामरयुग्मवीज्यमानं नृपमन्दिरमानीय
 प्राज्यवर्यपूजापूर्वं कोशागारे न्यधीयत । ततो
 राजाज्ञयान्यानि व्याकरणान्यपहाय तस्मिन्नेव
 व्याकरणे सर्वत्राधीयमाने केनापि मत्सरिणा
 भवदन्वयवर्णना विरहितं व्याकरणमित्युक्ते श्री-
 हेमाचार्यः क्रुद्धं राजानं राजमानुषादवगम्य द्वा-
 त्रिंशच्छ्लोकान्नूतनान्निर्माय द्वात्रिंशत्सूत्रितपादेषु
 तान्संबन्धं दधानानेव लेखयित्वा प्रातर्नृपसभा-
 यां वाच्यमाने व्याकरणे चौलुक्यवंशोपश्लोककेन
 श्लोकान्वाचयन्नृपं संतोषयामास ॥ यथा ॥

हरिरिव बलिबन्धकरस्त्रिशक्तियुक्तः पिनाकपाणिरिव ।
 कमलाश्रयश्च विधिरिव जयति श्रीमूलराजनृपः १

इत्यादि ॥ तथा च श्रीसिद्धराजदिग्विजयवर्णने
 द्वयाश्रयनामा ग्रन्थः कृतः ॥

भ्रातः संवृणु पाणिनि प्रलपितं कातन्त्रकन्था वृथा
 मा कार्पीः कटु शाकटायन वचः क्षुद्रेण चान्द्रेण
 किम् -

कः कण्ठाभरणादिभिर्वठरयत्यात्मानमन्यैरपि

१D संबन्धान् २ चौलुक्यवंशोपश्लोकान् द्वात्रिंशत्सूत्रपादान्तेषु द्वात्रिंशत्
 श्लोकानवलोक्य प्रमुदितो राजा व्याकरणं विस्तरयामास. (३ मूर्खयति)

श्रूयन्ते यदि तावदर्धमधुराः श्रीहेमचन्द्रोक्तयः ॥१॥
 अथ श्रीसिद्धराजेन पत्तने यशोवर्मराज्ञस्त्रिपुरुषप्रभृती-
 न्सर्वानपि राजप्रासादान्सहस्रलिङ्गप्रभृतीनि च धर्म-
 स्थानानि दर्शयित्वा प्रतिवर्षं देवदायपदे कोटिद्रव्य-
 व्ययं निवेद्यैतत्सुन्दरमसुन्दरं वेति यशोवर्मा पृष्ट इ-
 त्यवादीत् । अहं ह्यष्टादशलक्षप्रमाणमालवदेशाधिप-
 स्त्वत्तः पराभवपात्रं कथं भवेयं, परं महाकालदेवस्य
 दत्तपूर्वत्वाद्देवद्रव्यं मालवकः । तद्भुञ्जानास्तत्प्रभा-
 वाद्बुद्धितास्तामिता वर्त्तामहे । भवदीयान्वयराजानोऽ-
 प्येतावद्देद्रव्यव्ययनिर्वाहाक्षमां लुप्तसर्वदेवदायपदा
 विपदां पदं भविष्यन्ति । अथ सिद्धराजः कदा-
 पि सिद्धपुरे रुद्रमहाकालप्रासादं कारयितुकामः
 कमपि स्थपतिं स्वसंनिधौ स्थापयित्वा प्रासाद-
 प्रारम्भलघ्ने तदीयकलासिकां लक्षद्रव्येणोत्तमर्णगृ-
 हीतां सोचयामास । तां वंशशलाकामयीमालोक्य
 किमेतदिति राजा पप्रच्छ । ततो मया प्रभोरौदार्य-
 परिक्षानिमित्तमेतत्कृतमिति स्थपतिरुक्तवान् । तत-
 स्तद्द्रव्यमनिच्छतेऽपि नृपतिनार्पितं । ततः क्रमेण

त्रयोविंशतिहस्तप्रमाणे परिपूर्णं प्रासादेऽश्वपतिगज-
 पतिनरपतिप्रभृतीनामुत्तमभूपतीनां मूर्त्तिः कारयि-
 त्वा तत्पुरो योजिताञ्जलिं स्वां मूर्त्तिं निर्माप्य देशभ-
 ङ्गेऽपि प्रासादस्याभङ्गं याचितवान्। तस्य प्रासादस्य
 ध्वजारोपप्रस्तावे सर्वेषामपि जैनप्रासादानां पता-
 कावरोहं कारितवान्। यथा मालवकदेशे महा-
 कालवैजयन्त्यां सत्यां जैनप्रासादेषु न ध्वजारोप
 इति। अन्यदा सिद्धराजस्य मालवकमण्डलं प्रति
 थियासतः केनापि व्यवहारिणा सहस्रलिङ्गकर्म-
 स्थाये याच्यमाने विभागे तत्सर्वथाऽदत्ते च
 कृतप्रयाणस्य कतिपयदिनानन्तरं कोशाभावा-
 त्कर्मस्थायस्य विलम्बमवगम्य तेन व्यवहा-
 रिणा सुतस्य पार्श्वोत्कस्पापि धनाधिपस्य
 वध्वास्ताडङ्कुमपहार्यं^१ तदण्डपदे द्रव्यलक्षत्रयं द-
 क्षं तेन कर्मस्थायः स जात इति वार्त्ता श्रुण्वतो
 मालवके वर्षाकालं तस्थुषो राज्ञो वचनगोचरा-
 तीतः प्रमोदः संजातः। अथ प्रावृषेण्ये घने प्रगल्भ-
 वृष्ट्या क्षोणीमेकार्णवां कुर्वति वर्द्धापनिकाहेतोः
 प्रधानपुरुषैः प्रहितः मरुदेशीयपुरुषो नृपतिपुरतः

सविस्तरं वर्षास्वरूपं व्यञ्जयत् । तदा त्वागतेन-
 गूर्जरधूर्त्तेण नरेण सहस्रलिङ्गसरोभृतमिति स्वा-
 मिन् वर्द्धाप्यसे^१ इति तद्वाक्यानन्तरमेव सिक्क-
 पतितमार्जारस्येव मरुवृद्धस्य पश्यतः सर्वाङ्गुलप्र-
 माभरणं नृपतिर्गूर्जराय ददौ । अथ वर्षान्तरं
 प्रत्यावृत्तः क्षितिपतिः श्रीनगरमहास्थाने दत्तावासे^२
 नगरप्रासादेषु ध्वजस्यालोके^३ के एते प्रासादा इति
 ब्राह्मणान्पप्रच्छ । तैर्जिनब्रह्मादीनां प्रासादस्वरूपे
 निवेदिते सामर्षो राजा मया गूर्जरमण्डले जैन-
 प्रासादानां पतकासु निषिद्धासु किं भवतामिह नगरे
 पताकावजिनायतनमित्यादिशंस्तैर्विज्ञपयांचक्रे ।
 अवधार्यतां श्रीमन्महादेवेन । कृतयुगप्रारम्भे महा-
 स्थानमिदं स्थापयता श्रीऋषभदेवनाथश्रीब्रह्मप्रा-
 सादयोः सुकृतिभिरुद्भियमाणयोश्चत्वारो युगा व्य-
 तीताः । अन्यच्च श्रीशत्रुञ्जयमहागिरेर्नगरमिदमुपल-
 काभूमिः । यतो नगरपुराणे उक्तं ॥

पञ्चाशदादौ किल मूलभूमे—

दर्शोर्ध्वभूमेरापि विस्तरोरूप ।

उच्चत्वमष्टैव तु योजनानि
मानं वदन्तीहं जिनेश्वराद्रेः ॥ १

इति कृतयुगे आदिदेवश्रीऋषभस्तत्सूनुभरत-
स्तन्नाम्ना भरतखण्डमिदं प्रततिम् ॥

*नाभेः सुतैः स वृषभो मरुदेविसूनु-
र्यो वै चचार समदृग् मुनियोगचयमि ।

तस्यार्हसत्यमृषय^३ : पदमामनन्ति

स्वच्छः प्रशान्तकरणः समदृक् सुधीश्च^४ ॥ १ ॥

*अष्टमो^५ मरुदेव्यां तु नाभेर्जात उरुकमः ।

दर्शयन्वर्त्म धीराणां सर्वाश्रमनमस्कृतम् ॥ ३ ॥

इत्यादिपुराणोक्तान्युदीर्य विशेषप्रत्ययाय श्री-
वृषभदेवंप्रासादकोशाच्छ्रीभरतभूपनामाङ्कितं प-
ञ्चजनवाह्यं कांस्यतालमानीय नृपाय दर्शय-
न्तो जिनधर्मस्पाद्यत्वं स्थापयामार्सुः । ततः खे-

* श्रीभागवतपुराणे स्कन्ध. २ अ. ७ श्लो. १० मुद्रिते असा-
वृषभ आस सुदेविसुनुः । यत्पारमहंस्यमृषयः । इति पाठौ ॥

* तत्रैव स्कन्धः १ अ. ३ श्लो. १३ अष्टमे मेरुदेव्यामिति पाठः ।

१ C इति. २ A B अथो ३ A B D आर्हतश्च ऋषयः
४ D सुधीः सः ५ अष्टमे ६ C D कृतः ७ यथावास्थिततदाद्य-
त्वस्थापनाय श्रीऋषभः < D द्विजा जैनधर्मस्याद्यधर्मत्वं स्थापयांचक्रुः

दमेदुरसनसा राज्ञा हायनान्ते जैनप्रासादेषु ध्वजा-
 रोपः कारितः । अथ श्रीपत्तने प्राप्तो नृपः । प्रस्ता-
 वे सरोवरपेदांषु वाच्यमानेषु सापराधव्यवहारि-
 सुतदण्डपदाल्लक्षत्रयं कर्मस्थाये व्यवकलितमिति
 श्रुत्वा लक्षत्रयं तस्य गृहे प्रस्थापयामास । ततः स
 व्यवहारी, उपायनपाणिर्नृपोषान्तमुपेत्य किमेत-
 दिति विज्ञपयन् राज्ञादिष्टः । यः कोटिध्वजो व्य-
 वहारी स कथं ताडङ्कुचौरस्त्वयाऽस्य धर्मस्थानस्य
 धर्मविभागः प्रार्थितोपि यन्न लव्यस्ततः प्रपञ्चचतु-
 रेण सृगमुखव्याघ्रेणान्तःशठेन प्रत्यक्षसरलेन त्व-
 येदं कर्म निर्मितम् ॥ यतः

परोक्षे कार्यहन्तारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनम् ।

वर्जयेत्तादृशं मित्रं विपकुम्भं पयोमुखम् ॥ १ ॥

मुखं पद्मदलाकारं वाचश्चन्दनशीतलाः ।

हृदयं कर्त्तरीभूतमेतद्दूर्जस्य लक्षणम् ॥ २ ॥

यस्यान्तर्गिरिशागारदीपिकाः प्रतिविन्दिताः ।

शोभन्ते निशि पातादव्यालमौलिनमिधियैः ॥ ३ ॥

इत्यादि वाक्यैर्भृशं स्वण्डितः

एकदा श्रीसिद्धेन रामचन्द्रः पृष्टो । श्रीष्मे दि-

वसाः कथं गुरुतराः । रामचन्द्रः प्राह ।

देव श्रीगिरिदुर्गमल्ल भवतो दिग्जैत्रयात्रोत्सवे

धावद्वीरतुरङ्गवल्गनखुरक्षुण्णक्षमामण्डली ।

वातोद्धूतरजोमिलत्सुरसरित्संजातपङ्कस्थली-

दूर्वाचुम्बनचञ्चुरा रविहयास्तेनैव वृद्धं दिनम् ॥१॥

लब्धलक्षा विपक्षेषु विलक्षास्त्वयि मार्गणाः ।

तथापि तव सिद्धेन्द्र दातेत्युत्कन्धरं यशः ॥ २ ॥

अथ कदाचिद्राज्ञा ग्रथिलाचार्या जयमङ्गलसू-
रयः पुरवर्णनं पृष्ट्वा ऊचुः ॥

एतस्यास्य पुरस्य पौरवनिताचातुर्यतानिर्जिता

मन्ये हन्त सरस्वती जडतया नीरं वहन्ती स्थिता ।

कीर्तिस्तम्भभिषोच्चदण्डरुचिरामुत्सृज्य बाहोर्वला-

त्तन्त्रीकां गुरुसिद्धभूपतिसरस्तुम्वां निजां कच्छ-

पीम् ॥ १ ॥

अन्यञ्च

महालयो महायात्रा महास्थानं महासरः ।

यत्कृतं सिद्धराजेन धरिण्यां तत्करोतु कः ॥ १ ॥

॥ अथ श्रीपालकविना सहस्रलिङ्गसरोवरस्य

रचितायां प्रशस्तिपट्टिकायामुत्कीर्णायाम् ।

तत्स्थकाव्यमिदम् ।

न मानसे माद्यति मानसं^१ मे

पम्पा न संपादयति प्रमोदम् ।

अच्छोदकाच्छोदकंमत्र सारं

विराजते कीर्तितसिद्धि भर्तुः ॥ १ ॥

तत्प्रशस्तिशोधनाय सर्वदर्शनेष्व्वाहूयमानेषु श्री-

हेमचन्द्राचार्यैः सर्वविद्वज्जनानुमते प्रशस्तिकाव्ये

भवता वैदग्ध्यं किमपि न प्रकाशयमित्युक्त्वा पण्डित-

रामचन्द्रोनुशिष्यस्तत्र प्रहितः । ततः सर्वविद्वद्भिः

शोध्यमानायां प्रशस्तौ नृपोपरोधाच्छ्रीपालकवेद-

क्ष्यदाक्षिण्याञ्च सर्वेषु काव्येषु मन्यमानेषु ॥

कोशेनापि युतं दलैरुपचितं नोच्छेत्तुमेतत्क्षमं

स्वस्यापि^२ स्फुटकण्ठव्यतिकरं पुंस्त्वं च धत्ते नहि ।

एकोप्येष करोति कोशरहितो निष्कण्ठकं भूतलं

मत्तैवं कमला विहाय कमलं चस्यासिमाशिथियत्^३

विशेषणास्मिन्काव्ये प्रशस्यमाने श्रीसिद्धराजे-

न पृष्ठः श्रीरामचन्द्रश्चिन्त्यमेतदित्यवादीत् अथ
 तैरेव सर्वैरनुयुक्तः, एतस्मिन्काव्ये सैन्यवाचको द-
 लशब्दः कमलशब्दस्य नित्यत्क्लीवत्वमिति दूषणद्वयं
 चिन्त्यं। ततः सर्वानपि पाण्डितानुपरुध्य दलशब्दो
 राजसैन्यार्थे प्रक्षणीकारितः कमलशब्दस्य तु लि-
 ङ्गानुशासनसिद्धं नित्यत्क्लीवत्वं केन निर्णीयते
 इति पुंस्त्वं च धते न वेत्यक्षरभेदः कारितस्तदा
 श्रीसिद्धराजस्य संजातदृष्टिदोषेण पं०रामचन्द्रस्य
 वसतौ प्रविशत एव लोचनमेकं स्फुटितम् ॥

अथ कदाचित् ॥

आयुक्तः प्राणदो लोके वियुक्तो मुनिवह्मभः ।

संयुक्तः सर्वथानिष्टः केवली^३ स्त्रीषु वह्मभः ॥ १

इति डाहलदेशीयनरपतियमलपत्रान्ते लिखि-
 तश्लोकव्याख्यानावसरे तूष्णींस्थितेषु पाण्डिते^४-

१ A B D प्रमाणीकृतः २ A निर्णीयते ३ A C श्रमणाप्रियः।
 प्रयुक्तः सर्वविद्विष्टः केवलः D ४ सन्धिविग्रहिकैरानीतयमलपत्रेषु
 श्लोकमेनं लिखितं निशम्य किमेतदिति पृष्ठास्ते प्राहुः । तवैकैकप्रधा-
 ना भूयामो विद्वांसस्तत्पार्श्वोद्बुधोऽयं श्लोको व्याख्येय इति तद्वा-
 चमाकर्ण्य सर्वैरपि विद्वद्भिरज्ञाततदर्थैर्विमृशद्भिर्नृपेण पृष्ठा हेमाचार्या
 हाशब्दमव्याहार्यं व्याचख्युः

पु श्रीहेमचन्द्राचार्यै राज्ञा पृष्टैर्हारशब्दमध्याहार्य
व्याख्यातः । अन्यदा सपादलक्षक्षितिपतिना ।

*पइली ताव न अणुहरइ गोरीमुहकमलस्स ।

इति समस्या दोधकाद्धै प्रहिते तैः कविभिर—
पूर्यमाणे ।

*अदिठी किमु उम्भीयइ पडिपयली^२ चन्दस्स ॥१॥

इति श्रीहेमचन्द्रनामा मुनीन्द्रस्तां पूरयामांस ॥

अन्यदा श्रीसिद्धराजो नवघणाभिधानमाभीरराण-
कं निगृहीतुकामःपुरैकादशवारं निजसैन्यैः पराजिते
सति श्रीवर्द्धमानादिषु पुरेषु प्राकारं^३ निर्माप्य स्वय-
मेव प्रयाणकमकरोत् । तद्भागिनयेदत्ते संकेते सति
वप्रपरावत्तर्कालेयं द्रव्यव्यापादित एव करणीयो नव-
घनो न पुनरस्त्रादिभिरिति परिग्रहदत्तान्तरस्थः सः
विशालाच्छालाद्द्वहिराकृष्य द्रव्यवासणैरेव ताडयि-

(१ आहारः विहारः संहारः हारः)

* प्रतिपञ्चन्द्रज्योत्स्ना तावन्नानुसरति गौरीमुखकमलं ॥

* अट्टा. किमुन्नीयेते प्रतिप्रतिपञ्चज्योत्स्ना चन्द्रस्य, ॥१॥

(प्रथमकलाऽद्वानादेव प्रतिप्रच्छब्देन द्वितीया लक्ष्यते)

२ A B ओलीतावनु अहरइ अदिठी किमवन्नीयइ D किमवन्नीयइ

ताडिपयली पडिपयली. ३ प्राकारप्रकारं निरूप्य. ४ A तद्भागिनयेन

१ A B इति प्राजिते राज्ञा जयसिंहदेवेन स गायान्. (१ भाष्येन्द)

त्वा व्यापादितः । अयं द्रव्यव्यापादित एव कृत
इति वचनविज्ञापनात् परियहो^२ बोधितः ।

अथ तद्राज्ञ्याः शोकपतिताया वाक्यानि ॥

*सइरू नहीं स राणइ कुलाईउ नकुलाईइ ।

सइ सउ षङ्गारिहिं प्राणकइ वइसानरि होमीइ ॥१

*राणा सव्वे वाणिया जेसलु वडुउ सेठि ।

काहूं वणिजडु माण्डीयउ अम्मीणां गढहेठि ॥२॥

*तइं गडूआ गिरनार काहूं मणि मत्सरु धरिउ।

मारीतां षङ्गार एकसिहरु न ढालिउं ॥३

* हे सख्यः नायं स राणक; न च कुलानि किं तु नकुलान्येव सत्यः सर्वाः खेङ्गेरो नहि किंतु अङ्गारस्तत्र वैश्वानरे प्राणान् आहुती-कुर्मः १ ।

* राणकाः सर्वे वाणिजः यथा जेसलाख्यो महान् श्रेष्ठी अहो कथं वाणाज्यं मण्डितं अस्माकं दुर्गाधः अस्मदर्थे भाण्डवाज्यमारब्धं किं स्वामिनेत्युत्प्रेक्षा २ ।

* हे गिरिनार हे रैवतंक यूयं गुरवः कथं तदा, यदा मनसि मत्सरं धरन्तः एवं न चेर्त्ताहि मृतेपि खेङ्गारे एकशिखरमापि नाधो द्यौकितं मृते स्वामिन्युन्नताशिरस्त्वं न शोभते इत्युपालम्भः ॥ ३ ॥

१ B तं व्यापादयामास २ C इति वचनबलात्तद्वागिनियपरिग्रहः
३ सयरू नहि स राण ४ न कुलाई न कुलाई ५ सई सउ षंगारिहिं
माण किनवइसारि होमिया ६ अन्मीणां.

*जेसल मोडि मवाह वलिवलि विरूपं भावयिइ ।

नइ जिम नवा प्रवाह नवघण विणु आवइ नहिं ४

*वाढी तो वढवाणं वीसारतां न वीसरइ ।

तोनांसमा पराण भोगावह तइं भोगवीइं ॥ ५

इत्यादीनि बहूनि वाक्यानि यथावसरं मन्तव्या-
नि ॥ ततो महं० जाम्बान्वयस्य सज्जनदण्डाधिपतेः
श्रीसिद्धराजेन योग्यतया सुराष्ट्रविषये व्यापारो नि-
युक्तः । तेन स्वामिनमविज्ञाप्य वर्षत्रयोद्गाहितेन
श्रीमदुज्जयन्ते श्रीनेमीश्वरस्य काष्ठमयं प्रासादम-
पनीय नूतनः शैलमयः प्रासादः कारितः । चतुर्थे
वर्षे सामन्तचतुष्टयं प्रस्थाप्य सज्जनदण्डाधिपतिं
श्रीपत्तने समानीय राज्ञा वर्षत्रयोद्गाहितद्रव्यं याचि-

* जेसलारूपं यच्छैलारूपं वा मम मया मुक्तं वा देशस्थानं पुनः
पूर्नविरूपं भाव्यते । पक्षे यः शैलं मर्दयित्वाप्यागतः प्रवाहो यत्र सा
नदी नयवनं नवीनमेवं पक्षे राजानं विना नवीना पूर्णशोभावहा नास्ति
किं तु विरूपा यथा ॥ ४ ॥ !

* वृश्चितोपि वर्द्धितोऽत एव तव नाम वर्द्धमानद्राम इति मत्वं
एतद्विरमारितमपि न विस्मरिष्यति कथं तदेवाह यतः सुवर्णवन्दिन्याः
प्राणाः भोगावर्त्तनेन सुक्ताः तद्वत्तवापि मत्वं नाम ॥ ५ ॥ !

तः । तद्देशव्यवहारिणां पार्श्वात्तावद्द्रव्यमुपढौक्यो-
ज्जयन्तप्रासादजीर्णोद्धारपुण्यमुद्गाहितद्रव्यं वा द्वयो-
रेकमवधारयतु देवः । इति तेनोक्ते श्रीसिद्धराज-
स्तद्बुद्धिकौशल्यचमत्कृतस्तीर्थोद्धारपुण्यमेवोररी-
चकार । स पुनस्तस्य देशस्याधिकारमाधिगम्य
शत्रुंजयोज्जयन्ततीर्थयोर्द्वादशयोजनयोर्यावदुकूलम-
यं^१ महाध्वजं ददौ ॥

इति रैवतकोद्धारप्रबन्धः ॥

अथ भूयः सोमेश्वरयात्रायाः प्रत्यावृत्तः श्री-
सिद्धाधिपो रैवतोपत्यकायां दत्तावासस्तदैवस्त-
त्कीर्त्तनं दिदृक्षुः मत्सरोत्सेकपरैर्द्विजन्मभिः सजला-
धारलिङ्गाकारोयं गिरिरित्पत्र पादस्पर्शं नार्हतीति
कृतकवचनैर्निपिद्धस्तत्र पूजां प्रस्थाप्य स्वयं शत्रुं-
जयमहातीर्थसन्निधौ स्कन्धावारं न्यधात् । तत्र पू-
र्वोक्तैर्जातिपिशुनैः रूपाणिकापाणिभिरकूपैस्तीर्थमार्गं
निरुद्धे सति श्रीसिद्धाधिपो रजनीमुखे कृतकार्प-
टिकवेपः स्कन्धनिहितविहङ्गिकोभयपक्षन्यस्तग-
ङ्गोदकस्तन्मध्येभूत्वाऽपरिज्ञातस्वरूप एव गिरिमधि-

१ A B द्वादशयोजनायामं २ स्वं ३ D प्राकृतवेपः ४ उभ-
यतो बद्धशिक्यः पर्याहार्यो भारो यत्र गर्गीरिकादौ - । विहङ्गिकेत्युच्यते

रुह्य गङ्गोदकेन श्रीयुगादिदेवं स्नपयन् पर्वतस-
मीपवर्तिग्रामद्वादशकशासनं श्रीदेवार्चायै वि-
श्राणयामास । तीर्थदर्शनाञ्चोन्मुद्रितलोचन इवा-
मृताभिषिक्त इव जातः। अत्र पर्वते सल्लकीवनसरि-
त्पूरसंकुले इहैव विन्ध्यं करिष्यामीत्यवन्ध्यप्रतिज्ञो,
हस्तियूथनिष्यत्तये विहस्तमनसं सैनोरथेनापि तीर्थ-
विध्वंसपातकिनं धिग्मामिति श्रीदेवपादानां पुरतो
राजलोकविदितं स्वं निनिन्द । सानन्दो गिरेरेवत-
तार ॥ अथ श्रीदेवसूरिचरितं व्याख्यास्यामः ॥

तस्मिन्नवसरे कुमुदचन्द्रनामा दिगम्बरस्तेषु दे-
शेषु चतुरशीतिवादैर्वादिनो निर्जित्य कर्णाटदेशाद्दु-
र्जरदेशं जेतुकामः कर्णावतीं प्राप। तत्र भट्टारकश्री-
देवसूरीणां चातुर्मासके स्थितानां श्रीअरिष्टनेमिप्रा-
सादे धर्मशास्त्रव्याख्याक्षणे वचनचातुरीमनुच्छिष्टा-
माकर्ण्य तत्पण्डितैस्तद्वृत्तान्ते निवेदिते कुमुदच-
न्द्रस्तेषामुपाश्रये सतृणमुदकं प्रक्षेपितवान् । अथ
तैर्महर्षिभिः पण्डितैः स्वण्डनतर्कादिप्रमाणप्रवीणै-
स्तस्मिन्नर्थेऽनाकर्णिततयाऽवज्ञाते सति श्रीदेवा-

चार्थजामिं तपोधनां चेटकैराधिष्ठितां विधाय नृ-
 त्यजलानयनादिभिर्विंविधाभिर्विडम्बनाभिर्विडम्ब्य
 तेषु चेटकेषुपहृतेषु तान् भृशं पराभवान्निर्भर्त्स-
 नपरानपवार्य^२ श्रीदेवसूरिभिरुक्तं वादविद्याविनो-
 दाय भवता पत्तने गन्तव्यं । तत्र राजस-
 भायां भवता सह वादं करिष्याम इत्यादिष्टे
 स कृतकृत्यमनाः स आशावासनः श्रीपत्तन-
 परिसरं प्राप्तः । श्रीसिद्धराजेन मातामहगुरुरिति
 प्रत्युद्गमादिना सत्कृतस्तत्रावासान्दत्त्वा तस्यौ -
 श्रीसिद्धराजेन वादनिष्णाततां पृष्टाः श्रीहेमाचार्या-
 श्वतस्तपु विद्यासु परं प्रावीण्यं विभ्राणं जैनमुनि-
 गजयूथाधिपं सिताम्बरशासनवज्रप्राकारं नृपस-
 भाशृङ्गारहारं कर्णावतीस्थितं श्रीदेवाचार्यं वाद-
 विद्याविदं वादीभकण्ठीरवं प्राहुः। अथ राज्ञा तदा-
 वह्नाय प्रेषितविज्ञप्तिकायां श्रीसंघलेखेन सममा-
 गतायां श्रीदेवसूरयः पत्तनं प्राप्य नृपोपरोधाद्वाग्दे-
 वीमाराधयामासुः । तथा तु वादिवेतालीयश्री-
 शान्तिसूरिविरचितोत्तराध्ययनवृहद्वृत्तौ दिगम्बर-
 वादस्थले चतुरशीतिविकल्पजालोपन्यासे भवद्भिः

प्रतन्यमाने दिग्वाससो मुखे मुद्रापयिष्यन्तीत्या-
देशानन्तरं गुप्तवृत्त्या कुमुचन्द्रसन्निधौ पण्डितान्प्र-
स्थाप्य कस्मिन् शास्त्रे विशेषकौशलमिति ज्ञापिते ।
देवादेशार्थं किं करोमि सहसा लङ्कामिहैवानये
जम्बूद्वीपमितो नयेयमथवा वारानिधिं शोषये ।
हेलोत्पाटिततुङ्गपर्वतशिरोध्रावन्निनेत्राचल^{३*}—

क्षेपक्षोभविवर्द्धमानसलिलं वध्नामि वा वारिधिम् १

इति तदुक्तिश्रवणात्सिद्धान्तकुशलतां तस्या-
ल्पीयसीमवगम्य जितं मन्यमानाभ्यां श्रीदेवचार्य-
श्रीहेमचन्द्राभ्यां प्रसुदितं । अथ देवसूरिप्रभो रत्न-
प्रभाभिधानः प्रथमशिष्यः क्षपामुखे गुप्तवेपतया
कुमुदचन्द्रस्य गुरूदरे गतः । तेन कस्त्वमित्यभि-
हिते अहं देवः । देवः कः । अहं । अहं कः । त्वं ।
त्वं कः । श्वा । श्वा कः । त्वं ॥ कः अहं देव इति
तयोः लक्तिप्रत्युक्तिबन्धे चक्रभ्रमं भ्रसति, आत्मानं
देवं दिग्म्बरं श्वानं च संस्थाप्य यथागतं जगाम ॥
तेन चक्रदोषप्रादुष्करणेन विप्रादनिपादसंपर्कात् ।
हंहो श्वेतपटाः किमेव विकृटाटोपौक्तिसंटाङ्कितैः

संसारावटकोटरेऽतिविकटे मुग्धो जनः पात्यते ।
तत्त्वातत्त्वविचारणासु यदि वो हेवाकलेशंस्तदा
सत्यं कौमुदचन्द्रमङ्घ्रियुगलं^२ रात्रिदिवं ध्यायता ॥१॥

इमां तदुचितां कवितां निर्माप्य समादाय कु-
मुदचन्द्रः श्रीदेवसूरीन्प्रति प्राहिणोत् ।

तदनु तच्चरणपरमाणुर्बुद्धिवैभवावगणितचाणाक्यः
पण्डितमाणिक्यः ।

कः कण्ठीरवकण्ठकेसरसटाभारं स्पृशत्यङ्घ्रिणा

कः कुन्तेन शितेन नेत्रकुहरे कण्डूयनं काङ्क्षति ।

कः सन्नह्यति पन्नगेश्वरशिरोरत्नावतंसश्रिये

यः श्वेताम्बरशासनस्य कुरुते वन्द्यस्य निन्दामि-

माम् ॥ १ ॥

अथ रत्नाकरपण्डितः ॥

*नग्नैर्निरुद्धा युवतीजनस्य

यन्मुक्तिरत्र प्रकटं हि तत्त्वम् ।

तत्किं वृथा कर्कशतर्ककेलौ

तवाभिलाषोयमनर्थमूलः ॥ २ ॥

१ (यथा केनापि स्वयं नग्नैर्निरुद्धायै तरुण्यै कर्कश
क्रीडामित्यापः क्रियते मत्स्यं सोऽनर्थमूल इति समासोक्त्यलङ्कारः
अभ्यासकेशः) २D अंदि.

इति कुमुदचन्द्रं प्रति सोपहासं प्राहिणोत् ॥
 अथ श्रीमियणल्लदेवी कुमुदचन्द्रपक्षिपातिनी , अ-
 भ्यासवर्त्तिनः सभ्यास्तज्जयाय नित्यमुपरोधयन्तीति
 श्रुत्वा श्रीहेमचन्द्रचार्येण वादस्थले दिगम्बराः स्त्री-
 कृतं सुकृतमप्रमाणीकरिष्यन्ति सिताम्बरास्तं स्था-
 पयिष्यन्तीति तेषामेव पार्श्वोत्तद्वृत्तान्ते निवेदिते
 राज्ञी व्यवहाराद्वहिर्मुखे दिगम्बरे पक्षपातमुज्झां
 चकार। अथ भाषोत्तरलेखनाय सुरवासनसमासीनः
 कुमुदचन्द्रः पण्डितरत्नप्रभश्चरणचारेणाऽक्षपटले^३
 समागतौ । तदाधिरुतैः ॥

*केवलिहूउं न भुअइ चीवरसहिअस्स नत्थि—
 निव्वाणं

इत्थी हूया न सिज्झइ ई मयमेयं कुमुदचन्द्रस्स १
 कुमुदचन्द्र इति भाषां लेखयामास । अथ । सिता-
 म्बराणामुत्तरम् ॥

केवलि हूउविभुञ्जइ चीवरसहिअस्सअत्थि निव्वाणं
इत्थी हूयावि सिज्झइ मयमेयं देवसूरीणं॥१॥

इति भाषोत्तरलेखनानन्तरं निष्णीतवाङ्मथल-
वासरे श्रीसिद्धराजे समाजमागतवति , षट्दर्श-
नप्रमाणवेदिषु सभ्येषु समुपस्थितेषु कुमुदचन्द्र-
वादी पुरो वाद्यमानजयीडिण्डिमो ध्रियमाणसि-
तातपत्रः सुखासनसमासीनः पुरो वंशाग्रलम्बमा-
नपत्रावलम्बः सिद्धराजसभायां नृपप्रसादीकृतसिं-
हासने निषत्ताद । प्रभुश्रीदेवसूरयश्च श्रीहेमचन्द्र-
मुनीन्द्रसहिताः सभासिंहासनमेकमेवालंचक्रुः ।
अथ कुमुदचन्द्रवादी स्वयं ज्यायान् किञ्चिद्-
व्यतिक्रान्तशैशवं श्रीहेमचन्द्रं प्रति पीतं तक्रं
भवतेत्यभिहिते श्रीहेमचन्द्रस्तं प्रति जरातरलित-
मते किमेवमसमञ्जसं ब्रूये श्वेतं तक्रं पीता
हरिद्रेति वाक्येनाधःकृतः । युवयोः को वादीति पृ-
च्छन्, श्रीदेवसूरिभिस्तन्निराकरणाययं भवतः प्रति-
वादीत्यभिहिते कुमुदचन्द्रः प्राह । मम वृद्धस्यानेन

* केवली भूतोपि भुञ्जति वस्त्रसहितस्याप्यस्ति निव्वर्णं ।

स्त्री भूतापि सिद्धयति मतमेतदेवमूरीणां ॥ १

शिशुना सह को वाद इति तदुक्तिमाकर्ण्याहमेव
 ज्यायान् भवानेव शिशुः योद्यापि कटीदवरकंमपि
 नादत्से निवत्तनं च । इत्थं राज्ञा तयोर्वितण्डायां
 निषिद्धायामित्थं पणवन्धो मिथः समजनि परा-
 जितैः श्वेताम्बरैर्दिगम्बरत्वमङ्गीकार्यं । दिगम्बरैस्तु
 देशत्याग इति निर्णीते पणवन्धादनु स्वदेशकल-
 ङ्गभीरुभिर्देवाचार्यैः सर्वानुवादपरिहारपरैर्देशानु-
 वादपरायणैः कुमुदचन्द्रं प्रति प्रथमं भवान्कक्षीकरो-
 तु पक्षमित्यभिहिते ॥

खद्योतद्युतिमातनोति सविता जीर्णोर्णुनाभालय-
 च्छायांमाश्रयते शशी मशकतामायान्ति यत्राद्रयः ।
 इत्थं वर्णयतो नभस्तव यशो जातं स्मृतेर्गोचरं
 तत्तस्मिन्ध्रमरायते नरपते वाचस्ततो मुद्रिताः ॥१॥

इति नृपं प्रत्याशिपं ददौ । वाचस्ततो मुद्रिता
 इति तदीयापशब्देन सम्भ्यास्तं स्वहस्तवन्धनमिति
 विमृशन्तो मुमुदिरे ॥ अथ देवाचार्याः ॥

* नारीणां विदधाति निर्वृतिपदं श्वेताम्बरप्रोहस-

त्कीर्तिस्फातिमनोहरं नयपथप्रस्तारभङ्गीगृहम् ।
यस्मिन्के वलिनो न निर्जितपरोत्सेकाः सदा दन्तिनो
राज्यं तज्जिनशासनं च भवतेश्चौलुक्य जीयाञ्चि-
रम् ॥ १ ॥

नृपं प्रतीमामाशिषं ददौ॥ अथ वादी कुमुदचन्द्रः
केवलिभुक्तिस्त्रीनिर्वाणचीरनिराकरणपक्षोपन्यासं
पारापतविहङ्गमसदृशया स्वलितगिरा^३ प्रारभ-
माणः सभ्यैरन्तर्विहसद्भिः प्रत्यक्षप्रशंसापरैः पुर-
स्क्रियमाणः^४ कियदुपन्यासप्रान्ते उच्यतामित्युक्तो
देवाचार्यः प्रलयकालोन्मीलितप्रचण्डपवनक्षुभि-
ताम्भोधिनिचितवीचिसमीचीभिर्वाग्भिर्वृहदुत्तराध्य-
यनवृत्तेश्चतुरशीतिविकल्पजालोपन्यासे प्रक्रान्ते भा-
स्वर्हप्रतिभाप्रसरपरिम्लानायमानकुमुदः कुमुदचन्द्रः
संभ्रमभ्रान्तचेतास्तद्वचनान्यवधारयितुमक्षमो भूय-

अन्यत्र नैगमादिसप्तनयानां० विनिर्जितः परेषां शत्रूणां च उत्सेक
र्जन्नत्यमहंकारश्च यैः । के पुरुषाः प्रशस्तबलवन्तो न अपि तु सर्वे
दन्तिनो गजा अन्यत्र केवलिनः केवलज्ञानवन्तो नादन्तीति नो किं
त्वदन्ति भुञ्जन्त्येव सदा छद्मस्थसाधुवादित्यर्थः ॥ १

१ A C विनिर्जित. २ A B भवतोः ३ C उपमया स स्व-
लितस्वलितगिरा ४ B पुरस्क्रियमाणैः (९ तरङ्गोज्ज्वलाभिः)
६ A उपन्यासप्रक्रमे भ्रश्यत्.

स्तमेवोपन्यासं समभ्यर्थितवान् । सिद्धराजसभ्येषु
निषेधपरेष्वपि । अप्रमेयप्रमेयलहरीभिस्तं प्रमाणा-
म्भोधौ सज्जयितुं प्रारब्धेषाडशे दिने आकस्मिके देवा
चार्यस्य कण्ठावग्रहे मान्त्रिकैः श्रीयशोभद्रसूरिभिर्तु-
ल्यकुरुकुलादेवीप्रसादलब्धवरैस्तत्कण्ठपीठात्क्षणा-
त्क्षपणककृतकार्मणानुभावात्केशचण्डुकः पातयांच-
क्रे तच्चित्रनिरीक्षणाच्चतुरैः श्रीयशोभद्रसूरिभिः श्ला-
घ्यमानः कुमुदचन्द्रश्चासन्दं निन्द्यमानः प्रभोदविषा-
दौ दधातो अथ श्रीदेवसूरिभिरुपन्यासोपक्रमे कोटा-
कोटिरिति शब्दे प्रोच्यमाने तच्छब्दव्युत्पत्तिं कुमु-
दचन्द्रे पृच्छति कण्ठपीठे लुठिताष्टव्याकरणः प-
ण्डितः काकलः टापटीपसूत्रनिष्यन्नं शाकटायन-
व्याकरणोदितं कोटाकोटिः कोटीकोटिः कोटिको-
टिरिति सिद्धं शब्दत्रयनिर्णयं प्राह ॥ अथ प्रथम-
मेव वाचस्ततो मुद्रिता इति स्वयं पठितामिति
स्वयमपशब्दप्रभावात्तदा तु प्रादुर्भूतमुखमुद्रः श्रीदे-
वाचार्येण निर्जितोहमिति स्वयमुच्चरन् श्रीसिद्धरा-
जेन पराजितव्यवहारादऽपद्वारेणापसार्यमाणः सं-
भवत्पराभवाविर्भावादुद्विस्फोटं^३ प्राप्य विपेदे ॥

१ (०) वीरसूरिभिश्च. २ कार्मुकानुभावाद्वाहिः केशचण्डुकः ३ (D) उ. स्वर्गकोटं

अनन्तरं तु श्रीसिद्धराजः प्रमोदमेदुरमनाः दे-
 वाचार्यप्रभावप्रभावनाचिकीर्मीर्द्धि धारितासितातपत्र-
 चतुष्टयः प्रकीर्णकप्रकरवीज्यमानः स्वयं दत्तहस्ताव-
 लम्बः पूर्यमाणेषु यमलशङ्खेषु रोदःकुक्षिंभरिविभ्रमं
 विभ्रति निःस्वाननिस्वनैः स्फूर्जद्वर्यतूर्यपूर्यमाणदि-
 गन्तराले थाहडनांघ्नोपासकेन लक्षत्रयप्रमितद्रव्य-
 व्ययकृतार्थीकृतार्थिसार्थे वादिचक्रवर्तिनः पादाव-
 धार्यतामिति स्तुतिव्रातैरमन्दानन्दकन्दकन्दलनका-
 रिणि मङ्गले मुहुर्मुहुरुच्यमाने श्रीदेवाचार्यान्थाहडेनै
 तेनैव कारितप्रासादे श्रीमन्महावीरनमस्करणपूर्व
 वसतौ प्रावेशयत्। तत्पारितोषके नृपतिः सूरिभ्योऽ
 निच्छन्नोपि छालाप्रभृति ग्रामद्वादशकं ददौ ॥ तदु-
 पश्लोकेन श्लोका एवं ॥

वस्त्रप्रतिष्ठाचार्याय नमः श्रीदेवसूरये ।

यत्प्रसादमिवाख्याति सुखप्रश्नेषु दर्शनम् ॥ १ ॥

इति श्रीप्रद्युम्नाचार्यः ॥

यदि नाम कुमुदचद्रं नाजेष्यद्देवसूरिरहिमरुचिः ।

कटिपरिधानमथास्यत्कतमः श्वेताम्बरो जगति ॥११

१ C प्रभावनां चिकीर्षुः २ D पूर्यमाणेषु दिगन्तरालेषु ३ D ऊर्न-
 तूर्य. ४ A चाहड. ५ A B चाहडेन ६ A D प्रावेशयत् ७ दर्शनः

इति हेमाचार्यः ॥

भेजेऽवकीर्णितां*नग्नः कीर्तिकन्थामुपार्जयन्^१ ।

तां देवसूरिराच्छिद्य तं निग्रन्थं^२ पुनर्व्यधात् ॥१॥

इति श्रीउदयप्रभदेवः ॥

*वादविद्यावतोऽद्यापि लेखशालामनुज्झतां

देवसूरिप्रभोः साम्यं कथं स्याद्देवसूरिणा ॥ १ ॥

इति श्रीमुनिदेवाचार्यः ॥

नग्नो यत्प्रतिभाषमात्कीर्तियोगपटं त्यजन् ।

हियेवात्याजि भारत्या देवसूरिर्मुदेऽस्तु वः ॥ १ ॥

सत्रागारमशेषकेवलभृतां भुक्तिं तथा स्थापय-

न्चारीणामपि मोक्षतीर्थमभवत्तद्युक्तियुक्तोत्तरैः ।

यः श्वेताम्बरशासनस्य विजिते नग्रे प्रतिष्ठागुरु-

स्तद्देवाद्गुरुतोऽप्यऽमेयमहिमा श्रीदेवसूरिप्रभुः^३ ॥२॥

*[क्षतव्रततां, अवकीर्णी क्षतव्रत इत्यमरः]

* मुनिदेवसूरिकृते शान्तिनाथचरित्रे श्लोकवद्धेऽप्ययं श्लोकः १२ ।

देवसूरिणा बृहस्पतिना लेखनशालांस्थितेनाद्यापीति विरोधः परिहारस्तु
लेखानां देवानां शाला स्थानं स्वर्गमिति शाला स्थाने सभायां चेतिविश्वः

१ A कण्ठामुर्पाज्य चः२ C D निर्ग्रन्थं ३ A B विदः ४ B अ-
मुक्षता ५ A धर्मात् ६ C स्पर्द्धावान् गुरुतो D लग्नप्रतिष्ठागुरु-
श्रीदेवाद्गुरुतः ७ श्रीदेवसूरिः प्रभुः B श्रीदेवसूरिप्रभोः

इति मेरुतुङ्गसूरीणां द्वयामिति देवसूरीणां प्रबन्धः॥

॥ अथ श्रीपत्तनवास्तव्य उच्छिन्नवंशकः आभ-
डनामा वणिकपुत्रः^१ कांस्यकारकहृष्टे घर्षरकघर्षणं
कुर्वस्तत्र पञ्च विशोषकानर्जयित्वा दिनव्ययं कु-
र्वाणो द्विसन्ध्यमपि श्रीहेमसूरीणां चरणमूले प्र-
तिक्रमन्^२ प्रकृतिचतुरतयाऽधीतागस्त्यबौद्धमतादि-
रत्नपरीक्षाग्रन्थो रत्नपरीक्षकाणां सान्निध्यात्परीक्षा-
दक्षः कदाचिच्छ्रीहेमचन्द्रसन्निधौ धनाभावात्परिग्रह-
प्रमाणनियमान्संकुचितान् गृह्णन् सामुद्रिकवेदिभिः
प्रभुभिरायतौ तद्भाग्यदैभवप्रसरं विभृशद्भिस्तस्य
लक्षत्रयद्रन्माणां परिग्रहमानं कारयद्भिः सह संतुष्ट-
तया व्यवहरन्, कस्मिन्नप्यवसरे कापि ग्रामे यिया-
सुरन्तरालेऽजाव्रजं व्रजन्तमालोक्यैकस्या अजायाः
कण्ठे पापणखण्डे रत्नपरीक्षकतया रत्नजातीयं परी-
क्ष्य तल्लोभात्तां मूल्येन क्रीत्वा मणिकारपार्श्वात्तमुत्ते-
जितं निर्माप्य सिद्धराजमुकुटघटनाप्रस्तावे लक्ष्यमू-
ल्यद्रव्येण तं नृपायैव ददौ॥ तेन नीवीधनेन मञ्जिष्ठा-
स्थानकानि^३ कदाचिदागतानि क्रीत्वा तद्विक्रयावसरे

(१ श्रीमालज्ञातीयः, २ (स्व) पञ्च लोष्टिकानीति पाठः तत्समय-
योग्यताणकविशेषान्) ३ B D प्रतिक्रामन् [४ मञ्जिष्ठागोणीः]

सांयात्रिकैर्जलचोरभयात्तदन्तर्निहिताः काञ्चनक-
 म्बिकाः पश्यन् सर्वेभ्यः स्थानकेभ्यस्ताः संज-
 ग्राह । तदनन्तरं सर्वनगरमुख्यः श्रीसिद्धराज-
 मान्यो जिनशासनप्रभावकः श्रावकः प्रतिदिनं
 प्रतिवर्षं यदृच्छया जैनमुनिभ्योऽन्नवस्त्रादि ददानो
 गुप्तवृत्त्या नव्यानि धर्मस्थानानि जीर्णानि च
 प्रशास्तिरहितानि स्वदेशेषु विदेशेषु च समुद्धारः॥
 वल्लीछन्नद्रुम इव मत्स्नाच्छादितसमस्तबीजमिव ।
 प्रायः प्रच्छन्नकृतं सुकृतं शतशाखतामेति ॥ १ ॥
 इति साह^२ आभडप्रबन्धः ॥

अथान्यस्मिन्नवसरे श्रीसिद्धराजः संसारसागरं
 तितीर्षुः प्रत्येकं सर्वदेशेषु सर्वदर्शनेषु देवतत्त्वध-
 र्मतत्त्वपात्रतत्त्वं जिज्ञासया पृच्छमानेषु निजस्तुति-
 परनिन्दापरेषु सन्देहदोलाधिरूढमानसः श्रीहेमा-
 चार्यमाकार्यं विचार्यकार्यं पप्रच्छ । आचार्यैस्तु
 चतुर्दशविद्यास्थानरहस्यं विमृश्येति पौराणिकनि-
 र्णयो वक्तुमारेभे । यत्पुरा कश्चिद्व्यवहारी पूर्वं
 परिणीतां पत्नीं परित्यज्य संग्रहणीसात्कृतसर्वस्वैः
 सदैव पूर्वपत्न्या पतिवर्षाकरणाय तद्देदिभ्यः का-

१ A C छल्लीछन्न. २ A वमाह C D वसा (३ वेभ्याधीनरुतसर्वावित्तः)

१७४ प्रबन्धचिन्तामणिःसर्ग. ३

र्मणककर्मणि पृच्छयमाने कश्चिद्भौडदेशीयो रश्मि-
नियन्त्रितं तत्र पतिं करोमीत्युक्त्वा किञ्चिदाचिन्त्य-
वीर्यं भेषजमुपानीय भोजनान्तर्देयमिति भाषमाणः
स गतः । कियद्दिनान्ते समागते क्षयाहनि तस्मिन्-
स्तथा कृते स प्रत्यक्षवृषभतां प्राप। स चतत्प्राती-
कारमनवबुध्यमाना विश्वविश्वाक्रोशान्सहमाना
निजं दुश्चारितं शोचन्ती कदाचिन्मध्यंदिने । दिने-
श्वरकठोरतरकरनिकरप्रसरतप्यमानापि शाडल-
भूमिषु तं पतिं वृषभरूपं चारयन्ती कस्यापि तरो-
र्मूले विश्रान्ता निर्भरं विलपन्ती, आलापं नभस्य-
कस्माच्छुश्राव । तदा तत्रागतो विमानाधिरूढः
पशुपतिर्भवान्यातद्दुःखकारणं पृष्टो यथावस्थितं नि-
वेद्य तस्यैव तरोस्छायायां पुंस्त्वनिबन्धनमौषधं त-
न्निर्वन्धादादिश्य तिरोदधे। सा तदनु तदीयां छायां
रेखाङ्कितां निर्माय तन्मध्यवर्तिन ऊपधाङ्कुरानुच्छेद्य
वृषभवदने क्षिपन्ती तेनाप्यज्ञातस्वरूपेणौषधाङ्कु-
रेण वदनन्यस्तेन स वृषभो मानुष्यतां प्राप । यथा
तदज्ञातस्वरूपोपि भेषजाङ्कुरः समीहितकार्यसिद्धिं
चकार तथा कलियुगे मोहात्तदपि तिरोहितं पात्र-

परिज्ञानं सभक्तिकं सर्वदर्शनाराधनेनाऽविदितस्वरूपमपि मुक्तिप्रदं भवतीति निर्णयः । इति हेमचन्द्राचार्यैः । सर्वदर्शनसन्मानेभनिवेदिते सति श्रीसिद्धराजः सर्वधर्माराधनां चकार ॥

इति सर्वदर्शनमान्यताप्रबन्धः ॥

॥अथान्यदा निशि कर्णमेरुप्रासादे नृपतिर्नाटकं विलोकयन् केनापि चणकविक्रयकारिणा वणिग्मात्रेण स्कन्धेन स्कन्धन्यस्तहस्तेन तल्लीलायितेन चित्रयिमाणमानसः स भूयो भूयस्तद्दीयमानं सकर्पूरबीटकं परितोषिते गृह्णन् नाटकविसर्जनावसरेनुचरैस्तद्ग्रेहादि सम्यगवगम्य सौधमासाद्य सुष्वाप । प्रत्यूषे भूपः कृतप्राभातिककृत्यः सर्वावसरेऽलंकृतसभामण्डपस्तं चणकविक्रयकारिणं विपणिनमाकार्य निशि स्कन्धन्यस्तहस्तभारेण ग्रीवा बाधते इत्यभिहिते तत्कालोत्तन्नमतिर्विज्ञपयामास । देव आसमुद्रान्तभूभारे स्कन्धाधिरुढे यदि स्वामिनः न बाधते स्कन्धस्तदा तृणमात्रस्य निर्जाविस्य मम पण्याजीवस्य, भारेण स्वामिनः कां स्कन्धवाधेति तदीयौचित्यविज्ञपनेन प्रमोदावान्भूपः पारितोषिकं ददौ ॥

इति चणकविक्रयिवणिजः प्रबन्धः ॥

अथान्यास्यां निशि नृपः कर्णमेरुप्रासादात्प्रेक्षणं
प्रेक्ष्य प्रत्यावृत्तः कस्यापि व्यवहारिणो हर्म्ये बहू-
न्दीपानालोक्य किमेतदिति पृष्ठः स लक्षदीपांस्ता-
न्विज्ञपथामास । असौ धन्य इति ।

स्वसौधमध्यमध्यास्य व्यतीतक्षणदाक्षणः

स धन्यमानी तं सदाः समानीयेत्यादिदेश ।

एतेषां सदा प्रदीपानां प्रज्वालनेन भवतः सदा प्रदी-
पनं तद्भवदीयवित्तस्य कियन्तो लक्षा इत्यभिहितः
स विद्यमानांश्चतुरशीतिलक्षान्निवेदयामास । तदनु-
कम्याकम्पमानमानसः स्वकोशात्पोडशलक्षान्प्र-
सादीकृत्य तत्सौधे कोटिध्वजमध्यारोपयामास ॥
इति पोडशलक्षप्रबन्धः ॥

अथान्यस्मिन्नवसरे राजा कदाचिद्दालाकदेशे
दुर्गभूमौ सिंहपुरमिति ब्राह्मणानामग्रहारः स्थापि-
तस्तच्छाशने पदुत्तरशतं ग्रामाः । अथ श्रीसिद्धराजः
कदाचित्सहनदैर्भित्तैर्विप्रैर्देशमध्यनिवासं याचि-
तः साभ्रमतीतिरवर्तिनमाशांस्त्रिंशतीग्रामं तेभ्यो
ददौ । तेषां च सिंहपुराद्धान्यान्यादाय गच्छता-

मागच्छतां च दानमोक्षं चकार । अथ राज्ञा सिद्ध-
 राजेन मालवकं प्रति कृतप्रयाणेन वाराहीग्रामपरि-
 सरमाश्रित्य तद्दीयान् पट्टकिलांनाहूय तच्चातुर्यप-
 रीक्षाकृते निजां प्रधानां राजवाहनसेजवालीं स्थप-
 निकार्थं समर्पयत । अथ नृपतौ पुरतः प्रयाते तैः स-
 र्वैरपि संभूय तदङ्गानि प्रत्येकं विदार्य यथावाञ्छितं
 स्वस्वसौधे निदधिरे । अथ यदा प्रत्यावृत्तो नृपस्तां
 स्थापनिकां तेभ्यो याचमानस्तद्व्यौकितमिन्नानि
 तदङ्गानि पश्यन् सविस्मयं किमेतदित्यादिशंस्तै-
 र्विज्ञपयांचक्रे । स्वामिन्नेकः कोप्यऽस्य वस्तुनो गो-
 पनविधौ न प्रभूष्णुर्मलिम्लुचादिभ्यः कदाचिदपाये
 संजायमाने सति कः प्रभोरुत्तरकर्तेति विमृश्यैतद-
 स्माभिर्व्यवसितं तदा राजा सविस्मयस्मेरमनास्ते-
 पां ब्रूच इति विरुदं ददौ ॥
 इति वाराहीयाब्रूचप्रबन्धः ।

१ D दान. २C पाट्ट. (३ यानविशेषं ४ संस्कारविशेषार्थं
 रोगान देवा इति भाषायां) C स्थापनिकार्थं (न्यासार्थं वा) ५ A सम-
 र्पिता. ६ C यथोचितं ७ B स्थपनिकां (न्यासं धापण इति
 भाषायां) < D) मलिम्लुचानलादीनां कदाचिदपाये

अथ^१ कदाचिच्छ्रीजयसिंहदेवो नृपतिर्मालवकं
 विजित्य प्रत्यावृत्तः । उञ्ज्याग्रामे निवेशितस्कन्धा-
 वारस्तैर्ग्रामीणैः प्रतिपन्नमातुलै^३ दुग्धपरिपूर्णप्रवाहा-
 दिभिर्हंचितैः परितोष्यमाणस्तस्यामेव निशि गु-
 ष्वृत्या तद्दुःखसुखजिज्ञासुः कस्यापि ग्रामीणस्य
 गृहे गतः । गोदोहादिव्याकुलतायामपि तेन क-
 स्त्वमिति पृष्ठः, श्रीसोमेश्वरस्य कार्पटिकोहं महारा-
 ष्ट्रदेशवास्तव्य इति तस्मै न्यवेदयत् । तेन च नृपतेः
 पार्श्वे महाराष्ट्रदेशस्य तन्महाराजस्य च गुण-
 दोषवृत्तान्ते पृच्छमाने स नृपतेस्तस्य षण्णवति-
 राजगुणान्प्रशंसंस्तत्यार्श्वे गूर्जराधीश्वरगुणदोषान्पृ-
 च्छन् । श्रीसिद्धराजस्य प्रजापालनपाण्डित्यं सेवके-
 प्वतुल्यवात्सल्यत्वं चेत्यादीन्गुणान्वर्णयंस्तेन क-
 त्रिमदोषे उत्पाद्यमाने सोऽस्माकं मन्दभाग्यतया
 नृपतेरपुत्रतालक्षण एव दोष इत्यश्रूणि मुञ्जन्-
 पतिं निःकृतवृत्त्या परितोषयामास । अथ प्रभात-

१) अथ कदाचिन्मिद्धराजः सिंहभीर्तिर्विप्रदेशमध्यनिवासं याचितः सा-
 भ्रमतीतीरं तेभ्यो ददां तेषां च मिहपुराद्वान्यान्यादाय गच्छतां दाण-
 मोसं चकार ॥ २. C कृष्ण D झञ्जा, ३. A मौतुलैः ४A B आवा-
 हादिभिः

काले संभूय सर्वेऽपि मिलिता नृपदर्शिनोत्कीर्ण-
ताः सौधमध्यास्य प्रभोः प्रणामानन्तरं तदतुल्य-
पल्यङ्गे निविष्टाः, आसनदाननिधोगिभिः प्रदत्तेपि
पृथगासने तत्सौकुमार्यं करस्यर्शेन विचिन्त्य वय-
मिह सुखसुखेन निषण्णास्तिष्ठाम इति नृपे स्मि-
तमुखान्भोजे तस्थुः ॥

इति उज्झावास्तव्यग्रासीणानां प्रबन्धः॥

अथ कदाचिज्ज्वालौजातीयमाङ्गनामा क्षत्रियः
श्रीसिद्धराजसेवार्थं सभां गच्छन् प्रत्यहं पाराचीद्वयं
भूमौ निहत्योपविशति। उद्धरन् द्वयमुत्तिष्ठति तस्य च
भोजने घृतपरिपूर्णाः कुतुपै एक एव व्यये याति-
तस्य तु घृताभ्यक्तदाढिकानिर्माजने घृतशोडशांशो
ऽवशिष्यते । कदाचिद्द्वपुरपाटवे पथ्यावसरे पञ्च-
मानकप्रमितयवागूपथ्यप्रान्ते आयुर्वेदविदाऽमृतो-
दकमर्द्दाहारे किञ्चित् न पीतमुत्पुपालब्धः । यतः॥
पिबेद्दृष्टसहस्रं तु यावन्नाभ्युदितो रविः ।
उदिते तु सहस्रांशौ बिन्दुरेको घृटायते ॥ १

{ C वृष्ठा. २ } गात्रा. २ पापाणभेदकः रात्रविशेषः परार्द्ध
भाषायां ४ C उत्तिष्ठन्तद्वयमुद्धरति A B D ५ कुम्भः ६ A B
व्याप्यवसरे ७ C अन्नाभेदः ८ अन्नं याते ९ C D बिन्दुर्विद्वान्नायते

रजन्याः पाश्चात्यघटिकाचतुष्टये सूर्यस्यानुदया-
वधि यत्नयः पीयते जलयोगः क्रियते तद्वज्रोदकं
तदमृतोदकं सूर्योदये समुत्तन्ने निरन्त्रैः प्रातर्यदुदकं
पीयते तद्विषं ततः बिन्दुरेको घटशतायते । भोजनाद्धे
यज्जलं पीयते तदमृतं भोजनान्ते तत्कालपीतं पयः
छत्रं छत्रोदकमिति भण्यते । तेन प्रोक्तं पुनः, पूर्व-
भुक्तमर्द्धाहारं परिकल्प्य संप्रति पयः पीत्वा पुनरर्द्धा-
हारं करिष्यामीत्पुपक्रममाणस्तेनैव वैद्येन निषिद्धः।
नृपतिना निरायुधकारणं पृष्टः, समयोचितं मे प्र-
हरणमिति विज्ञपयन्नऽन्यदा मज्जनावसरे हस्तिप-
प्रेर्यमाणं हस्तिनमालोक्य सन्निहितश्वानेनं शुण्डा-
दण्डे निहत्य मर्मस्थाननिपीडितस्य गजस्य पुच्छभा-
गं स गृह्णन् तदीयातुलेन बलेनान्तस्त्युटितस्य कर-
टिन उत्तारिते हस्तिपके^५ भूपतितः सोऽसुभिव्ययु-
ज्यत । स तु गूर्जरदेशभूपाले पलायिते समायात-
म्लेष्ठान्समरे स्वेच्छयोच्छेदयन् यत्र दिवं प्राप्तस्तत्र
श्रीपत्तने माङ्गुस्थण्डिलमिति प्रसिद्धिः ॥

॥ इति माङ्गुशालाप्रबन्धः ॥

१. A C छत्रं छत्रोदकं २. C ततोमी ३. A पूर्वान्ते. (४ कुक्कुरस्तु
श्वानिः श्वान इति वाचन्यतिः) ५. C उत्तारिते भूपतौ ६. उत्तारिते वृत्तौ.

अन्यदा म्लेच्छप्रधानेषु^१ समायतेषु मध्यदेशागता-
 न्वेषकारकानाद्भूय रहस्यं किञ्चिदादिरयं विससर्ज
 नृपः। अथापरस्मिन्तायाद्दे च समागते^३ प्रलयकाल
 प्रचण्डपवनप्रादुर्भावे नृपः सुधर्मसधर्माणमास्था-
 नीमास्थाय यावदवलोकते तावदन्तरिक्षादवतरन्तं
 मस्तकन्यस्तकाञ्चनेष्टिकायुगेन काञ्चनशोभां वि-
 भ्राणं पलादयुगलमालोक्य भयभ्रान्ते समाजलो-
 के नृपचरणपीठे तदुपायनं विमुच्य भूपीठलुठना-
 त्पूर्वं प्रणिपत्येति विज्ञपयामास । यदद्य देवार्च-
 नावसरे लङ्कानगर्या महाराजाधिराजः श्रीविभी-
 षणो राजस्थापनाचार्यस्य रघुकुलतिलकस्य श्रीराम-
 स्याभिरामगुणग्रामाभिरामस्य स्मरन् ज्ञानमयेन
 चक्षुषा संप्रति चालुक्यकुलतिलकं श्रीसिद्धराजा-
 वतारेऽवतीर्णं स्वयं स्वीयं स्वामिनमवधार्योत्कण्ठो-
 त्कटायमानैमानसोऽहं तत्र प्रणामकरणायागच्छा-
 मीति किंवा प्रभुर्मासत्रागमनेनानुगृहीष्यतीति वि-
 ज्ञपयन्नौ प्रहितवान् । तन्निर्णयं श्रीमुखेन समा-

१८२ प्रबन्धचिन्तामणिः सर्गः ३

दिशतु देवः । ताभ्यामित्यभिहिते नृपतिः किञ्चि-
दन्तर्विचिन्त्य स तावेवं समादिशत् । यद्वयमेव प्रफु-
ल्लायल्लकैलहरीप्रेर्यमाणाः स्वसमये स्वयमेव विभी-
षणामिलनाय समेष्याम इत्युदीर्य निजकण्ठगृ-
ह्णारिणमेकावलीहारं प्रतिप्राभृतं प्रसादीकृतं । प्रभु-
णाहमयमपि ३प्रेष्यप्रेषणावसरे न विस्मरणीय इति
विशेषविज्ञप्तिं विधायान्तारिक्षमार्गेण तद्राक्षसद्वन्द्वं
तिरोधत्ते । तदैव ते म्लेच्छप्रधानपुरुषा भयभ्रान्ताः
स्वपौरुषमुत्सृज्य नृपपुरत आहूता भक्तिभारभा-
सुराणि वचांसि ब्रूवाणास्तद्राजाय समुचितमुपा-
यनमुपनीय श्रीसिद्धराजेन व्यसृज्यत* ॥
इति म्लेच्छागमनिषेधप्रबन्धः ॥

अथानन्तरं कोह्लापुरनगरराजस्य सभायां घन्दिनः
श्रीसिद्धराजस्य कीर्तिं वितन्वन्तः, तदा तथ्यं सिद्ध-
राजं वयं मन्यामहे यदा प्रत्यक्षमप्यस्माकं कमपि
चमत्कारं सिद्धराजो दर्शयतीत्येतद्ब्रूवाणेन तेन राज्ञा
ते पराकृतास्तत्स्वरूपं नृपतेर्विज्ञपयामासुः । अथ
स्वामिनि सतायां निभालयति तत्तत्त्ववेदिना के-

नापि नियोगिनाञ्जलिबन्धपूर्वकं निजाभिप्राये प्रादुः-
 क्रियमाणे राज्ञा सरहासि तत्कारणं पृष्ठो नृपतेरा-
 शयं विज्ञपयन् द्रव्यलक्षत्रयसाध्योऽयमर्थ इति वा-
 ष्यविशेषमाह । तदैव दैवज्ञनिर्दिष्टे मुहूर्ते स नृ-
 पाह्लक्षत्रयमुपलभ्य वणिगाकारो भूत्वा सर्व-
 भाण्डानि संगृह्य सिद्धशङ्खेव रत्नस्वचितं सुवर्णपा-
 दुकायुगलमतुलं योगदण्डं च मणिमयकुण्डलयुगलं
 च । तद्विधयोगपिण्डं च योगपट्टं च चण्डांगुरोचिश्च-
 न्द्रातपं सह नीत्वा पथानमुल्लङ्घ्य कतिपयैरहोभि-
 स्तत्पुरे इत्तावासः । आसन्नायां दीपोत्सवनिशि तन्न-
 गरराज्ञोऽवरोधे महालक्ष्मीदेव्याः पूजार्थं तत्प्रासाद-
 मुपेयुषि स कृतकसिद्धरूपस्तेन वेषेणालंकृतः, के-
 नापि सदभ्यस्तोक्षतनेन बर्बरेणानुगम्यमानो दे-
 व्याः पीठेऽकस्मात्प्रादुरासीत् । देव्या रत्नमय-
 सुवर्णकर्पूरमयीं सपर्यां विरचयंस्तदवरोधाय तद्वि-
 धानि षट्कानि ददानः श्रीसिद्धराजनामाङ्कितं
 सिद्धवेपं पूजाव्याजात्तत्र नियोज्यात्पतनवशाद् बर-
 स्कन्धमधिरुह्य यथागतमगात् । निशावसाने सम-
 येऽवरोधैस्तं विरोधि नृपवृत्तान्तं ज्ञापितः सन् भयध्वा-
 न्तो नृपः स्वप्रधानपुरुषैस्तत्प्राभृतं सिद्धाधिपतये

प्राहिणोत् । अथ तेन नियोगिनां भाण्डादिक्रयविक्रयं संक्षिप्य । ममागमनावधि नैतेषां प्रधानानां दर्शनं देयमिति वेगवता पुरुषेण विज्ञपयामास । तदनु झगिति कतिपर्यैर्दिनैस्तत्र समुपेतः । तत्स्वरूपं विज्ञप्तो नृपतिस्तेषां प्रधानानां तदुचितामावर्जनां चकार ॥

इति कोल्लापुरराजप्रबन्धः ॥

श्रीसिद्धराजेन मालवमण्डलाद्यशोवर्मा नृपतिर्निवध्यानीतः । अवसरे क्रियमाणेन सीलनाभिधानकौतुकिना “वेडायां समुद्रो मग्न इति” तत्पृष्ठगायनेनापशब्दं ब्रूये इति तर्जितो वेडासमानायां गूर्जरधरित्र्यां मालवकसमुद्रो मग्न इति विरोधालङ्कारमर्थापत्त्या परिहरन्प्रभोर्हेममयीं जिह्वां प्राप ॥ इति कौतुकीसीलणप्रबन्धः ॥

कदाचित्सिद्धराजस्य वाग्मी कश्चित्सान्धिविग्रहिको जयचन्द्रनाम्ना काशीपुरीश्वरेण श्रीमदणहिल्लपुरस्य प्रासादप्रपानिपानादिस्वरूपाणि पृच्छतेति दूषणमुक्तः । यत्सहस्रालिङ्गसरोवरवारि शिवनिर्माल्यं तदऽऽपृशतया तत्सवका अतो लोकद्वयाविरोधिनस्तत्रत्यलोकः कथमुदितोदितप्रभावः स्यादिति ।

सिद्धाधिपेन सहस्रलिङ्गसरः कारयताऽनुचितमि-
दमाचरितमिति तस्य नृपतेर्वचसान्तः कुपितः स
नृपं पप्रच्छ । अस्यां वाणारस्यां कुतस्त्यं पयः पी-
यते? नृपेण त्रिपथगाजलमित्पभिहिते किं नाम सु-
रसरिन्नीरं शिवनिर्माल्यं न यतः शिवोत्तमाङ्गमेव
गङ्गानिवासभूमिः॥

इति जयचन्द्रराजेन गूर्जरप्रधानस्योक्तिप्रबन्धः।

कास्मिन्नप्यवसरे कर्णाटविषयाद्वागतेन सान्धिवि-
ग्रहिकेण श्रीमयणल्लदेव्या पितुर्जयकेशिराजस्य कु-
शलोदन्ते पृष्टेश्रुमिश्रलोचनेनेति सा विज्ञपयामासे।
स्वामिनि सुगृहीतनासां जयकेशिसहीन्द्रोऽशनाव-
सरे पञ्जरात्क्रीडाशुकमाकारयन्, तेन मार्जार इत्यु-
च्चरिते नृपः परितो विलोक्य निजभोजनान्धोऽथो
भागवर्त्तिनमोतुमंपश्यन् यदि तव विडालेन वि-
नाशः स्यात्तदाहं त्वया सहगमनं करवाणीति प्र-
तिज्ञाते स यावत्पञ्जराद्बुद्धीय तस्मिन्काश्चनभाजने
निपीदति तावदकस्मात्तेन वृकदंशेन तं विनाशि-
तमालोक्य परित्यक्ताशनकवलः । उक्तियुक्तिवेदि-

(१ प्रभाते यन्नाम स्मर्तुं योग्यमस्ति मः)

२ ० १) निजभोजनभाजनाद्योभागवर्त्तिनं

ना राजवर्गेण निषिध्यमानोपि ॥

राज्यं यातु श्रियो यान्तु यान्तु प्राणा अपि क्षणात्
या मया स्वयमेवोक्ता वाचा मा यातु शाश्वती ॥१॥
इतीष्टदैवतमिव तामेव गिरं जपंस्तेनैव शुक्रेण
सह दारुनिचितां चितां विवेश ।

इति वाक्याकर्णनाच्छोकाम्भोधिमग्नां श्रीमय-
णल्लदेवीं विशेषधर्मोपदेशहस्तावलम्बनेन विद्वज्जनः
समभ्युद्धार । अथ सा पितुः श्रेयसे श्रीसोमेश्व-
रपत्तने यात्रां गता सती त्रिवेदिनं^३ कमपि ब्राह्मण-
माकार्यं तदञ्जलौ जलन्यासावसरे यदि भवत्त्रय-
पातकं लालि तदा ददामि^४ नान्यथेति तद्वचनविशे-
पपरितोषभाक् गजाश्वकाश्चनादिभिर्युतं^५ पापघट-
माददौ । स च तत्सर्वं विप्रेभ्यो ददानः किमिति दे-
व्या षष्टः प्राह । प्राक्तनपुण्यादस्मिन् जन्मानि नृप-
प्रिया नृपतिजननी भूत्वा लोकोत्तरेरेभिर्दानैः सुकृतै-
र्भावी भवोपि श्रेयस्कर इति विमृश्य भवत्रयपात-
कं मया जगृहे । भवत्या पापघटदाने उपक्रान्ते
कश्चिदध्यमद्विजोपि पापघटं नीत्वा स्वं भवतीं च

१ A B याज्ञज्या २ C देवतां. ३ A त्रिवेदीवेदिनं ४ B C ददामि
तदाददामि ५ D दानयुतं.

भवाम्भोधौ मज्जयिष्यतीति मया तु संन्यस्तसम-
स्तवित्तेन वित्तमेतदादाय पुनर्ददता लब्धादृष्टगुणं
पुण्यं लब्धमिति । श्रेयः स जगृहे ॥

॥ इति पापघटस्य प्रबन्धः ॥

॥ अथ कदाचिन्मालवकमण्डलं विगृह्य स्वदे-
शनिवेशं प्रति चलितः श्रीसिद्धाधिपोऽन्तरालेऽप्र-
तिमल्लैर्भिन्नै रुद्धमध्वानमवधार्य तस्मिन्वृत्तान्ते-
ज्ञाते सति मन्त्री सान्तूनाम्ना प्रतिश्रायं प्रतिनगरं
घोटकमुद्गाह्य प्रतिवृषं पर्याणानि विन्यस्य मे-
लितातिदलबलेन^१ भिन्नान्वित्रास्य श्रीसिद्धराजं
सुखेन समानीतवान् ॥

इति सान्तूमन्त्रिप्रबन्धो बुद्धिवैभवप्रबन्धोवा ॥

अथ कस्यांचिन्निशि द्वावकुण्ठावेव वण्ठौ श्री-
सिद्धराजस्य चरणसंवाहनं व्यापृतौ तं निद्रासुद्रित-
लोचनं विचिन्त्य तदाद्यो निग्रहानुग्रहसमर्थं श्री-
सिद्धराजं सेवकजनकल्पवृक्षं सर्वराजगुणनिलयं प्र-
शशंस । अपरस्त्वस्यापि भूपतेः प्राज्यराज्यप्रदं प्रा-
क्तनं कर्मैव श्लाघित्तवानेवसाकर्णितेन तेन राज्ञा त-

(१ अश्वजातिमात्रं. २ पल्याणानि.) ३ ० बलस्तद्वलेन

४ १) संवाहना. (पादमर्दनव्यापारे सति)

स्मिन्वृत्तान्ते तत्कर्मणः प्रशंसां विफलीकर्तुं स्वप्रशं-
साकारिणः प्रेष्यस्यापरास्मिन्नहन्यऽनिवेदिततत्त्वस्य
प्रसादलेखमार्पयत् । यदस्मै वण्ठाय तुरङ्गमशतस्य
सामन्तता देयेत्यालिख्यं तं महामात्यश्रीसान्तू-
पार्श्वे प्राहिणोत् । अथ स यावच्चन्द्रशालाया निः-
श्रेण्यामवरोहति तावत्प्रस्खलितपदः पृथिव्यां
पतदीपदङ्गभङ्गमङ्गीकृतवान् । तत्पृष्ठानुगामिना-
ऽपरेण वण्ठेन किमेतदिति पृष्टे तेन स्वस्वरूपे
निवेदिते स सञ्चकन्यस्तो गृहं गत्वा तमपरस्मै^२
समर्पितवान् । तत्प्रमाणेन महामात्यस्तस्मै शत-
तुरङ्गमसामन्ततां ददौ । अथ तयोर्यथावद्वृत्तान्तेऽव-
धारिते नृपतिः कर्मैव वलीय इति तत्प्रभृति मेने
यथा ॥

नैवाकृतिः फलति नैव कुलं न शीलं
विद्या न चापि मनुजेषु कृता न सेवा ।
पुण्यानि^१ पूर्वतपसा किल संचितानि

- * वल्लभदेवकृतमुभापितावर्यांशो. ३१०० भदन्त अश्वघोषस्य ॥
विद्या सहस्रगुणिता न च वाग्विशुद्धिः।
कर्माणि पूर्वशुभमंचयमंचितानीति पाठभेदः

काले फलन्ति पुरुषस्य यथैव वृक्षाः ॥ १ ॥

इति वण्ठकर्मप्राधान्यप्रबन्धः ॥

‘सो जयत कूडच्छरडो’ तिहुयणमज्झम्मिं जेसल-
नरिन्दो ।

छित्तूण रायवंसं^३ इकं छत्तं कयं जेण ॥ १ ॥

मात्रयाप्यधिकं किंचिन्न सहन्ते जिगीषवः ।

इतीव त्वं धरानाथ धारानाथमपाकृथाः ॥ २ ॥

मानं मुञ्च सरस्वति त्रिपथगे सौभाग्यभङ्गीस्त्यज
रे कालिन्दि तवाफला कुटिलता रेवे रयस्त्यज्यताम् ।

श्रीसिद्धेशकृपाणिंपाटितरिपुस्कन्धोच्छलच्छोणित-
स्रोतोजातनदीनवीनवनितारक्तोम्बुधिर्वर्त्तते ॥ ३ ॥

श्रीमज्जैत्रसृगारिदेवनृपते सत्यं प्रयाणोत्सवे

पानीयाशयशोषणैः करटतो^१ वीरव्रणांकाङ्क्षया ।

स्वीयस्वीयपतेर्विनाशसमयं संचिन्त्य चिन्तातुरा

मत्सी रोदिति मक्षिका च हसति ध्यायन्ति वा-

सं स्त्रियः ॥४॥

१ स जयतु कूटोच्छेदकः त्रिभुवनमध्ये जयसिंहनरेन्द्रः । छित्त्वा
राजवंशं एकं छत्रं कृतं येन एकच्छत्रं राज्यं कृताभित्यर्थः ॥ १ ॥

D नरडो. २ B मज्झम्मि. ३ D रायवंसे. [४ भङ्गी. रचनाः]

५ (१) कृपाण. (६) मन्धहन्तिगण्डरधलात्) ७ B वीरव्रत. (८) वामाङ्ग-
रूपणं) B वामभ्रुवः

१२० प्रबन्धचिन्तामणिः सर्गः ३

सपादलक्षः सह भूरिलक्षै -

रानाकभूपाय नताय दत्तः ।

दृष्टे यशोवर्मणि भालवोपि^२

त्वया न सेहे द्विषि सिद्धराज ॥ ५

इत्याद्या बहुशः स्तुतयः प्रबन्धाश्च तदीयाः॥

संव० ११५० वर्षे उपविष्टो जयसिंहदेवस्तथानेन
राज्ञा वर्ष ४९ राज्यं कृतं ॥

[डः]

इति मेरुतुङ्गाचार्यकृते प्रबन्धचिन्तामणौ श्रीकर्ण-
श्रीसिद्धराजयोर्विविधचरित्रनानावदातवर्णनो नाम
तृतीयः प्रकाशः ॥

१ D नृरि. (२ मालवः लक्ष्मीलेश इतिश्लेषः)

३ इत्याद्या बहुवन्तदीयाः स्तुतयः प्रबन्धाश्च ॥

१ A संवत् ११५० पूर्वं श्रीसिद्धराजश्रीजयसिंहदेवेन वर्षाणि
४९ राज्यं कृतं ॥

कुमारपालप्रबन्धः

अथ परमार्हतश्रीकुमारपालप्रबन्धः प्रारभ्यते ॥

॥ श्रीमदणहिलपुरपत्तने वृहति श्रीभीमदेवे
साम्राज्यं पालयति श्रीभीमेश्वरस्य पुरे चउलादे-
वीनाम्नी^१ पण्याङ्गना पत्तने प्रसिद्धं गुणपात्रं रूप-
पात्रं च^२ कुलयोषितोप्यतिशाधिनी प्राज्यमर्थादां
नृपतिर्विमृश्य तस्यास्तद्वृत्तपरीक्षानिमित्तं सपादल-
क्ष्यमूल्यां क्षुरिकां निजानुचरैस्तस्यै ग्रहणके दापयामा-
स । औत्सुक्यात्तस्यामेव निशि बहिरावासे प्रस्था-
नलग्नमसाधयत् । नृपो वर्षद्वयं यावन्मालवकम-
ण्डले विग्रहाग्रहात्तस्थौ । सा चउलादेवी तद्वि-
त्तग्रहणकप्रामाण्येन तद्वर्षद्वयं परिहृतसर्वपुरुषाशी-
ललीलयैव तस्थौ । निस्सीमपराक्रमो भीमः कृती
स्वैस्थानमागतो जनपरंपरया तस्यास्तां प्रवृत्तिम-
वगम्य तामन्तःपुरे न्यधात् । तदङ्गजो हरिपाल-
स्तत्सुर्तस्त्रिभुवनपालस्तत्पुत्रः कुमारपालदेवः ।
स तु विदितधर्मोपि कृपापरः परनारीसहोदरश्च-
स तु सामुद्रिकवेदिभिर्भवदनन्तरमयं नृपो भवि-

१ C चउलादेवीनामा २ C चातीव तस्याः ३ D विग्र-
हाय ४ B सा तु बउला ५ A तृतीयवर्षे ६ हरिपालदेवः

ष्यतीति सिद्धनृपो विज्ञप्तस्तस्मिन्हीनजातावित्य-
 सहिष्णुस्तय विनाशावसरमन्वेषयामास सततं ।
 स कुमारपालस्तं वृत्तान्तमीपद्विज्ञाय तस्मान्नृपतेः
 शङ्कमानमानसः तापसवेपेण निर्मितनानाविधदे-
 शान्तरभ्रमणः कियन्त्यपि वर्षाण्यतिवाह्य पुनः पत्त-
 नमागतः । कापि मठे तस्यौ । अथ श्रीकर्णदेवस्य
 श्राद्धावसरे श्रद्धालुतया निमन्त्रितेषु सर्वेष्वपि
 तपस्विषु श्रीसिद्धराजः प्रत्येकं तेषां तपस्विनां
 स्वयं पादौ प्रक्षालयन् कुमारपालनाम्नस्तपस्विनः
 कमलकोमलौ चरणौ करतलेन संस्पृश्य तदूर्ध्वरे-
 खादिभिर्लक्षणै राज्यार्होयमिति निश्चलया दृशा-
 पश्यत् । तदिद्वितैस्तं विरुद्धं विबुध्यमानस्तद्वैव-
 वेपपरावर्त्तेन काकनाशं नष्टः । आलिङ्गनाम्नः कु-
 लालस्यालये मत्यात्राणां पाके रच्यमाने तदन्त-
 निधाय तद्वानुपदिकेभ्यो रक्षितः स क्रमात्ततः
 संचरन् तद्विलोकनाकुलितेन राजलोकेन त्रासितः
 सन्निहितां दुर्गमां दुर्गभूमिमवलोक्य कापि क्षेत्रे
 क्षेत्ररक्षकैः क्रियमाणलिन्नकण्टकिशाशिशाखानिचये

समुपचीयमाने तं तदन्तर्निधाय तेषु स्वस्थानमा-
 गतेषु पदिकेन पदे तत्रानीते सर्वथा तत्रासंभाव-
 नया कुन्तायेण भिद्यमानेपि तस्मिंस्तमनासाद्य
 व्यावृत्ते राजसैन्ये द्वितीयेऽहनि क्षेत्राधिकृतैस्ततः
 स्थानादुद्धृतः पुरतः कापि प्रातरान्तर्व्रजन् कापि
 तरुच्छाये विश्रान्तः सन् बिलान्मूषकं मुखेन रू-
 प्यनाणकमाकर्षन्तं निभृतया दृशा विलोक्य
 धावदेकविंशसंख्यानि दृष्ट्वा पुनस्तेभ्य एकं गृही-
 त्वा विलं प्रविष्टे पाश्चात्यानि तु सर्वाणि स गृही-
 त्वा यावन्निभृति भवति तावत्स तान्यनवलोक्य
 तदत्त्या विपेदे । स तच्छोकव्याकुलितमानसश्चिरं प-
 रितप्य पुरतो व्रजन् , कयापीभ्यवध्वा श्वशुरगृहा-
 त्पितृगृहं व्रजन्त्या, पथि पाथेयाभावाद्दिनत्रयं क्षु-
 त्क्षामकुक्षिर्भातृवात्सल्यात्कूपरपरिमलशालिशालि-
 करस्वेणं सुहितीचक्रे । तदनु स विविधानि देशान्त-
 राणि परिभ्रमन्स्तम्भतीर्थे महं० श्रीउदयनपार्श्वे श-
 म्बलं याचितुमागतः । तं पौपथशालायामागतमाक-
 र्ण्य तत्रागते तस्मिन्नुदयनेन पृष्टः श्रीहेमचन्द्राचार्यः

[१ दूरगत्याभवति २ दधियुक्तमक्तना ३ सुतृतः कृतः
 ४ पाथेयं द्रव्यादि ५ जैनीयव्रतनियमविशेषाचरणस्थानं प्रादिहं]
 २५

प्राह । लोकोत्तराणि तदङ्गलक्षणानि वीक्ष्य सार्व-
 भौमोऽयं नृपतिर्भावीत्यादिशत् । आजन्म दरिद्रो-
 पद्रवतया तां वाचं संदिग्धतया मन्यमानेन तेन
 क्षत्रिये नासंभाव्यमेतदिति विज्ञप्ते, सं. ११९९ वर्षे
 कार्तिकवदिरे रवौ हस्तनक्षत्रे यदि भवतः पट्टाभि-
 पेको न भवति तदाऽतःपरं निमित्तावलोकसंन्यास
 इति पत्रकमालिख्यैकं मन्त्रिणेऽपरं तस्मै समारो-
 पयत् । अथ स क्षत्रियस्तत्कलाकौशलचमत्कृतमा-
 नसः यद्यदः सत्यं तदा भवानेव नृपतिः, अहं तु त्व-
 चरणरेणुः स कुमारपाल इति प्रतिश्रवं श्रावयन्
 “किंनो नरकान्तराज्यलिप्सया” भवतु कृतज्ञेन भवता
 वाक्यमिदमप्यऽविस्मरता जिनशासनभक्तेन सतत-
 मेव भाव्यमिति तदनुशास्तिं शिरःशेखरीकृत्याष्ट-
 छद्य च मन्त्रिणा सह गृहं प्राप्तः । स्नानपानाशना-
 दिभिः सत्कृतः यथायाचितं पाथेयं समर्प्य प्रस्था-
 पितो मालवकदेशं गतः । कुडङ्गेश्वरप्रासादे प्रशास्ति-
 पट्टिकायां ॥

पुनर्वासासहस्ते सयम्मि वरिसाण नवनवइअहिए।
 होही कुमरनरिन्दो तुह विक्रमराय सारित्यो ॥१॥

इमां गाथामालोक्य विस्मयापन्नमानसो गूर्जर-
नाथं सिद्धाधिपं परलोकगतमवगम्य ततः प्रत्यावृत्तो
विलीनशम्बलोऽस्मिन्नगरे कस्यापि विपणिनो विप-
णादशनान्तरं पलायमानः श्रीमदणहिल्लपुरमुपेत्य
निशिकान्द्रविकापणे धनाभावाद्भुक्ततदशनो भगिनी-
पते राजश्रीकान्हडदेवस्य सदनमासाद्य राजमन्दिरा-
दागतेन तेन पुरस्कृत्यान्तर्नीतः सद्भोजनादिभिः
सुहितीभूतः सुष्वाप । प्रातस्तेन भावुकेन स्वसैव्यं
सन्नह्यनृपसौधमानीयाऽभिषेकपरिक्षानिमित्तं प्रथम-
मेकः कुमारः पट्टे निवेशितः । तमुत्तरीयाञ्चलेनाप्य-
नावृष्वन्तमालोक्य तदपरोनिवेशितस्तं योजितक-
रसंपुटं वीक्ष्य तस्मिन्नप्यप्रमाणीकृते श्रीकान्हडदेवा-
नुज्ञातः कुमारपालः संवृतवसनः उद्धर्वं पवनं गृह्णन्
सिंहासने उपविश्य कृपाणं पाणिना कम्पयन् पु-
रोधसा कृतसङ्गलः पञ्चाशद्वर्षदेश्यः सनिस्वानान्य-
निस्वनं श्रीमता कान्हडदेवेन पञ्चाङ्गचुम्बितभूतलं

१ A तमेव वन्दीचकार सत्वाकुलमाक्रन्दन्मिलितनगरलोकैर्द्ध
योरपि निधनं निश्चित्य मम कृतकमूर्च्छां भवानपनयतु इत्यभिहितस्ते .
मतिवैभवेन प्रत्युज्जीवितं मन्यस्तत्तथा कृत्वा तस्मादपायात्पलायमानः

२ B व्यपतोपायः ३ राजकुलश्री. ४ अञ्जलमप्यनावृष्वानं.

नमोऽकारि । स प्रौढतया देशान्तरपरिभ्रमणनैपुण्ये-
न राज्यशास्तिं स्वयं कुर्वन् राजवृद्धानामरौचमा-
नस्तैः संभूय व्यापादयितुं व्यवसितः । सान्धकार-
गोपुरेषु न्यस्तेषु घातुकेषु प्राक्तनशुभकर्मणा प्रेरि-
तेन केनाण्याप्तेन ज्ञापितवृत्तान्तस्तं प्रवेशं विहा-
य द्वारान्तरेण वप्रं प्रविश्य तानि प्रधानान्यन्तक-
पुरीं प्राहिणोत् । स भावुकमण्डलेश्वरः शालकसं-
वन्धाद्राज्यस्थापनाचार्यत्वाच्च राज्ञो दुरवस्थामर्मा-
णि जल्पति । पश्चाद्राज्ञोक्तं हे भावुक राजपटिकार्या
सर्वावसरे च प्राक्तनदुरवस्थामर्मनर्म^१ न भाषणीयं
त्वयाऽतः परमेवं विधं सभासमक्षं नो वाच्यं वि-
जने तु यदृच्छया वाच्यमिति राज्ञोपरुद्धः । उत्कट-
तयाऽवज्ञावशाच्च रे अनात्मज्ञ इदानीमेव पादौ
त्यजसीति भाषमाणो मर्तुकामः ऊपधमिव तद्वचः
पथ्यमपि न जग्राह । नृपस्तदाकारसंवरणेनाऽपन्ह-
वं विधायाऽपरस्मिन्दिवसे नृपसंकेतितैर्मह्यैस्तद-
ङ्गभङ्गं कृत्वा नेत्रयुगं समुद्धृत्य ततस्तं तदावासे
प्रस्थापयामास ॥

आदौ मयैवायमदीपि नूनं

न तद्वहेन्मामवहेलितोपि ।

इति भ्रमादङ्गुलिपर्वणापि

स्पृशैत^१ नो दीप इवावनीपः ॥१॥

इति विमृशद्भिः समन्ततः सामन्तैर्भयभ्रान्त-
चित्तैस्ततः प्रभृति स नृपतिः प्रतिपदं सिषेवे । तेन
राज्ञा पूर्वोपकारकर्तुः श्रीमदुदयनस्याङ्गजः श्रीवा-
ग्भटदेवनामा महामात्यश्चक्रे । आलिङ्गनामा ज्या-
यान्प्रधानः । महं० उदयनदेवस्य पुत्रो वाहडनामा
कुमारः श्रीसिद्धराजस्य प्रतिपन्नपुत्रः श्रीकुमारपाल-
देवस्यावज्ञामिव मन्यमानः^२ सपादलक्ष्मीभूपतेः
पत्तिभावं बभार । तेन श्रीकुमारपालभूपालेन सह
विग्रहं चिकीर्षुणा तत्रत्यं सकलमपि सामन्तलोकं
लश्र्योपचारदानैः^३ स्वायत्तिकृत्य दुर्वारस्कन्धावारो-
पेतं सपादलक्षक्षोणीपतिं सहादाय देशसीमान्त-
मागतः । अथ चौलुक्यचक्रवर्ती अभ्यमित्रीणतया
स्कन्धावारसमीपे निजं चमूसमूहं निवेशयामास ।
निर्णीते समरवासरे निष्कण्ठके क्रियमाणे सीम-
नि सज्जीक्रियमाणार्या चतुरङ्गसेनार्या चउलिङ्गना-
मा पट्टहस्तिनो हस्तिपकः कस्मिन्नप्यागसि नृपेणा-

{ १) स्पृशोपि २) आज्ञामिवमन्यमानः ३) दानादिना

कुश्रयमाणः क्रोधाद्दुःशं तत्याज । अथ सामलना-
 माऽमात्रगुणपात्रं महामात्रं पुष्कलवसुदानपूर्वकं
 तत्पदे नियोजितः सन् राज्ञा स्वकलहपञ्चानन-
 नामानमनेकपं प्रक्षरितं कृत्वा तदुपरि नृपासनं नि-
 वेश्य तत्र षट्त्रिंशदायुधानि नियोजयन्सकलकला-
 कलापसंपूर्णः कलापके चरणौ नियोज्य स्वयमारूढ-
 वान् तदासनस्थश्चौलुक्यभूपालोपि संग्रामाधिकृत-
 पुरुषैरुत्थापनिकां कार्यमाणेषु वाहडकुमारभेदा-
 दाज्ञाभङ्गकारिषु, इति सैन्यविप्लवमाकलय्य तं नि-
 पादिनमादिदेश पुरो गन्तुं, सन्मुखसेनायां सपाद-
 लक्षक्षितिपतिमतङ्गगजं छत्रचामरसंकेतादुपलक्ष्य
 विघटिते कटकवन्धे मयैवैकाकिना योद्धव्यमिति
 निर्णय्य तेनाधोरणेन स्वसिन्धुरं तत्सन्निधौ ने-
 तुमादिशन्नपि तमपि तथाऽकुर्वाणं विलोक्य त्वम-
 पि विघटितोसित्यादिशंस्तेन विज्ञपयांचक्रे ।
 स्वामिन्कलहपञ्चाननो हस्ती सामलनामा हस्ति-
 पकश्च द्वयं युगान्तेपि न विघटते^१ परं परस्मिन्कु-
 न्भिकुम्भे वाहडनामाकु मारस्तारध्वनिराधिरूढोस्ति
 यस्य हक्या हस्तिनोपि भज्यन्ते इत्युत्कोत्तरीया-

अलयुगलेन सिन्धुरश्रवणौ पिथार्यं स निजं गजं प्र-
तिगजेन संघट्टयामास । अथ बाहडः पूर्वमात्मसा-
त्कृतं चउलिनामानमारोहकं जानन् कृपाणपाणि-
निजगजात्कलहपश्चाननकुम्भे पदं दृढानः श्रीकुमा-
रपालविनाशाशया, तेन नियन्त्वा पश्चात्कृते गजे-
स भूमौ पतितस्तलवर्गीयपदातिभिरधारि । तदनु
चौलुक्यभूपतिना श्रीमदानाकनासा सपादलक्षनृपः
शस्त्रसज्जो भवेत्पभिहितस्तन्मुखकमलं प्रति औः-
चित्पाच्छिलसुखं व्यापारयन् प्रधानक्षत्रियोसीति
सोपहासश्लाघया तं वञ्चयित्वा नाराचेन निर्भय
कुम्भीन्द्रकुम्भे पातयित्वा जितं जितमिति ब्रुवाणः
स्वयं पौतं भ्रमयांचकारेति सर्वेषां सामन्तानां सर्वा-
नपि तुरङ्गमान् स नृपतिराक्रम्य जग्राह ॥

इति बाहडकुमारप्रबन्धः ॥

तदनु चौलुक्यराजेन कृतज्ञचक्रवर्तिना आलिङ्ग-
कुलालाय सप्तशतीग्राह्यमिता विचित्रचित्रकूटप-
ट्टिका ददे । ते तु निजान्वयेन लज्जमानाः अद्यापि
सगरां इत्युच्यन्ते । यैः छिन्नकण्ठकान्तरे प्रक्षिप्य
क्षितिपो रक्षितस्तेऽङ्गरक्षपदे प्रतिष्ठिताः ॥

अथ सोलाकनामां गन्धर्वोऽवसरे गीतकलया
 परितोषिताद्राज्ञः षोडशाधिकं द्रम्माणां शतं प्राप्य
 तेन सुखभक्षिकां विसाध्य बालकांस्तर्पयन् राज्ञा
 कुपितेन निर्वासितः । ततो^१ विदेशं गतस्तत्रत्य-
 भूपतेर्गीतकलया रञ्जितात्प्रसादप्राप्तं गजयुगलमा-
 नीयोपायनीकुर्वन् चौलुक्यभूपालिनं संमानितः ।
 कदाचित्कोपि वैदेशिकगन्धर्वो मुषितोऽस्मि मुषि-
 तोऽस्मीति तारं बुम्भारं कुर्वाणः, केन मुषितोऽसीति
 राज्ञाभिहितो मम गीतकलया समीपागतेन, मया
 कौतुकाद्बलन्यस्तकनकशृङ्खलेन^२ मृगेण त्रस्पतामृगे-
 न्द्रेणेति विज्ञपयामास । स तदनु भूपतिना समादिष्टः
 सोलाभिधानो गन्धर्वराडऽटवीमटन् स्फीतगीतारु-
 ष्टिविद्यया कर्नकशृङ्खलाङ्कितगलं मृगं नगरान्तः स-
 मानीय तस्य भूपतेर्दर्शयामास । अथ तत्कलाकौ-
 शलचमत्कृतमानसः प्रभुः श्रीहेमाचार्यो गीत
 कलाया अवधिं पप्रच्छ । स शुष्कदारुणः पल्लवप्ररोह
 मवधिं विज्ञप्तवान् । तर्हि तत्कौतुकं ददर्शयेत्यादिष्टः

१ C तस्य चौलुक्यराज्ञः पट्टाभर्षकोनन्तरं स सोलाकनामा
 २C म करणुमारुह्य वि० ३ B सामीप्यभूपेयुषा. कौतुकार्थितगलशृङ्ख-

अर्बुदाङ्गिरोर्विरहकनामानं वृक्षमाक्षेपादानाद्य त-
च्छुष्कशाखायाः काष्ठं राजाङ्गणे कुमारमृत्तिकया
कृपालवाले निवेश्य निजया नवगीतकलया सद्यः
प्रोल्लसत्पल्लवं तं निवेदयन् सन्नृपतीन् भट्टारकश्री-
हेमचन्द्रसूरीन् परितोषयामास ।

इति अच्छङ्ककारसोलाकप्रबन्धः ॥

अथ कदाचित्सर्वावसरे स्थितचौलुक्यचक्रवर्ती
कौङ्कुणदेशीयमल्लिकार्जुनाभिधानस्य राज्ञो मागधेन
राजपितामह इति विरुद्धमभिधीयमानमाकर्ण्य तद-
सहिष्णुतया सभां निभालयन्नृपचित्तविदा मन्त्रिणा
ऽम्बुदेन योजितकरसंपुटं दर्शयता चमत्कृतः, सभा-
दिसर्जनानन्तरमञ्जलिबन्धस्य कारणं पृच्छन्नेवमूचे ।
यदस्यां सभायां स कोपि सुभटो विद्यते यं
प्रस्थाप्य मिथ्याभिमानिनं चतुरङ्गनृपवन्नृपाभासं
मल्लिकार्जुनं विनाशयाम इत्याशयविदा मया
त्वदादेशक्षमेण चाञ्जलिबन्धश्चक्रे इति विज्ञप्तिस-
मनन्तरमेव तं नृपं प्रति प्रयाणाय दलमेकीकृत्य
पञ्चाङ्गप्रसादं दत्त्वा समस्तसामन्तैः समं विसर-
ज । स चानवच्छिन्नैः प्रयाणैः कुङ्कुणदेशमधिगम्य

दुर्वारवारिपूरां कलाविणिनाम्नीं सरितसुत्तरन् पर-
 स्मिन्कूले आवासेषु दीयमानेषु तं संग्रामसज्जं वि-
 श्रुय स मल्लिकार्जुननृपतिः प्रहरंस्तस्मै न्यं त्रास-
 यामास । अथ तेन पराजितः स सेनापतिः कृष्ण-
 वदनः कृष्णवसनः कृष्णच्छत्रालंकृतमौलिः कृष्णगु-
 रूवरे निवसन्, चौलुक्यभूभुजा विलोक्य कस्यासौ
 सेनानिवेश इत्यादिष्टे कुङ्कुणास्त्रत्यावृत्तस्य पराजि-
 तात्प्रदसेनापतेः सेनानिवेशोद्यमिति विज्ञप्ते तस्य
 प्रपथा चमत्कृतचित्तः प्रसन्नया हृशा संभावयंस्तप-
 परैर्दलवद्भिः सामन्तैः समं मल्लिकार्जुनं जेतुं पुनः
 प्रहितः । स तु कौङ्कुणवेशं प्राप्य तां नदीमास्ताव प-
 द्यावन्ये विरचिते तेनैव पथां सैन्यसुचार्यं सावधान-
 वृत्त्याऽसमसमहारम्भे हस्तिस्कन्धाधिरूढं वीरवृत्त्या
 मल्लिकार्जुनमेव निश्चलीकुर्वन् स आन्यदः सुभटो
 वन्तशुशालसोपानेन कुम्भिकुम्भदधलनधिरूढ्य मा-
 यशुशालरपरस्तः प्रथमं प्रहर , इष्टैर्वतं स्मरेत्युच्च-
 रन् धाशालकरालकरवालप्रहारान्मल्लिकार्जुनं पृ-
 धीतले पातयन् सामन्तेषु तन्मगदुष्टनव्याप्तेषु
 केसरिकिञ्जोरः करिणामिव लीलैव जवान ।

तन्मस्तं स्वर्णेन वेषयित्वा तस्मिन्देहे चौलुक्य-
चक्रवर्तिन आज्ञा दापयन् श्रीमदऽणहिल्लपुरं प्राप्य
सभानिषण्णेषु द्वासप्ततिसामन्तेशु स्वामिनः श्री-
कुमारपालनृपतेश्वरणौ कौडुणदेशीयनृपमहिका-
र्जुनशिरसा समं वदन्दे ।

शृङ्गारकोडीसाडी १ माणिकउ पछेडउ २ पापरवउ
हारु ३ संयोगसिद्धिसिप्रा ४ तथा हेमकुम्भा ५ २स्तथा
मौक्तिकानां सेडउ ६ चतुर्दन्तहस्ति ७ पात्राणि १२०
कोडीसाई १४ द्रव्यस्य दण्डः

श्रीआम्बडेनैतैर्वस्तुभिः सह तच्छिरःकमलेन
पुपूजे राजा । तदवदातप्रीतेन राज्ञा श्रीमुखेन श्री-
मदाम्बडानिधानमहामण्डलेश्वरस्य राजपितामह
इति विरुदं ददे ॥ इति आम्बडप्रबन्धः ॥ (ख०)

अथ कदाचिदणहिल्लपुरे श्रीहेचन्द्रसूरयो वृत्त-
व्रतायाः पाहिणिनाम्न्याः स्वमातुः परलोकावसरे
कोटिनमस्कारपुण्ये दत्ते व्यापत्तेरनु तत्संस्कारमहो-
त्सवे क्रियमाणे त्रिपुरुपधर्मस्थानसंनिधौ तत्तप-
स्विभिः सहजमात्सर्याद्विमानभङ्गापमाने तृत्रि-
ते तदुत्तरक्रियां निर्माय तेनैव मन्थुना मालवक-

संस्थितस्य कुमारपालनृपतेः स्कन्धावारमलंचक्रुः ।

“आपण पइ प्रभु होइअं” कइ प्रभु कीजइं हाथि।
कज्ज करिवां माणुसह बीजउ मागु न आत्थिं ॥१

इति वचनं तथ्यं विमृशतः श्रीमदुदयनमन्त्रि-
णा नृपतेर्निवेदितागमनाः कृतज्ञमौलिमणितया प-
रीपरोधात्सौधमानांताः । तद्राज्यप्राप्तिनिमित्तज्ञानं
स्मारयन्नृपः भवद्भिः सदैव देवतार्चनावसरेऽभ्युपे-
तव्यमित्युपरोधयन्,

भुञ्जीमहि वयं” भैक्ष्यं जीर्णं वासो वसीमहि ।

शर्यामहि महीष्ट्रे कुर्वीमहि किमीश्वरैः ॥ १

इति सूरिभिरभिहिते नृपः ।

एकं मित्रं भूपतिर्वा यतिर्वा

एका भार्या सुन्दरी वा दरी वा ।

एकं शास्त्रं वेदमध्यात्मकं वा

एको देवः केशवो वा जिनो वा ॥१

इति महाकविप्रणीतत्वात्तरलोकसमारचनाय भ-

• स्वयं प्रभुः समर्थो भवेत् यदि कमापि प्रभुं क्रियते हस्ते

मनुन्याणां कार्यं कर्तुमन्यो मार्गो नास्तीति हेमचन्द्रवाक्यम्

१ C D पइहोइय २ C कानकरे वा मणुसह ३ A मागत आथि.

४ C वचनत्वं ५ A वरं [६ B C D अन्यानि त्रिचरणानि नान्यत्र]

वद्विः सह मैत्र्यमभिलषामीति व्याहरन्, अथाप्र-
तिषिद्धमनुमतमिति तस्य महर्षेः परीक्षितचित्तवृत्तिः
श्रीमुखेन स नृपः स्वलनाकारिणां वेलिणां सर्वसम-
यकं ददौ । अथ तत्र गतायाते संजायमाने सूरैर्गु-
णग्रामस्तवं कुर्वत्युर्वीपतौ पुरोध्या विराधादामिगः
प्राह ।

विश्वामित्रपराशरप्रभृतयो येऽन्येम्बुपत्राशिन-
स्तेपि स्त्रीमुखपङ्कजं सुललितं दृष्ट्वैव मोहं गताः ।
आहारं सघृतं पयोदधियुतं भुञ्जन्ति ये मानवा-
स्तेषामिन्द्रियनिग्रहः कथमहो दम्भः समालोक्य-
ताम् ॥ १ ॥

इति तद्वचनानन्तरं हेमचन्द्रः ।

सिंहो वली द्विरदशूकरमांसभोजी
संवत्सरेण रतमेति किलैकवेलम् ।

पारापतः खरशिलाकणभोजनोऽपि

कामी भवत्यनुदिनं वद कोऽत्र हेतुः ॥ १

तन्मुखमुद्राकारिणि प्रत्युत्तरेऽभिहिते सति, नृप-
प्रत्यक्षं केनापि मत्सरिणैते सिताम्बराः सूर्यमपि न
मन्यन्ते इत्यभिहिते

अधाम^१ धामधामार्कं वयमेव हृदि स्थितम् ॥

यस्यास्तव्यसने ज्ञाते^२ त्यजामो भोजनं यतः ॥ १ ॥

इति प्रामाण्यनैपुण्याद्वयमेव सूर्यभक्ताः नैते “त-
न्मुखवाधे ज्ञाते” कदाचिद्देवतावलरक्षणे सौधमागते
मोहान्धकारधिकारचन्द्रे श्रीहेमचन्द्रे यशश्चन्द्रगणिना
रजोहरणेनासनपदं प्रमार्ज्य कान्चले तत्र निहिते,
अज्ञाततत्त्वतया किमेतदिति नृपेण पृष्ठः प्राह ।
कदाचिदिह कोपि जन्तुर्भवति तदावाधापरिहाराया-
ऽसौ प्रयत्नो, यदा प्रत्यक्षतया जन्तुर्निरीक्ष्यते तदैवे-
दं चुज्यते नापरया वृथाप्रयासहेतुत्वादिति युक्ति-
युक्तां नृपोक्तिमाकर्ष्य तैः सूरिभिरभिदधे । गजतुर-
गाया चमूः किं प्रलिनृपतिरिषाबुपस्थिते क्रियते उत
पूर्वमेव यथायं राजव्यवहारस्तथा धर्मव्यवहारोपीति
तद्गुणरञ्जितहृदा पूर्वप्रतिपत्ते राज्ये दीयमाने सर्व-
शास्त्रविरोधहेतुत्वात् । यदाह ॥

राजप्रतिग्रहदग्धानां ब्राह्मणानां युधिष्ठिर ।

दग्धानामिव बीजानां पुनर्जन्म न विद्यते ॥ १

द्वयं पुराणोक्तं । तथाच जैनामनः ॥

स्तानि ही गिहिमते यः शयपिण्डे किमिच्छेत् ।

इति तत्संबोधान्मत्कृतचित्तः श्रीपत्तर्न प्राप ।
 दूषोऽन्यदा मुनिं पमच्छ कथापि युक्त्याऽस्माक-
 मपि यज्ञःप्रसरः कल्पान्तस्थायी भवतीति तदीयां
 गिरं श्रुत्वा विक्रमार्क इव विश्वरूपात्पुण्यकरणात् ,
 यद्वा तोमेश्वरस्य काष्ठमयं प्रासादं वारिधिशीकर-
 निकरैरालम्बात्मैः शीर्षग्राथं युगान्तस्थायिकीर्तये
 तस्युद्धरेति चन्द्रातपनिभया श्रीहेमचन्द्रगिरोल्लसन्मु-
 दम्भोधिर्दृष्टमेव महर्षि पितरं गुरुं दैवतं मन्य-
 मानी विजानाति । निरन्तरं विजाननिर्बन्धततः प्रा-
 सादोद्वाराय तदैव दैवज्ञानिवेदितसुलभस्तत्र पञ्च-
 कुलं प्रस्थाप्य प्रासादभारम्भमचीकरत् । अन्यदा श्री-
 हेमचन्द्रस्य लोकोत्तरेर्गुणैः परिहृतदृष्टयो नृपो मन्त्रि-
 श्रीउदपन्नमिति पप्रच्छ । एतादृशं पुरुषरत्नं समस्तवं-
 शावतंसं देशे च समस्तगुणाकरे नगरे च कश्चि-
 न्तसुत्पन्नमिति नृपादेशादनुस मन्त्री जन्मप्रभृति
 तच्चरित्रं पवित्रयित्थसाह । अर्द्धाष्टमनामनि देशे
 पुन्धुकनगरे श्रीमन्मोहवंशे चादिगनासा व्यवहारी

* शक्ते हि गृहिमात्रे राजपिण्डं किमर्थमिच्छति मुविरिति

१ A B मन्त्रिगिहिमित्तैव २ C अन्त

सतीजनमतल्लिका जिनशासनदेवीव तत्सधर्मचारिणी शरीरिणीव श्रीः पाहिणीनाम्नी चामुम्डागोनशयोराद्याक्षरेणाङ्कितनामा तयोः पुत्रश्चाङ्गदेवोभूत् । स चाष्टवर्षदेश्यः श्रीदेवचन्द्राचार्येषु श्रीपत्तनातीर्थयात्राप्रस्थितेषु धुन्धुक्के श्रीमोढवसहिकायां देवनमस्करणाय प्राप्तेषु सिंहासनस्थिततदीयनिषद्याया उपरि सवयोभिः समं रममाणः शिशुभिः सहस्रान्निपताद् तदङ्गप्रत्यङ्गानां जगद्विलक्षणानि लक्षणानि प्रेक्ष्य । अयं यदि क्षत्रियकुले जातस्तदा सार्वभौमचक्रवर्ती यदि वणिकृषिकुले जातस्तदा महामात्यश्रेद्दर्शनं प्रातिपद्यते तदा युगप्रधान इव कलिकालेपि कृतयुगमवतारयति स आचार्य इति विचार्य तन्नगरव्यवहारिभिः समं तल्लिप्सया चाविगौकः प्राप्य तस्मिंश्चाविगे ग्रामान्तरभाजि तत्पत्न्या विवेकिन्या स्वागतादिभिः परितोपिताः श्रीमन्तस्त्वत्पुत्रं याचितुमिहागता इति व्याहरन्तोऽथसा हर्षाश्रूणि मुञ्चती स्वं रत्नगर्भं मन्यमाना श्रीसंवस्तार्थिकृतां मान्यः स मत्सूनुं याचते इति हर्षास्पदेशपि विषादः, एतस्य पिता नितान्तमिथ्यादृष्टिः ।

तादृशोपि सम्प्रति ग्रामे नास्ति। अथ तैर्व्यवहारि-
 भिस्त्वया दीयतामित्युक्ते स्वदोषोत्तारणाय मा-
 त्ना द्वाक्षिण्यादमात्रगुणपात्रं पुत्रस्तेभ्यो गुरुभ्यो
 ददे । तदनन्तरं तथा श्रीदेवचन्द्रसूरिरिति तदीय-
 सभिधानभवोधि । तैर्गुरुभिः स शिशुः शिष्यो भ-
 विष्यसीति पृष्ठः, उमित्युच्चरन् प्रतिनिवृत्तैस्तैः समं
 कर्णावत्यामाजगाम । उदयनमन्त्रिगृहे तत्सुतैः
 समं बालधारकैः पाल्यमानो यावदास्ते तावता
 ग्रामान्तराक्षगतश्चाविगस्तं वृत्तान्तं परिज्ञाय पुत्र-
 दर्शनावधिसंन्यस्तसमस्ताहारस्तेषां गुरूणां नाम
 भत्वा कर्णावतीं प्राप । तद्वसतौ समागत्य कुपितः
 पितृपत्नान्प्रणनाम्। गुरुभिः सुतानुसारेणोपलक्ष्य वि-
 चक्षणतया विविधाभिरावर्जनाभिरावर्जितः, तत्रानी-
 तेनोदयनमन्त्रिणा धर्मबन्धुबुद्ध्या निजमन्दिरे नी-
 त्वा ज्यायःसहोदरभक्त्या भोजयांचक्रे । तदनु चा-
 ज्जदेवसुतं तदुत्तमे निवेश्य पश्चात्प्रलादसहितं दु-
 कूलत्रयं प्रत्यक्षं लक्षत्रयं चोपनीय सभक्तिक्रमाव-
 र्जितः । तं प्रति चाविगः प्राह । क्षत्रियस्य मूल्ये
 अशीत्यधिकसहस्रं तुरगस्य मूल्ये पञ्चाशदधिकानि
 तप्तदशशतानि अकिञ्चित्करत्यापि वणिजो मूल्ये

नवनवतिकलभाः एतावता नवनवतिलक्षाः । त्वं
तु लक्षत्रयं समर्पयन्नौदार्यछद्मना कार्पण्यं प्रादुः-
कुरुषे । मत्सुतस्तावदनर्घ्यो भवदीया च भक्तिरनर्घ्य-
तमा तस्य मूल्ये सा भक्तिरस्तु शिवनिर्माल्यमि-
वास्पृश्यो मे द्रव्यसंचयः । इत्थं चाविगे सुतस्य
स्वरूपमभिदधाने प्रमोदपूरितचित्तः स मन्त्री अकु-
ण्ठोत्कण्ठतया तं परिरभ्य साधु साध्विति वदन्
श्रीमानुदयनः प्राह । मम पुत्रतया समर्पितो यो-
गिमर्कट इव सर्वेषां जनानां नमस्कारं कुर्वन्
केवलमपमानपात्रं भविता, गुरुणां दत्तस्तु गुरुपदं
प्राप्य बालेन्दुरिव त्रिभुवननमस्करणीयो जायतेऽतो
यथोचितं विचार्य व्याहरेत्यादिष्टः । स भवद्विचार
एव प्रमाणमिति वदन् गुरुपार्श्वे नीतः सुतं गुरु-
भ्योऽदीदपत् । तदनु सुतस्य प्रव्रज्याकरणोत्सव-
श्चाविगेन चक्रे । अथ कुम्भयोनिरिवाप्रतिमप्रतिभा-
भिरामतया समस्तदाडमयान्भोविसुष्टिंधयोऽभ्यस्त-
समस्तविद्यास्थानो हेमचन्द्र इति गुरुदत्तनाम्ना प्र-
तीतः । सकलसिद्धान्तोपनिषत्त्रिषण्णधीः पट्त्रिंशता
सूरिसुर्णरलंकृततनुर्गुदभिः शूरिपदेऽभिषिक्तः ॥ इति
मन्विगोदयननोदितां हेमाचार्यजन्मप्रवृत्तिमाकर्ण्य

नृपो सुमुद्रेतरां । अथ श्रीसोमनाथदेवस्य प्रासादा-
 रम्भे शिखरशिलानिवेशे संजाते साति पञ्चकुलप्र-
 हितवर्द्धापनिकाविज्ञप्तिकां नृपः श्रीहेमचन्द्रस्य गु-
 रोर्दर्शयन्, अयं प्रासादप्रारम्भः कथं निष्प्रत्यूहं प्र-
 साणभूमिसधिरोढेति पृथ्वीपरिवृढेनानुयुक्तः श्रीमा-
 न्किञ्चिदुचितं विचिन्त्य गुरुरुचिवान् । यदस्य
 धर्मकार्यस्यान्तरायपरिहाराय ध्वजारोपं यावदजि-
 ह्वब्रह्मसेवा, अथवा मद्यसांसनियमो द्वयोरेकतरं
 किमप्यङ्गीकरोतु नृप इत्यभिहिते तद्वचनमाक-
 ष्यं मद्यसांसनियममभिलषन्, श्रीनीलकण्ठोपरि
 विमुञ्च्योदकं तं चाभिग्रहं जग्राह । संवत्सरद्वयेन त-
 स्मिन्प्रासादे कलशध्वजाधिरोपं यावन्निवृत्ते तं
 नियमं सुसुक्ष्मगुरुनऽनुज्ञापयंस्तैरुचे । यद्यनेन नि-
 जकीर्त्तनेन सार्द्धमर्द्धचन्द्रचूडं प्रेक्षितुमर्हसि, त-
 द्यात्रापर्वन्ते नियममोचनावसर इत्यभिधायोत्थिते
 श्रीहेमचन्द्रमुनन्दिरे षट्त्रिंशद्गुणैरुन्मीलन्नीलीराग-
 रक्तहृदयस्तमेकमेव संसदि प्रशंसत सः । निर्निमित्त-
 वैरिपरिजनस्तत्तेजःपुङ्गवसाहिष्णुः
 उज्ज्वलगुणमभ्युदितं क्षुद्रो द्रष्टुं न क्वमपि क्षमते ।
 दग्ध्वा तनुमपि शलभो दीपं दीपार्चिपं हरति ॥१

नवनवतिकलभाः एतावता नवनवतिलक्षाः । त्वं
तु लक्षत्रयं समर्पयन्नौदार्यलक्षणा कार्पण्यं प्रादुः-
कुरुषे । मत्सुतस्तावदनर्घ्यो भवदीया च भक्तिरनर्घ्य-
तमा तस्य मूल्ये सा भक्तिरस्तु शिवनिर्माल्यमि-
वास्पृश्यो मे द्रव्यसंचयः । इत्थं चाविगे सुतस्य
स्वरूपमभिदधाने प्रमोदपूरितचित्तः स मन्त्री अकु-
ण्ठोत्कण्ठतया तं परिरभ्य साधु साधिवति वदन्
श्रीमानुदयनः प्राह । मम पुत्रतया समर्पितो यो-
गिमर्कट इव सर्वेषां जनानां नमस्कारं कुर्वन्
केवलमपमानपात्रं भविता, गुरुणां दत्तस्तु गुरुपदं
प्राप्य बालेन्दुरिव त्रिभुवननमस्करणीयो जायतेऽतो
यथोचितं विचार्य व्याहरेत्यादिष्टः । स भवद्विचार
एव प्रमाणमिति वदन् गुरुपार्श्वे नीतः सुतं गुरु-
भ्योऽदीदपत् । तदनु सुतस्य प्रब्रज्याकरणोत्सव-
श्चाविगेन चक्रे । अथ कुम्भयोनिरिवाप्रतिसप्रतिभा-
भिरामतया समस्तवाङ्मयाम्भोधिमुष्टिंधयोऽभ्यस्त-
समस्तविद्यास्थानो हेमचन्द्र इति गुरुदत्तनाम्ना प्र-
तीतः । सकलसिद्धान्तोपनिषन्निषण्णधीः षट्त्रिंशता
सूरिगुणैरलंकृततनुर्गुरुभिः सूरिपदेऽभिषिक्तः ॥ इति
मन्त्रिणोदयनेनोदितां हेमाचार्यजन्मप्रवृत्तिमाकर्ण्य

नृपो मुमुदेतरां । अथ श्रीसोमनाथदेवस्य प्रासादा-
रम्भे शिखरशिलानिवेशो संजाते सति पञ्चकुलप्र-
हितवर्द्धापनिकाविज्ञप्तिकां नृपः श्रीहेमचन्द्रस्य गु-
रोर्दर्शयन्, अयं प्रासादप्रारम्भः कथं निष्प्रत्यूहं प्र-
माणभूमिसधिरोढेति पृथ्वीपरिवृढेनानुयुक्तः श्रीमा-
न्किञ्चिदुचितं विचिन्त्य गुरुरूचिवान् । यदस्य
धर्मकार्यस्यान्तरायपरिहाराय ध्वजारोपं यावदजि-
ह्वब्रह्मसेवा, अथवा मद्यसांसनियमो द्वयोरेकतरं
किमप्यङ्गीकरोतु नृप इत्यभिहिते तद्वचनमाक-
र्ष्य मद्यसांसनियममभिलषन्, श्रीनीलकण्ठोपरि
विमुञ्च्योदकं तं चाभिग्रहं जग्राह। संवत्सरद्वयेन त-
स्मिन्प्रासादे कलशाध्वजाधिरोपं यावन्निवृत्ते तं
नियमं मुमुक्षुर्गुरुनऽनुज्ञापयंस्तैरूचे । यद्यनेन नि-
जकीर्त्तनेन सार्द्धमर्द्धचन्द्रचूडं प्रेक्षितुमर्हसि, त-
द्यात्रापर्वन्ते नियममोचनावसर इत्यभियायोत्थिते
श्रीहेमचन्द्रमुनन्दिरे षट्त्रिंशद्गुणैरुन्मीलनीलीराग-
रक्तहृदयस्तमेकमेव संसदि प्रशंसत सः। निर्निमित्त-
वैरिपरिजनस्तत्तेजःपुञ्जमसाहिष्णुः
उज्ज्वलगुणमभ्युदितं क्षुद्रो द्रष्टुं न कथमपि क्षमते।
दग्ध्वा तनुमपि शलभो दीप्रं दीपार्चिपं हरति ॥९

इति न्यायात्पृष्टिमांसादनदोषमप्यङ्गीकृत्य त-
द्वपवादानवादीत् । यद्यममन्दछन्दानुवृत्तिपरः से-
वाधर्मकुशलः केवलं प्रभोरभिमतमेव भाषते यद्येवं-
तदा प्रातरूपेतः श्रीसोमेश्वरयात्रार्थमत्यर्थमभ्यर्थेत
। राज्ञा तथाकृते सूरयः प्रोचुः । यद्ब्रुभुक्षितस्य किं
निमन्त्रणाग्रह उत्कण्ठितस्य किं केकारवश्रावणामि-
ति लोकरूढेस्तपस्विनामधिकृततीर्थाधिकाराणां को
नाम नृपतेरत्र निर्बन्धः । इत्थं गुरोरङ्गीकारे किं भ-
वद्योग्यं सुखासनप्रभृति वाहनादि च लभ्यतामि-
तीरिते वयं चरणचारेणैव संचरन्तः पुण्यमुपाल-
मामहे परं वयमिदानीमापृच्छ्य मितैर्मितैः प्रयाणकैः
श्रीशत्रुंजयोज्जयन्तादिसहातीर्थानि नमस्कृत्य
भवतां श्रीपत्तनप्रवेशे मिलिष्याम इत्युदीर्य तत्त-
थैव कृतवन्तः । नृपतेः समग्रसामग्र्या कतिपयैः
प्रयाणकैः श्रीपत्तनं प्राप्तस्य श्रीहेमचन्द्रमुनीन्द्र-
मिलनादितिप्रसुदितस्य सन्मुखागतेन गण्ड०
श्रीवृहस्पतिनानुगम्यमानस्य महोत्सवेन पुरं
प्रविश्य श्रीसोमेश्वरप्रासादसोपानेष्वाक्रान्तेषु भू-
पीठलुण्ठनादरादनन्तरं चिरतरातुल्यायल्लकानुमा-

नेन गाढमुपगूढसोमेश्वरालिङ्गस्य, एते जिनादपरं न
नमस्कुर्वन्तीति सिष्यादृग्वचसा भ्रान्तचित्तस्य श्री-
हेमचन्द्रं प्रति एवंविधा गरिविरासीत् । यदि
युज्यते तवैतैरुपहारैर्मनाहारिभिः श्रीसोमेश्वरमर्च-
यन्तु भवन्तः। तत्तथेति प्रतिपद्य क्षितिपकोशादा-
गतेन कम्पनीयेनोद्गम्पनीयेनालंकृततनुर्नृपतिनि-
देशाञ्छ्रीबृहस्पतिना दत्तहस्तावलम्बः प्रासाद-
देहलीमधिरुह्य किञ्चिद्विचिन्त्य प्रकाशं । अस्मि-
न्प्रासादे कैलासनिवासी महादेवः साक्षादस्तीति
रोमाञ्चकञ्चुकितां तनुं बिभ्राणो द्विगुणीक्रियता-
मुपहार इत्यादिश्य शिवपुराणोक्तदीक्षाविधिना-
व्हाननावगुण्ठनमुद्रामन्दन्यासविसर्जनोपचारदि-
भिः पञ्चोपचारविधिभिः शिवमभ्यर्च्य तदन्ते

यत्र तत्र समये यथा तथा

योसि सोस्यभिधया यया तथा ।

वतितदोपकुलुषः स चेद्भवा-

नेक एव भगवन्नमोस्तु ते ॥ १ ॥

भववीजाङ्गुरजनना रागाद्याः क्षयमुपागता यस्य ।

ब्रह्मा वा विष्णुर्वा महेश्वरो वा नमस्तस्मै ॥ २ ॥

इत्यादिस्तुतिभिः सकलराजलोकान्विते राज्ञि

सविस्मयमवलोकमाने दण्डप्रणामपूर्वं स्तुत्वा श्री-
 हेमाचार्य उपरते सति स नृपः श्रीवृहस्पतिना
 ज्ञापितपूजाविधिः समधिकवासनया शिवार्चानन्तरं
 धर्मशिलायां तुलापुरुषगजदानादीनि महादानानि
 दत्त्वा कर्पूरारात्रिकमुत्तार्य समग्रं राजवर्गमपसार्य
 तद्गर्भगृहान्तः प्रविश्य, न महादेवसमो देवः न
 मम तुल्यो नृपतिः न भवत्सदृक्षो महर्षिरिति
 भाग्यवैभववशादत्र सिद्धे त्रिकसंयोगे बहुदर्शन-
 प्रमाणप्रतिष्ठासंदिग्धे देवतत्त्वे मुक्तिपदं दैवतम-
 स्मिंस्तीर्थे तथ्यगिरा निवेदयेत्पभिहितः श्रीहेमा-
 चार्यः किञ्चिद्धिया निध्याय नृपं प्राह । अलं पु-
 राणदर्शनोक्तिभिः श्रीसोमेश्वरमेव तव प्रत्यक्षी-
 करोमि, यथा तन्मुखेन मुक्तिमार्गमवैपीति त-
 द्वाक्यात्किमेतदिति जाघटीतीति विस्मयापन्न-
 मानसे नृपे निश्चितमत्र तिरोहितमस्त्येव दैवत-
 मावांगुरूक्तयुक्त्या निश्चलावाराधकौ तदित्यं द्वन्द्वसि-
 द्धौ सुकरं दैवतप्रादुःकरणं, मया प्राणिधानं क्रियते भ-
 वता कृष्णागुरूत्क्षेपश्च कार्यस्तदा स परिहार्यो यं य-
 दा व्यक्षः प्रत्यक्षीभूय निषेधयति देवं । अथोभाभ्याम-
 पितथा क्रियमाणे धूमधूम्यान्धकारिते गर्भगृहे नि-

वर्णेषु नक्षत्रमालादीपकेषु आकस्मिके प्रकाशे द्वाद-
शात्ममहसीव प्रसरति, नृपो नयने संभ्रमादुन्मृज्य
द्यावदालोकते तावज्जलाधारोपरि जात्यजाम्बूनद-
द्युतिं चर्मचक्षुषां दुरालोकमप्रतिमरूपमसंभाव्य-
स्वरूपं तपस्विनमद्राक्षीत् । तं पदाङ्गुष्ठप्रभृति त-
ज्जटावधि करतलेन संस्पृश्य निश्चितदेवतावतारः
पचाङ्गचुम्बितावनितलं प्रणिषत्य भक्त्या भूमानिति
विज्ञपयामास । जगदीश भवदर्शनात्कृतार्थे दृशौ
आदेशप्रसादात्कृतार्थ्य श्रवणशुगलभिति विज्ञप्य
तूर्णां स्थिते जोहनिशादिनसुखात्तन्सुखादिति
दिव्या गिराविरासीत् । राजन्नयं महर्षिः सर्वदेव-
तावतारः । अजिह्वपरब्रह्मावलोककरतलकलित-
सुक्ताफलवत्कालत्रयविज्ञातस्वरूपः । एतदुपदिष्ट-
एवासंदिग्धो सुक्तिमार्ग इत्यादिश्व तिरोभूते भू-
तपतादुन्मनीभावं अजति भूपतौ, रोचितप्राणायाम-
पवनः श्लथीकृतातनवन्यः श्रीहिमचन्द्रो याजनामिति
वाचमुवाच । तावदिष्टदेवतरुकेतात्त्वक्तराज्याभिमा-
नो "जीवप आदावधार्यतामिति" व्याहृतिपरे गुरौ
वितयनम्रमौलिर्यत्कृत्पनादिशेति व्याजहार । अथ

(१ शिरः करद्वयं जानुद्वयं चेति पञ्चाङ्ग. २ राजा ३ गणानं)

तत्रैव नृपतेर्यावज्जीवं पिशितप्रसन्नानिर्यमं दत्त्वा
 ततः प्रत्यावृत्तौ गुरुक्षमापती श्रीमदणहिल्लपुरं प्रा-
 पतुः । श्रीजिनवदननिर्गमपावनीभिः शुद्धसिद्धान्त-
 गीर्भिः प्रतिबुद्धो नृपः परमार्हतविरुद्धं भेजे । तद-
 भ्यर्थितः प्रभुः त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरितं विंशति-
 वीतरागस्तुतिभिरुपेतं पवित्रं योगशास्त्रं रचयांच-
 कार । प्रभोरादेशाञ्चाज्ञाकारिष्वष्टादशदेशेषु चतुर्द-
 शवत्सरप्रसितां सर्वभूतेषु मारिं निवारितवान् ।
 तेषु तेषु च देशेषु चत्वारिंशदधिकानि चतुर्दशश-
 तानि विहाराणां कारयामास । सम्यक्कमूलानि
 द्वादशतान्यङ्गीकुर्वन्नऽदत्तादानपरिहाररूपे तृतीयव्रते
 व्याख्यायमाने रुदतीवित्तदोषान् पापैकनिबन्धनान्
 ज्ञापितो नृपस्तदाधिकृतं पञ्चकुलमाकार्यं द्वास्तप्र-
 तिलक्षप्रमाणं तदीयपट्टकं विषाटय मुमोच । त-
 स्मिन्मुक्ते ॥

न यन्मुक्तं पूर्वं रघुनहुषनाभागभरत—

प्रभृत्युर्वीनाथैः कृतयुगकृतोत्यत्तिभिरपि ।

विमुञ्चन्कारुण्यात्तदपि रुदतीवित्तमधुना

कुमारक्षमापाल त्वमसि सहतां महत्तमकमणिः ॥१

(१) मांसादिरयोर्निषेधं २ एकः क्षमायाः प्रथिव्या अन्यः क्षान्तेः पतिः)

इति विद्वद्भिः स्तूयमाने

अपुत्राणां धनं गृह्णन्पुत्रो भवति पार्थिवः ।

त्वं तु संतोषतो मुञ्चन्सत्यं राजपितामहः ॥ १ ॥

इति प्रभुरपि नृपतिमनुमोदयाचक्रे ॥ अथ
सुरापूदेशीयं सुवर्णनामानं विग्रहीतुं श्रीमदुद-
यनमन्त्रिणं दलनायकीकृत्यं समस्तकटकबन्धेन स-
मं । प्रस्थापयामास सोपि श्रीवर्द्धमानपुरं प्राप्य
श्रीयुगादिदेवपादान्निनंसुः पुरः प्रयाणकाय स-
मस्तमण्डलेश्वरान्नभ्यर्च्य स्वयं विमलगिरिमा-
गतः विशुद्धश्रद्धया श्रीदेवपादानां पूजादि वि-
धाय यावत्पुरतो विधिवच्चैत्यवन्दनां विधत्ते ताव-
न्नक्षत्रमालाया दीपवर्तिं देदीप्यमानामादाय मूपकः
काष्ठमयप्रासादविले प्राविशत् । देवाङ्गरक्षैस्त्याजि-
तस्तदनु स मन्ती समाधिभङ्गात्काष्ठमयदेवप्रासाद-
विध्वंसभयाज्जीर्णोद्धारं चिकीर्षुः श्रीदेवपादानां पु-
रत एकभक्तादीनभिग्रहान्जग्राह । तदनु कृतप्रया-
णः स्कन्धवारसुपेत्य तेन प्रत्यर्थिना समं समरे
जायमाने परैः पराजिते नृपवले श्रीमदुदयनः स-
मुत्तस्थौ । तदा तत्प्रहारजर्जरितदेह आवासं नीते

सकरुणं क्रन्दन् स्वजनैस्तत्कारणं पृष्टः सन्निहितै
 मृत्यौ श्रीशत्रुंजयशकुनिकाविहारयोर्जीर्णोद्धारवा-
 ञ्छया देवक्रुणं पृष्टिलभ्यं मन्ती प्राह । अथ तैर्भव-
 न्नन्दनौ वाग्भटाम्रभटनाम्नानौ गृहीताभिग्रहौ ती-
 र्थद्वयमुद्धारिष्यत इत्यर्थे वयं प्रतिभुवः इति तद-
 ङ्गीकारात्पुलकितान्नाः धन्यमन्यः अन्त्याराधनकृते
 स मन्ती कसपि चारित्रिजमन्वेषयामास। तस्मिन्न-
 नुपलभ्यमाने कसपि वण्ठं तद्वेषमानीय निवेदिते
 मन्ती तदङ्गी ललाटे परिस्पृशन् तत्समक्षं दशधारा-
 धनां विधाय श्रीमानुदयनः परलोकं प्राप। वण्ठस्तु
 चन्दनतरोरिव तद्वासनापरिमलेन क्षुद्रद्रुमवद्वासितो
 ऽनशनप्रतिपत्तिपूर्वकं रैवतके जीवितान्तं चकार ।
 अथाणहिल्लपुरं प्राप्तैस्तैः स्वजनैस्तं वृत्तान्तं ज्ञापि-
 तौ वाग्भटाम्रभटौ तानेवाभिग्रहान्गृहीत्वा जीर्णो-
 द्धारमारभाते । वर्षद्वयेन श्रीशत्रुंजये प्रासादे नि-
 ष्पन्ने उपेत्यागतमानुषेण वर्द्धापनिकायां वाच्यमा-
 नायां पुनरागतेन द्वितीयपुरुषेण प्रासादः स्फुटित
 इत्यूचे । ततस्तत्रपुत्रपुत्रायां गिरं निशस्य श्रीकुमा-
 रपालभूपालमापृच्छथ महं० कर्षदिनि श्रीकरणमुद्रां

नियोज्य तुरंगमाणां चतुर्भिः सहस्रैः सह श्रीशत्रु-
जयोपत्यकां प्राप्य स्वनाम्ना वाग्भटपुरनगरं निवे-
शयामास । सभ्रमप्रासादे पवनः प्रविष्टो न निर्या-
तीति स्फुटनहेतुं शिल्पिभिर्निर्णीयोक्तं भ्रमहीने च
प्रासादे निरवद्यतां विमृश्याऽन्वयाभावे धर्मसंतां-
नमेवास्तु पूर्वोद्धारकारिणां श्रीभरतादीनां पङ्क्तौ
नामास्तु, इति तेन सन्निष्ठा दीर्घदर्शिन्या बुद्ध्या
विभाव्य भ्रमभित्योरन्तरालं शिलाभिर्निचितं वि-
धाय वर्षत्रयेण निष्पन्नप्रासादे कलशदण्डप्रतिष्ठायां
श्रीपत्तनसंघं निमन्त्रणापूर्वमिहानीय महता सहेन
सं० १२११ वर्षे ध्वजारोपं मन्त्री कारयामास ।
स शैलमयबिम्बस्य सम्भाणीयखनीसक्तपरिकरमा-
नीय निवेशितवान् । श्रीवाग्भटपुरे नृपतिर्पितुर्ना-
म्ना त्रिभुवनपालविहारे श्रीपार्श्वनाथं स्थापितवान् ।
तीर्थपूजाकृते च चतुर्विंशत्यारामान्नगरे परितो
दप्रं देवलोकस्य ग्रासवासोदि दत्त्वा चैतत्सर्वं फा-
रयामास । अस्य तीर्थोद्धारस्य व्वये

१ A दाहड. २ C निरन्वयतां च (३ भ्रमहीनिं विहारं कारयितुः
संज्ञानाभावे इति शिल्पशास्त्रोक्तत्वात्) ४ AB सं० ११६९ ॥ ९ B
C श्रीवाग्भटपुरे.

२२० प्रबन्धचिन्तामणिःसगः ४

षष्टिलक्षयुता ६० कोटी व्यथिता यत्र मन्दिरं ।

स श्रीवाग्भटदेवोत्र वर्ण्यते विबुधैः कथम् ॥

इति श्रीशत्रुंजयोद्धारप्रबन्धः

॥ अथ विश्वैकसुभटेन श्रीआम्रकभटेन पितुः श्रे-
यसे भृगुपुरे श्रीशकुनिकविहारप्रासादप्रारम्भे खन्य-
माने गर्त्तापुरे नर्मदासान्निध्यादकस्मान्मिलितायां
भूमौ बाधितेषु कर्मकरेषु कृपापरवशतयात्मानमेवा-
मन्दं निन्दन्सकलत्रपुत्रस्तत्र झम्पामदात् । तत्साह-

१ A सप्तषष्टि.

[२ वर्षैरुद्रार्कसंख्यैः स्वजनकवचसा विक्रमार्कात्प्रयातै-
र्यौतैनाः सिद्धशैले जिनपतिभुवनं वाग्भटः प्रोद्बद्धार ॥

इति चा. कु. च. स. ७)

३ C छादित.

* तत्संबन्धश्चायम् ॥

तस्मिन् कृते काचिददृश्यरूपा

देवी जगादामृदुनादमेवम् ।

नारीनृरूपं मिथुनं यदीह

निहंसि तत्कार्यमिदं भवेत्ते ॥ ८

निपीय तां वाचमवाच्यरूपां

दध्यौ हृदीदं साचिवाधिराजः ।

भिथ्यादृशो देवजनंगाभान्

धिगीदृशान् दुष्टजनान् सुरान् हा ॥ ९

जुहोमि जीवान् जिनधर्मविज्ञो

सातिशयात्तस्मिन्प्रत्यूहे निराकृते । शिलान्यासपूर्वे

ऽभीषां वचोभिः किमु निर्दयानाम् ।

विमानिताश्रैत्यममी विधातुं

दास्यन्ति मह्यामिह नो हि मह्यम् ॥ १०

हत्वात्मानं तादिह निखिलान्निर्जरांस्तोषयित्वा

कार्यं सिद्धिं द्रुततरमिदं प्रापयाम्येष धर्म्यम् ।

नूनं प्राणागमनमनसोऽमी गमिष्यन्ति काला—

त्तस्मादेभिः स्थिरमत्तिचलैः पुण्यमत्रार्जयामि ॥ ११

गर्ते तस्मिन् यममुखसमे सानुकम्प्यः स झम्पां

निःकम्प्यान्तः सरभसमदाद्भार्यया सार्द्धमुच्चैः ।

हाहाकारं खरतरगिरा चाक्रिरे तत्र लोकाः

प्रान्तं प्राप्ते सति नरवरे को न दुःखी भवेद्धा ॥ १२

समुद्यते साधु परार्थमेक—

मित्रे गते तत्र तदास्तदेशम् ।

सच्चक्रमाक्रन्दपरं रुरोद

तमोविलिप्तेव बभूव पृथ्वी ॥ १३

अथान्तारिक्षान्तरिता तमाह

सा व्यन्तरी सत्वगुणेन तुष्टा ।

वरं वृणु प्राणवधेऽवधेहि

मा साहसं विस्मयकारि विश्वे ॥ १४

भवत्परीक्षार्थमकारि सर्व—

मेतन्मया भायितयात्र कर्म ।

त्वमेव देदामुरमानवानां

सत्त्वेन मन्तिन् विस्रनोपि चित्रम् ॥ १५

एवं वदन्ती च मुदं ददाना

समस्तप्रासादे निष्पन्ने कलशदण्डप्रतिष्ठावसरे न-
 गरसंधान्निमन्त्रणपूर्वं तत्रानीय यथोचितमज्ञानव-
 स्त्राभरणादिसन्मानैः सन्मान्य सामन्तेषु यथागतं
 प्रहितेषु, आसन्ने लग्ने संजायमाने भट्टारकश्रीहे-
 मचन्द्रसूरिपुरस्सरं सनृपतिं श्रीमदणाहिल्लपुरसंधं
 तत्रानीयातुच्छवात्सल्यादिभिर्भूषणादिदानैः संतर्प्य
 ध्वजाधिरोपाय संचरन्नऽर्थिभिः स्वयं स्वं मन्दिरं सु-
 षितं कारयित्वा श्रीसुव्रतप्रासादे ध्वजं महाध्व-
 जोपेतमध्यारोप्य हर्षोत्कर्षात्तत्रानालस्यं लास्यं
 विधाय तदन्ते भूपतिनाऽभ्यर्थित आरात्रिकं गृह्णन्
 तुरङ्गं द्वारभट्टाय दत्त्वा राज्ञा स्वयं कृततिलकाव-
 सरे द्वासप्तत्या सामन्तैश्चामरपुष्पवर्षादिभिः कृ-
 तसाहाय्यस्तदाभ्यागताय बन्दिने कृतकङ्कणवितरणो
 बाहुभ्यां धृत्वा बलात्कारेण नृपेणावतार्यमाणा-
 रात्रिकमङ्गलप्रदीपः श्रीसुव्रतस्य च गुरोश्चरणौ प्रण-
 म्य साधर्मिकवन्दनापूर्वं नृपतिं स त्वारात्रिकहेतुं

देवी तदा तं विदधेऽक्षताङ्गम् ।

स्यात्साहसं यस्य नरस्य शस्यं

तस्यात्र सेवां स्वयन्ति देवाः ॥ १६

इत्यादि चारित्रसुन्दरगणिकृतकुमारपालचरित्रसप्तमसर्गाद्विधेयम् ॥

(१ मुष्टं २ गृहानः)

पप्रच्छ । यथा द्यूतकारो द्यूतरसातिरेकाच्छिरःप्र-
भृतीन् पदार्थान् पणीकुरुते तथा भवानप्पतः परम-
र्थितस्त्वागरसातिरेकाच्छिरोपि तेभ्यो वदासीति नृ-
पेणादिष्टे भवल्लोकोत्तरचरित्रेणापहतहृदया विस्मृता-
जन्ममनुष्यस्तुतिनियमाः श्रीहैमाचार्याः ।

किं कृतेन न यत्र त्वं यत्र त्वं किमसौ कलिः ।

कलौ चेद्भवतो जन्म कलिरस्तु कृतेन किम् ॥ १ ॥

इत्यमात्रभटमनुमोद्य गुरुक्षमापती यथागतं ज-
न्मतुः ॥ अथ तत्रागतानां प्रभूणां श्रीमदात्रभटस्या-
कस्मिकदेशीदोषात्पर्यन्तदशास्मागतस्यापृच्छनविज्ञ-
प्तिकायासुपागतायां सत्यां तत्कालमेव तस्य महा-
त्मनः प्रासादशिखरे नृत्यतो सिथ्यादृशां देवीनां
दोषः संजात इत्ववभार्य प्रदोषकाले यशश्चन्द्रतपो-
धनेन समं खेचरगत्योपलभ्य निमेषमात्रादलंकृत-
भृगुपुरपरिसरभुवः प्रभवः सैन्यवीमनुनेतुं कृतकायो-
त्सर्गास्तया जिह्वाकर्षणादवगणनास्पदं दीयमानां
उदूर्खलं शालितन्दुलान्प्रक्षिप्य यशश्चन्द्रगणिना प्र-
दीयमानेषु मुशलप्रहारेषु प्राक्प्रासादकम्पो द्वितीये

१ C अपिप्रत्यर्पितत्याग. २ B मूर्देर्गं विदातुं न्वां जिह्वां वहि-
रकगेत्. ३ C उदूर्खले

प्रहारे देवीमूर्तिरेव स्वस्थानादुपेत्य वज्रपाणिप्रहा-
रेभ्यो रक्ष रक्षेत्युच्चरन्ती प्रभोश्चरणयोर्निपपात् । इ-
त्थमनवद्यविद्याबलात्तन्मूलानां सिथ्याद्दृग्व्यन्तराणां
दोषं निगृह्य श्रीसुव्रतप्रासादमाजग्मुः ।

संसारार्णवसेतवः शिवपथप्रस्थानदीपाङ्कुरा

विश्वालम्बनयष्टयः परमतव्यामोहकेतूद्गमाः ।

किं वास्माकमनोमतङ्गजदृढालानैकलीलाजुष-

स्त्रायन्तां नखरश्मयश्चरणयोः श्रीसुव्रतस्वामिनः १

इति स्तुतिभिः श्रीमुनिसुव्रतमुपास्य श्रीमदाभ्रभ-

टमुल्लास्यस्तानेन पटूकृत्य यथागतमागुः । श्रीमदुद-

यन्चैत्ये शकुनिकाविहारे घटीगृहे राज्ञः कौङ्क-

णनृपतेः कलशत्रयं स्थानत्रये न्यास्यत् ॥

॥ इति श्रीराजपितामहाभ्रभटप्रबन्धः ॥

(१ रोगमुक्तस्नानेन) २ C उच्छाप्य निरोगं कृत्वा ३ एवमार्हत-
शिरोमणेः प्रभोर्महिमा श्रीमद् ४ कलशत्रितयं ५ A एवं शकुनिका-
विहारोद्दारे कोटिद्वयं व्ययितम्

* (फ) — सिरिपुत्रे नयरे चन्द्रगुत्तो राया तस्स चन्दलेहाभारिआ
तीसे सत्तहं पुत्ताणं उवारिं सुदंसणा नाम धूआ जाआ । सउणाभिवेतुमं
वाणेण पहया... गुरूणं वयणं सुच्चा... चेइयस्स उद्धारं कारेइ ॥
सिरिसुव्वयसामिसिद्धिगणाणन्तरं इक्कारसोहिं लरकेहिं चुलसीइ स-
हस्सोहिं चउसयसत्तरोहिं वासाणं अइएहिं विक्रमाइच्चसंवच्छरो पयद्योभं

॥ अथान्यस्मिन्नऽवसरे कुमारपालनामा नृपः
पाण्डित्यलिप्सया कपर्दिमन्त्रिणोऽनुमतेन भोजना-
नन्तरं क्षणं केनापि विदुषा वाच्यमाने कामन्दकीय-
नीतिशास्त्रे ॥

जीवन्तमुव्वयसामिअदिक्खाएपुण एगारसलक्खोहिं अट्टावीसूणपञ्चणवइ-
सहस्सेहिं वासाणं विक्रमो भावी एसा सउलिआविहारस्स उप्पत्ती ।
लोइअतित्थाणि अणेगाणि भरुअत्थे वदन्ति । कमेण उदयपुत्तेण
वाहडेण सित्तुज्जपासाय उद्धारकारिए । तदणुएण अम्बडेण पिउणो
पुण्णत्थं सउलिआविहारस्स उद्धारो कारिए । मिच्छदिट्ठी सिन्धवदे-
वीए अम्बडस्स पासायसिहरे नच्चन्तस्स उवस्सग्गो कए सौउ निवारिए
विज्जावलेण सिरिहेमचन्द्रसूरिहिं अस्साववोहातित्थस्स एस कप्पो ॥
इत्यश्वावबोधकल्पे. मा. प. २७ [श्रीपुण्ये नगरे चन्द्रगुप्तो रा-
जा तस्यचन्द्रलेखा भार्या तस्याः सप्तानां पुत्राणां उपरि सुदंसणा नाम
सुता जाता । शकुनीभवे त्वं वाणेन निहता । नवकारप्रभावेण राज-
सुता जातेत्यादि गुरूणां वचनं श्रुत्वा । चैत्यस्योद्धारं करितं । तन्ना-
म्ना शकुनिकाविहारः ॥ श्रीसुव्रतस्वामिसिद्धिगमनानन्तरं एकादशल-
क्षैश्रतुरशीतिसहस्रैश्रतुःशतैः सप्तदशोत्तरैः वर्षाणां व्यतिक्रान्तैः वि-
क्रमसंवत्सरः प्रवर्तितः । जीवतः सुव्रतरवामिनो दिक्षाया आरभ्य ए-
कादशलक्षैः अष्टाविंशत्यूनपञ्चनवतिसहस्रैः वर्षाणां विक्रमो, भावी
एषा शकुनिकाविहारस्योत्पत्तिः । लौकिकतीर्थाणि अनेकानि भृगुक-
च्छे वर्तन्ते ॥ क्रमेण उदयपुत्रेण वाग्भटेन शत्रुञ्जयपार्श्वनाथोद्धारः
कारितः । मिध्याट्टिभैन्वकीदेव्या आम्रभटस्य प्रामादकिर्रे नृत्वतः
उपमर्गः दृत्तः स निवारितः । विद्यावलेन श्रीहिमचन्द्रमृगिभिः । अ-
श्वावबोधतीर्थस्वैपः कल्पः ॥)

पर्जन्य इव भूतानामाधारः पृथिवीपतिः ।

विकलेपि हि पर्जन्ये जीव्यते न तु भूपतौ? ॥ १

वाक्यमिदमाकर्ण्य नृपतेर्मेघ ऊपम्या इति कुमार-
पालेनाभिहिते सर्वेष्वपि सामाजिकेषु न्युञ्छनानि
कुर्वाणेषु तदा कपर्दिस्मन्निगमवाङ्मुखं वीक्ष्य, एका-
न्ते नृपपृष्ठ एवमवादीत्। ऊपम्याशब्दे स्वामिना स्व-
यमुच्चरिते सर्वव्याकरणेष्वेतत्प्रयोगापेतेषु छन्दोनु-
वर्त्तिभिर्न्युञ्छनानि क्रियमाणे सम द्वेषाऽवाङ्मुख-
त्वमुचितं । तथा वरसराजकं विश्वं न तु सूर्वो रा-
जेति प्रतीपभूपालमण्डलेष्वपकीर्त्तिः प्रसरति । अ-
तोऽस्मिन्नर्थे उपमेयं ऊपम्यं उपमेत्याद्याः श-
ब्दाः शुद्धाः । तद्वचनानन्तरं राजा शब्दव्युत्पत्ति-
हेतवे कस्याप्युपाध्यायस्य समीपे स्नातृकापाठात्प्र-
भृति शास्त्राण्यारभ्यैकेन वर्षेण वृत्तिकाव्यत्रयमधीतं
विचारचतुर्मुखविरुद्धमर्जितम् ॥

॥ इति विचारचतुर्मुखश्रीकुमारपालाध्ययनप्रबन्धः॥
कस्मिन्नप्यऽवसरे विश्वेश्वरनामा कविर्वाराणस्याः
श्रीपत्तनमुपागतः श्रीहेमसूरिणां संसदि प्राप्तः ।

(१ सर्ग १ श्लो. १३) २ CD अपप्रयोगे एतस्मिन् ३ C वृ-
त्तिकाव्यानां. ४ कथमित्तिचेज्जिनमण्डनसूरिकृतकुमारपालचरित्रद्रष्टव्यम्

तत्र कुमारपालनृपतौ विद्यमाने सः ।

पातु वो हेमगोपालः कस्वलं दण्डमुद्वहन् ।

इति भणित्वा विलम्बमानो नृपेण सक्रोधं
निरैक्ष्यत ।

षट्दर्शनपशुग्रामं चारयन्जैनगोचरे ॥ १

इत्युत्तरार्द्धपरितोषितसमाजलोकः । श्रीरामचन्द्रा-
दीनां समस्यां समर्पयामास ।

व्यापिद्धा नयने मुखं च रुदती स्वे गर्हिते कन्यका
नैतस्याः प्रसृतिद्वयेन सरले शक्ये पिधातुं दृशौ ।

सर्वत्रापि च लक्ष्यते मुखशशिज्योत्स्नावितानैरिय-
मित्थं मध्यगतासखीभिरभितो दृग्मीलनाकेलिपु ॥ १

व्यापिद्धा । इति श्रीकपर्दिना महामात्येन पूरि-
तायां समस्यायां पश्चात्कविः पञ्चाशत्सहस्रमूल्यं
निजं ग्रैवेयकं श्रीकपर्दिनः कण्ठे श्रीभारत्याः पदमि-
त्युच्चरन्निवेशयामास । अथ तद्वैदग्ध्यचमत्कृतेन नृ-
पतिना स्वसंनिधौ स्थाप्यमानः ।

कथाशेषः कर्णोऽजनि जनकशा काशिनगरी

सहर्षं हेपन्ते हरिहरिति हम्मीरहरयः ।

सरस्वत्याश्लेषप्रवणलवणोदप्रणयिनि

प्रभासस्य क्षेत्रे मम हृदयमुत्कण्ठितमदः ॥ १

इत्युत्कापृच्छमानो नृपसत्कृतः स यथास्थानमगा-
त् । कदाचिदेव श्रीकुमारपालविहारे नृपाहूताः प्र-
भवः श्रीकपर्दिना दत्तहस्तावलम्बा यावत्सोपान-
मारोहन्ति तावन्नर्त्तक्याः कञ्चुके गुणमाकृष्यमाणं
विलोक्य श्रीकपर्दी ।

*सोहग्गीउ सहिकञ्चुयउ जुत्त उत्ताणु करेइ ।

एवमुत्का यावद्विलम्बते ।

*पुट्टिहिं पच्छइ तरुणीयणु जसु गुणगहणु करेइ ॥ १

इति श्रीप्रभुपादैरुत्तरार्द्धमपूरि ॥ कदाचित्प्र-
तूपे श्रीकपर्दिमन्ती प्रणामानन्तरं हस्ते किमेतदिति
पृष्टः स प्राकृतभाषया हरड इति विज्ञपयामास । प्र-
भुभिरुक्तं किमद्यापि आहतप्रतिभतया, तद्वचनच्छ-
लमाकलय्य कपर्दिनोक्त इदानीं न कुतोन्त्याप्याद्यो-
भूत् । मात्राधिकश्च । हर्षाश्रुपरिपूर्णदृशः प्रभवः
श्रीरामचन्द्रप्रभृतिपण्डितानां पुरस्तान्तञ्चातुरीं प्रश-
शंसुः । तैरज्ञाततत्त्वैः किमिति पृष्टो हरड इति

* सौभाग्यतः सखिकञ्चको युक्तोत्तानं करोति ।

* पुष्टैः पश्चात् (नितम्बैः) तरुणीजनो यस्मात् गुणग्रहणं (र-
जुग्रहणं) करोति ॥ १ !

शब्दच्छलेन हकारो रडइ । किमद्यापीत्यभिहित-
मात्रेण वचस्तत्त्वविदाऽनेनेदानीमुक्तं । यतः पुरा
मातृकाशास्त्रे हकारः प्रान्ते पठ्यते अत एव ह रड-
इ साम्प्रतं त्वऽस्मिन्नामनि प्रथमतया मात्राधिकश्च

॥ इति हरडइ प्रबन्धः ॥

॥ कदाचित् केनापि पण्डितेनोर्वशी-
शब्दे शकारस्तालव्यो दन्त्यो वेतिपृष्ठे याव-
त्प्रभवः किञ्चित्समादिशन्ति तावत्, उरून् अशु-
ते उर्वशीति पत्रकं लखित्वा श्रीकपर्दिना प्र-
भोरुत्सङ्गे सुक्तं । तत्प्रामाण्यात्तालव्यशकारनिर्णय-
स्तदग्रे प्रभुभिरभिहितः । इत्युर्वशीशब्दप्रबन्धः ॥
अथान्यदा सपादलक्षीयराजस्य कश्चित्सान्धिविग्रहि-
कः श्रीकुमारपालनृपतेः सभायामुपेतो राज्ञा भव-
त्स्वामिनः कुशलमिति पृष्ठः । स मिथ्याभिमानी
पण्डितमानी च विश्वं लातीति विश्वलस्तस्य च को
विजयसन्देहः । राज्ञा प्रेरितेन श्रीमता कपर्दिना
मन्दिणा । श्वलश्वल आशुगतौ । इति धातोर्विरि-
व श्वलति नश्यतीति विश्वलः । इत्येवं प्रधाने-
न तन्नामदूषणं विज्ञप्त, इति स राजा विग्रहरा-

ज इतिनामं वभार । अपरस्मिन्वर्षे स एव
 प्रधानः पुरुषः श्रीकुमारपालनृपतेः पुरो विग्रहरा-
 जनाम विज्ञपयन् मन्त्रिणा श्रीकपर्दिना विग्रो वि-
 गतनासिक एवं हराजौ रुद्रनारायणौ कृतौ, इति
 व्याख्यातं । तदित्यवगम्य तदनन्तरं स नृपः कपर्दि-
 ना नामखण्डनभीरुः कविवान्धव इति नाम वभा-
 र ॥ अथान्यदा श्रीकुमारपालनृपपुरतः श्रीयोग-
 शास्त्रव्याख्याने संजायमाने पञ्चदशकर्मादानेषु वा-
 च्यमानेषु

दन्तकेशनखास्थित्वक्रोम्णां ग्रहणमाकरे ॥

इति प्रभुकृतमूलपाठे पं० उदयचन्द्रः रोम्णां ग्र-
 हणामिति भूयो भूयो वाचयन् प्रभुभिर्लिपिभेदं
 पृष्ठे स प्राणितूर्याङ्गानामिति व्याकरणसूत्रेण प्राण्य-
 ङ्गानां सिद्धमेकत्वमिति लक्षणविशेषं स विज्ञपयन्
 प्रभुभिः श्लाघितो राज्ञान्यैश्च ॥

इति पं० उदयचन्द्रप्रबन्धः ॥

अथ कदाचित्स राजर्षिर्वृतपूरभोजनं कुर्वन् किञ्चि-
 द्विचिन्त्य कृतसर्वाहारपरिहार इति प्रभुं प्रपच्छ । यद-
 स्माकं घृतपूराहारो युज्यते नवेति प्रभुभिरभिदधे ।

वणिग्ब्राह्मणयोर्युज्यते कृताभक्ष्यनियमस्य क्षत्रि-
यस्य तु न तेन पिशिताहारस्थानुस्मरणं भवती-
त्यसेवेति पृथ्वीपतिरभिधाय पूर्वभक्षितस्याभक्ष्य-
स्य प्रायश्चित्तं याचितवान् । द्वात्रिंशद्विंशतसंख्य-
यां द्वात्रिंशद्विहाराङ्कारयेति । राज्ञा तथाकृते,
प्रभुदत्ते लघ्ने वटपद्मकान्निजप्रासादे मूलनाय-
प्रतिष्ठां कारयितुं श्रीपत्तनमुपेयुषि कान्हनाग्नि व्य-
वहारिणि तन्नगरमुख्ये प्रासादे तद्विम्बं मुक्त्वा
यावदुपहारान्गृहीत्वा स पुनरुपैति तावन्नृपतेरङ्गर-
क्षकैर्निस्सृद्धे द्वारि अन्तः प्रवेशमलभमानः कियति
काले व्यतिक्रान्ते उत्थितैर्द्वारपालकैर्व्यतीते प्रति-
ष्ठाकाले स तत्र प्रविश्य प्रभोः पादमूले लगित्वा
सोपालम्भं सरोदा प्रभुभिरन्यथा दुरपनेयं तस्य दुःख-
मिति विमृश्य रङ्गमण्डपाद्महिर्भूत्वा नक्षत्रचारेण स्वं
लग्नमुदितं व्योम्नि विलोक्य घटिकासंवन्येन नैमित्ति-
केन यस्मिँल्लघ्ने विम्बानि प्रतिष्ठापितानि तेषां व-
र्षत्रयस्मायुः सम्प्रतितने लघ्ने तु प्रतिष्ठितमिदं चि-
रायुरिति प्रभुभिरादिष्टं स तदैव प्रतिष्ठामकारयत्त-

१ A B अवदान्तमन्त्रयया एकारिन्निभत्त्वन्धे २ A प्रतिटोन्मन्त्रे

३ D कृत्वादिना.

त्प्रभूक्तं तथैव जज्ञे ॥

इत्यभक्ष्याभक्षणप्रायश्चित्तप्रबन्धः ॥

मयापहृते धने पुरा कश्चिन्मूषको मृतस्तत्प्रायश्चित्ते
राज्ञा याचिते तच्छ्रेयसे प्रभुभिस्तन्नामाङ्कितो वि-
हारः कारितः । तथाच कयापि व्यवहारिवध्वाऽ
ज्ञातज्ञातिनामग्रामसंबन्धया पथि दिनत्रयं बुभुक्षि-
तो नृपतिः शालिकरम्बेन सुहितीकृतस्तत्कृतज्ञत-
या तत्पुण्याभिवृद्धये करम्बविहारं श्रीपत्तनेऽकारयत्
॥ तथा यूकाविहारश्चैवं । सपादलक्षदेशे कश्चिद्वि-
वेकी धनी केशसंमार्जनावसरे प्रियार्पितां यूकां
करतले संगृह्य पीडाकारिणीं तां तर्जयंश्चिरेण मृ-
दित्वा व्यापदयामास । संनिहितेनामारिकारिपञ्च-
कुलेन स श्रीमदणहिल्लपुरे समानीय नृपाय निवे-
दितः । तदनु प्रभूणामादेशात्तद्वण्डपदे तस्य सर्व-
स्वेन तत्रैव यूकाविहारः कारितः ॥

इति यूकाविहारप्रबन्धः ॥

अथ स्तम्भतीर्थे सामान्ये सालिगवसहिकाप्रासादे
यत्र प्रभूणां दीक्षाक्षणो बभूव रत्नविम्बालंकृतस्तत्र
निरुपमो जीर्णोद्धारः कारितः ॥

इति प्रभदीक्षावसहिकाया उद्धारप्रबन्धः ॥

अथ श्रीसोमेश्वरपत्तने कुमारविहारप्रासादे बृहस्पति-
नामा गण्डः कामर्ष्यरतिं कुर्वाणः प्रभोरप्रसादाद्भ्र-
ष्टप्रतिष्ठः श्रीमदणहिल्लपुरं प्राप्य षोढावश्यके प्रौढिं
प्राप्य प्रभून् सिषेवे । कदाचिञ्चातुर्मासिकपारणके
प्रभूणां पादयोर्द्वादशावर्त्तवन्दनादनु ।

चतुर्मासी यावत्तव पदयुगं नाथ निकषा
कषायप्रध्वंसाद्विहतिपरिहारव्रतामिदम् ।

इदानीमुद्भिद्यन्निजचरणानिलोठितकले-

र्जलक्लिन्नैरन्नैर्मुनितिलक वृत्तिर्भवतु मे ॥ १

इति विज्ञपयंस्तत्कालागतेन राज्ञा प्रसन्नान्प्रभून्वि-
सृश्य स पुनरेव तत्पददानपात्रिकृतः ॥

इति बृहस्पतिगण्डस्य पुनः पददानप्रबन्धः ॥

अन्यदा सर्वावसरस्थितेन राज्ञालिङ्गनामा वृद्धः
प्रधानपुरुष इत्यष्टच्छयत । यदहं श्रीसिद्धनृपते-
र्हीनः समानोऽधिको वा । तेन चाऽच्छलप्रार्थ-
नापूर्वं श्रीसिद्धनृपतेः पण्णवतिर्गुणा द्वौ दोषौ ।
स्वाभिनस्तु द्वौ गुणौ तत्संख्या एव दोषा इति

२३४ प्रबन्धचिन्तामणिः सर्गः ४

तद्वाक्यादनु दोषमये आत्मनि विरागं दधानो या-
वञ्चुरिकां चक्षुषि क्षिपति तावदाशयविदा तेनेति
व्यज्ञपि। श्रीसिद्धनृपतेः षण्णवतिगुणाः संग्रामाऽसु-
भटतास्त्रीलम्पटतादोषाभ्यां तिरोहिताः । कार्पण्या-
दयो भवदोषाः समरशूरतापरनारीसहोदरतागुणा-
भ्यामपन्हुता इति तद्वचसा स पृथ्वीनाथः स्वस्था-
वस्थस्तस्थौ ॥

इत्यालिङ्गप्रबन्धः ॥

अथ पुरा श्रीसिद्धराजराज्ये पाण्डित्ये स्पर्धमानो
वामराशिनामा विप्रः प्रभूणां प्रतिष्ठानिष्ठामस-
हिष्णुः ।

यूकालक्षशंतावलीवलवल्लोलोलसत्कम्बलो
दन्तानां मलमण्डलीपरिचयाद्दुर्गन्धरुद्धाननः ।

नाशावंशविरोधनाद्भिणिगिणत्पादप्रतिष्ठास्थितिः

सोऽयं हेमडसेवडः पिलपिलत्खल्लिः समागच्छति।१

इति तदीयममन्दं निन्दास्पदं वचनमाकर्ण्यान्तर्भू-
तामर्षवत्तर्जनापरं वचः प्रभुभिरभिहितं पण्डित वि-
शेषणं पूर्वमिति भवता किं नाधीतमतोऽतः परं से-
वडहेमड इत्यभिधेयमिति, सेवकैः कुन्तपश्चाद्भागेना-

हृत्य मुक्तः। श्रीकुमारपालनृपते राज्येऽशस्त्रो वध इति
तद्वृत्तिच्छेदः कारितः । स ततः परं कणभिक्षया प्रा-
णाधारं कुर्वाणः प्रभूणां पौषधशालायाः पुरतः स्थि-
तः । आनादिभूपतितपास्विभिरधीयमानयोगशास्त्र-
माकर्ण्यऽशठतयेदमपाठीत् ।

आतङ्ककारणञ्जकारणदारुणानां
वक्त्रेषु गालिगरलं निरगालि येषाम् ।

तेषां जटाधरफटाधरमण्डलानां
श्रीयोगशास्त्रवचनामृतसुजिहीते ॥ १

इति तद्वचसाऽमृतधारासारेण निर्वाणपूर्वोपतापा-
त्तस्मै द्विगुणां वृत्तिं प्रसादीकृतवन्तः ॥

इति वासराशिप्रबन्धः ॥

अथ कदाचिञ्चारणौ द्वौ सुराष्ट्रमण्डलनिलयौ दूहा-
विद्यया स्पर्धमानौ श्रीहेमाचार्येण यो व्याख्यायते
सोऽपरस्य हीनोपक्षयं ददातीति प्रतिज्ञाय श्रीमद-
णहिल्लपुरं प्रापतुः तदैकेन प्रभुसमागतेन ।

* लच्छिवाणिमुहकाणि एयइं भागी मुह भूरुं ।

हेमसूरिअच्छीणि जे ईसरते ते पण्डिया ॥१

१ ० वक्त्रेण २ पयह ३ B मरुड ४ सूरिआ छाणि.

* लक्ष्मीवाणीप्रमुखाणि एतैः भाग्यैः मुक्तं भूतं सर्वाणि भाग्यानि हे-

इत्युत्काभ्यर्णो स्थिते तस्मिन् श्रीकुमारपालविहारै
 आरात्रिकावसरानन्तरं प्रणामपरो नृपः प्रभुणा द-
 क्षप्रष्टिहस्तः क्षणं यावत्तिष्ठति । अत्रान्तरे प्रविश्य
 द्वितीयश्चारणः ॥

* हेम तुहाला कर भरउं जांह अञ्चुभूरिदि ।

जैवं पह हिठा मुहा तांह ऊपहरी सिद्धिं ॥ १

इत्यनुच्छिष्टेन तद्वचसान्तश्चमकृतो नृपतिरेतदेव
 भूयोभूयः पाठयामास । ततस्त्रिःकृत्वः पठिते^१ किं
 पठिते लक्षं दास्यसीति विज्ञप्तस्तस्मै त्रिलक्षं

मसूरेमुखे तिष्ठन्तीत्यर्थः यतः ये हेमसूरैरक्षिणी यत्र ईपद्रते ते पाण्ड-
 ताः हेमसूरिनेत्रे रत्या यान् इपत् प्रेक्षते ते पुरुषाः शीघ्रं पाण्डता भव-
 न्तीत्यर्थः ॥

यद्वा । पाठान्तरे लक्ष्मीश्चिन्तयति यतयो वाणिमुखकाः वाणीं
 मुखे धारयन्ति 'मुह मरउं' सपत्नीहेतोः मया मर्त्तव्यं एवं ज्ञात्वा हेम-
 सूरैः प्रच्छन्नं भग्ना नष्टा अत एव ये ईश्वरास्ते पाण्डताः न तु पाण्डता
 लक्ष्मीवन्त इति ॥ १ ।

* हे हेमचन्द्र तव करः भृतः संगतः यत्र आश्रयभूतर्द्धिः युक्तं त-
 त् एवं प्रभुपदाधोमुखाः । कुमारपालवत् प्रभुपदं अधोमुखेन वदन्ते
 इत्यर्थः तत्र सिद्धयः उपह्रियन्ते ॥ २ ॥

१ C D जिह अञ्चुपुयारिद्धि । २ जे चंपहहिठा मुहा तीह उ-
 धहरी सिद्धी ३ त्रिःपठिते.

दापयामास ।

इति सौराष्ट्रचारणयोः प्रबन्धः ॥

कदाचिच्छ्रीकुमारपालनृपतिः श्रीसंधाधिपतीभूय
तीर्थयात्रां चिकीर्षुर्महता महेन श्रीदेवालयप्रस्थाने
संजाते सति देशान्तरायातयुगलिकया त्वां प्रति डा-
हलदेशीयकर्णनृपतिरुपैतीति विज्ञप्तः स्वेदबिन्दुति-
लकितललाटं दधानो मन्त्रिवाग्भटेन साकं साध्वस-
ध्वस्तसंधाधिपत्यमनोरथः प्रभुपादान्ते स्वं निनि-
न्द । अथ तस्मिन्नृपतेः समुपस्थिते महाभये किं-
चिदवधार्य द्वादशे यामे भवतो निवृत्तिर्भविष्यती-
त्यादिश्य विसृष्टो नृपः किंकर्तव्यतामूढो यावदा-
स्ते तावन्निर्णीतवेलायां समागतयुगलिकया श्रीक-
र्णो दिवं गत इति विज्ञप्तो नृपेण ताम्बूलमुत्सृज्य
कथामिति पृष्ठौ तावूचतुः । कुम्भिकुम्भस्थः श्रीकर्णः
प्रयाणं निशि कुर्वन्निद्रासुद्रितलोचनः कण्ठपीठप्रण-
यिना सुवर्णशृङ्खलेन प्रविष्टन्यग्रोधपादपेनोहृन्वितः
पञ्चतामश्चितवान् । तस्य संस्कारानन्तरमावां प्र-
चलितादिति ताभ्यां विज्ञप्ते तत्कालं पौषधवेदमनि
समागतो नृपः प्रशंसापरः कथं कथमित्यपवार्य
द्वास्ततिमहासामन्तैः समं समन्तमंघेन च प्रभुणा

द्विधोपदिश्यमानवर्त्मा धुन्धुक्नगरे प्राप्तः प्रभूणां
जन्मगृहभूमौ स्वयं कारितसप्तदशहस्तप्रमाणझो-
लिकाविहारे प्रभावानां विधित्सुर्जातिपिशुनानां
द्विजातिनामुपसर्गमुद्रितं वीक्ष्य तान्विषयताडि-
तान्कुर्वन् श्रीशत्रुंजयतीर्थमाराधयन् । दुःखस्वखु-
कम्भस्वखु इति प्रणिधानदण्डकमुच्चरन् देवस्य पा-
श्वे विविधप्रार्थनावसरे ।

* इकह फुल्लह साटि देअइ सामी सिद्धिसुहु ।

तिणिसिउं केही साटी भोलिम जिणवरह ॥ १ ॥

इति चारणमुच्चरन्तं निशम्य नवकृत्वः पठितेन न-
वसहस्रांस्तस्मै नृपो ददौ । तदनन्तरमुज्जयन्तसंनिधौ
गते तस्मिन्नऽकस्मादेव पर्वतकम्पे संजायमाने श्री-
हेमचन्द्राचार्या नृपं प्राहुः । इयं छत्रशीला युगपदुपेत-
योर्द्वयोः पुण्यवतोरुपरि निपतिष्यतीति वृद्धपरंपरया,
तदावां पुण्यवन्तौ यदियं गीरसत्या सत्या भवति त-
दालोकापवादः, नृपतिरेव देवं नमस्कारोतु न वयमि-
त्पुक्ते नृपतिनोपरुध्य प्रभव एव संघेनसह प्रहिताः

* एकपुण्यार्थं एकेन प्रत्याऽर्पितपुष्पेणेत्यर्थः स्वामी सिद्धिसुखं
ददाति तन्निश्रया तेनैव प्रकारेण हे जिनवर किमर्थं भवान् मुग्धः इति
भावनाश्रेणिसमुल्लसितस्य वाक्यम् ॥ १ !

१ C D देवइ सिद्धि सुहु केहि साटि कटि रेभोतिम २ सउं

स्वयं छत्रशिलांमार्गं परिहृत्य परस्मिन्जीर्ण-
प्राकारपक्षे नव्यपद्याकरणाय श्रीवाग्भटदेव आ-
दिष्टः पद्यायाः पक्षद्वये व्ययीकृतास्त्रिषष्टिलक्षाः ।
इति तीर्थयात्राप्रबन्धः ॥

कदाचित्पृथिव्यामानृण्याय नृपतिना स्वर्ण-
सिद्धये श्रीहेमचन्द्राणासुपदेशात्तद्गुरवः श्रीसंघनृप-
तिविज्ञप्तिकाभ्यामाकारितास्तीव्रव्रतपरायणा मह-
त्संघकार्यं विसृज्य विधिविहारक्रमेण पथि केनाप्य-
लक्ष्यमाणा निजामेव पौषधशालामागताः राजा तु
प्रत्युद्गमादिसामग्रीं कुर्वन् प्रभुज्ञापितस्तत्राययौ ।
अथ गुरौ नृपतिप्रमुखैः समस्तश्रावकयुतैः प्रभुभि-
र्द्वादशावर्त्तवन्दनावन्दिते वन्दनान्ते तौ श्रुततदुपदे-
शानन्तरं गुरुभिःपृष्ठे संघकार्ये सभां विसृज्य जव-
निकान्तरितौ श्रीहेमचन्द्रनृपती तत्पादयोर्निपत्य
सुवर्णसिद्धेर्याचनां चक्राते। सम बाल्ये वर्त्तमानस्य
ताम्रखण्डंः काष्ठभारवाहिकातो याचितःवह्नीरसेना-
भ्यक्तोयुष्मदोदेशाद्वह्निंसंयोगात्सुवर्णविभूव । त-
स्या वह्नेर्नामसंकेतादिरादिश्यतामिति ॥ श्रीहेमा-
चार्ये उक्तवति कोपाटोपात् श्रीहेमचन्द्रं दूरतः प्र-

हार्थं तथैव निशि स्थित्वा प्राप्तः प्राकारपरावर्त्तं च-
कार। तत्राधिगतं स्वर्णकोटीसप्तकं तथैकादशसहस्रा-
णि वडवानामिति संपत्तिगर्भितां विज्ञप्तिकां वेगवत्त-
रैश्वरैर्नृपं प्रति ग्राहिणोत्। स्वयं तत्र देशे श्रीकुमार-
पालनृपतेराज्ञां दापयित्वाऽधिकारिणो नियोज्य
व्याघुटितः । श्रीपत्तनं प्रविश्य राजसौधमाधिगम्य
नृपं प्रणनाम । नृपस्तदुचितालापावसरे तद्गुणर-
ञ्जितोप्येवमवादीत् । तव स्थूललक्ष्यतैव महदूषणं।
(वाहानीकयोः साधनादौ साधीयान् नेदीयान्प्रयोग-
निष्पत्तिरक्षामन्तो नोचेच्चक्षुर्दोषेणोर्द्ध्व एव विदीर्यसे)
यं व्ययं भवान्कुरुते^१ तादृशं कर्तुमप्यहं न प्रभूष्णुः।
स इति श्रुतनृपादेशान्नृपं प्रति “तथ्यमेव तदादिष्टं
देवेन” एवंविधं व्ययं कर्तुं प्रभुर्न प्रभवति । यतः
स्वामी परंपरया न नृपतेः सुतः । अहं तु नृपपुत्रो
ऽतो मयैव द्रव्यव्ययः साधीयान्क्रियते। तेनेति वि-
ज्ञप्ते नृपतिस्तोषं करोतु रोषं वा निकपः निकपाका-
ञ्चनश्रियमासादपतीत्यनर्घ्यतां लभमानो *नृपतिवि

क्षिप्य न योग्योसीति । अत्रे मुद्गरसप्रायदत्तविद्यया त्वमजीर्णभाक् कथमिमां विद्यां मोदकप्रायां तव मन्दाग्नेर्ददामीति तं निषिध्य नृपं प्रति एतद्भाग्यं भवतो नास्ति येन जगदानृण्यकारिणी हेमनिष्यत्तिविद्या तव सिद्धयति । अपि च मारिनिवारणजिनमण्डितपृथ्वीकरणादिभिः पुण्यैः सिद्धे लोकद्वये किंमधिकमभिलषसीत्पादिश्य तथैव विहारक्रमं कृतवन्तः । एकदा पृष्टः राज्ञा पूर्वभवस्वरूपं तत्सर्वं कथितं प्रभुभिरिति । अथ कस्मिन्नप्यवसरे सपादलक्षं प्रति सजीकृते सैन्ये श्रीवाग्भटस्यानुजन्मा बाहडनामा मन्त्री दानशौण्डतया दूषितोपि भृशमनुशिक्ष्य भूपतिना सेनापतिश्चक्रे । तेन प्रयाणद्वितयानन्तरमस्तोकमार्थिलोकं मिलितमालोक्य कोशाधिपाह्लक्षद्रव्ये याचिते नृपादेशात्तस्मिन्नददाने अथ तं कशाप्रहारेणाहत्य सेनापतिस्तं कटकान्निरवासयत् । स्वयं तु यदृच्छया दानैः प्राणितार्थिलोकश्चतुर्दशशतसंख्यासु करभीष्वारोपितैर्द्विगुणैः सुभटैः समं चरन्मितैः प्रयाणैर्वम्बेरानगरे प्रकारं वेष्टयामास । अथ तस्यां । निशि सप्तशतीकन्यानां विवाहः प्रारब्धोस्तीति नगरलोकान्मत्वा तद्विवा-

हार्थं तथैव निशि स्थित्वा प्राप्तः प्राकारपरावर्त्तं च-
कार। तत्राधिगतं स्वर्णकोटीसप्तकं तथैकादशसहस्रा-
णि वडवानाम्भिति संपत्तिगर्भितां विज्ञाप्तिकां वेगवत्त-
रैश्वरैर्नृपं प्रति प्राहिणोत्। स्वयं तत्र देशे श्रीकुमार-
पालनृपतेराज्ञां दापयित्वाऽधिकारिणो नियोज्य
व्याघुटितः । श्रीपत्तनं प्रविश्य राजसौधमधिगम्य
नृपं प्रणनाम । नृपस्तदुचितालापावसरे तद्गुणर-
ञ्जितोप्येवमवादीत् । तव स्थूललक्ष्यतैव महद्वृषणं।
(वाहानीकयोः साधनादौ साधीयान् नेदीयान्प्रयोग-
निष्पत्तिरक्षामन्तो नोचेच्चक्षुर्दोषेणोर्द्ध्व एव विदीर्यसे)
यं व्ययं भवान्कुरुते^१ तादृशं कर्तुमप्यहं न प्रभूष्णुः।
स इति श्रुतनृपादेशान्नृपं प्रति “तथ्यमेव तदादिष्टं
देवेन” एवंविधं व्ययं कर्तुं प्रभुर्न प्रभवति । यतः
स्वामी परंपरया न नृपतेः सुतः । अहं तु नृपपुत्रो
ऽतो मयैव द्रव्यव्ययः साधीयान्क्रियते। तेनेति वि-
ज्ञप्ते नृपतिस्तोषं करोतु रोषं वा निकपः निकपाका-
ञ्चनश्रियमासादयतीत्यनर्घ्यतां लभमानो *नृपतिवि

(B C त् पङ्क्तिद्वयं नास्ति) १ कर्तुं समते २. A रोषं वा निकपा.

* यतोहं स्वामिदलेन व्ययं करोमि । स्वामी तु कस्य वदेनातो
मयैव द्रव्यव्ययः साधीयान् क्रियते इति वदन् प्रभुदितेन राज्ञा स-

सृष्टः स्वं पदं प्रपदे ॥

इति राजंघरदृवाहडप्रबन्धः ॥

अथं तस्य कनीयान्भ्राता सोलाकनामा मण्डली-
कः सत्रागारविरुदं बभार । अथ कदाचिदानाकना-
मा मातृष्वस्त्रीयस्तत्सेवागुणतुष्टेन राज्ञा इत्तसा-
मन्तपदोपि तथैव सेवमानः । कदापि मध्यंदिनावसरे
चन्द्रशालापत्यङ्कस्थितस्य नृपतेः पुरो निविष्टः
सहसा कमपि प्रेष्यं तत्र प्राप्तं प्रेक्ष्य कोयमिति
पृष्टे नृपतिना श्रीमदानाकः स्वं कर्मकरमुपल-
क्ष्य तत्संकेतान्निकेतनान्निर्गत्य सकौशलं पृष्ठः पु-
त्रजन्मवर्द्धापनिकां प्रार्थयामास । उमिति तथा वा-
र्त्तया तु दिनकरप्रभयेव विकसितवदनारविन्दं तं
विसृज्य स्वं पदमुपेतः । राजा किमेतदिति पृष्ट-
स्तेन स्वामिनः पुत्रोत्पत्तिरिति विज्ञप्ते, वसुधाधवः
स्वगतं किंचिदवधार्य तं प्रति प्रकाशं प्राह । यज्ज-
न्म निवेदायितुमयं कर्मकरो वेत्रिभिरस्खलित ए-
वायमाप तावता पुण्योपचयेनायं गूर्जरदेशे नृपो

ल्लुतो राजसदस्यनर्थां लभमानो राजवरदृविरुदं लब्ध्वा । इति जि-
नमण्डनोपाध्यायकृतकुमारपालप्रबन्धे प. १४

१ A B इति वाहड. २ A तथा. ३ इमां भुवनाप.

भावी परमस्मिन्पुर धवलगृहे च न । यतोऽतः
स्थानादुत्थापितस्य तवाग्रे सुतोत्पत्तिर्निवेदिता । त-
तो हेतोर्नास्मिन्नगरेश्वरत्वंमिति विचारचतुर्मुखेन
श्रीकुमारपालदेवेन निर्णीतम् ॥

इति लवणप्रसादप्रबन्धः ॥

आज्ञावर्तिषु मण्डलेषु विपुलेष्वष्टादशस्वादरा—
द्वन्द्वान्येव चतुर्दश प्रसृमरां मारिं निवार्यौजसा ।
कीर्तिस्तम्भनिभांश्चतुर्दशशतिसंख्यान्विहारांस्तथा
कृत्वा निर्मितवान्कुमारनृपतिर्जनो निजैनोव्ययम् १

अथ प्रभोः कदाचित्कच्छराजलक्षराजमातुर्महा-
सत्याः शापाच्छ्रीमूलराजान्वयानां लूतारोगः संक्रा-
मतीति स व्याधिः कुमारपाले बाधाप्रधात् । संव-
न्यात्तु गृह्णिधर्मप्रतिपत्त्यवसरे प्रभोरुद्घणितराज्यभारे
श्रीकुमारपाले तच्छिद्रेण तान्प्रविश्य लूताव्याधिर्वा-
धाप्रधात् । तद्दुःखदुःखिते सराजलोके राज्ञि प्रणि-

* कर्णाटे १ गूर्जरे २ लाटे ३ सौराष्ट्रे ४ कच्छ ५ तैन्ववे ६ ।
उच्चायां ७ चैव भम्भेर्यां ८ मारवे ९ मालवे १० तथा ॥ १
कौण्डिणे च ११ महाराष्ट्रे १२ कीरे १३ जान्दवरे १४ पुनः ।
सपादलोके १५ मेवाडे १६ दीपा १७ भीराख्ययोगि १८ ॥ २
काशिगाजध्यादिचतुर्दशदेशेषु ॥ इतिपूर्वोक्तस्य पत्रे १७

१० तस्मिन्नगरे नरेश्वरत्वं २ राजन्यानां

धानान्निजमायुः सवलं वीक्ष्याऽष्टाङ्गयोगाभ्यासेन
 प्रभवस्तं लीलयोन्मूलितवन्तः ॥ कदापि कदली-
 पत्राधिरूढं कमपि योगिनमालोक्य विस्मिताय
 नृपतये आसनबन्धेन चतुरङ्गुलमूलभूमित्यागाद्ब्रह्म-
 रन्ध्रेण निर्यत्तेजःपुञ्जं प्रभवो दर्शयामासुः ॥ अथ
 चतुरशीतिवर्षप्रमाणायुःपर्यन्ते निजमवसानदिनम-
 वधार्यान्त्याराधनक्रियायामनज्ञानपूर्वप्रारब्धायां त-

* तद्यातनावाधितमूर्तिरुच्चैः पप्रच्छ सूरिं गदशान्तिहेतुम् ।
 आयुर्वनं श्रीकुमरस्य वीक्ष्य ते दक्षमुख्या अवदन्विमृश्य ॥
 निवेश्यतेऽन्यो यदि कोपि राज्ये हित्वा मयस्त्वां तमयं प्रयाति ॥
 उवाच चातुर्यनिधिर्नरेशो निहन्म्यहं किं निजजीवितार्थं ।
 वराकमन्यं परमार्थविज्ञः । गिरः सुधासारसमा निपीय ।
 दयाकिरस्ता अवदद्यतीशः । निविश्य राज्ये स्वयमेव दु खं ।
 तत्ते हरिष्यामि नरेश्वराहं । अवोचदुच्चैश्चकितो नरेशः ।
 को देववृक्षं पिचुमन्दहेतोश्चिन्तामणिं काचकृते निहन्ति ।
 रोगं निहन्तुं मम शक्तिरस्ति स्वाङ्गान्तरं योगबलेन राजन् ।
 ततः कुमारो महता महेन न्यवीक्षिशत्सूरिवरं स्वराज्ये ।
 हित्वा कुमारं परिमुक्तराज्यं लूतामयः सूरिशरीरमाप ।
 रोगं हन्तुं निश्चलाङ्गः स योगी प्राणायामं पूरकार्यं वितेने ।
 ऊर्ध्वं नीते, सूर्यविन्धे समन्ताच्चन्द्रस्तापाद्द्राग् सुधाभिर्वर्षं ।
 श्लिष्टं ताभिः सर्वरोगापहाभिर्वेगादङ्गं चङ्गमासीदमुप्य ।

इति चारित्रमुन्दरगणिकृतकुमारपालुचारित्रस्य दशमसर्गस्य प्रथ-
 मवर्गे प. ३४

दतितरलिताय नृपतये षण्मासीशेषमायुरास्ते संत-
 त्यभावाद्विद्यमान एव निजाभुत्तरक्रियां कुर्या इ-
 त्यनुशिक्ष्य दशमद्वारेण प्राणोत्क्रान्तिमकार्षुः । त-
 दनन्तरं प्रभोः संस्कारादनु तद्भस्म पवित्रमिति
 राज्ञा तिलकव्याजेन नमश्चक्रे । ततः समस्तसाम-
 न्तैस्तदनु नगरलोकैस्तत्रत्यमृत्स्नायां गृह्यमाणायां
 तत्र हेमखण्ड इत्यद्यापि प्रसिद्धिः ॥ अथ राजा
 वाष्पाविललोचनः प्रभुशोकविह्वमनाः सचिवै-
 र्विज्ञप्त इदमवादीत् । स्वपुण्यार्जितोत्तमतमलोकान्
 न् प्रभून् शोचामि किं तु निजमेव सप्ताङ्गराज्यं
 सर्वथा परिहार्यं राजपिण्डदोषदूषितं, यन्मदीयभुद-
 कमपि जगद्गुरोरङ्गे न लग्नं तदेव शोचामीति प्रभु-
 गुणानां स्मारं स्मारं सुचिरं विलप्य प्रभूदिते दिने
 तदुपदिष्टविधिना सजाधिमरणेन नृपः स्वलोक-
 मलंचकार ॥ सं० ११९९ वर्षाद्वर्ष ३१ श्रीकुमार-
 पालदेवेन राज्यं कृतं ॥ सं० १२३० वर्षेऽजयदे-
 वोऽभिषिक्तः । अस्मिन्पूर्वप्रासादान् विध्वंसयति
 सीलिनामा कौतुकी नृपपुरः प्रारब्धेऽवसरे कृतक-
 कामपटुतां मायया निर्माय तत्र स्वकल्पितं देवकु-
 लपञ्चकं पुत्रेभ्यः समर्प्य ममानन्तरं भक्त्यतिशये-

२४६ प्रबन्धचिन्तामणिः सर्गः ४

नाराधनीयमित्यनुशिक्षयान्त्यावस्थायां यावदास्ते
तावत्तेन लघुपुत्रेण तचूर्णं चूर्णितमाकर्ण्य रे श्री
मदजयदेवेनापि पितुः परलोकान्तरं तद्धर्मस्थाना-
नि विध्वंसितानि त्वं त्वद्यापि मयि विद्यमानेषु
चूर्णयन्नधमतमोसीति तदालापेन सत्रपस्तस्माद-
समञ्जसाद्विरराम । तदनु श्रीअजयदेवेन श्रीकप-
र्दिमन्ती महात्मात्वपदं दातुमत्यर्थमभ्यर्थितः प्रातः
शकुनान्यवलोक्य तदनुमत्या प्रभोरादेशमाचरि-
ष्यामीत्यभिधाय शकुनगृहं गतस्ततः सप्तविधं
दुर्गादेव्याः शकुनं याचितमवाप्य तच्छकुनं पुष्पाक्ष-
तादिभिरभ्यर्च्य कृतकृत्यं मन्यमानः पुरगोपुरान्तः
प्राप्तो नदन्तं वृषभमीशानदिग्भागे विलोक्याति-
शयश्मेरुनाः स्वं निवासमासाद्य भोजनानन्तरं
मरुवृद्धेन यामिकेन शकुनस्वरूपं पृष्टः श्रीकपर्दी
तदग्रे तत्स्वरूपमादिश्य तांस्तुष्टाय । ततो मरुवृद्धः
नद्युत्तारेऽध्ववैषम्ये तथा संनिहिते भये ।

नारीकार्ये रणे व्याधौ विपरीता प्रशस्यते ॥ १

इति प्रामाण्याद्भवानासन्नव्यसनतया मतिभ्रंशा-
त्प्रतिकूलमप्यनुकूलं मनुते । यस्त्वया वृषभः शुभः

१ तान् शकुनान् २ ० विपरीतः

परिकल्पितः सोपि भवद्व्यापत्त्या शिवस्याभ्युदयं
 पश्यंस्तद्वदाहात उक्षां जगर्जेति तदुक्तिमवमन्यमाने
 तस्मिन्नापृच्छ्य तदर्थान्ऽवगाढुं गते, स नृपतिना
 प्रसादीकृतां मुद्रामासाद्य महता महेन समधिगत-
 निजसौधे विश्रम्य निशि नृपतिना विधृतः समा-
 नप्रतिष्ठैरभिभवितुमारब्धः ॥

*जो करिवराण कुम्भे पायं दाऊण मुत्तिए दलइ ।

सो सहो विहिवसउं जम्बूयपरिपिळणं सहइ ॥ १

इत्यादि विमृशन्कटाहिकायां प्रक्षेपकाले ।

अर्थिभ्यः कनकस्य दीपकपिशा विश्राणिताः कोटयो

वादिषु प्रतिवादिनां विनिहिताः शास्त्रार्थगर्भा गिरः।

उत्खातप्रतिरोपितैर्नृपतिभिः शारैरिव क्रीडितं

कर्तव्यं कृतमर्थिता यदि विधेस्तत्रापि सज्जा वयम् १

स सुधीरित्यन्त्यकाव्यमधीयंस्तथैव व्यापादयांचक्रे

इति श्रीकपर्दिप्रबन्धः ॥

अथ श्रीप्रबन्धशतकर्ता रामचन्द्रस्तु तेन भूषापस-

देन तप्तताम्रपट्टिकायां निवेशयमानः ।

*महिषीढह सचराचरह जिण सिरि दिहुं पाय ।
 तसु अत्थमणु दिणसरहं होउत होइ चिराय ॥१
 इत्युदीर्य दशनाग्रेण रसनां छिन्दन् विपन्न एव
 व्यापादयांचक्रे ॥

इति रामचन्द्रप्रबन्धः॥

अथ राजपितामहः श्रीमानाम्रभटस्तत्तेजोऽसहिष्णु-
 मिः सामन्तैस्तैः समं तदालब्धावसरैः प्रणामं का-
 रयद्भिराक्षिप्त एवमवादीत् । देवबुद्ध्या श्रीवीत-
 रागस्य गुरुबुद्ध्या श्रीहेमचन्द्रर्षेः स्वामिबुद्ध्या कु-
 मारपालस्यैव मे नमस्कारोऽस्मिन् जन्मनीति जैन-
 धर्मवासितसप्तधातुना तेनेत्यभिहिते रुष्टो राजा
 युद्धसज्जो भवेति तद्भिरमाकर्ण्य श्रीजैनविभ्वं सम-
 भ्यर्च्योऽनज्ञानं प्रपद्याङ्गीकृतसंग्रामदीक्षो निजसौ-
 धाद्राज्ञः परिग्रहं निजभटवातेन तुषनिकरमिव
 विकरन् घटिकागृहे प्राप्तस्तेषां मलीमसानां संग-
 जनितं कश्मलं धारातीर्थे प्रक्षाल्य तत्कौतुकालो-
 कनागताभिरप्सरोभिरहंपूर्विकया त्रियमाणो देवभू-

*महीषीढे सचराचरे येन श्रीः दत्ता प्रायः ।

तस्यास्तमनं दिनेश्वरस्य भवितव्यं भवत्येव चिराय ॥ १

१ A जिणसिरि दिन्ना २ C D दिणसरसु ३ होइनु होइध

A B विराउ

यं जगाम ॥

वरं भट्टैर्भाव्यं वरमपि च खिङ्गैर्द्धनकृते

वरं वेश्याचार्यैर्वरमपि महाकूटनिपुणैः ।

दिवं याते दैवादुदयनसुते दानजलधौ

न विद्वद्भिर्भाव्यं कथमपि बुधैर्भूमिवलये ॥ १

त्रिभिर्वपैस्त्रिभिर्मासैस्त्रिभिः पक्षैस्त्रिभिर्दिनैः ।

अत्युग्रपुण्यपापानामिहैव फलमश्नुते ॥ १

इति प्रमाणोक्तप्रामाण्यात्स कुपतिर्वयजलदेवनाम्ना

प्रैतीहारेण क्षुरिकया हतो धर्मस्थानपातकी कृमिभि-
र्भक्ष्यमाणः प्रत्यहं नरकमनुभूय परोक्षतां प्रपेदे ॥

सं० १२३० पूर्ववर्षाद्जयदेवेन वर्ष ३ राज्यं

कृतं ॥ सं० १२३३ पूर्ववर्षाद्वर्ष २ बालमूलरा-

जेन राज्यं कृतमस्य मात्रा नाइकिदेव्या परमार्दि-

भूपसुतयोत्संगे शिशुं निधाय गाडरारघटनाम-

नि घाटे संग्रामं कुर्वत्या म्लेच्छराजा तत्सत्त्वा-

दकालागतजलदपटलसाहाय्येन विजिग्ये ॥

सं० १२३५ पूर्ववर्षाद्वर्ष ६३ श्रीभीमदेवेन-

राज्यं कृतमस्मिन्नराज्ञि राज्यं कुर्वाणे श्रीसोहडना-

मा मालवभूपतिर्गूर्जरदेशविध्वंसनाय सीमान्तमा-

गतस्तत्प्रधानेन संमुखं गत्वेत्यवादि ।

प्रतापो राजमातर्त्तण्ड पूर्वस्यामेव राजते ।
 स एव विलयं याति पश्चिमाशावलम्बिनः ॥ १
 इति विरुद्धां तद्भिरमाकर्ण्य स पश्चान्निवृत्ते । तदनु
 तत्पुत्रेण श्रीमदर्जुनदेवनाम्ना गूर्जरदेशभङ्गोप्यका-
 रि । श्रीमद्गीमदेवराज्यचिन्ताकारी व्याघ्रपल्लीसंके-
 तप्रसिद्धः श्रीमदानाकनन्दनः श्रीलवणसाहप्रसाद-
 श्चिरं राज्यं चकार । तत्सुतः साम्राज्यभारधवलः
 श्रीवीरधवलस्तन्माता मदनराज्ञी देवराजनाम्नो भ-
 गिनीपतेः पट्टकिलस्य भगिन्यां विपन्नायां तस्य
 बहुतरमनिर्वहमाणमापद्वारं निशम्य तन्निर्वहणाय
 लवणप्रसादाभिधपतिमापृच्छय शिशुना वीरधवले-
 न समं तत्र गता सती तेन स्पृहणीयगुणाकृतिरिति
 गृहिणीचक्रे । श्रीलवणस्तद्दृत्तान्तं सम्यगवगम्य
 तं व्यापादयितुं निशि तद्गृहे प्रविष्टो निभृतीभूय
 स यावदवसरं निरीक्ष्यते, तावत्स भोजनायोप-
 विशन् वीरधवलं विना नाश्रामीति भूयो भूयो
 व्याहृत्य निर्वन्धात्समानीयैकस्मिन्नेव स्थालेऽशन्न-
 ऽकस्मादपि तं शरीरिणं कृतान्तमिव स्वान्तकमा-
 लोक्य श्यामलास्यो मा भैषीरिति तेनोचे । यदहं
 त्वामेव हन्तुमागतः परमस्मिन्मत्तन्दने वीरधवले

वात्सल्यं साक्षाच्चक्षुषा निरीक्ष्य तदाग्रहान्निवृत्तो-
स्मीत्युक्त्वा तेन सत्कृतो यथागतं जगाम । वीरध-
वलस्यापरमातृकाः राष्ट्रकूटान्वयाः साङ्गणचामुण्ड-
राजादयो वीरजनत्वेन भुवनतलप्रतीताः । अथ स
वीरधवलक्षत्रिय उन्मीलितकिञ्चिच्चेतनस्तस्माद्दृ-
चान्तात्त्वपमाणस्तद्गृहं त्यक्त्वा निजमेव जनकं सि-
षेवे । सत्त्वौदार्यगाम्भीर्यस्थैर्यनयविनयौचित्य-
दयादानदाक्षिण्यादिगुणशाली शालीनतया कण्ट-
कंयस्तां कामपि भुवमाक्रभ्य पित्रापि कियत्कृतज-
नपदप्रसादो द्विजन्मना चाहडनाम्ना सचिवेन चि-
न्त्यमानराज्यभारः प्राग्वाटवंशमुक्तामणिना पुरा
श्रीमत्यत्तनवास्तव्येन तत्कालं तत्रायाततेजःपा-
लमन्त्रिणा सह सौहार्दमुत्येदे । मन्त्रिणस्तु जन्म-
वार्त्ता चैवं । कदाचिच्छ्रीमत्यत्तने भट्टारकश्रीहरिभ-
द्रसूरिभिवर्याख्यानावसरे कुमारदेव्यभिधाना काचि-
द्विधवातीव रूपवती मुहुर्मुहुर्निरीक्ष्यमाणा तत्र
स्थितस्याशराजमन्त्रिणश्चित्तमाचक्रुर्प । तद्विसर्ज-
नानन्तरं मन्त्रिणानुयुक्ता गुरव इष्टदेवतादेशादमु-
ष्याः कुक्षौ सूर्याचन्द्रमसोर्भाविनमवतारं पश्या-

मः, तत्सामुद्रिकानि भूयो विलोकितवन्त इति प्रभोर्विज्ञाततत्त्वः स तामपहृत्य निजां प्रेयसीं कृतवान् । क्रमात्तस्या उदरेऽवतीर्णौ तावेव ज्योतिष्केन्द्राविव वस्तुपालतेजःपालाभिधानौ सचिवावभूतां । अथान्यदा श्रीवीरधवलदेवेन निजव्यापारभारायाभ्यर्थ्यमानः प्राक् स्वसौधे तं सपत्निकं भोजयित्वा “नुपमा राजपत्न्यै श्रीजयतलदेव्यै निजं कर्पूरमयताडङ्गयुग्मं कर्पूरमयो मुक्ताभिः सुवर्णमयमण्यन्तरिताभिर्निष्यन्नमेकावलीहारं सा प्राभृतीचकार” मन्त्रिणः प्राभृतमुपढौकितं निषिध्य निजं व्यापारं समर्पयत् । यत्तवेदान्तीं वर्तमानं वित्तं तत्ते कुपितोपि प्रतीतिपूर्वं पुनरेवाददामीति, अक्षरपात्रान्तरसंबन्धपूर्वकं श्रीतेजःपालाय व्यापारसंबन्धिनं पञ्चाङ्गप्रसादं ददौ ।

अकरात्कुरुते कोशमवधादेशरक्षणम् ।

देशवृद्धिमयुद्धाच्च स मन्त्री बुद्धिमांश्च सः ॥ १

निखिलनीतिशास्त्रोपनिषन्निषण्णधीः स्वस्वामिनं वर्द्धयन् भानूदये कालपूजया विधिवच्छ्रीजिनमर्चि-

१ C समर्पयन् २ यत्तावकादीनां B यन्मयेदान्तीं ३ पात्रान्तरस्थवन्ध. ४ भूमि.

त्वा गुरूणां वन्दनकर्पूरपूजानन्तरं द्वादशावर्त्तव-
न्दनदानादनु यथावसरप्रत्याख्यानपूर्वमपूर्वमेकैकं
श्लोकं गुरोरध्येति मन्त्रावसरानन्तरं सद्यस्करसवती-
पाकभोजनानन्तरं, मूञ्जालनामा महोपासकस्तद-
ङ्गलेखकोऽवसरे रहसि पप्रच्छ । स्वामिनाहर्मुखे
शीतान्नमाहार्यते किं वा सद्यस्कमिति पृच्छन्तं
ग्रामेयं द्वेषा त्रेधाऽवधीर्य कदाचित्क्रोधान्मन्त्रिणा
पशुपाल इत्याक्षिप्तः । स धृतधैर्यः । उभयोः क-
श्चिदेकतरः स्यादित्यभिहिते तद्वचश्चातुरीचमत्कृ-
तचित्तोऽनधिगतभवदुपदेशध्वनिरहं, तद्विज्ञ यथा-
स्थितं विज्ञप्यतामित्यादिष्टः स वाग्मी प्रोवाच ।
यां रसवतीमतीव रसप्लुतां सद्यस्कां प्रभुरभ्यवहरति
तां प्राग्पुण्यरूपां जन्मान्तरिततयात्यन्तशीतलां म-
न्यते । किं चेदं मया गुरोः संदेशवचनमाविःकृतं
तत्त्वं तु त एवावधारयन्तीति तत्र पादाववधार्यतां
तेनेति विज्ञप्तः श्रीतेजःपालनामा मन्त्री कुलगुरु-
भट्टारकश्रीविजयसेनसूरीणामभ्यर्णमागतो गृहिधर्म
पप्रच्छ । तैरुपासकदशाभिधसप्तमाङ्गाजिनोदितेदेव
पूजावश्यक्यतिदानादिके गृहिधर्मे ससुपदिष्टे, ततः

प्रभृति स देवतार्चनविशेषज्ञैरनुनिदानाद्यं धर्म-
 कृत्यमारब्धवान् । वर्षत्रयदेवतावसराय पदेन पृथक्-
 कृतेन षट्त्रिंशत्सहस्रप्रमाणेन द्रव्येण वाउलाग्रामे
 श्रीनेमिनाथप्रासादः समजनि ॥ अथ सं० १२७७
 वर्षे सरस्वतीकण्ठाभरणलघुभोजराजमहाकविमहा-
 मात्यश्रीवस्तुपालेन महायात्रा प्रारम्भे । गुरूपदिष्टे
 लघ्ने तत्कृत्यसंघाधिपत्याभिषेकेण श्रीदेवालयप्रस्था-
 ने उपक्रम्यमाणे दक्षिणपथे दुर्गादेव्याः स्वरमाक-
 र्ण्यं स्वयं तद्विदा शाकुनिकेन किञ्चिच्चिन्तयति । मरु-
 वृद्ध शकुनं भारितं विधेहीत्यभिदधानः शकुनाच्छ-
 ब्दो बलीयानिति विचार्य पुराद्विहारावासेषु श्री-
 देवालयं संस्थाप्य शकुनव्यतिकरं पृष्टो मार्गवैष-
 म्ये शकुनानां वैपरीत्यं श्लाघ्यते । राज्यविकल-
 तायां तीर्थमार्गाणां वैषम्यं तथा यत्र सा दुर्गा
 दृष्टिपथं गता तत्र कमपि दक्षं पुरुषं प्रस्थाप्य स
 प्रदेशो दर्शयतां । तथाकृते स पुरुष इति विज्ञप-
 यामास । यत्तस्मिन् वरण्डशब्दे नवीक्रियमाणे सा
 त्रयोदशेष्वरेषु निषूण्णा देव्यभूत् । अथ स मरुवृद्धो
 देवी भवतः सार्द्धत्रयोदशसंख्या यात्रा अभिहि-
 तवती । अन्त्यार्द्धयात्राहेतुं भूयः पृष्टे स आह । इ-

हातुलमङ्गलावसरे तद्वक्तुं न युक्तं समये सर्वं निवे-
दयिष्यामीति वाक्यानन्तरं श्रीसंघेन समं मन्त्री
पुरतः प्रयाणमकरोत् । सर्वसंवाहनानामर्द्धपञ्चम-
सहस्राणि । एकविंशतिशतानि श्वेताम्बराणां संघ-
तद्रक्षाधिकारे सहस्रं तुरङ्गमाणां सप्तशती रक्तकरभी-
णां संघरक्षाधिकारिणश्चत्वारो महासामन्ताः । इत्थं
समग्रसामग्र्या मार्गमतिक्रम्य श्रीपादलिप्तपुरे स्वयं
कारिते श्रीमहावीरचैत्यालंकृतस्य श्रीललितसरसः
परिसरे आवासान्दापयामास । तत्र तीर्थाराधनां
विधिवद्विधाय मूलप्रासादे काञ्चनकलशं प्रौढजि-
नयुगलं श्रीमोढेरपुरावतारे श्रीमन्महावीरचैत्या-
राधकमूर्त्तिः, देवकुलिकामण्डपश्रेणेरुभयतश्चतुष्किका-
द्वयपङ्क्तिः, शकुनिकाविहारे सत्यपुरावतारे चैत्यपुरतो
रजतमूल्यं तोरणं, श्रीसंघयोग्यान्मठान्, धार्मिकसत्य
कस्य देवकुलिकाः, नन्दीश्वरावतारे प्रासादान् इन्द्र-
मण्डपं च, तन्मध्ये गजाधिहूढश्रीलवणप्रसादवीरधव-
लमूर्त्तिः, तुरङ्गाधिहूढां निजमूर्त्तिः, तत्र सप्त पूर्वपुरुषमू-
र्त्तिः सप्त गुरुमूर्त्तिश्च, तत्संनिधौ चतुष्किकायां ज्या-
योभ्रात्रोर्भृङ्गनालवेदेवच्छिणिगचोराराधकमूर्त्तिः, प्रतो-

२५६ प्रबन्धचिन्तामणिः सर्ग. ४

लीः, अनुपमसरः, कपर्दियक्षमण्डपतोरणप्रभृती-
नि बहूनि जिनधर्मस्थानानि रचयांचक्रे । तथा न-
न्दीश्वरकर्मस्थाये कण्टेलीयापाषाणसत्कजातीयषो-
डशस्तम्भेषु पर्वतात् जलमार्गेणानीयमानेषु समुद्र-
कण्ठोपकण्ठे उत्तार्यमाणेषु, एककः स्तम्भः पङ्के मग्न-
स्तथा यथा निरीक्ष्यमाणोपि न लभते । तत्पदेऽपर-
पाषाणस्तम्भेन प्रासादः प्रमाणकोटिं नीतः । वर्षा-
न्तरे वारिधिवेलावशात्पङ्कनिमग्नः स एव स्तम्भः प्रा-
दुरासीत् । सचिवसमादेशात्तस्मिंस्तत्र संचार्थमाणं
प्रासादो विदीर्ण इति निवेदितुमागताय परुषभा-
षकाय हैमीं जिह्वां स मन्त्री ददौ । दक्षैः किमेतदि-
ति पृष्टेऽतः परं यथा कथंचिद्धर्मस्थानानि दृढानि
कारयिष्यन्ते यथा युगान्तेपि तेषां नान्तो भवति अ-
तः पारितोषिकं दानं । आभूलात्तृतीयवेलायामयं
प्रासादः समुद्धृतो विजयते । श्रीपालिताणके च पौ-
षधशालां विशालां कारयामास । श्रीमदुज्जयन्ते च
श्रीसंघेन सह प्राप्तो मन्त्री तत्र च तदुपत्यकायां
जलपूरे कारितं नव्यं वप्रं, तथा तन्मध्ये श्रीमदा-
शराजविहारं, तथा कुमारदेवीसरश्च, निरुपमं वि-

लोक्य धवलगृहे पादोऽवधार्यतामिति नियुक्तै-
रुच्यमाने श्रीमद्गुरुणां योग्यं पौषधवेश्मास्ति ना-
स्तीति मन्त्रिणादिष्टे तन्निष्पाद्यमानमाकर्ण्य विनया-
तिक्रमभीरुर्गुरुभिः सह वाहिर्दापितावासे तस्थौ ।
प्रातरुज्जयन्तमारुह्य श्रीशैवेयक्रमकमलयुगलमभ्य-
र्च्य स्वयंकारितश्रीशत्रुंजयावतारतीर्थेप्रभूतप्रभावनां
विधाय कल्याणत्रयचैत्यवर्षसपर्यादिभिस्तदुचिती-
माचर्य मन्त्री यावत्तृतीये दिनेऽवरोहति तावद्गुभाभ्यां
दिनाभ्यां निष्पन्ने पौषधौकसि मन्त्रिणा समं गुरव-
स्तत्र समानीतास्तत्प्रशशंसुः पारितोषिकदानेनानु-
जगृहुः^३ । श्रीमत्पत्तने प्रभासक्षेत्रे चन्द्रप्रभं प्रभाव-
तया^३ प्रणिपत्य यथौचित्यादभ्यर्च्य च निजेऽष्टापदप्रा-
सादेऽष्टापदकलशमारोप्य तत्रत्यदेयलोकाय दानं
ददानः श्रीहेमाचर्यैः श्रीकुमारपालनृपतये जगद्वि-
दितं श्रीसोमेश्वरः प्रत्पक्षीकृत इति पञ्चदशाधिक-
वर्षशतदेशीयधार्मिकपूजाकारकमुखादाकर्ण्य तच्च-
स्त्रिचित्रितमना व्यावृत्तमानोमार्गे लिङ्गोप-
जीविनामसदाचारेणान्नदाने निषिद्धे तत्पराभवं

विज्ञाय वायडीयश्रीजिनदत्तसूरिभिर्निजोपासकपा-
श्वान्तस्मिन्क्षणे पूर्यमाणे सति दर्शनानुनयार्थं^१
तत्र समागताय मन्त्रिणे.

रत्नाकर इव क्षारवारिभिः परिपूरणात् ।

गम्भीरिमाणमाधत्ते शासनं लिङ्गधारिभिः ॥ १ ॥

यान् लिङ्गिनोनुवदन्ते^२ संविग्ना अपि साधवः ।

तदर्चा चर्च्यते कस्माद्दार्मिकैर्भवभीरुभिः ॥ २ ॥

प्रतिमाधारिणोप्येषां त्यजन्ति विषयं पुरः ।

लिङ्गिनां विषयस्थानामनर्चा तु विरोधिनी ॥ ३ ॥

लिङ्गोपजीविनां लोके कुर्वन्ति येऽवधीरणाम् ।

दर्शनोच्छेदपापेन लिप्यन्ते ते दुराशयाः ॥ ४ ॥

आवश्यकवन्दनानिर्युक्तौ ॥

*तित्थयरगुणा पडिमासु नत्थि निस्संसयं विया-
णन्तो ।

तित्थयरोवि^३ नमन्तो सो पावइ^४ निज्जरं विउलं १

१ B अनुनयार्थं. २ C वन्दन्ति ३ तित्थयरुत्ति ४ Δ पामइ

*तीर्थंकरगुणाः प्रतिमासु न सन्ति निःसंशयं विजानन्तोऽपि तीर्थंकरा-
रान् नमन्तः ते प्राप्नुवन्ति निर्जरां विपुत्राम् ?

लिङ्गं जिणपन्नतं एव नमंसन्ति निजरा विडला ।
जइवि गुणप्पहीणं वन्दइ अज्झप्यसुद्धीए ॥ २ ॥

इति तदुपदेशान्निर्माजितसम्यक्कदर्पणो विशेष-
पादर्शनपूजापरः स्वस्थानमासदत् । अथ ज्याय-
सा सोदरेण मं० लूणिगनाम्ना परलोकप्रयाणाव-
सरेऽर्चुदवसहिकायां मम योग्या देवकुलिका
कारयितव्येति धर्मव्ययं याचित्वा तस्मिन्विपन्ने
तद्गोष्ठिकेभ्यस्तद्भुवमलभमानश्चन्द्रावत्याः स्वामिनः
पार्श्वान्नव्यां भूमिं विमलवसहिकासमीपेऽभ्यर्थ्य
तत्र श्रीलूणिगवसहिप्रासादं भुवनत्रयचैत्यश-
लाकारूपं कारयामासिवान् । तत्र श्रीनेमिनाथ-
विम्बं संस्थाप्य प्रतिष्ठितं तद्गुणदोषविचारणाको-
विदं श्रीजावालिपुराच्छ्रीयशोवीरमन्त्रिणं समा-
नीय मन्त्री प्रासादस्वरूपं प्रपच्छ । ततस्तेन प्रा-
सादकारकसूत्रधारः शोभनदेवोऽभ्यधायि । रङ्गम-
ण्डपे शालभञ्जिकामिधुनस्य विशालघाटस्तीर्थ-
लुत्प्रासादे सर्वधानुचितो वास्तुनिपिद्वश्च । तथा

गर्भगृहे प्रवेशद्वारे सिंहाभ्यां तोरणमिदं देवस्य वि-
शेषपूजाविनाशि । तथा पूर्वपुरुषमूर्तियुतं गजानां
शाला पश्चाद्भागे^१ प्रासादकारापकस्यायतिविना-
शि^२ । अप्रतीकारार्हे दूषणत्रयं विज्ञस्यापि सूत्रभृ-
तो यदुत्पद्यते स भाविकर्मणो दोष इति निर्णीय
यथागतं स च गतः । तदुपश्लोकनश्लोका एवम् ।

यशोवीर यशोमुक्ताराशेरिन्दुरसौ शिखा ।

तद्रक्षणाय रक्षायाः श्रीकारो लाञ्छनच्छलात् ॥१॥

विन्दवः श्रीयशोवीर शून्यमध्या निरर्थकाः ।

संख्यावन्तो विधीयन्ते त्वयैकेन पुरस्कृताः ॥ २ ॥

यशोवीर लिखत्याख्यां यावच्चन्द्रे विधिस्तव ।

न माति भुवने तावदाद्यमप्यक्षरद्वयम् ॥ ३ ॥

इति श्रीशत्रुञ्जयादितीर्थानां यात्राप्रबन्धाः ।

॥ अथ श्रीवस्तुपालस्य स्तम्भतीर्थे सद्दनाद्या
नौवित्तकेन समं विग्रहे संजायमाने श्रीभृगुपुरान्म-
हासाधनिकं शङ्खनामानं श्रीवस्तुपालं प्रतिकालरूप-
मानीतवान् । स जलधिकूले दत्तनिवासे नगरप्रवेश-
मार्गान् शत्रुसंकीर्णानालोक्य व्यवहारिणां चित्तानि
यानपात्रप्रणयानि च वीक्ष्य प्रहितैर्वन्दिभिः श्री-

वत्सुपालेन समं समरवासरं निर्णय यावच्चतुरङ्गसै-
न्यं सन्नह्यते तावच्छ्रीवस्तुपालेन पुरः कृतो गुडजा-
तीयो लूणपालनामा सुभटो यदि शङ्खमन्तरेणाहं
प्रहरामि तदा कपिलां धेनुमेवेति वारवर्णिकापूर्व
कः शङ्ख इति तद्वचनादनु शङ्खोहमिति प्रातिसु-
भटेनोदिते तं निपात्य पुनरनयैव रीत्या द्वितीयेपि
पातिते सति कथं समुद्रसामीप्यात् शङ्खवाहुल्यामि-
त्युच्चरन् महासाधनिकशङ्खेनैव तत्सुभटतां श्लाघ-
मानेनाहूतः कुन्ताग्रेण प्रहरन् सतुरग एकेनैव प्रहारेण
व्यापादितः । तदनु श्रीवस्तुपालेन समराङ्गणप्रण-
यिना केसरिकिशोरेण च शङ्खसैन्यं गजयूथमिव त्रा-
सितं दिशो दिशमनेशत् । पश्चान्नौवित्तको मारितः
सइयद इति । तदनु लूणपालमृत्युस्थाने लूणपा-
लेश्वरप्रासादो मन्त्रिणा कारितः । अधान्यस्मिन्न-
वसरे श्रीसोमेश्वरस्य कवेः काव्यम् ॥
हंसैर्लव्यप्रशंसैस्तरलितकमलप्रत्तरङ्गैस्तरङ्गै-
नीरैरन्तर्गभीरैश्चटुलवककुलयासलनैश्च मीनैः ।
पालीरुढद्रुभालीतलसुखशयितस्त्रीप्रणतैश्च गीतै-

भाति प्रक्रीडदूर्मिस्तव सचिव चलच्चक्रवाकस्त-
टाकः ॥ १ ॥

श्रीमन्त्रिणा षोडशसहस्रद्रम्माणां दत्तिः^२
प्रसादीकृता । क्वचिच्चिन्तातुरस्य मन्त्रिणो भूमिं भृग-
यमाणस्य समागतः । सोमेश्वरदेवः समयोचितमि-
दमपाठीत् ॥ तद्यथा ॥

एकस्त्वं भुवनोपकारक इति श्रुत्वा सतां जल्पितं
लज्जानम्रशिराः स्थिरातलमिदं यद्विक्ष्यसे वेद्मि तत्
वाग्देवीवदनारविन्दतिलक श्रीवस्तुपाल स्वयं
पातालाद्वलिमुद्दिधीर्षुरसकृन्मार्गं भवान् मार्गति १

मन्त्रिणास्य काव्यस्य पारितोषिकेऽष्टौ सहस्रा-
णि दत्तानि ॥ तथा ॥

त्वचं कर्णः शिबिर्मांसं जीवं जीमूतवाहनः ।

ददौ दधीचिरस्थीनि । इति त्रिषु पदेषु पण्डिते-
पृथीयमानेषु पण्डितजयदेवः समस्थापदामिव वस्तु-
पालः पुनर्वसु । इत्युच्चरन् सहस्रचतुष्टयं लेभे । त-
था सूरीणां दर्शनप्रतिलाभनावसरे केनापि दुर्गत-
द्विजातिना याचनया तन्नियुक्तेभ्यः कृपया पटीमु-
पलभ्य मन्त्रिणं प्रति समयोचितमूचे ॥

क्वचित्तूलं क्वचित्सूत्रं कार्पासास्थि क्वचित्क्वचित् ।

देव त्वदरिनारीणां कुटीतुल्या पटी मम ॥ १ ॥

तत्पारितोषिके मन्त्रिणा दत्तानि पञ्चदशश-
तानि । तथा बालचन्द्रनाम्ना पण्डितेन श्रीमन्त्रि-
णं प्रति ॥

गौरी रागवती त्वयि त्वयि वृषो बद्धादरस्त्वं युतो
भूत्या त्वं च लसद्गुणः शुभगणः किं वा बहु ब्रूमहे।
श्रीमतीश्वर नूनमीश्वरकलायुक्तस्य ते युज्यते
वालेन्दुश्विरमुञ्चकै रचयितुं त्वत्तोऽपरः कः प्रभुः॥ १

इत्युक्ते तस्याचार्यपदस्थापनायां द्रम्मसहस्रं
व्ययीकृतं ॥ कदाचिन्मलेच्छपतेः सुरत्राणस्य गुरु-
मालिभं मखतीर्थयात्राकृते इह समागतमवगम्य
तज्जिघृक्षुभ्यां श्रीलवणप्रसादवीरधवलाम्भ्यां श्री-
तेजःपालमन्त्री मन्त्रं पृष्ट एवमाख्यातवान् ।

धर्मछद्मप्रयोगेण या सिद्धिर्वसुधाभुजाम् ।

स्वमाहृदेहपण्येन तदिदं द्रविणार्जनम् ॥ १ ॥

इति नीतिशास्त्रोपदेशेन वृक्षयोरिव तयोः छा-
गमुन्नोच्य पाथेयादिना सल्लस्य तं तीर्थं प्रति प्र-
हितवान् । स च क्विचिद्विर्वपैः^३ पश्चाद्व्यावृत्तः श्रीम-

न्त्रिणा तदुचितनेपथ्यादिभिः सत्कृतः स स्वस्थानं
 प्राप्तस्तीर्थगुणानां विस्मरन् श्रीसुरत्राणपुरतः श्री-
 वस्तुपालमेव वर्णयामास। स सुरत्राणस्तदनन्तरम-
 स्माकं देशं भवानेवाध्यक्षोऽहं तु भवतः सेलभृत्
 तत्त्वयाहं यत्कृत्यादेशेनैव सर्वदांनुग्राह्य इति प्र-
 तिवर्षं तत्प्रहितयमलकपत्रेणोपरुध्यमानः श्रीम-
 न्त्नीशः श्रीशत्रुञ्जयभूमिगृहयोग्यं श्रीयुगादिजिन-
 विम्बं धन्यं मन्यमानस्य सुरत्राणस्यानुज्ञया तद्देश-
 वर्त्तिन्या उम्माणीनाम्न्याः खन्याः प्रयत्नशतैरानी-
 तवान् । तस्मिन्नप्यारोहति श्रीमूलनायकस्यामर्षा-
 त्पर्वते विद्युत्यातः समजनि । ततः प्रभृति श्रीम-
 न्त्नीश्वरस्याजीवितान्तं श्रीदेवपादैर्दशनं न ददे ।
 कस्मिंश्चित्पर्वाणि श्रीमदनुपमया निरुपमे मुनीना-
 मन्नदाने यदृच्छया दीयमाने कार्योत्सुक्यात्तदागतः
 श्रीवीरधवलदेवः सिताम्बरदर्शनिनं^१ द्वारप्रदेशं पा-
 णिंधममालोक्य विस्मयस्मेरमानासो मन्त्रिणमभी-
 हितवान् । हे मन्त्रिण इत्थं सदैवाभिमतदैवतवत्
 किममी न सत्क्रियन्ते । तव चेदशक्तिस्तदर्द्धभागो
 ममास्तु । मामकमेव सर्वं वा दीयतां सदैवेत्यतः

कारणान्नोच्यते तथा कृते भवतो वृथायास एव
 स्यादिति तन्मुखचन्द्रविनिर्गतैर्गोभिर्निर्वाणोपतापः
 स्वामिनः कियानर्द्धविभागः सर्वमेव भवदीयमेवे-
 त्युक्त्वा पटीं न्युञ्छनीचक्रे । अन्यदा यतिदानाव-
 सरे मिथो मुनिजनसंमर्दने श्रीमदनुपमायाः प्रण-
 मत्याः प्राज्याज्यसंपूर्णं घृतपात्रं पृष्टे पतितमालो-
 क्य कुपितं तेजःपालमन्त्रिणमिति सान्त्वितवती
 यत्तव स्वामिनः प्रासादात्मुनिजनपुण्यपात्रपतितै-
 राज्यैरङ्गाभ्यङ्गो भवतीति तत्पूर्णदानविधिचमत्कृतो-
 मन्त्री पञ्चाङ्गप्रसादपूर्वं

दानं प्रियवाक्सहितं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यम्
 त्यागसहितं च वित्तं दुर्लभमेतच्चतुर्भद्रम् ॥ १ ॥

इति युक्तोक्तिपूर्वं च तां मन्त्री प्रशशंस । इत्यने-
 कथा दानावदातनिकपरेखां प्राप्ता ।

लक्ष्मीश्रला शिवा चण्डी शची सापत्न्यद्वीपता ।
 गङ्गा न्यग्गामिनी वाणी वाक्साराऽनुपमा ततः १

इत्यादिभिः स्तुतिभिर्जेनाचार्यैः स्तूयते स्म ॥
 अधान्यदा पञ्चग्रामसङ्ग्रामाधिरूढयोः श्रीवीरयव-

* बौद्धेन विमलाचार्येण कृतोऽयं श्लोकः प्रश्नोत्तरमालायां वर्तते
 तरुमाञ्जारायणेन सूहीन्वा तत्रान्ये हितापदेशे स्थापितः, तरुमादनेनेति

ललवणप्रसादयोः श्रीवीरधवलपत्नी राज्ञी जयतल-
 देवी सन्धिविधानहेतवे जनकं प्रति श्रीशोभनदे-
 वमुपागता । किं वैधव्याद्गीरुः सन्धिवन्धं कारय-
 सीति तेनाभिहिता । वीरचूडामणोः पत्युः श्रीवीर-
 धवलस्योन्नतिमारोपयन्ती सा पितृकुलविनाशश-
 ङ्कया भूयो भूयोहमेवं व्याहरामि । तुरगपृष्ठाधि-
 रूढे तस्मिन्वीरधवले स कोस्ति सुभटो यस्तत्स-
 न्मुखे स्थास्यतीति व्याहृत्प सामर्षैव प्रतस्थे ।
 अथ तस्मिन्समरसंरम्भे प्रहारव्यथाव्याकुले श्रीवी-
 रधवले भुवस्तलमलंकुर्वति ।

यः पञ्चग्रामसङ्ग्रामभूमौ भीमपराक्रमः ।

घातैः पपात संजातैरश्वतो न तु गर्वतः ॥ १ ॥

इति किञ्चिदन्तर्भङ्गे समरसुभटवर्गे एक एवायं
 पत्तिः पतित इति सकलं निजबलमुत्साहयन् श्री-
 ललवणप्रसादः समस्तानपि रिपून् लीलयैव समूल-
 कापं कपितवान् । इत्थमेकविंशतिकृत्वः सत्त्वगुण-
 रोचिष्णू रणरासिकतया क्षेत्रे पितुरग्रे पतितः ॥ अ-
 थ वीरधवलस्यायुःपर्यन्ते, प्रतितीर्थं प्रस्थितेन द-
 क्षमेकधा सहस्रयुणामुपलभ्यत इति रूढेः श्रुतेजः-

पालेन जन्मसुकृतं ददे । तदनु तस्मिन् स्वामिनि
 विपन्ने तत्सौभाग्यातिशयात्सेवकानां विंशत्यधि-
 कशतेन सहगमनं चक्रे । तदनु श्रीतेजःपालेन प्रेत-
 वने यामिकान्मुक्त्वा लोकस्य स निर्वन्धो निषिद्धः ॥
 आयान्ति यान्ति च परे ऋतवः क्रमेण
 संजातमेतद्वृत्युग्ममगत्वरं तु ।
 वीरिण वीरधवलेन विना जनानां
 वर्षा विलोचनयुगे हृदये निदाघः ॥ १ ॥

अथ श्रीमन्त्रिणा वीरधवलस्य सुतो वीसलदेवो
 राज्येऽभिषिक्तः । श्रीअनुपमदेव्या विपत्तौ तेजःपाला-
 रूढशोकग्रन्थावनिवर्त्तमानायां तत्रागतैः श्रीजयसेन-
 सूरिभिर्वलवत्पुरुषैरुपशमितायां विपदि किञ्चित्तन-
 या सापत्रपः श्रीतेजःपालः सूरिणोचे । वयमस्मि-
 न्नप्यवसरे भवतः कैतवमालोकितुमुपेताः । श्रीवस्तु-
 पालेन किमेतदिति पृष्ठा गुरवः प्राहुः । यदस्माभिः
 शिशोस्तेजःपालस्योपयाम्नाय धरणिगपार्थादनुप-
 मा कन्या याचिता तदा स्थिरता कृता । तदनु
 तस्याः कन्याया एकान्तविरूपतां निशम्य तत्संबन्ध-

१ C जनस्य २ A C D अन्येऽनिवर्त्तमाने ३ D आद्योक्तमित्तुं
 ४ तत्परिणयननिश्चयता ५ C स्मिरपत्रदानादनु

भङ्गाय चन्द्रप्रभजिनप्रतिष्ठितक्षेत्राधिपतेरष्टौ द्रम्मा-
णां भोगमुपायनीचक्रे । इदानीं तद्वियोगग्रन्थेराम-
नस्यमित्युभयोर्वृत्तान्तयोः कस्तथ्य इति तन्मूलसं-
केताञ्छ्रीतेजःपालः स्वहृदयं दृढीचक्रे ॥ अथान्यदा-
वसरे मन्ती वस्तुपालः पूर्णायुःश्रीशत्रुञ्जयं यियासु-
रिति मत्वा पुरोधः सोमेश्वरदेवस्तत्रागतोऽनर्घ्येषु
प्यासनेषु मुच्यमानेषुऽनुपविशन् हेतुं पृष्ठ इत्याह ॥
अन्नदानैः पयःपानैर्धर्मस्थानैर्धरातलम् ।

यशसा वस्तुपालेन रुद्धमाकाशमण्डलम् ॥ १ ॥

इति स्थानाभावान्नोपविश्यते इति तदुक्तेरुचि-
तपारितोषिकदानपूर्वं तमापृच्छ मन्ती पथिप्रस्थि-
तः । आकेवालीयाग्रामे देशकुटयां दर्भसंस्तरमा-
रूढो गुरुभिराराधनां कार्यमाण आहारपरिहारपूर्वं
पर्यन्ताराधनया प्रध्वंसितकलिमलो युगादिदेव-
मेवं जपन्

सुकृतं न कृतं किञ्चित्सतां संस्मरणोचितम् ।

मनोरथैकसाराणामेवमेव गतं वयः ॥ १ ॥

इति वाक्यप्रान्ते नमोऽर्हन्त्य इत्यक्षरैः समं प-

१ B भागमापि याचितीचक्रे

२ A च भूतलं

रिहृतसप्तधातुवद्धं शरीरं स्वकृतफलमुपभोक्तुं स्वर्लो-
कमलंचकार । तत्संस्कारस्थानेऽनुजश्रुतिजःपाल-
सुतजैत्रसिंहाभ्यां श्रियुगादिदेवदीक्षावस्थामूर्तिना-
लंकृतस्वर्गारोहणप्रासादोऽकारि ॥

अद्य मे फलवंती पितुराशा

मातुराशिषांशिखा झुरिताद्य ।

यद्युगादिजिनयात्रिकलोकं

प्रीणयाम्यहमशेषमखिन्नः ॥ १ ॥

नृपव्यापारपापेभ्यः सुकृतं स्वीकृतं न यैः ।

तान्धूलिधावकेभ्योपि मन्येऽधमतरान्नरान् ॥ २ ॥

इत्यादीनि श्रीवस्तुपालमहाकवेः काव्यानि
स्वयं कृतान्यमूनि ॥

पूर्णः स्वामिगुणैः स वीरधवलो निर्माने एव प्रभु-

र्विद्वद्भिः कृतभोजराजविरुदः श्रीवस्तुपालः कविः ।

तेजःपाल इति प्रधाननिवहेपेकश्च मन्त्रीश्वर-

स्तज्जायानुपमागुणैरनुपमा प्रत्यक्षलक्ष्मीरभूत् ॥ १ ॥

॥ इति श्रीमेरुतुङ्गाचार्याविःकृते प्रबन्धचिन्ता-
मणौ श्रीकुमारपालमन्त्रीश्वरवस्तुपालतेजःपालम-
हापुरुषयशोवर्णनो नाम चतुर्थः प्रकाशः ॥

अथ पूर्वोक्तेभ्यो महापुरुषचरितेभ्यो यान्यवशि-
ष्टानि तानि तदितराणि चेह प्रकीर्णकप्रबन्धे प्रा-
रभ्यन्ते ॥ तद्यथा ॥

समीपस्फुरच्छिप्राश्रवन्त्यामवन्त्यां पुरि पुरा श्री-
विक्रमार्कनृपः, सत्रागारे वैदेशिकं लोकं भोजनान-
न्तरं निद्रापरं संपन्नदीर्घनिद्रं मार्कण्य विस्मयस्मेर-
मानसस्तद्वृत्तान्तं जिज्ञासुस्तान् सर्वानपि वसनपि-
हितान्विधाप्य तद्वार्त्तां चापन्हुतां निजाज्ञां विधाय
पुनरुपागतानध्वगांस्तथैव भोजयित्वा प्रदोषे चो-
ष्णोदकं तैलं च तेषां चरणपरिचरणनिमित्तमुप-
नीय तेषु प्रसुप्तेषु महानिशायां कृपाणपाणिर्नृप-
तिर्निभृतीभूय स्वयं यावत्तस्थौ तादकस्मात्तत्र कोणै-
कदेशे प्रथमं तावद्भूमोद्गमं तदनु शिखारेखामथ दी-
प्रफणारत्नफणालंकृतं सहस्रफणालंकृतसहस्रफणं
नागं निर्गतमवलोक्य तच्चित्रचमत्कृतो राजा याव-
त्साकूतं पश्यति तावत्स फणीन्द्रः किं पात्रमिति
तद्दिनसुप्तान् पान्थान् प्रत्येकं प्रपच्छ । अथ ते धर्म-
पात्रं गुणपात्रं तपःपात्रं रूपपात्रं कामपात्रं कीर्ति-
पात्रमित्यादीनि वदन्तोऽज्ञानतया यदृच्छया तस्य

शापान्मृत्युमश्रुवन्तीति विलोक्याऽथ श्रीविक्रम-
एव तत्पुरोभूय योजिताञ्जलिः ।

भोगीन्द्र बहुधा पात्रं गुणयोगाद्भवेद्भुवि ।

मनःपात्रं तु परमं शुद्धं श्रद्धापत्रितम् ॥ १ ॥

अथ निजाशयमेवं भाषमाणं श्रीविक्रमं परि-
तोषाद्वरं वृणीष्येति प्राह । अथ श्रीविक्रमोऽमून्
पथिकानुज्जीवयेति तेन वरे याचिते शेषं विशेषात्प-
रितोपयामास ॥

इति श्रीविक्रमार्कस्य पात्रपरीक्षाप्रबन्धः ॥

अथ कदाचित्पाटलीपुरपत्तनेऽकस्मादमन्दानन्दे
नन्दे राज्ञि पञ्चत्वमागते कश्चिद्विप्रस्तत्कालं तदाग-
तः परपुरप्रवेशविद्यया नृपदेहमधितस्थौ । तत्सं-
केततो द्वितीयो द्विजो नृपद्वारमुपेत्य वेदोद्धारमुदा-
हरन्प्रत्युज्जीवितो नृपः स कोशाध्यक्षैस्तस्मै स्वर्गलक्ष-
मदापयत् । अथ तद्वृत्तान्तं विज्ञाय महामात्यो, न-
न्दः पुरा कदर्योभूत् साम्प्रतं तु तदौदार्यमिति व-
दंस्तं विप्रं विधृत्य परकायप्रवेशकारिणं वैदेशिकं
सर्वत्र शोधयन् ज्ञापि मृतकं केनापि रक्ष्यमाणमा-
कर्ण्य चिताप्रवेशाद्भस्मीकृत्य पूर्वामिव तं नन्दं निह-

पममतिवैभवान्निजप्राज्ये सात्राज्ये निर्वाहयामास ॥
इति नन्दप्रबन्धः ॥

अथ खेडंमहास्थाने देवादित्यविप्रपुत्री बालकाले विधवा निरूपमरूपपात्रं सुभगाभिधाना प्रधाना प्रातः सूर्ये प्रत्यर्धाञ्जलिं क्षिपन्ती अज्ञाततद्भोगादाधानममूत्कथंचित्तदसमञ्जसं पितृभ्यामवबुध्य मन्दाक्षमुद्रमिति तां प्रति तद्व्याहृत्य स्वपुरुषैर्वलभ्या नगर्या अभ्यासे मुमुचे । तथा तत्र प्रसूतः सूनुः क्रमेण वर्द्धमानः सवयोभिः शिशुभिः निःपितृक इति निर्भर्त्स्यमानो मातुः समीपे पितरं पृच्छन् तथा न जाने इत्यभिहितस्तज्जन्मवैराग्यान्मुमूर्षोः^१ प्रत्यक्षीभूय सविता सान्त्वनापूर्वं करे कर्करान्समर्प्य भवन्मातुः संपर्ककारिणमर्कं स्वं ज्ञापयन् भवतः पराभवकारिणं प्रत्यऽयं क्षिप्तः शिलारूपो भविष्यतीत्यादिद्वयं निरपराधस्य कस्यापि क्षिप्तो यदि तवैवाऽनर्थनिबन्धनं ज्ञापयंस्तिरोधत्त । अथेत्यमभिभवकारिणः कांश्चिद्द्वयापादयन् शिलादित्य इति सान्वयनाम्ना प्रतीतः । तन्नगरराज्ञा तत्परीक्षा-

१ C खेडा २ अज्ञातात्तद्योगभोगादाधानमवात् ३ लजागोप्यं
४ C मूर्खो मुमूर्षुः ५ C तत्करं कर्करं D तत्करे

यैव तथाकृते तमिलापालं शिलया तथा कालधर्म-
मवापश्य स्वयमेव भूपतिरभूत्। तथास सवितृप्रसा-
दीकृतहयेऽधिरूढो नभश्चर इव स्वैरविहारी परा-
क्रमाक्रान्तदिग्वलयश्चिरं राज्यं कुर्वन् जैनमुनि-
संसगात्प्रादुर्भूतसम्यक्करत्नः श्रीशत्रुञ्जयस्य महा-
तीर्थस्थामानमहिमानमवगम्य जीर्णोद्धारं चकार ॥
कदाचिच्छिलादित्यं सभापतीकृत्य चतुरङ्गसभायां
पराजितेन देशत्यागिनां भाव्यमिति पणवन्धपूर्वं
सिताम्बरसौगतयोर्वादे संजायमाने पराजितान्
सिताम्बरात्स्वविपथात्सर्वान्निर्वास्य श्रीशिलादि-
त्यजाभेयभैमेयगुणं मल्लनामानं क्षुल्लकं तत्र स्थितं
समुपेक्ष्य स्वयं जितकाशिनैः श्रीविमलगिरौ श्री-
मूलनायकं श्रीयुगादिदेवं बुद्धरूपेण पूजयन्तो बौ-
द्धा यावद्विजयिनस्तिष्ठन्ति तावत्स मल्लः क्षत्रकुलो-
द्भवत्वात्तस्य वैरस्याविस्मरन् कृतप्रचिकीपुर्जैनद-
र्शनाभावात्तेषामेव संनिधावधीयन्त्रात्रिन्दिनं त-
ल्लनिचित्तः कदाचिद्भीष्मवासरेषु निशीथकाले नि-
द्रामुद्रितलोचने समस्तनागरिकलोके दिवाभ्यस्तं
शास्त्रं महताभियोगेनानुस्मरन् तत्कालं गगने सं-

१ ० देशत्यागितेन २ ० यामेयं भार्गवैत्यं ३ ॥ जितकामिनः

चरत्या श्रीभारत्या के मिष्टा इति शब्दं पृष्टः स
 परितो वक्तारमनवलोक्य वल्ला इति तां प्रति प्र-
 तिवचनं प्रतिपाद्य पुनः षण्मासान्ते तस्मिन्नेवा-
 वसरे प्रत्यावृत्तया देव्या केन सहेति भूयोभिहित-
 स्तदा त्वनुस्मृतपूर्ववाक् गुडयृतेनेति प्रत्युत्तरं व-
 दानस्तदवधानचमत्कृतयाभिमतं वरं वृणीष्वेत्या-
 दिष्टः सौगतपराज्ञयाय कमपि प्रमाणग्रन्थं प्रसादी-
 कुरु । इत्यर्थमभ्यर्थयन् नयचक्रग्रन्थार्पणेनानुज्ञ-
 गृहे । अथ देवीप्रसादादेवागततत्त्वः श्रीशिलादि-
 त्यमनुज्ञाप्य सौगतमठेषु तृणोदकप्रक्षेपपूर्वं नृप-
 तिसभायां पूर्वोदितपणवन्धपूर्वकं कण्ठपीठावतीर्ण-
 श्रीवाग्देवतावलेन श्रीमल्लस्तांस्तरसैव निरुत्तरीच-
 कार । अथ राजाज्ञया सौगतेषु देशाद्गतेषु जैना-
 चार्यैश्चाहूतेषु स मल्लो बौद्धेषु जितेषु तेषु वादीति ।
 तदनु भूपाभ्यर्थितैर्गुरुभिस्तस्मै पारितोषिके सूरिपदं
 ददे । श्रीमल्लवाक्सूरिनामा गणभृत्प्रभावकत-
 या नवाङ्गवृत्तिकारश्रीअभ्यर्चदेवसूरिभिः प्रकटीकृत-

१ A B अनिमित्तं २ C प्रसादतस्तैदेवागततत्त्वः

३ C D देशोद्गतेषु C वादिषु ४ A तस्य ५ चक्रे

६ C नवाङ्गवृत्तिकारश्राभयः देवसूरिभिः प्रकटीकृतः श्री-

श्रीस्तम्भनकस्य तीर्थस्य विशेषोन्नत्यै श्रीसङ्केन
चिन्तायिकत्वे नियोजितः ॥ इति मल्लवादिप्रबन्धः ॥

अथ मरुमण्डले पल्लीग्रामे काकूपाताकौ भ्रातरौ
निवसतस्तयोः कनीयान्धनवान् ज्यायांस्तु तद्रूहभृ-
त्यवृत्त्या वर्त्तते । कस्मिंश्चिन्निशीथसमये दिवस-
कर्मवृत्तिश्रान्तः प्रावृट्काले काकूः प्रसुप्तः क-
नीयसाभिदधे । भ्रातः स्वकीयकेदाराः पयःपूरैः
स्फुटितसेतवस्तव तु निश्चिन्ततेत्युपालब्धः स
तदात्यक्तश्रस्तरैः स्वं निन्दन् कुक्षालं स्कन्धे निवेश्य
यावत्तत्र याति तावत्कर्मकरान् स्फुटितसेतुवन्ध-
रचनापरान्समालोक्य के यूयमिति पृष्ठाः भवद्भ्रातुः
कामुकाः इत्यभिहिते कापि मदीयाः कामुकाः
सन्तीति पृष्ठे बलभ्यांसन्तीति ते प्राहुः । अथ सोप्य-
वसरे सर्वस्वं पिठरे आरोप्य तं मूर्द्धा^१ दधानः श्री
बलभीमवाप्य गोपुरसमीपवर्तिनामाभाराणां समी-
पेऽवसत् । अत्यन्तकृशतया तै रङ्क इति दत्ताभि-
धानस्तार्णमुटजं विधाय तदवष्टम्भेन यावत्तस्थौ

१ A B श्रीमङ्केन चिन्तायिकत्वं २ A D काकूआकः

३ शय्या ४ कर्मकराः ५ B अथ स पिठरे सर्वस्वमारोपितं

मूर्द्धा ६ C मन्त्रियौ निवसन्

तावत्कश्चित्कार्पाटिकः कल्पपुस्तकप्रमाणेन रैवतक-
 शैलादलाबुना सिद्धरसमादाय मार्गमतिक्रामन् का-
 कूयतुम्बुडीत्यशरीरिणीं वाणीमाकर्ण्य विस्मयस्मे-
 रमना जातभीर्वलभीपरिसरे तस्य छद्मनो वणिजः
 सद्मनि रङ्ग इति तन्नामतो निशङ्कतया तत्सरसम-
 लाबु तत्रोपनिधीचक्रे । स स्वयं श्रीसोमेश्वरया-
 त्रायां गतः । कस्मिन्नपि पर्वणि पाकविशेषाय
 चुल्हीनियोजितायां तापिकायामलाबुरन्धाद्गलित-
 रसबिन्दुना हिरण्मयीं तां निभाल्य स वणिग् तं
 सिद्धरसं चेतसा निष्णीय तदलाबुसहितगृहसर्व-
 स्वमन्यत्र नियोज्य स्वगृहं प्रदीपकेन भस्मीकृत्य
 परस्मिन्गोपुरे सौधं निर्माप्य तत्र निवसन्,
 कदाचित्प्राज्याज्याविक्रयकारिण्याः स स्वयं घृतं
 तोलयंस्तदक्षयं निरीक्ष्य घृतपात्राधः कृष्णचित्र-
 ककुण्डलिकां विमृश्य केनापि कैतवेन तद्द्रव्यत्य-
 यादपहत्य चित्रकसिद्धिं स्वीचकार । कदाचित्तस्या-
 गण्यपुण्यवैभववशात्सुवर्णपुरुषसिद्धिरजायत । इ-
 त्यं त्रिविधसिद्धया कोटिसंख्याभिधानानि धनानि

१ रसानयशास्त्रोक्तरीत्या २ C काकतुम्बुडीति सिद्धरसात् .

३ तपेलीति भाषायाम् C ४ कारिणा-५ अक्षीणं ६ A कुण्डलियां

संगृह्यापि कदर्यवर्यतया कापि सत्पात्रे तीर्थे वा-
 नुकम्पया वा तस्याः श्रियो न्यासो दूरे तिष्ठतु प्र-
 त्युत सकललोकसंजिहीर्षया तां लक्ष्मीं सकलस्य
 विश्वस्य कालरात्रिरूपामदर्शयत् । अथ स्वसुताया
 रत्नखचितकङ्कतिकाया, राज्ञा स्वसुतायाः कृते
 प्रसभमपहृतायास्तद्विरोधानुरोधात्स्वयं म्लेच्छम-
 ण्डले गत्वा वलभीभङ्गाय तद्याचितकाञ्चनकोटी-
 रस्मै^१ समर्प्य प्रयाणमचीकरत् । तदनुपकृतस्तु
 एकः छत्रधरः निशाशेषे सुप्तजाग्रदवस्थेऽवनीपतौ^२
 पूर्वसंकेतितेन केनापि पुंसा सममित्यालापमकरो-
 त् । अस्मत्स्वामिनां मन्त्रेऽमूर्खः कोपि नहि^३ यद-
 यमश्वपतिमहीमहेन्द्रः केनाप्यऽज्ञातकुलशालिनासा-
 धुना साधुना वापि वणिजा नामकर्मभ्यां रङ्गेन
 प्रेरितः सूर्यपुत्रं शिलादित्यं प्रति यश्चचालेति प-
 थ्यां तथ्यां तद्वाचमाकर्ण्य किञ्चिच्चेतसि विचिन्त-
 यन् तस्मिन्नहनि नृपः प्रयाणाविलम्बमकरोत् । अ-

१ C कङ्कतिकायां स्वसुताकृते प्रसभमुपहृतायां २ D तद्याचिताः
 काञ्चनकोटीस्तस्य नवकोटीरस्य ३ A एकच्छत्रधरो ४ C निशासौषे
 सुप्तजाग्रदवस्थे पृथिवीपतौ ४ B D नृपकोपि नहि

थ रङ्गः साशङ्कस्तद्वृत्तान्तं निपुणवृत्त्यावगम्य काञ्च-
नदानेन तस्य काञ्चन तृतिमासूढ्य पुनः परस्मि-
न्प्रत्युषे विचार्याविचार्य वा कृतप्रयाणोयं महान-
रेन्द्रश्चालितः। सिंहस्यैकपदं यथेति न्यायाच्चलित एव
राजते ॥ यतः ॥

मृगेन्द्रं वा मृगारिं वा हरिं व्याहरतां जनः ।

तस्य चोभयथा व्रीडा लीलादलितदन्तिनः ॥१॥

इत्यस्य स्वामिनो निःसीमपराक्रमस्य सन्मुखे
कः स्थास्यातीति तद्विरा प्रोत्साहवान् म्लेच्छप-
तिर्भेरीनिनादबधिरितरोदःकन्दरं प्रयाणमकरोत् ।
इतश्च तस्मिन्वासरे वलभ्यां श्रीचन्द्रप्रभविम्बमम्बा-
क्षेत्रपालाभ्यां सहितमधिष्ठातृबलाद्गनमार्गेण शि-
वपत्तनभुवि भूषणीवभूव । रथाधिरुढा श्रीव-
र्द्धमानप्रतिमा चादृष्टवृत्त्याधिष्ठातृबलेन संचरन्ती-
आश्विनपूर्णिमायां श्रीमालपुरमलंचकार । अ-
न्या अपि सातिशया देवमूर्त्तयो ययोचितं भृभाग-
मलंचक्रुः । तत्पुर्देवतया च श्रीवर्द्धमानसूरीणां
चोत्पातज्ञापनावसरे ॥

१ B D जनाः २ चकारात्स्वज्ञानेन ज्ञातमपि तथैवान्यर्भूनिभिर-
पीति द्वितीयार्थः

का त्वं सुन्दरि जल्य देविसदृशे' किं कारणं रोदिषि
भङ्गं श्रीवलभीपुरस्य भगवन् पश्याम्यहं प्रत्ययम् ।
भिक्षायां रुधिरं भविष्यति पयो लब्धं भवेत्साधुभिः
स्थातव्यं मुनिभिस्तदेव रुधिरं यस्मिन्पयो जायते १

एवमुत्पातेषु संजायमानेषु पुरीपरिसरप्रान्तेषु
म्लेच्छसैन्येषु देशभङ्गसमासादितपङ्केन रङ्केन पञ्च-
शब्दवादकान्कनकवितरणैर्वहुधा विभेद्यं तस्य ह-
यस्यारोहणकाल एव तैः क्रियमाणे प्रतिशब्दसां-
राविणे तार्क्ष्यवदुद्धीय तस्मिन्स्ताक्षर्यं दिवमुत्पत-
ति किं कर्त्तव्यतामूढः स शिलादित्यस्तैर्निजघ्ने तदनु
तैर्लीलयैव वलभीभङ्गः सूत्रितः ॥

*पणसयरीवासाइं" तिन्निसयाइं अइकमे ऊण ।

विक्रमकालाउ तउ वलहीभङ्गो समुप्पन्नो ॥ १ ॥

१ C D देवसदृशे २ A प्रत्ययः ३ D विवोध्य ४ अश्वे
५ A वाससयं

*पञ्चसप्ततिवर्षाणि त्रिंशत्तानि अतिक्रमे तु ।

विक्रमकालात् वलभीभङ्गः समुत्पन्नः

क. मत्स्यपुरकल्पे प. ३० तु

तेषु सत्तेषु विक्रमाई अटाहिं सण्हिं पणयाट्टिहिं वरिमाणं गण्हिं
भञ्जिऊण सो गया मारिउं । मईं सट्टाणं हंभीरो । तईं अत्तो म-

इति श्रीशिलादित्यराज्ञ उत्पत्तिस्तथा रङ्कोत्प-
त्तिस्तत्कृतो बलभीभङ्गश्चेति प्रबन्धत्रयम् ॥
अथ श्रीरत्नमालनगरे श्रीरत्नशेखरो नाम राजा
सकदाचिद्दिग्धात्रायाः प्रत्यावृत्तः पुरप्रवेशमहोत्सवे
विपणिश्रेणिं गृह्णारितां मृगयमाणः कस्मिन्नपि
हृष्टे काष्ठपात्रीयुतं कुदालमालोक्य सौधप्रवेशान-
न्तरं प्राभृतपाणौ महाजने समायाते सुखिनो यूय-
मिति नृपालापानन्तरं तैर्न सुखिनो वयमिति वि-
ज्ञप्ते विभ्रमभ्रान्तस्तावद्विसृज्यं कस्मिन्नपि निर्ज-
नावसरे^१ पुरप्रधानानाहूय किं न सुखिनो यूयमिति
पृष्टे अपि च काष्ठपात्रीयुतकुदालस्योर्ध्वीकरण-
कारणमनुयुक्तास्ते इति विज्ञपयामासुः ।

यत्र स्वामिना काष्ठपाठयामेकमेवमंधारितं, स वि-
त्तेश्वरः स्ववित्तसंख्यामजानन् काष्ठपात्रिकैः स्ववि-

ज्जणवई गुज्जरं भञ्जिता तवो बलन्तो पत्तो सच्चउरे

[तेन सैन्येन विक्रमान् अष्टभिः शतैः पञ्चाशद्भिः वर्षाणां गतैः
[बलभी] भङ्क्का स राजा मारितः गतः स्वस्थानं हम्भोरः । ततोऽ-
न्यः गज्जणपतिः गूर्जरं भङ्क्का ततो बलन् प्राप्तः सत्यपुरे]

१ D व्यवहारिकाकूत्पत्तिः २ C समाप्तिमङ्गीत् ३ तान् वि-
सृज्यं ४ A अर्च्यजनावसाने ५ B D पाठ्यादिकं

त्संकलनां ज्ञापयितुं संकेतश्चक्रे। तथा च न सुखि-
नो वयमिति स्वामिनः संतानाभावात्। कोटीध्वजकु-
लाकुलं नगरमिदं स्वामिना चिरकाललालितमन्व-
याभावात्केन परांकोटीं नीयत इति “पुरातनस्यान्तः-
पुरस्य वन्ध्यत्वं बुद्ध्या निधाय नृपवंशवृद्धये नौतन-
मन्तःपुरं” चिकीर्षवः” स्वामिनो नुमत्या पुष्पार्क-
दिने केनापि प्रधानशाकुनिकेन समं शकुनागारं
प्राप्ताः। कामपि दुर्गतनितम्बिनीमासन्नप्रसवां का-
ष्टभारवाहनैकवृत्तिं शिरोधिरूढदुर्गामालोक्य शकुन-
वित्तामक्षतादिभिः पुनरभ्यर्चयन्, तैः किमेतदिति
पृष्टे प्राह। यः कश्चिदाधाने पुत्रः स एवात्र नृपो
भावी चेद्बृहस्यतिमतं प्रसाणमित्यसंभाव्यं वृत्तान्तम-
नुमन्यमानाः मानोन्नतये नृपाय व्याघुटय यथा-
वस्थितं तत्स्वरूपं निवेदितवन्तः। अथ खेदमेदुर-
मना नृप आप्तपुरुषैस्तां गर्त्तापूरीकर्तुं प्रारभ्यमा-
णामिष्टं दैवतं स्मरेत्यभिहिते सा मरणभयव्याकुला
प्रदोषकाले यावत्ताननुज्ञाप्य शङ्काभङ्गं^३ कुरुते ताव-
त्साऽप्रसूत पुत्रं। तं तत्र परित्यज्य पुनरुपागतां गर्त्ता-
पूरीकृत्य पुनरपि राज्ञे विज्ञपयांचक्रुः। अथ काचि-

१ A नौतनं पुरं २ A C अभ्यर्चयत ३ [मङ्गलमूत्रत्यागं]

न्मृगी संध्याद्वयेपि पयःपानं कारयन्ती तमनुदिनं
 वृद्धिमन्तं कारयामास । तस्मिन्नवसरे देव्या महा-
 लक्ष्म्याः पुरतः ढङ्कशालायां हरिण्याश्चतुर्णां पा-
 दानामधः शिशुरूपं नाणकं नूतनं संजायमानमा-
 कर्ष्य क्वचिन्नवीनो नृप उत्पन्न इति प्रसृतवार्त्तया
 श्रीरत्नशेखरः सैन्यानि प्रतिदिशं तं शिशुं विश-
 सितुं प्राहिणोत् । तैर्यत्र तत्रावलोक्य लब्धोपि वा-
 लहत्याभीतैः स सायं पुरगोपुरे गोकुलखुररवैर्यथा-
 यं बालो विपन्नः सन्स्वयमपवादाय न भवतीति दू-
 रस्थैः स्तैर्यावन्मुक्तस्तावत्तत्रायातं गोकुलं तं मूर्त्ति-
 मन्तं पुण्यपुञ्जमिव बालमालोक्य तैरेव पदैः स्त-
 म्भितमिव तस्थौ । अथ पांश्चात्यपक्षात्पुरोभूय वृषभो
 वृषभासुरं^२ तं शिशुं पदानामन्तराले निधाय गोधनं
 सकलमपि प्रेरयामास । अथ तं वृत्तान्तं नृपोऽव-
 धार्य तैः समं तमपरेतं लोकैर्विज्ञातश्च तं बालमा-
 नीय पुत्रीयमाणः श्रीपुञ्ज इति दत्ताभिधानः प्रव-
 र्द्धयामास । अथ श्रीरत्नशेखरे राज्ञि दिवं गते
 तस्य राज्ञः कृताभिषेकस्य साम्राज्यं पालयतः

१ C ढङ्कशालायाः २ वृषेण पूर्वपुण्येन देदीप्यमानं । वृषः
 कामदेवस्तद्ब्रह्माभासुरं ३ B सामन्तनगरलोकः

पुत्री समजनि सा च संपूर्णसर्वाङ्गावयव-
सुन्दरापि कपिमुखी तेन वैराग्येण विषय-
विमुखतां विभ्राणा श्रीमातेति नामधेयं वभार ।
सा कदाचिज्जातजातिस्मृतिः पितुरग्रे स्वं पूर्व-
भवं निवेदितवती, यदहमर्बुदाद्रौ पुरा कपिपत्नीत्व-
मनुभवन्ती कस्यापि शाखिन एकस्याः शाखायाः
शाखान्तरं संचरन्ती केनापि तदतुल्येन शिल्पेन
विद्धतालुः पञ्चत्वमासदत्ता तदधोवर्तिनि कामितती-
र्थकुण्डे यावद्गलितं वपुः पपात तावतीर्थातिशया-
न्मामकं वपुर्मानुषाकारमभवत् यन्मस्तकं तु तत्तथै-
वास्ते तेनाहं कपिवदना । अथ श्रीपुञ्जनृपस्तस्यास्त-
न्मस्तकं कुण्डे क्षेपयितुं निजान्पुरुषान्समादिदेश ।
तैस्तु सुचिरात्तदवस्थं विलोक्य तथाकृते सा श्री-
माता मानवानना समजनि । ततःप्रभृति सा मा-
तरपितरावनुज्ञाप्याऽर्बुदसंख्यगुणा तस्मिन्नेवाऽर्बुदे
तपस्यन्ती, कदाचिद्गगनगामिना योगिना दृष्टो ।
स च तत्सौन्दर्यापहतहृदयो गगनादुत्तीर्य प्रेमाला-
पपूर्वकं त्वं मां कथं न वृणोपीति पप्रच्छ । सेत्यवा-
दीत् । साम्प्रतं तावत्क्षणदायाः प्रथमयामो व्य-

तीतस्तूर्ययामस्य ताम्रचूडेषु रुतमकुर्वाणेषु यद्य-
स्मिन्नगे कयाचिद्विद्यया द्वादश पद्याः कारयसि
ततो भवन्तमभीष्टं करोमीति तदुक्तिसमनन्तरमेव
तत्र कर्मणि चेटकपटकं नियोज्य यामद्वयेन नि-
र्जापिते सर्वपद्यानिवहे श्रीमाता स्वशक्तिवैभवेन
कृतकं ताम्रचूडारवं कारयन्ती तेनागत्य विवाहाय
सजीभवेत्यभिदधे । तव पद्याया निष्पाद्यमानायाः
कुक्कुटरवः समजनिष्ठेति तयोक्ते भवन्मायया कृतकं
कुकवाकुरवं को न वेत्तिपुत्रं ददान्ः सरितीरे त-
ज्जाम्योपढैकितविवाहोपहारः, श्रीमात्रा समस्तवि-
द्यामूलं तन्निगूलमिहैव विहाय पाणिपीडनाय स-
न्निहितो भवेत्याहूय, प्रेमोपहृतचित्ततया तत्तथा
कृत्वा सामीप्यमुपागतः तत्पदयोः कृतकान् शुनो
नियोज्य हृदये तेन त्रिगूलेनाहत्य मारितः । इत्थं
निःसीमशीललीलायितेन स्वजन्मातिवाहितवती ।
तस्यामखण्डशीलायां व्यतीतार्थां श्रीपुञ्जराजा तत्र
शिखरबन्धरहितं प्रासादमकारयत् । यतः षण्मा-
सान्ते तस्य गिरेरधोभागवर्त्ती अर्बुदनामा नागो
यदा चलति तदा पर्वतकम्पो भवति । अतः शि-

खररहितास्तत्र सर्वेपि प्रासादाः ।

इति श्रीपुञ्जराजा तत्पुत्रीश्रीमाता तत्प्रबन्धः ॥१॥

कदाचिच्चौडदेशे गोवर्द्धनो नाम राजाभूत् तदा-
यःस्तम्भे निबद्धां सभामण्डपपुरतो न्यायिना हन्य-
माना न्यायघण्टा निनदति । अन्यदा तस्यैकसूनोः
कुमारेण रथारूढेन पथि रुंचरता ज्ञानवृत्त्या कश्चि-
द्वत्सतरो व्यापादितस्तन्माता सौरभेयी नयना-
भ्यामजस्रमश्रूणि वर्षन्ती स्वपराभवप्रतीकाराय
शृङ्गाग्रेण न्यायघण्टामवीवदत्तद्घण्टाटङ्कारं नृपो नि-
शम्यार्जुनकीर्तिस्तमर्जुनीवृत्तान्तं मूलतोवगम्य नि-
जं न्यायं परां कोटिमारोपयितुं प्रातः स्वयं स्यन्दने
निवेश्य प्रियपुत्रोपि तमेकमेव पुत्रं पथि नियोज्य
तदुपरि तां धेनुं साक्षात्कृत्य रथं भ्रामयामास ।
तस्य भूभुजः सत्वेन तस्य सुतस्य भूयसा भाग्य-
वैभवेन रथस्य रथाङ्गे समुद्धृते स कुमारो न वि-
पन्नः । इति गोवर्द्धननृपप्रबन्धः ॥

अथ कान्त्यां पुरि पुरा पुराणनृपतिश्चिरं राज्यं
निर्गर्वः कुर्वन्कदाचिन्मत्तिसागराभिधानेन प्रियसु-

१ B चौड २ C स्तम्भनिबद्धा ३ अर्जुन इव कीर्तिर्यत्येति ।
अर्जुन्याः सरुद्धत्ताया धेनोः

हृदा महामात्येनाऽनुगम्यमानो राजपाटिकायां ब्र-
जन्विपर्यस्तध्वस्तेन तुरङ्गेण नृपेऽपत्त्रिह्यमाणे चतु-
रङ्गचमूचक्रे क्रमेण दवीयसि संजायमानेप्यतिजवे
जवनेऽधिरूढः। तदानुपदिकः “कियत्यपि भूभागे उ-
ल्लङ्घिते सति मार्गोल्लङ्घनपरिश्रमादत्यन्तसुकुमार-
तया रुधिरपूरितत्वादिपन्ने नृपतौ” कृतानन्तरकृत्य-
स्तुरङ्गमं तद्वेषं च सहादाय प्रदोषसमये पुरं प्रवि-
शन् राज्यस्यानुसंधानचिकीः श्रीमालभूपालभया-
त्कमपि नृपतेः सवयसं सरूपं च कुंलालमालोक्य
तं तद्वेषार्पणपूर्वकं तुरगेधिरोप्य सौधप्रवेशानन्तरं
देव्यै तं व्यतिकरं निवेद्य सचिवेन पुण्यसार इति
नाम विधाय स एव नृपतीचक्रे । इत्थं कियत्यपि
गते काले स सचिवश्चमूसमूहवृतः प्रतिनृपतिं प्र-
ति प्रतिष्ठासुः स्वप्रतिहस्तकप्रायं कमपि प्रधानपु-
रुपं नृपतिसेवाकृते निवेद्य स्वयं देशान्तरविहारम-
करोत् । अथ स पृथिवीपतिर्निरङ्कुशो वेश्यापतिरिव
स्वैरविहारी तदनन्तरं पुरकुम्भकारान्समस्तानाहूय
भृन्मयान् हयान् करिकलभकरभादींश्च निर्माय

तैः समं चिरं चिक्रीड । एवं स्थिते समस्तराजलो-
कस्यावहेलनां नृपतेर्निशम्भ ततः स्कन्धावारा-
वारात् सचिवो ल्यपरिच्छदो नृपमुपेत्येत्यवादीत् ।
यस्त्वमिदानीमेव विस्मृतकारुभावः स्वभावचला-
चलतया यदि कामपि मर्यादां न मन्यसे तदा त्वां
निर्विषयीकृत्य कमप्यपरं कुलालबालं भूपालं क-
रिष्यामीति तदुक्तिक्रुद्धः स नृपः सभायामुपांशुभू-
मौ कोत्र भोः, इति व्याहृतिसमनन्तरमेव सज्जीभू-
तैश्चित्रपदातिभिः स सचिवः संदानितः । तदसं-
भाव्यं महदाश्चर्यं विस्मृश्य तत्प्रभुप्रभावाविर्भावच-
मत्कृतचित्तस्तत्पदयोर्निपत्य स्वं मोचयितुमत्यर्थं
सभ्यर्थयन् नृपेण तथा कारिते स सभक्तिकं विज्ञ-
पयामास । भवतः साम्राज्यदाने निमित्तमात्रोहं तव
प्रभावादालेख्यरूपाणि सचेतनीभूयेत्यं निदेशव-
शंवदानि भवन्ति तत्र प्राकृतान्येव कर्माणि का-
रणमत एव भवान्पुण्यसार इति सान्वयनात्मा ॥
इति पुण्यसारप्रबन्धः ॥

अथ पुरा कुसुमपुरे^३ नन्दिवर्द्धननामा राजकु-

१ B बलाबलतया २ C प्राकृतानानि ३ पाटलीपुत्रनगरेऽ-
त्र चन्द्रनृपः

मारः छत्रधरेण समं देशान्तरविलोकनकुतकी पि-
तरावनापृच्छय यदृच्छया गच्छन् प्रत्यूषकाले कापि
पुरे प्राप्तस्तत्राऽपुत्रिणि नृपतौ पञ्चत्वमुपागते स-
ति सचिवैरभिषिक्तपट्टहस्ती निखिलेपि नगरे यदृ-
च्छया बभ्राम । तत्रागतनृपकुमारमासन्नमपि दुः-
स्वप्नमिव विस्मृत्य परं छत्रधरमभ्यषिञ्चत् । स च
तत्प्रधानैर्महता महोत्सवेन पुरं प्रवेश्यमानो राजा
कुमारमपि तथैव महत्या प्रतिपत्त्या सह गहीत्वा
सौधं गतः । अहं राजलोकस्वामी त्वं तु ममे-
त्युचितैरुपचारवचनैस्तस्मन्तरिमेवमारारधं । स तु
राजा राजगुणानामनर्हो निरवधिदुर्मेधा वर्णा-
श्रमपालनानभिज्ञो^१ यथा^२ प्रजापीडनपरः सा-
म्राज्यं कुरुते तथा तथा पशुपतिमूर्द्धा विधृतराजेवं
स कुमारः प्रतिदिनं हीयते । कस्मिन्नप्यवसरे तं
तथास्थितं कुमारं स नृपतिस्तत्तनुताहेतुं पृच्छन्
दुर्मेधतया प्रजाः पीडयसि तेनात्यन्तमनौचित्येन
कृशतामावहामि ।

१ भ्रामं भ्रामं तसंभ्रमं २ B एव रुरोध ३ C पालनपरि-
श्रमानभिज्ञः ४ निश्चत. ५ [चन्द्रइव

*वासो जडाण मज्झे दोजीहा सामिसवणपंडिलग्गा
जीविज्जइ तं लाहो झीणित्ते विन्हउं कीस ॥ ३॥

इति मया गाथार्थः सत्यापितोस्तीति वद्वचना-
नन्तरं यदृश्याः प्रजायाः पापनिरताया अपुण्योदये-
नावश्यंभाविपीडनावसरेऽहं नृपतीकृतः । यदि प्र-
जायाः परिपालनां लोकेशोऽभ्यलिखिष्यत्तदा भवत
एव पट्टहस्ती पट्टाभिषेकमकरिष्यादिति तदुक्तियुक्ति-
भ्यां भेषजाभ्यामिव निगृहीतरुक् स कुमारो वपुः-
पीवरतां वभार ॥ इति कर्मसारप्रबन्धः ॥

अथ गौडदेशे लक्षणावत्यां नगर्था श्रीलक्ष्मण-
सेनो नाम नृपतिरुमापतिधरसचिवेन सर्वबुद्धिनि-
धिना चिन्त्यमानराज्यश्रिरं राज्यं चकार । स त्व-
नेकमत्तमातङ्गसैन्यसङ्गादिव सदान्वतां इधानो मा-
तङ्गीसङ्गपङ्ककलङ्गभाजनमजनि । उमापतिधरस्तु
तद्व्यतिकरभवगन्ध प्रकृतिक्रूरतया च स्वामिनोऽ-
नालोकनीयतां च विचिन्त्य प्रकारान्तरेण तं वो-

*वासो जडानां मध्ये द्विजिव्हाः स्वामिश्रवणप्रतिलभाः ।

जीव्यते यत्तन् लाभः क्षीणत्वे विस्मयः कीदृशः ॥

धयितुं सभामण्डपस्य भारपट्टे गुप्तवृत्त्यामूनि का-
व्यानि लिलेख ॥

शैत्यं नाम गुणस्तवैव तदनु स्वाभाविकी स्वच्छता
किं ब्रूमः शुचितां व्रजन्त्यशुचयः स्पर्शात्तवैवापरे ।
किं चातः परमस्ति ते स्तुतिपदं त्वं जीवितं देहिनां
त्वं चेन्नीचपथेन गच्छसि पथः कस्त्वां निरोद्धुं क्षमः १
त्वं चेतसंचरसे वृषेण लघुता का नाम दिग्दन्तिनां
व्यालैः कङ्कणभूषणानि तनुषे हानिर्न हेन्नामपि ।
मृद्दन्यं कुरुषे जडांशुप्रयशः किं नाम लोकत्रयी-
दीपस्थाम्बुजवान्धवस्य जगतामीशोसि किं ब्रूमहे २
छिन्नं ब्रह्मशिरो यदि प्रथयति प्रेतेषु सख्यं यदि
क्षीवः क्रीडति मातृभिर्द्यदि रतिं धत्ते इमशाने यदि ।
सृष्ट्वा संहरति प्रजां यदि तथाप्याधार्यं भक्त्या मन-
स्तं सेवे करवाणि किं त्रिजगती शून्या स एवेश्वरः ३
एतस्मिन्महति प्रदोषसमये राजा त्वमेकस्ततो
लक्ष्मीमम्बुरुहांपिधाय कुमुदे किं नो तनोपि श्रियः ।
यद्ब्राह्मी स्थितिरत्र यच्च सुमनःश्रेणीषु संभावना
त्वं तावत्कतमोसि तत्तिरयितुं^४ धातापि नैव क्षमः ४

१ A भवन्ति २ A B प्रजां ३ C आदाय ४ D तथैव

५ A तिरयितुं [निर्धारयितुं आच्छायितुं वा

सदृत्तसद्गुणमहार्हमनर्घ्यसूत्य—
कान्ताघनस्तनतटोचितचारुमूर्त्ते ।

आः पामरीकठिनकण्ठविलग्नभग्न
हा हार हारितमहो भवता गुणित्वम् ॥ ५ ॥

कस्मिन्नप्यवसरप्रस्तावे^३ तानि वीक्ष्य तदर्थमवग-
म्य तस्मिन्नन्तर्द्वेषं दधौ । यतः ।

प्रायः सन्ति प्रकोपाय सन्मार्गस्योपदेशनम् ।

विलूननासिकस्येव यद्वडादर्शदर्शनम् ॥ १ ॥

इति न्यायात्सामर्पतया तं पदध्रष्टं चकार ।
अथ स नृपतिः कदाचिद्राजपाटिकायाः प्रत्यावृत्तो
दुरवस्थमेकाकिनमुपायविधुरं तं वीक्ष्य क्रोधाद्वधा
य हस्तिपकेन हस्तिनं प्रेरयामास । स तु निपा
दिनं प्रति प्राह । यावदहं राज्ञोऽग्रे किञ्चिद्विद्धि ता-
वज्जवान्निवार्यतां गजः । तद्वचनात्तेन तथा कृते
उभापतिधरः प्राह ॥

नग्नस्तिष्ठति धूलिधूसरवपुर्गोष्ठिमारोहति

व्यालैः क्रीडति नृत्यति स्ववदमृग्चर्मोदहनन्दन्तिनः

आचाराद्विहिरेवमादिचारितैराबद्धरागा हरे'
सन्तो नोपदिशन्ति यस्य गुरवस्तस्येदमाचोष्टितम् १

इति तद्विज्ञानाद्गुरोर्न वशंवदमनोगजो निजच-
रित्रैकवित्तसानुशयः स्वममन्दं निन्दंस्तद्व्यसनं श-
नैर्निषिध्य तं राजा पुनरेव प्रधानीचकार ॥

इति लक्ष्मसेनोभापतिधरयोः प्रबन्धः ॥

अथ काशीनगर्यां जयचन्द्र इति नृपः प्राज्य-
साम्राज्यलक्ष्मीं पालयन्पङ्गुरिति विरुदं वभार । य-
तो यमुनागङ्गायष्टियुगाबलम्बनमन्तरेण चमूसमूह-
व्याकुलिततया कापि गन्तुं न प्रभवति । कस्मिन्न-
प्यवसरे तत्र वास्तव्यस्य कस्यापि शालापतेः प-
त्नी स्रुहवनाम्नी सौन्दर्यनिर्जितजगत्रयस्तैणा भी-
ष्मग्रीष्मतौ जलकेलिं विधाय सुरसरितीरे तस्थु-
षी सा खञ्जनाक्षी व्यालमौलिस्थितं खञ्जनं वी-
क्ष्य तमसंभाव्यं शकुनं कस्यापि द्विजन्मनः स्ना-
तुमायातस्य पदोर्निपत्य तद्विचारं पप्रच्छ । स नि-
मित्तवित् चेन्मदादेशं सदैव तनुपे तदा तव वि-
चारमहं निवेदयामीति तेनोक्ता तव पितृनिर्विशो-
पस्य सा भान्या भयाज्ञा, सदैव मूर्द्धा तां वहामीति

प्रतिज्ञापरायास्तस्याः सप्तमेऽहनि त्वमस्य नृपतेरग्र-
महिषी भविष्यतीति आदिश्य द्वावपि यथागतं ज-
ग्मतुः ॥ अथ निमित्तविदा निष्णीते वासरे स राजा
राजपाटिकायाः प्रत्यावृत्तः कापि रथ्यायां नेपथ्य-
विहीनामपि अगण्यलावण्यपुण्याङ्गीं तां शालापति-
बालां विलोक्य स्वचित्तसर्वस्वचौरीमूरीकृत्याग्रम-
हिषीं चकार । तदनु तथा कृतज्ञतया विप्रप्रतिज्ञां
स्मरन्त्या नृपाय तस्मिन् विद्याधरनिमित्ते विज्ञप्ते
पटहप्रणादपूर्वं तस्मिन् विद्याधरे आहूयमाने वि-
द्याधराभिधानानां द्विजानां सप्तशतीमागतां विलो-
क्य तमेकमुपलक्षितं पृथक् कृत्वा शेषेषु यथोचितं
सत्कृत्य विसृष्टेषु नृपतिर्यथेप्सितं प्रार्थयेति विद्या-
धरं विपद्विधुरं प्राह । राजादेशप्रमुदितेन तेना-
ङ्गसेवा सदैवास्तु इति प्रार्थिते नृपतिना तथेति प्र-
तिपन्ने तस्य निरवाधिचातुर्यं पर्यालोच्य सर्वाधि-
कारभारे धुरंधरो व्यधायि । स च क्रमेण संपन्न-
संपन्न निजद्वात्रिंशद्वरोधपुरध्रीणामनुवासरं जा-
त्यकूर्पूरपूराभरणानि कारयन् प्राच्यानि निर्माल्यानी-
त्यवकरकूपिकायां त्याजयन् साक्षादैवतावतार इव

दिव्यभोगान् भुञ्जानोऽष्टादशसहस्राणां ब्राह्म-
 णानामभिलषिताभ्यवहारदानादनु स्वयमश्नाति ॥
 अथ कदाचित् नृपतिना वैदेशिकभूपतिमभिषेणधि-
 लुं चतुर्दशविद्याधरोपि प्रेषितो देशादेशान्तराण्यवगा-
 हमानः कचिदिन्धनविहीने देशे विहितावासस्तेषां
 विप्राणां पाककाले सूपकाराणां तैलाभ्यक्तवस्त्र-
 दुकूलान्येवेन्धनीकुर्वन् तान्विप्रान् रूढयैव भोजया-
 मास। अथ प्रतिरिपुं निर्जित्य जितकाशितया व्या-
 वृत्य प्राप्तनिजपुरीपरीसरः पिण्याकाभिलाषात् दु-
 कूलज्वालनेन कुपितं भूपतिमवगम्य स्वं गृहमर्थिभि-
 ल्लुण्ठाप्य तीर्थोपासनवासनया संचरन् आनुषादिके-
 न नृपतिनानुनीयमानो मानोन्नततया नृपतेराशये
 स्वाभिलाषसंभवं निवेद्य कथंकथंचिदापृच्छ्य निजम-
 वसानमसाधयत्। तदनन्तरं सूहवदेव्या निजाङ्गस्य
 कृते युवराजपदवीं याचितो नृपः संगृहिणीपुत्रा-
 यास्मद्वंशराज्यं न युज्यते इति बोधिता तं पतिं जि-
 यांसुः श्लेच्छानाहूतवती ॥ अथ स्थानपुरुषाणां
 समायातविज्ञप्तिकया तं व्यतिकरभवधार्य लब्धप-

१ A जङ्घासहस्राणां. २ ७ संख्यासहस्राणां ३ (भोगार्थं
 रक्षिता वेश्यादित्वा संगृहिणी. ४ पद्मावतीनाम्नी देवी

द्वावतीवरप्रसादं सादरं कमपि दिग्वाससं निमित्तं
 पृष्टवान् स पद्मावत्याः सप्रत्ययं म्लेच्छागमनिषे-
 धरूपसमादेशं नृपतेर्विज्ञप्तवान् ॥ अथ कियद्दिनानां
 प्रान्ते तान् संनिहितानाकर्ण्य स आशाम्बरः कि-
 मेतदिति पृष्ठस्तस्यामेव निशि नृपतिप्रत्यक्षं पद्मा-
 वत्याः पुरो होममारभत ॥ अथ निरवद्याकृष्टिविद्यया
 होमकुण्डज्वालामालान्तरिता प्रत्यक्षीभूय श्रीपद्मा-
 वती तुरुष्कागमनिषेधमुक्तवती ॥ अथ सामर्षः क्ष-
 पणकंस्तां कर्णयोर्धृत्वा क्रोधानुबन्धात्तेषु संनिहितेषु
 किं भवत्यपि वितथं ब्रूते इति तेनोपालम्भिता सती
 सैवमवादीत् । त्वं यां पद्मावतीमतीव भक्त्या पृच्छसि
 सास्मत्प्रतापवलात्पलायांचक्रे । अहंतु म्लेच्छगोत्रजं
 दैवतं मिथ्याभाषणेन लोकं विश्वास्य म्लेच्छैर्विश्वासं
 कारयाम्भित्युदीर्य तस्यां तिरोहितायां म्लेच्छसैन्येन
 प्रातर्वाराणसीं वोष्टितां चेष्टया जानन्तद्धनुर्ध्वानैश्च-
 तुर्दशशतीमितानिःस्वानयुग्मनिस्वनेऽपहृते वले
 सति प्रवलम्लेच्छकुलव्याकुलीकृतमनास्तं सूहवदे-
 व्या अङ्गलं निजे गजे नियोज्य जान्हवीजले सगजो
 ममज्ज ॥ इति जयचन्द्रप्रबन्धः ॥

अथ जगद्देवनामा क्षत्रियः त्रिविधामपि वीर-
 रकोटिरतां विभ्रत्, श्रीसिद्धचक्रवर्तिनां सन्मान्योपि^१
 तद्गुणमन्त्रवशीकृतेन नृपतिना परमार्द्धिंश्रीपरम-
 र्दिनाहूतः सोपरोधं पृथ्वीपुरन्धीकुन्तलकलापकल्पं
 कुन्तलमण्डलमवाप्य यावत्तदागमं श्रीपरमार्द्धिने
 द्वाःस्थो निवेदयति तावत्तत्सदासि काचिद्विटवनिता
 विवसना पुष्पचलनकां नृत्यन्ती तत्कालमेवो-
 च्चरीयकमादाय सापत्रपा सा तत्रैव निषसाद ॥
 अथ राजदौवारिकप्रवेशिताय श्रीजगद्देवाय स-
 प्रियालापप्रभृति सन्मानदानादनु प्रधानपरिधानं
 दुकूलं लक्ष्यमूर्त्यातुल्योद्भटपटयुगं प्रासादीकृत्य
 तस्मिन् महार्हासननिविष्टे सभासंभ्रमे भग्ने सति
 नृपस्तामेव विटनटीं नृत्यायादिदेश ॥ अथ सा
 औचित्यप्रपञ्चचञ्चुचातुर्यधुर्या श्रीजगद्देवनामा ज-
 गद्देकपुरुषः साम्प्रतं समाजगाम तत्रत्र विवसनाहं
 जिह्रेमि । स्त्रियः स्त्रीपैव यथेष्टं चेष्यन्ते इति तस्या
 लोकोत्तरया प्रशंसया प्रसुदितमानसस्तं नृपप्रसा-
 दीकृतं वसनयुगं तस्यै वितीर्णवान् ॥ अथ श्रीप-

१ दयादानयुद्धाख्यां. २ [सिद्धराजेन सन्मानितोपि]

३ C D चलचलनका ४ लक्षमूर्त्यातुलया

रमर्दिप्रसादतो देशाधिपत्ये संजाते सति तदुपा-
ध्यायः श्रीजगद्देवस्य मिलनाय समागतः काव्यमि-
दं प्राभृतीचकार ॥ तद्यथा ।

चक्रः पप्रच्छ पद्मं^२ कथय मम सखे कास्ति किं स
प्रदेशो
वस्तुं नो यत्र रात्रिर्भवति भुवि चिरायेति स प्र-
त्युवाच ।

नीते मेरौ समाप्तिं कनकवितरणैः श्रीजगद्देवनाम्ना
सूर्येनन्तर्हिते ऽस्मिन्कतिपयदिवसैर्वासराद्वैतसृष्टिः १
अस्यै काव्यस्य पारितोषिके तस्मै स स्थूललक्ष्यो
लक्षार्द्धं विततार ॥

क्षोणीरक्षणदक्षदक्षिणभुजे दाक्षिण्यदीक्षागुरौ
श्रेयःसद्मनि धन्यजन्मनि जगद्देवे जगद्दातरि ।
वर्तन्ते विदुषां गृहाः प्रतिदिनं गन्धेभगन्धर्वयो-
रालानद्रुमरज्जुदामघटनाव्यग्रीभवात्किंकराः ॥ २ ॥

१ A D झेणश्चस्तदुपाध्यायः

A B अक्षत्रक्षतवालिनो भगवतः कस्यापि संगीतक-
व्यासक्तस्य च तस्य कुन्तलपतेः पुण्यानि^३ मन्यामहे

एरुः कामदुधामदुग्ध मरुतः सूनोः सुवाहुद्वयीं

प्रत्यक्षप्रतिपक्षभार्गव भवानन्यस्य चिन्तामणिः ॥ १ ॥ चक्रः ०

२ A पान्यं. ३ B पुष्पाणि

अथ जगद्देवनामा क्षत्रियः त्रिविधामपि वीर-
 रकोटिरतां विभ्रतु, श्रीसिद्धचक्रवर्तिनां सन्मान्योपि^१
 तद्गुणमन्त्रवशीकृतेन नृपतिना परमार्दिश्रीपरम-
 र्दिनाहूतः सोपरोधं पृथ्वीपुरन्धीकुन्तलकलापकल्पं
 कुन्तलमण्डलमवाप्य यावत्तदागमं श्रीपरमार्दिने
 द्वाःस्थो निवेदयति तावत्तत्सदासि काचिद्विद्वानिता
 विवसना पुष्पचलनकां नृत्यन्ती तत्कालमेवो-
 त्तरीयकमादाय सापत्रपा सा तत्रैव निषसाद ॥
 अथ राजदौवारिकप्रवेशिताय श्रीजगद्देवाय स-
 प्रियालापप्रभृति सन्मानदानादनु प्रधानपरिधानं
 दुकूलं लक्ष्यमूर्ल्यातुल्योद्भटपटयुगं प्राप्तादीकृत्य
 तस्मिन् महार्हासननिविष्टे सभासंभ्रमे भग्ने सति
 नृपस्तामेव विटनटीं नृत्यायादिदेश ॥ अथ सा
 औचित्यप्रपञ्चचञ्चुचातुर्यधुर्या श्रीजगद्देवनामा ज-
 गदेकपुरुषः साम्प्रतं समाजगाम तत्तत्र विवसनाहं
 जिह्मि । स्त्रियः स्त्रीष्वेव यथेष्टं चेष्टन्ते इति तस्या
 लोकोत्तरया प्रशंसया प्रसुदितमानसस्तं नृपप्रसा-
 दीकृतं वसनयुगं तस्यै वितीर्णवान् ॥ अथ श्रीप-

१ दयादानयुद्धाख्यां. २ [सिद्धराजेन सन्मानितोपि]

३ C D चञ्चलनका ३ लक्षमूर्ल्यातुलया

रमर्दिप्रसादतो देशाधिपत्ये संजाते सति तदुपा-
ध्यायः श्रीजगद्देवस्य मिलनाय समागतः काव्यमि-
दं प्राभृतीचकार ॥ तद्यथा ।

चक्रः पप्रच्छ पद्मं^३ कथय मम सखे कास्ति किं स
प्रदेशो
वस्तुं नो यत्र रात्रिर्भवति भुवि चिरायेति स प्र-
त्युवाच ।

नीते मेरौ समाप्तिं कनकवितरणैः श्रीजगद्देवनाम्ना
सूर्येनन्तर्हिते ऽस्मिन्कतिपयदिवसैर्वासराद्वैतसृष्टिः १
अस्यै काव्यस्य पारितोषिके तस्मै स स्थूललक्ष्यो
लक्षार्द्धं विततार ॥

क्षोणीरक्षणदक्षदक्षिणभुजे दक्षिण्यदीक्षागुरौ
श्रेयःसद्गानि धन्यजन्मनि जगद्देवे जगद्दातरि ।
वर्तन्ते विदुषां गृहाः प्रतिदिनं गन्धेभगन्धर्वयो-
रालानद्गुमरज्जुदामघटनाव्यग्रीभवत्किंकराः ॥ २ ॥

१ A D क्षेणश्रस्तदुपाध्यायः

A B अक्षत्रक्षतवालिनो भगवतः कस्यापि संगीतक-

व्यासक्तस्य च तस्य कुन्तलपतेः पुण्यानि^३ मन्यामहे

एकः कामदुधामदुग्ध मरुतः सूनोः सुत्राहुद्वर्या

प्रत्यक्षप्रतिपक्षभार्गव भवानन्यस्य चिन्तामणिः ॥ १ ॥ चक्रः ०

२ A पान्थं. ३ B पुण्याणि

२१८ प्रबन्धचिन्तामणिः सर्गः ५

त्वयि जीवति जीवन्ति वलिकर्णदधीचयः ।

दारिद्र्यं तु जगद्देव मयि जीवति जीवति ॥ ३ ॥

दस्त्रिद्वान् सृजतो धातुः कृतार्थान् कुर्वतस्तव ।

जगद्देव न जानीमः कस्य हस्तो विरंस्यति ॥ ४ ॥

जगद्देव जगद्देवप्रासादमधितिष्ठतः ।

स्वयज्ञःशिवलिङ्गस्य नक्षत्रैरक्षतायितम् ॥ ५ ॥

अगाधः पाथोधिः पृथु धरणिपात्रं^१ विभु नभः

समुत्तुङ्गो मेरुः प्रथितमाहिमा कैटभरिपुः ।

जगद्देवो वीरः सुरतरुदरः सुरसरित्

पवित्रा पीयूषद्युतिरमृतवर्षीति न नवम् ॥ ६ ॥

न नवमिति जगद्देवनार्पिता समस्या पण्डितेन

पूरितेत्पादीनि बहूनि काव्यानि यथाश्रुतं ज्ञातव्या-

नि ॥ अथ श्रीपरमर्दिमेदिनीपतेः षट्महादेवी

श्रीजगद्देवस्य प्रतिपन्नजामिः । कदाचित् राज्ञा श्री-

मालभूपालपराजयाय प्राहितः श्रीजगद्देवः श्री-

देवार्चनं कुर्वन् छलवातिना परबलेन सैन्यं नैजमुप-

द्रुतं शृण्वन् तमेव देवतावसरं न मुमोच । तस्मि-

न्नवसरे प्रणिधिपुरुषमुखाज्जगद्देवपराजयमश्रुतपूर्व-

मवधार्य माहिपीं श्रीपरमर्दीं प्राह । भवद्भाता सं-

ग्रामवीरनाथतां विभ्राणोपि रिपुभिराक्रान्तः प-
 लायितुमपि न प्रभूष्णुरजनि । इति नृपतेर्मर्मा-
 भिघातनमोक्तिमाकर्ण्य प्रत्यूषसंध्याकाले सा रा-
 ज्ञी प्रतीचीदिशमालोकितवती राज्ञा किमालोकसे
 इत्यादिष्टे सूर्योदयमिति, सुग्धे किं सूर्योदयोऽपरस्यां
 दिशि जायतीति, सा तु विरश्चिप्रपञ्चः प्रतीपः
 प्रतीच्यामपि प्रद्योतनोदयो दुर्घटोपि घटते परं क्ष-
 त्रियदेवजगद्देवस्य भङ्गस्तु नेति दम्पत्योः प्रि-
 यालापः ॥ देवार्चनानन्तरं जगद्देवः पञ्चशत्या सु-
 भटैः समं समुत्थितश्चण्डांशुरिव तभस्काण्डं, केसरि-
 किशोर इव गजयूथं, वात्यावर्त्त इव घनमण्डलं
 हेलयैव तद्वलयामास ॥ अथ परमर्दिनामा नृपो
 जगत्पुडाहरणीभूतं परमैश्वर्यमनुभवन् निद्रावसर-
 वर्जं रात्रिदिवं निजौजसा विच्लुरितं लुरिकाभ्या-
 सं विदधानोऽशनावसरे परिवेषणाकुलं प्रतिदिनः
 मेकैकं सूपकारमरुपः कृपाणिक्रया निघ्नन् पृथ-
 धिकशतत्रयेण भक्तकाराणां वर्षे निषेव्यमाणः को-
 पकालानल इति विरुदं वभार ।

आकाश प्रसर प्रसरत दिशस्त्वं पृथ्वि पृथ्वी भव
 प्रत्यक्षकृतमादिराजयशासां युष्माभिरुज्जृम्भितम् ।

प्रेक्षध्वं परमर्दिपार्थिवयशोराशेर्विकाशोदया-
दीजोच्छ्वासविदीर्णदाडिमदशां ब्रह्माण्डमारोहति॥१

इत्यादिभिः स्तुतिभिस्तूयमानश्चिरं राज्यसुख-
मनुबभूव । स च सपादलक्षक्षितिपतिना श्रीपृ-
थ्वीराजेन सह संजातविग्रहः समराजिरमथिरूढः
स्वसैन्ये पराजिते कान्दिशीकः कामपि दिशं गृही-
त्वा पलायनपरः स्वराजधानीमाजगाम । अथ त-
स्य पार्थिवस्यापमानितसर्वसेवको निर्विषयीकृतः
पृथ्वीराजराजसभामुपेतः प्रणामान्ते किं दैवतं पू-
ज्यते परमार्दिपुरे विशेषात्सुकृतिभिरिति स्वामिना-
दिष्टस्तत्कालोचितं काव्यमिदमपाठीत् ।

मन्दश्चन्द्रकिरीटपूजनरसस्तृष्णा न कृष्णार्चने
स्तव्यः शम्भुनितम्बिनीप्रणतिपु व्यग्रो विधातृग्रहः
नाथो नः परमर्धनेन वदनन्यस्तेन संरक्षितः
पृथ्वीराजनराधिपादिति तृणं तत्पत्तने पूज्यते ॥१

इति स्तुतिपरितोषितेनानुजग्राह । स तत्र
त्रिःसप्तकृत्वस्त्रासितन्लेछाधिपोपि द्वाविंशतिवैला-
यां स एव न्लेछाधिपतिः पृथ्वीराजराजधानीमुपे-
त्य निजदुर्द्वरस्कन्धावारेण समवात्सीत् । त्रासि-

तमक्षिकेव भूयो भूयो रिपुरुपैतीति निजनृपतेरर-
तिं मनोगतामवगम्य प्रभोर्निःसीमप्रसादपात्राद्विती-
यमिवामात्रं तुङ्गनामा क्षात्रं तेजो वहन् सुभटको-
टीरः स्वप्रतिबिम्बरूपेण पुत्रेण समं म्लेच्छाधिपते-
रनीकं प्रविश्य निशीथिसमये तस्य रिपोर्गुरूदरात्
परितः खदिराङ्गारधगधगायमानां परिखां निरीक्ष्या-
ङ्गजं जगाद । अस्यां मम प्रविष्टस्य पृष्टे पदं ददा-
नो म्लेच्छपतिं निगृहाणेति पितुरादेशान्ते का-
र्यमेतन्ममासाध्यतमं किं च जीवितकाङ्क्षया बहु-
र्विपत्तिदर्शनं, तदहमस्यां विशामि भवन्त एव
तमन्तं नयन्तु । इत्युक्त्वा तेन तथा कृते स्वा-
मिकार्यं पर्याप्तप्रायं मन्यमानस्तमरातिं लीलया
निगृह्य यथागतमाजगाम । विभातभूयिष्ठायां नि-
शि विपन्नं स्वामिनं निरीक्ष्य परसैन्यं पलायांचक्रे ।
स तुङ्गसुभटस्तुङ्गप्रकृतिर्नृपतेः कदाचिन्न ज्ञापया-
मास । कस्मिन्नप्यवसरे राजमान्यतया नितान्तप-
रिचितां तुङ्गपुत्रवधूमवधूतमङ्गलवलयामालोक्य सं-
भ्रमात् पतिना पृच्छयमानोपि पयोधिरिव गम्भी-
रतया मौनमर्यादया किमप्यविज्ञपयन् निजशपथ-

दानपूर्वं पृष्ठो निजगुणपातकं दुष्करमिति तथापि
प्रभोरभ्यर्थनया निवेद्यमानमस्तीत्याभिधाय तद्वृत्ता-
न्तं प्रत्युपकारभीरुर्यथावस्थितं निवेदयामास ।

इयमुच्चधियामलौकिकी

महती कापि कठोरचित्तता ।

उपकृत्य भवन्ति निःस्पृहाः

परतः प्रत्युपकारशङ्कया ॥ १ ॥

इति तुङ्गसुभटप्रबन्धः ॥ अथ कदाचित्तस्य म्ले-
छपतेः सूनुर्नृपतिः पितुर्वैरस्य स्मरन्, सपादलक्ष-
क्षितिपतिर्विग्रहकाम्यया सर्वसामग्र्या समुपेतः पृ-
थ्वीनाथस्य नासीरवीरधनुर्द्धरशरैः प्रावृषेण्यधारा-
धरधारासारैरिव तस्मिन्ससैन्ये त्रासिते पृथ्वीराज-
स्तदा तदानुपदिकीभावं भजन्, महानसाधिकृत-
पञ्चकुलेन विज्ञापितं करभीणां सप्तशत्यापि महान-
सपरिस्पन्दः सुखेनोह्यते नातः कियतीभिः करभी-
भिः प्रभुः प्रसीदत्विति विज्ञप्तो नृपतिम्लेच्छपतिमु-
च्छेद्य भवदभ्यार्थिताः करभीः प्रसादीकरिष्यामीति
तत्संबोध्य पुनः प्रयाणं कुर्वन् सोमेश्वरनाम्ना प्र-
धानेन भूयो भूयो निषिध्यमानः, तत्पक्षपातघ्रा-

न्त्या नृपतिना निगृहीकर्णः, तदत्यन्तपराभवात् त-
स्मिन् प्रभौ सामर्थो म्लेच्छपतिं प्राप्य तदभिभव-
प्रादुःकरणतस्तान् विश्वस्तान् पृथ्वीराजस्कन्धावा-
रसन्निधौ समानीय पृथ्वीराजराजस्यैकादशयुपवास-
कृतपारणादनु सुप्तस्य तन्नासीरवीरैः सह समरसं-
रम्भे म्लेच्छाधिपतीनां जायमाने निर्भरनिद्रायमाण-
स्तुरुष्कैर्नृपतिर्निवध्य स्वसौधं नीतः । पुनरप्येका-
दशयुपवासपारणके नृपतेर्देवार्चनावसरे म्लेच्छराजे-
न प्रहितं तत्र पात्रीकृतमांस्पाकं गुरूदरान्तर्नियु-
ज्य तदैव देवताराधनवैयग्र्ये सति शुनापन्हियमा-
णे तस्मिन् पिशिते किं न रक्षसि यामिकैरित्याभि-
हितः करभीणां सप्तशत्या दुर्वहं यत्पुरा मम महा-
नसं तत्सांप्रतं दुर्देवयोगादीदृशीं दुर्दृशां प्राप्तमिति
कौतुकाकुलितमानसो विलोकयन्नस्मीति तेनोक्ते
किं काचिदद्यापि त्वय्युत्साहशक्तिरवशिष्यत इ-
ति तैर्विज्ञप्ते यदि स्वस्थाने गन्तुं लभेत तदा दर्श-
यामि वपुःपौरुषमिति यामिकैर्विज्ञप्तो म्लेच्छभूपतिः
स्तत्साहसं द्दित्क्षुस्तदीयां राजधानीमानीय पृथ्वी-
राजं तत्र राजसौधे वावदभिषेद्यति तावत्तत्र चि-
त्रशालायां शूकरनिवहैर्हन्यमानान् म्लेच्छानालो-

क्यामुना मर्माभिधातेनात्यन्तपीडितस्तुरुष्कपार्थि-
वः पृथ्वीराजं कुठाराशिरश्छेदपूर्वं संजहार ॥

इति नृपतिपरमर्दिजगद्देवपृथ्वीपतीनां प्रबन्धाः ॥

अथ शतानन्दपुरे परिखीभूतजलधौ श्रीमहान-
न्दो नाम राजा मदनरेखेति तस्य राज्ञी अन्तःपु-
रप्राचुर्यात् पतिसंवर्जनकर्मनिर्माणव्याप्रत्या^२ ना-
नाविधान् वैदेशिकान् कलाविदश्च पृच्छन्ती कस्या-
पि यथार्थवादिनः सत्यप्रत्यस्य कार्मणकर्मणे किं-
चित्सिद्धयोगमासाद्य तत्प्रयोगावसरे^३ ॥

मन्त्रमूलवलात्प्रीतिः पतिद्रोहोभिधीयते ।

इति वाक्यमनुस्मरन्ती सतीव तद्योगचूर्णं ज-
लधौ न्यधत्त । अचिन्त्यो हि मणिमन्त्रौपधीनां प्र-
भाव इति तद्भेषजमाहात्म्याद्वशीकृतो वारिधि-
रेव मूर्त्तिमान् निशि तामुपेत्य रेमे । इत्यमकस्मा-
दाक्षानवतीं प्रतीकैस्तद्विधैर्निर्णीय सकोपो भूषो
यावत्तस्याः प्रवासादिदण्डं कमपि विभृशति ताव-
त्तस्याः संनिहिते निधननिर्वन्धे प्रत्यक्षीभूय जल-
धिरधिष्ठातृदैवतमहमिति स्वं ज्ञापयन् मा भैपीरि-
ति तामाश्वास्य प्रति नृपं प्राह ।

विवाहयित्वा यः कन्यां कुलजां शीलमण्डिताम् ।
समदृष्ट्या न पश्येत स पापिष्ठतरः स्मृतः ॥ १ ॥

इति त्वामवज्ञाकारिणं प्रलयकालमुक्तमर्यादया
सान्तःपुरपरीवारं मज्जयिष्यामीत्यभिधाय क्वचित्
क्वचित् पर्यास्पपहृत्यान्तरीपान् प्रादुश्चकार । तानि
सर्वाण्यपि लोकेषु कौङ्कणानीति प्रसिद्धानि ॥
इति कौङ्कणोत्पत्तिप्रबन्धः ॥

अथ पाटलीपुत्रपत्तने वराहनामा कश्चिद्ब्राह्मणा-
ङ्गभूः आजन्म निमित्तज्ञानश्रद्धालुर्दुर्गतत्वाद्सूनु
रक्षितुं पशून् चारयन् कापि शिलातले लग्नमालि-
ख्याकृततद्विसर्जनः प्रदोषकाले गृहमुपेतः । कृतस-
मयोचितकृत्यो निशीथकाले भोजनायोपविष्टो ल-
ग्नविसर्जनमनुस्मृत्य निरातङ्कवृत्त्या तत्र याति ता-
वत्तदुपरि पारीन्द्रमप्युपविष्टमवगणय्य तदुदराधो-
भागे पाणिं प्रक्षिप्य लग्नं विभृजन् सिंहरूपमपहाय
प्रत्यक्षीभूय रदिरेव वरं वृणु इत्युवाच । अथ सम-
स्तनक्षत्रग्रहमण्डलं दर्शयेति वरं प्रार्थयमानः
स्वविमानेऽधिरोष्य तत्रैव नीतो वत्सरान्ते याव-
द्ग्रहाणां वक्रातिचारोदयास्तमनादीन् भावान् प्र-

क्षरूपान् परीक्ष्य पुनरिहायातो मिहिरप्रासादाद्वराह-
मिहिर इति प्रसिद्धाख्यः श्रीनन्दनृपतेः परमां मा-
न्यतां दधानो वाराहीसंहितेति नवं ज्योतिःशास्त्रं
रचयांचकार । अथ कदाचित्स निजपुत्रजन्मावसरे
निजगृहे घटिकां निवेद्य तथा शुद्धजन्मकाललग्नं
निर्णयं जातकग्रन्थप्रमाणेन ज्योतिश्चक्रे । स्वयं प्र-
त्यक्षीकृतग्रहचक्रज्ञानवलात्तस्य सूनोः संवत्सरशत-
प्रमाणमायुर्निर्णीतवान् । जन्ममहोत्सवे चैकं श्री-
भद्रवाहुनामानं जैनाचार्यं कनीयांसं सोदरं विहाय
नृपप्रभृतिकः स कोपि नास्ति य उपायनपाणिर्न
जगाम । स निमित्तविज्जिनभक्ताय शकडालम-
न्त्रिणे तेषां सूरिणासनागमनकारणमुपालम्भगर्भि-
तं जगौ । तेन ज्ञापितास्ते महात्मानः संपूर्णश्रु-
तज्ञानकरतलकलितामलकफलवत्कालत्रयास्तस्य
शिशोर्विंशतितमे दिने विडालान्मृत्युमुपादिशन्तो
वयं नागता इति तेषामुपदेशभूतां वाचं वराहमि-
हिराय निवेदितायां, ततः प्रभृति निजकुटुम्बं त-
स्य ज्ञावस्यावश्यकीं तां विषदं निरोद्धुं विडालर-
क्षायै शतश उपायान्कुर्वन्नपि निर्णीतिं दिने निशी-

येऽकस्माद्बालमूर्द्धि पतितयार्गलया स बालः प-
रलोकमवाप । ततस्तच्छोकशङ्कुमुधिदिर्धवः श्रीभ-
द्रबाहुगुरवो यावत्तद्देहमायान्ति तावत्तद्ब्रह्माङ्गणे स-
मस्तनिमित्तशाल्मपुस्तकान्येकत्र पिण्डीकृतानि सं-
निहितदहनान्यालोक्य किमेतदिति पृष्ठः सांवत्सरैः
समत्सरस्तान् जैनमुनीनुपालम्भयन् एतानि सं-
देहकारीणि धक्ष्याम्येव धैरहमपि विप्रलब्धस्तेनेति
सनिर्वेदमुदिते तैः श्रुतज्ञानवलात्तज्जन्मलग्नं सम्यक्
तरुमै निवेद्य सूक्ष्मेक्षिकया तद्ब्रह्मवले ज्ञापिते विं-
शतिदिनान्येव भवन्ति । इत्थं विरक्तावपनीतायां
स ज्योतिषिक इति जगौ । यद्भवद्भिर्विडालान्मृत्यु-
रूपदिष्टस्तदेव व्यभिचारीति तेनाभिहिते तत्रार्गलां
तामानाद्य तत्रोत्कीर्णं विडालं दर्शयन्तो भवित-
व्यताव्यत्ययः किं कदापि भवतीति महर्षिभिरभिद-
धे । कस्मात् रुद्यते गतः कः परमाणवोऽनपायाः
संस्थानविशेषनाशजन्मा शोकश्चेन्न कदापि मोहि-
तव्यम् ।

अभावप्रभवैर्भावैर्मायाविभवनावितैः ।

अभावनिष्टं पर्यन्ते सतां न क्रियते तमः ॥

इत्युक्तियुक्तिभ्यां प्रबोध्य ते महर्षयः स्वं पदं
 भेजुः । इत्थं बोधितस्यापि तस्य मिथ्यात्वध्वान्ता-
 न्तरितस्य कनकभ्रान्तिरिव तथात्राप्युन्मत्सरोच्छे-
 कात्तद्भक्तानभिचारकर्मणा कांश्चन पीडयन् कांश्चन
 व्यापादयन् तद्वृत्तान्तं तेभ्यो ज्ञानातिशयादवधा-
 र्योपसर्गहरं पासमिति दूतनं स्तोत्रं रचयांचक्रुः ॥
 इति वराहमिहिरप्रबन्धः ॥

अथ ढङ्गाभिधानभूमृति रणासिंहनामा राजपु-
 त्रस्तन्नन्दनां भूपलनाम्नीं सौन्दर्यनिर्जितनागलोक-
 वालामालोक्य जातानुरागतया तां सेवमानस्य त-
 स्य वासुकेः सुतो नागार्जुननामा समजानि । तेन-
 पातालपालेन सुतस्नेहमोहितमनसा सर्वांसामप्यौ-
 षधीनां फलानि मूलानि दलानि च भोजितस्त-
 त्प्रभावान्महासिद्धिभिरलंकृतः सिद्धपुरुषतया पृथ्वीं
 विगाहमानः ज्ञातवाहननृपतेः कलागुरुर्गरीयसीं
 प्रतिष्ठामुपागतोपि गगनगामिनीं विद्यामध्येतुं श्री-
 पादलितपुरे पादलिताचार्यान् सेवमानो व्रतमति-
 भोजनावसरे पदे लेपप्रमाणेन गगनोत्ततितान् श्री-
 अष्टपदप्रभृतीनि तीर्थानि नमस्कृत्य तेषां स्वस्था-
 नमुपेयुषां पादौ प्रक्षाल्य ज्ञातसप्तोत्तरशतसंख्यम-

हौषधीनामास्वादवर्णघ्राणादिभिर्निर्णीय च गुरुन-
वगणय्य कृतपदलेपः कृकवाकुकलापिवदुत्पत्यावटे
निपतंश्च तद्गुणश्रेणिजर्जरिताङ्गो गुरुभिः क्रिमेतदित्य-
नुयुक्तो यथावद्वृत्तान्तं निवेदयन् तच्चातुर्यचमत्कृतचे-
तोभिस्तच्छिरसि पद्महस्तदानपूर्वकं षाष्टीकतन्दुलो-
दकेन तानि भेषजान्यभ्यञ्ज्य तत्पादलेपाङ्गनगा-
मी भूया इति तदनुग्रहादेकां सिद्धिमासाद्य
श्रीपार्श्वनाथपुरतः साध्यमानो रसः समस्तस्त्रै-
णलक्षणोपलक्षितपतिव्रतवानितामर्द्यमानः कोटि-
वेधी भवतीति तन्मुखादाकर्ण्य च यत्पुरा
समुद्रविजयदाशार्हेण त्रिकालवेदिनः श्रीनेमि-
नाथस्य मुखान्महातिशायि श्रुत्वा श्रीपार्श्वनाथ-
विम्बं रत्नमयं निर्माप्य श्रीद्वारवत्यां प्रासादे
न्यस्तं, द्वारवतीदाहानन्तरं समुद्रेण प्लावितायां
तस्यां पुरि तत्र समुद्रे तस्मिन्विम्बे तथैव विद्यमाने
कान्तीयसांयात्रिकस्य धनपतिनाम्नो यानपात्रे दे-
वतातिशयात् स्वलिते इह जिनविन्धमस्तीति
दिव्यवाचा निर्णीय नाविकांस्तत्र प्रक्षिप्य सप्तसंख्यै-
रामतन्तुभिः सन्दानितमुद्धृत्य निजायां पुरि चि-
न्तातीतलाभात् स्वयंकृतप्रासादे न्यस्तवान् । तत्स-

वार्तिशायिविम्बं नागार्जुनः स्वसिद्धरससिद्धयेऽप-
 हृत्य सेडीतटिन्यास्तटे तदेव विन्ध्यस्य तत्पुरतो
 रससाधनाय श्रीसातवाहनस्यैकपत्नीं चन्द्रलेखा-
 भिधानां प्रतिनिशं सिद्धव्यन्तरसान्निध्यात्तत्रानीय
 रसमर्दनं कारयति स्म । इत्थं भूयो भूयस्तत्र या-
 तायाते सति बन्धुबुद्ध्या सा नागार्जुनपार्श्वे तदौ-
 पथीनां मर्दनहेतुं पृच्छती, सोऽपि स्वकल्पनया को-
 टिवेधरसस्य यथावस्थितं वृत्तान्तं निवेदयन्, तस्या-
 श्च वचनगोचरातीतं सत्कारं कुर्वाणो नन्यसामान्य-
 सौजन्यं प्रवर्द्धयामास । अथ कदाचित्तया निजा-
 ह्जयोरस्मिन् वृत्तान्ते निवेदिते तौ तल्लुब्धौ राज्यं
 परित्यज्य नागार्जुनसमलंकृतां भुवमागतौ कैत-
 वेन तस्य रसस्य जिघृक्षया गुप्तवेषौ यत्र नागा-
 र्जुनो भुङ्क्ते तत्र तामर्थदानेन परितोष्य रसवार्त्ता
 पृच्छतः । सा च तज्जिज्ञासया तदर्थं सलवणां रस-
 वतीं कुर्वती षण्मास्यां व्यतीतायां तस्मिन् क्षा-
 रामिति रसवतीं दूषयति सति, इङ्गितैः सिद्धं रस-
 मिति ताभ्यां निवेदितवती । अथ प्रतिप्रन्नभागिने-
 याभ्यां रसग्रसनलालसाभ्यां वासुकिना निर्णीत-

दर्भाङ्कुरमृत्युरिति परपरया ज्ञाततत्त्वाभ्यां तेनैवं
 शस्त्रेण तथैव स निजघ्ने । स रसः संप्रतिष्ठितत्वा-
 दैवताधिष्ठानाच्च तिरोहितो बभूव । यत्र स रसस्त-
 म्भितस्तत्र स्तम्भनकाभिधानं श्रीपार्श्वनाथतीर्थ र-
 सादप्यतिशायि सकललोकाभिलषितफलप्रदं । त-
 तः क्रियता कालेन तद्विम्बं वदनमात्रवर्जभूम्यन्त-
 रितं बभूव । अथ श्रीशासनदेवतादेशात् षण्मासीं
 यावदाचाम्लानि निर्झाय कठिनीप्रयोगेण नवाङ्ग-
 वृत्तौ निवृत्तायां श्रीअभयदेवसूरीणां वपुषि प्रादुर्भूते
 प्रभूतरोगे पातालपालः श्रीधरणेन्द्रनामा सितस-
 र्परूपमास्थाय तद्वपुर्जिह्वया विलिह्य प्रसद्य निरा-
 राभयकृत्य ततीर्थं श्रीमदभयदेवसूरीणामुपदिदेश ।
 श्रीसंधेन सह समागतास्तत्र ते सूरयः प्रस्त्रवन्तीं
 सुरभिं विलोक्य गोपालवालैर्निवेदितायां भुवि न-
 वं द्वात्रिंशतिकास्तवं कुर्वन्तस्त्रिंशत्तमवृत्तेन तत्र
 श्रीपार्श्वनाथविम्बं प्रादुश्चक्रुः । देवतादेशेन^३ तद्वृत्तं
 गोप्यमेव निर्जमे ॥

यन्मार्गेऽपि चतुःसहस्रशरदो देवालये योर्चितः

३ B D संप्रतिष्ठितदेवताधिष्ठानवशात् ३ A विलिह्य
 ४ A देवतादेशेन

स्वामी वासववासुदेववरुणैः स्वावासमध्ये^१ ततः ।
 कान्त्यामिभ्यधनेश्वरेण महता नागाज्जुनेनार्चितः
 पायात्स्तम्भनके पुरे स भवतः श्रीपार्श्वनाथो
 जिनः ॥ १ ॥

इति नागाज्जुनोपत्तिस्तम्भनकतीर्थावतारप्रबन्धौ ॥

अथावन्त्यां पुरि कश्चिद्विप्रः पाणिनिव्याकरणो-
 पाध्यायतां कुर्वाणः सिप्रासरित्प्रान्तवार्त्तिचिन्ताम-
 णिगणेशप्रणामगृहीताभिग्रहः छात्रैः फक्किकाव्या-
 ख्यानप्रश्नादिभिरुद्वेजितः कदाचित् प्रावृषि तस्या
 सरितः पूरे प्रसर्पति कृतज्ञम्यापातो देवात् संघटि-
 तवृक्षस्तन्मूले करावलम्बनस्तरामीसाद्य प्रत्यक्षं प-
 रशुपाणिं प्रणमन् तेन तत्साहसानुष्ठानेन वरं वृणी-
 ध्वेत्यादिष्टः पाणिनिव्याकरणस्योपदेशं प्रार्थयमा-
 नस्तेन तथेति प्रतिपद्य खटिकार्पणपूर्व^३ प्रतिदिनं
 व्याकरणे व्याख्यायमाने पण्मासपर्यन्ते व्याकरणे
 समर्थिते सति लम्बोदरं निर्विलम्बमनुज्ञाप्य प्रथ-
 मादर्शं सहादाय तां पुरीं प्रविश्य स्थण्डिले कस्या-
 पि पुरस्व निपण्ण एव सुप्वाप । ततः प्रत्वूपे प्रे-

१ A यो वद्धिमध्ये २ O अश्वितः ३ A षटिकार्पणपूर्व

४ A सहादीयतां

ध्याभिस्तं तथावस्थितं प्राप्य विपणिरमणी तद्वृ-
त्तान्तं ज्ञापितां सती ताभिरेव समानीय प्रेङ्खो-
लपल्यङ्गे मुक्तः । अहोरात्रत्रयान्ते किञ्चित्प्रकृतिनिद्र-
श्चित्रशालादिचित्रं चित्रकारि पश्यन् स्वर्लोकसमु-
त्पन्नमात्मानं मन्यमानस्तया षणहरिणीदृशा ज्ञापि-
तवृत्तान्तः स्नानपानभोजनादिभिर्भक्तिभिः परितो-
षितो नृपसभायां समुपेतः पाणिनिव्याकरणं य-
थावस्थितं व्याचक्षाणो नृपप्रभृतिपण्डितैरशेषैः स-
त्क्रियमाणस्तदुपात्तं सर्वस्वं तस्यै समर्पयामास ।

अथ तस्य क्रमेण चतुर्णां वर्णानां स्त्रियश्चत-
स्रः प्रिया अभवन् । तथा क्षत्रियाङ्गजः श्रीविक्र-
मार्कः शूद्रसुतो भर्तृहरिः^३ स हीनजातित्वात्
भूमिगृहस्थो गुप्तवृत्त्याध्याप्यते । अपरे त्रयः प्रत्यक्षाः
पाठ्यन्ते एवं भर्तृहरिसंकेतेन तेषामध्याप्यमा-
नानां ॥

दानं भोगो नाशस्तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य ।

इति पाठ्यमाने भर्तृहरी रज्जुसंकेतेऽसंज्ञायमा-
ने प्रत्यक्षच्छात्रैस्त्रिभिरुत्तरार्द्धे पृच्छमाने कुपितः
उपाध्यायं रे वेश्यासुत अद्यापि रज्जुसंकेतं न कु-

३१४ प्रबन्धचिन्तामणिः सर्गः ५

रूपे इत्याक्रुषन् प्रत्यक्षीभूय शास्त्रकारं^२ निन्दन्
आयासशतलब्धस्य प्राणेभ्योपि गरीयसः ।

गतिरेकैव वित्तस्य दानमन्या विपत्तयः ॥ १

इति पाठाद्वित्तस्यैकामेव गतिं मेने । तेन भ-
र्तृहरिणा वैराग्यशतकादिप्रबन्धा भूयांसश्चक्रिरे ॥

इति भर्तृहर्युत्पत्तिप्रबन्धः ॥

अथ श्रीधारायां मालवमण्डनस्य श्रीभोजरा-
जस्यायुर्वेदवेदी कश्चित् वाग्भटनामायुर्वेदोदि-
तानि कुपथ्यानि विधाय तत्प्रभावात् रोगान् प्रा-
दुःकृत्य पुनस्तन्निग्रहाय सुश्रुतविश्रुतैर्भेषजैः पथ्यै-
श्च तान्निगृह्य नीरमन्तरेण कियत्कालं जीव्यते इ-
ति परीक्षार्थं तत्परिहृत्य दिनत्रयान्ते पिपासा-
पीडिततालवोष्ठपुट इत्यपाठीत् ॥

क्वचिदुष्णं क्वचिच्छीतं क्वचित्क्वथितशीतलम् ।

क्वचिद्भेषजसंयुक्तं वारि कापि न वारितम् ॥ १ ॥

इति वारिसत्कारकारि वाक्यमिदमपाठीत् ।
तेन निजानुभूतो वाग्भटनामा प्रबन्धश्चक्रे । त-
स्य जामातापि लघुवाहडः श्वसुरेण वृहद्वाहडेन-

१ B इत्याक्रुषः २ A भर्तृहरिरज्जुसकेतं न कुरुषे इत्यादिष्टः स
प्रत्यक्षीभूय धरामुकारं

सह राजमन्दिरे प्रयातः प्रत्यूषकाले श्रीभोजस्य शरीरचेष्टितं^१ विलोक्य बृहद्बाहडेनाद्य नीरुजो यूय-मित्युक्ते लघोर्मुखभङ्गं विलोक्य श्रीभोजेन कारणं पृष्ठः स स्वामिनः शरीरेऽद्य निशाशेषे कृष्णच्छा-याप्रवेशसूचितो राजयक्ष्मणः प्रवेशोऽभूदिति दै-वतादेशेनातीन्द्रियं भावं^२ विज्ञपयन्, तत्कलाक-लापचमत्कृतेन राज्ञा तस्य व्याधेः प्रतीकारतयानु-युक्तः लक्षत्रयमूल्यं रसायनं निवेदयन्, षड्भिर्मासै-स्तावता द्रव्यव्ययेन परमादरेण च तस्मिन् रसा-यने सिद्धे प्रदोषसमये तद्रसायनं काचमये कुम्प-के न्यस्य नरेन्द्रपल्यङ्के^३ निधाय प्रत्यूषे देवतार्चना-नन्तरं तद्रसायनमत्तुमिच्छुः रसायनपूजावर्द्धापना-दनु सज्जीकृतायां समग्रसामग्र्यां स लघुरगदंकारी केनापि कारणेन तं काचकुम्पकं भूमावास्फाल्य वभञ्ज । आः किमेतदिति राज्ञोक्ते रसायनपरिम-लादेव पलायिते^४ व्याधौ व्याधेरभावाद्वातु-क्षयकारिणानेन वृथा स्थापितेनालं यदद्या शर्वरीविरामे साति सा पूर्वोक्ता कृष्णा छाया

१ A शरीरेङ्कितं २ A दैवतातिशयेन B अस्तीयनवं
३ D पलायमाने

प्रभोर्वपुरपास्य दूरं गतैव ददृशो इत्यर्थे देवः प्रमा-
 णामिति तदीयसत्यप्रत्ययेन पारितोपितो राजा
 दारिद्र्यद्रोहि पारितोषिकं प्रसादीचकार ॥ अथ ते
 सर्वव्याधयस्तेन चिकित्सितेन भूतलादुच्छेदिताः
 स्वलोकेऽश्विनीकुमारवैद्ययोः स्वपराभवं निजगदुः ॥
 अथ तौ तथा प्रवृत्त्या चित्रीयमाणमानसौ नील-
 वर्णविहङ्गमयुग्मीभूय व्याधिप्रतिभटस्य वाग्भटस्य
 धवलगृहवातायनतले बलभ्यां निविष्टौ कोऽरुक्
 शब्दं चक्रतुः ॥ ततः स आयुर्वेदवेदी नेदीयांसं
 तदीयशब्दं साभिप्रायं चेतसि चिरं विचिन्त्य ।
 अशाकभोजी घृतभक्ति योन्धसा
 पयोरसान् शीलति नात्ति थोम्भसा ॥
 अभुक् विभुक् नापकृतां विदाहिनां
 चलत्प्रभुक् जीर्णभुगल्यसारभुक् ॥ ३ ॥

इत्यभाणि । भणितानन्तरं चमत्कृतचित्तौ तौ
 प्रयातौ । पुनर्द्वितीयदिने द्वितीयवेलायां तादृक्-
 पक्षिरूपं विधाय प्राक्तनशब्दरूपं कुर्वाणौ समा-
 यातौ वैद्यगृहे पुनस्तयोर्विचः, प्रतिवचः ।

? A आमुक् विरुद् नावकृतां B अभुक् विभुक्
 नावकृतां

वर्षासु यस्तिष्ठति शरदि पिबति हेमन्तशिशिर-
योरत्ति ।

माद्यति मधुनि शिष्ये स्वपिति भवति च स्वग
सोरुक् ॥

इति भणितानन्तरं पुनरेव गतौ । तृतीयदिने
योगीद्रूपं कृत्वा तद्गृहे समागतौ तयोर्वचः ।

अभूमिजमनाकाशमहन्तव्यमवारिजम् ।

संमतं सर्वशास्त्राणां वद वैद्य किमौषधम् ॥

पुनर्वैद्यवचः

अभूमिजमनाकाशं पथ्यं रसविवर्जितम् ।

पूर्वाचार्यैः समाख्यातं लङ्घनं परमौषधम् ॥ १ ॥

तेन चमत्कृतचित्तौ वैद्यौ प्रत्यक्षीभूय यथा-
भिमतं वरं वितीर्य स्वस्थानं भेजतुः ॥

इति वैद्यवाग्भटप्रबन्धः ॥

अथ घामणउलिग्राप्रवास्तव्यो^१ धाराभिधानः
कोपि नैगमः श्रिया वैश्रमणस्पार्द्धिष्णुः संघाधिप-
त्यमासाद्यं माद्यद्द्रविणव्ययव्यतिकरजीवितजी-
वलोकः पञ्चभिरङ्गजैः समं श्रीरैवताचलोपत्यका-

१ A तेन निजाभिप्रायसदृशप्रत्युत्तरदानेन २ A धारणउ-
लिग्रामे वास्तव्यो

यां विहितावासः दिगम्बरभक्तेन केनापि गिरिनगरराजेन सिताम्बरभक्त इति स स्वल्प्यमानस्तद्द्वयोः सैन्ययोः समरसंरम्भे प्रवर्त्तमाने सति अमानेन रणरसेन युद्धमाना देवभक्त्या वल्लभतया प्रोत्साहितसाहसा विपद्य ते पञ्चपुत्राः पञ्चापि क्षेत्रपतयो बभूवुः । तेषां क्रमेण नामानि । कालमेघः १ मेघनादः २ भैरवः ३ एकपदः ४ त्रैलोक्यपादः ५ इति बभूवुः । तीर्थप्रत्यनकिं पञ्चतां नयन्तस्ते पञ्चापि गिरेः परितो विजयन्ते स्म । अथ तत्पिता धाराभिधान एक एवावशिष्टः कन्यकुब्जदेशे गत्वा श्रीवप्पहृदिसूरीणां व्याख्याक्षणप्रक्रमे श्रीसंघस्थाज्ञां दत्तवान् यद्रैवतकतीर्थे दिगम्बराः कृतवसतयः सिताम्बरान् पापण्डिरूपान् परिकल्प्य पर्वताधिरूढान्नेछन्ति अतस्तान् निर्जित्य तीर्थोद्धारं कृत्वा निजदर्शनप्रतिष्ठापरैर्व्यारव्याक्षणो विधेय इति तद्वचनेन्धनप्रोज्ज्वलितप्रतीपज्वलनां नृपतिं सहादय तेन समं तां भूधरधरामवाप्य सप्तभिर्दिनैर्वादिस्थलेन दिगम्बरान् पराजित्य श्रीसंघसमक्षं श्रीअम्बिकां प्रत्यक्षीकृत्य

१ A मरणरसेन २ पर्वतेधिरोटुं न ददन्ति D पर्वतेधिरोहं

एकोवि नमुकारो उज्जन्तसेलसिहरे इत्यादितदुक्तां
गाथामाकर्ण्य सिताम्बरदर्शने स्थापिते सति
पराभूता दिग्वसना बलानकमण्डपात् झम्पापातं
वितेनुरीति क्षेत्राधिपत्युत्पत्तिप्रबन्धः ॥

अथ कदाचिद्भवान्या भव इति पृष्टः, यत्त्वं कि-
यतां कार्पटिकानां राज्यं ददासीति तद्वाक्यादनु-
यो लक्षसंख्यानामपि एक एव वासनापरस्तस्य वै
राज्यमहं वितरामीति प्रत्ययदर्शनाय गौरीं पङ्कम-
ग्रां जरद्वीं विधाय स्वयं नररूपेण तटस्थः
पान्थांस्तामुद्धर्तुमाकारयन् तैरासन्नसोमेश्वरदर्शनो-
त्कैरुपहस्यमानः केनापि कृपावता पथिकवृन्देन
तस्यामुद्धर्तुम्भारब्धायां सिंहरूपेण शिव एव तान्
त्रासयन् कश्चिदेक एव पथिको मृत्युमप्यादृत्य
तस्या गोः समीपं नौज्झत् स एव राज्याहं इति
पृथक् गौर्यां दर्शित इति वासनाप्रबन्धः ।

अथ कश्चित्कार्पटिकः सोमेश्वरयात्रायां व्रजन्
पथि लोहकारौकसि प्रसुप्तः। तस्य लोहकारस्य भार्या
पतिं निहत्य कृपाणिकां कार्पटिकशीर्षे निदधती वृ-
वारवमकरोत् । आरक्षकेण तत्रागत्य तस्यापरा-
धिनः करौ छिन्नौ स देवस्योपालम्भनपरः निशि

प्रत्यक्षीभूयेत्युक्तः। गृणु त्वया प्राग्भवे कदाचिदजा
केनापि एकेन सोदरेण पाणिभ्यां श्रवणघोर्धृता
तदपरेण मारिता ततः सा अजा मृत्वा इयं यो-
षिदजनि येन व्यापादिता स साम्प्रतं पतिरभूत्
यत्त्वया तदा कर्णौ विधृतौ तदा तव समागमे
जाते सति करौ छिन्नौ तदा कथं ममोपालम्भ
इति कृपाणिकाप्रबन्धः॥

पुरा शङ्खपुरनगरे श्रीशङ्खे नाम नृपतिस्तत्र
नामकर्मभ्यां धनदः श्रेष्ठी स कदाचित्करिकर्णताल-
तरलां कमलां विमृश्योपायनपाणिर्नृपोपान्तमुपेत्य
तं परितोष्य च तत्प्रसादीकृतायां भुवि चतुर्भिर्न-
न्दनैः सह समालोच्य सुलभे जैनप्रासादमचीकर-
त् । तत्र प्रतिष्ठितविम्बानां स्थापनां विधाय तस्य
प्रासादस्य समारचनाय बहून्यायद्वाराणि रचयन्
तत्तपर्याकुलतया नानाविधकुसुमवृक्षावलीसम-
लंकृतमभिराममारामं च निर्माप्य तच्चिन्तकेषु
नियुक्तेषु उदिते प्राक्तनान्तरायकर्मणि क्रमात् सं-
न्वियमाणसंपदधमर्णतया तत्र मानम्लानिमाकल-
य्यानतिदूरवर्तिनि कापि ग्रामे कृतवसतिर्नगरया-
तायातेन सुतोपाचजीविकः क्रियन्तमपि कालमति-

वाहितवान् । अथान्यस्मिन्नवसरे संनिहिते चातुर्मा-
सिकपर्वाणि तत्र याधिभिः सुतैः समं स धनदः श-
ङ्खपुरं प्राप्य निजप्रासादसोपानमाधिरोहेन् निजारा-
मपुष्पलाविकयोपायनीकृतपुष्पचतुःसरिकः पर-
मानन्दनिर्भरस्ताभिर्जिनेन्द्रमभ्यर्च्य निशि गुरूणां
पुरः स्वं दौस्थ्यममन्दं निन्दन् तैः प्रदत्तकपर्दिय-
क्षाकृष्टिमन्त्रोऽन्यदा कृष्णचतुर्दशीनिशीथे तमेव म-
न्त्रसाराधयन् प्रत्यक्षीकृतात् कपर्दियक्षात् गुरुपदे-
शतश्चतुर्मासकावसरे पुष्पचतुःसरिकंपूजापुण्यफलं
देहीति प्रार्थयन् एकस्यापि पूजाकुसुमस्य पुण्यफलं
सर्वज्ञेन विना नाहं वितरीतुं प्रभूष्णुरिति किं तु
कपर्दियक्षस्तस्य साधर्मिकस्यातुल्यवात्सल्यसंबन्धे
तद्दाम्नि चतुर्षु कोणेषु सुवर्णपूर्णान् चतुरः कलशान्
निधीकृत्य तिरोदधे । स प्रातः स्वसद्भानि समागतः
धर्मदानपराणां नन्दनानां तद्द्रव्यं समर्थयामास ।
तेपि निर्वन्यात् पितुः पार्श्वे तद्वैभवलाभहेतुं पृच्छन्त-
स्तेषां हृदि धर्मप्रभावाविर्भावाय जिनपूजाप्रभावतः
परितुष्टेन कपर्दियक्षेण प्रसादीकृतां तां संपदं निवे-
दयामास । तेपि संपन्नसंपत्तयस्तदेव जन्मनगरं

३२२ प्रबन्धचिन्तामणिः सर्ग. ५

समाश्रित्य निजधर्मस्थानसमारचनपराः जिनशा-
सनप्रभावनां विविधां कुर्वन्तो वैधर्मिकाणांमपि
मनस्सु जिनधर्मं निश्चलीचक्रुरिति श्रीवीतरागपू-
जायां धनदप्रबन्धः ॥

इत्याचार्यश्रीमेरुतुङ्गाविःकृते प्रबन्धचिन्तामणौ
विक्रमादित्याद्युदितपात्रविवेचनप्रमुखजिनपूजायां
धनदप्रबन्धपर्यन्तवर्णनो नाम प्रकीर्णकाभिधानः प-
ञ्चमःप्रकाशःसमर्थितः ॥ ग्रन्थाग्रं ३०००.

दुःप्रापेषु बहुश्रुतेषु गुणवद्दृष्टेषु च प्रायशः
शिष्याणां प्रतिभाभिद्योगविगमादुच्चैःश्रुते सीदति
प्राज्ञानामथ भाविनामुपकृतिं कर्तुं परामिच्छता
ग्रन्थः सत्पुरुषप्रबन्धवटनाञ्चक्रे सुधासत्रवत् ॥ १

प्रबन्धानां चिन्तामणिरयमुपात्तः करतले
स्यमन्तस्य भ्रान्तिं रचयति चिरायोपनिहितः ।
हृदि न्यस्तःशस्तां सृजति विमलां कौस्तुभकलां
तदेतस्माद्ग्रन्थाद्भवति विबुधः श्रीपतिरिव ॥ २

वथा श्रुतं संकलितः प्रबन्धै—

ग्रन्थो मया मन्दधियापि यत्नात् ।

मात्सर्वमुत्तार्य सुधीभिरेव

प्रज्ञोद्गुरैरुन्नतिमेव नेयः — ३

यावद्विवि कितवाविव रविशशिनौ क्रीडतो ग्रहकपर्दैः
 ग्रन्थस्तावन्नन्दतु सूरिभिरुपादिश्यमानोद्यम् ॥ ४॥
 नृपश्रीविक्रमकालातीतसंवत् १३६१ वर्षे फाल्गुन-
 सुदि १५ रवावद्येह श्रीवर्द्धमानपुरे चिन्तामा-
 णिग्रन्थः समाप्तः

१ A त्रयोदशस्वब्दशतेषु चैक-
 षष्ट्याधिकेषु क्रमतो गतेषु ।
 वैशाखमासस्य च पूर्णमायां
 ग्रन्थः समाप्तिं गमितो मितोयम् ॥ १ ॥

समाप्तम् .

अपूर्णपुस्तकाभ्यां पाठान्तराणि तदन्यद्वयं च यथा

पत्रे पङ्क्तौ. मुद्रिते. दृष्टे.

- १ ६ गुम्फान्—ग्रन्थान् A B
- १ १० श्रीधर्मदेवः—श्रीधर्मदेवैः शतधोदितेति वृत्तेश्च A
श्रीधर्मदेवः शतधोदितेति वृत्तेश्च B
- १ १३ प्रदर्शितवान्—विनिर्मितवान् A अत्र निर्मितवान् B
- २ ८ सुसंप्रदायाद्दृष्टे—सुसंप्रदायारब्धे A सुसंप्रदायदृष्टे B
- २ ९ अन्त्यः—अन्तःB
- २ १५ विक्रमादि—क्रमाविक्रमादि B
- २ १७ द्रुतोप्यतिनीतिपर सन्परः शतैः—द्रुतः परशतैःB
- ३ १ अनुपलभमानः—अलमानः A
- ३ २ भट्टमात्रमिन्नसहायो—भट्टमात्रसहायो A B
- ३ ३ प्रवरनामानि नगरे—प्रवरनाम्नि प्रवरनगरे A B
- ३ ५ पुण्यश्रवणपूर्वं—पुण्यश्रवणात्पूर्वं A पुण्यश्रवणापूर्वंB
- ३ ९ सहादाय—समादाय A आदाय B
- ३ १० यत्कश्चित्—तात कश्चित् A देव-कश्चित् B
- ३ १५ प्रादुरासीत् भट्ट—प्रादुरासीत् भाग्येनाकिं न घटते।यतः
यद्यपि कृतसुकृतशतः प्रयाति गिरिकन्दगन्धेरेषु
नरः । करकलितदीपकलिका तथापि लक्ष्मीस्तमनु-
सरति ॥ १ ॥ भट्ट B
- ३ १७ शोकशङ्कशङ्कापनीदाय—शोकापनीदाय A B

- ३ १९ विक्रमः सहजां—विक्रमस्तदानीं सहजां A
 ४ १ व्रणरोहणं—व्रणरोपणं A
 ४ ४ परिभ्राम्यन्—परिभ्रमन् A B
 ४ ४ अवन्तिपरिसरं—अवन्तिदेशपरिसरे A अवन्ति-
 परिसरे B
 ४ ८ राज्यस्य—राज्ये A
 ४ ११ भक्त्या वा शक्त्या—यथाशक्त्या भक्त्या वा
 ९ ६ भक्त्या—अत्यन्तभक्त्या A B
 ९ ७ एतावद्भक्ष्य—एतद्भक्ष्य A B
 ९ ११ विज्ञाप्य—विज्ञप्य A
 ९ ११ विज्ञापयिष्यामि—विज्ञपयिष्यामि A
 ९ १४ उपरुव्य—उपरुद्धः A B
 ९ १८ भोज्यादिपाकं—भोजनादिकं A B
 ६ १ आगतः स नृपं जगौ तद्भोज्य—आगतः। तद्भोज्य AB
 ६ ४ आदिष्टः स नृपं—आदिष्टः सन्न अहो अस्य करिव-
 टाविवष्टनैकपञ्चाननस्य महत्साहसं यत्सत्त्वेन किं
 न ज्ञायते यतः

सत्त्वैकतानवृत्तीनां प्रतिज्ञातार्थकारिणाम् ।

मन्त्रिष्णुर्न देवोपि किं पुनः प्राकृतो जनः ॥

एवं विमृश्य नृपं A

६ ९ धमुनाद्भुत—तवाद्भुत A B

६ ९ वन्वो—विज्ञो A

६ २ भित्तिभागे—चित्रभागे A

६ १२ साहसाद् १॥ अत्रन्त्यां....समर्पिता—साहसाद् १॥

कालिदासाश्चैर्महाकाव्यिभिरित्यं संस्तूयमानश्चिरं प्रा-

उयं राज्यं बुभुजे ॥ सांप्रतमवसरोयातां कालि-
दासमहाकवेरुत्पत्तिं संक्षेपतो ब्रूमः ॥ अवनत्यां पुरि-
श्रीविक्रमादित्यमुता प्रियङ्गुमञ्जरीनाम्नी साध्य-
नाय पित्रा वेदगर्भनाम्नः पण्डितस्य समर्पिता A
वररुचिनाम्नः पण्डितस्य प्रदत्ता B

७ १३ अधिको विद्यतया—अधिकविद्यतया A B
८ १ करवर्द्धी—करचण्डी A B (कचिदेशे भाषायां हस्त-
तलद्वययोजना करचुलीति केचित्)

८ २ अश्रुतं—अश्रुनचरं A अश्रुतपूर्वं B
८ ८ वपुःपरिकर्मपूर्वं—वपुःपरिकर्मणा सह पूर्वं A वपुःपरि-
कर्मणा पूर्वं स्वस्तौत्याशिर्वादाव्यापनं B

८ १९ पाणिमृत्.... गर्वितः १॥—पाणियुक् । रक्षतात्तव रा-
जेन्द्र टणत्कारकरं यशः ॥ १ ॥ A B

९ ६ माहिपीपाल एव—मूर्खोयमिति B
९ १२ आरराव.... पुत्री—आरावयितुमुपविष्टः न भुङ्क्ते दि-
नाष्टकं जातं पुत्री.

९ १२ दार्मी—कालिकानाम्नी दार्मी A B
९ १६ अस्ति कश्चिद्वाग्विशेषः (इत्यनेन कुमारसंभवमेव-
दूतरवुर्वशाख्यपद्यकण्डं काव्यत्रयं तेषां क्रमेण त-
एवादिशब्दा इति तत्त्वम् ॥ कालिदासप्रवन्धादयः
पट्ट गद्यपद्यात्मका इति गुरुवाक्यम्)

९ १८ रत्नयानाम् । अन्यदा—रत्नयानाद्य ॥ इति कालि-
दानप्रवन्धः । अन्यदा A B

९ स्तितः.... लुन—स्तितः पुत्रवनेकनवदोरय लुन B
९ अहीनादिभिः—अहीनादिभिः A B

- १० ११ संख्यासर्वावसरानन्तरं—संख्यायां सर्वावसरानन्तरं
A B (सर्वावसरशब्दो मध्यरात्रद्योतक इत्यर्थः)
- १२ १ तस्थुः । अथ—तस्थुः । इति विक्रमादित्यसत्त्वप्रव-
न्वः । अथ A B
- १२ १४ विससर्ज । अय—विससर्ज ॥ इति सत्त्वपरीक्षाप्रव-
न्वः । अथ A B
- १२ १५ निराकृताः—विनाकृताः A B
- १३ १० प्राहारिके द्विजे निजं—प्राहारिके द्विजन्मानि A
- १३ १२ पल्लीगात्रनिवेशितं—पल्लीभृङ्गनिवेशित B
- १३ १४ विद्या सिद्धा । अथास्मिन्—विद्यासिद्धिप्रबन्धः ॥ ए-
कदा नृपो गुरुवन्दनाय गतः तत्र वृद्धं कमपि तप-
स्विनं पठन्तं वन्दयामास तेन नाशीर्निगदिता प-
ठनव्यग्रेण । राज्ञोक्तं वृद्ध पठन् मुशलं फुल्लायि-
सप्यौ । तदवगम्य तन पठित्वा सूरिपदे प्राप्ते त-
स्यैव राज्ञः सदसि गत्वा मुशलमानाय्यालवालं
विधाय श्रीऋषभदेवस्तवेन मुशलं पुष्पायित्वा गतः ।
तावता सिद्धसेनेनापि तदवगत्य वादाय षष्ठे गतम् ।
परेण केतलारसग्रामं ब्रजन् वृद्धवादी रुद्धः वादं
विवेहि । तेनोक्तं । पुरे गम्यते तत्र सभ्या भवन्ति ।
पुनः प्रातिवादिनीचे । अत्रैव वादः । अमी गोषाः
सभ्याः । तेष्याकारिताः । प्रथमं सिद्धसेनेनोपन्या-
सो विहितो गीर्वाणवाण्या । तदनु वृद्धवादिना
गण्ठीयकं ब्रुवा गोपकुण्डकं विधाय प्रोचे ॥ नवि
भारीयए नवि चोरोयए परदारामगण निवारीयए
। थोवा विहु थोवं दाईयए इम सग्गि टगमगु ज्ञा-

ईयए ॥ एवं पठति गोपा नृत्यन्ति । तैरुक्तमनेन
जितं त्वं किमपि न वेत्सि । ततो वृद्धवादिना पुरे
मत्वा वादं विधाय जितः शिष्यो बभूव । ततः
सिद्धसेनादीवाकरेण गुरुचरणसंवाहनां विधाय मानेन
गुरव उक्ताः । यदि यूयमादेशं ददत तदाहमागमं
संस्कृतेन करोमि, गुरुभिरुक्तं । तव महत्पाप-
मजानि त्वं गुरुगच्छयोग्यो न गच्छैः । तेनोक्तं,
प्रायश्चित्तं ददत । गुरुभिरुक्तं । यत्र जिन-
धर्मो न तत्र जिनप्रभावनां विधाय पुनः समा-
मन्तव्यमित्यवधूतवपेण चलितः । द्वादशवर्षाणि
यावदन्यत्र परिभ्रम्य तदनन्तरं मालवके गूढमहा-
कालप्रासादे शिवाभिमुखं चरणौ कृत्वा चरणत्रा-
णौ द्वारकाष्ठे नियोज्य सुप्तः । तत्र वारितोपि त-
थैव । अत्रान्तरे राज्ञारक्षिकपुरुषान् प्रेषयित्वाप-
द्रुतः । तावतान्तःपुरे रवप्रदीपनं लभं, राज्ञा समाग-
त्य पृष्ठः । कथं शिवस्य न नमस्कारं विदधासि ।
तेनोक्तं मम नमोसौ न सहते । विधेहि । तेन
सकललोकसमक्षम्

प्रशान्तं दर्शनं यस्य सर्वभूताभयप्रदम् ।

माङ्गल्यं च प्रशस्तं च शिवस्तेन विभाव्यते ॥१॥

इति द्वात्रिंशद्द्वारिंशतिका कृता, तदा लिङ्गमध्या-
दवन्तिमुकुनालद्वात्रिंशत्पत्नीकारितप्रासादे श्रीपार्श्व-
नाथचिन्त्रं प्रकटीभूतं नमस्कृतं च । असौ सहते नम-
स्कारं तदाप्रभृति गूढमहाकालोजानि । राजा विक्रमार्कः
परममैत्रोभूत् । सिद्धसेनोपि स्वगुरुपार्श्वं ममेत्य नूरिमन्त्रं

प्राप्यैकदोज्जयिन्यामेव चातुर्मासकं स्थितः । अथान्यस्मिन्

- १३ १६ वन्दिपुत्रैः—वन्दिवृन्दैः B
- १४ १ (आप्ते दर्शनमिति पद्यं नास्ति A B)
- १४ १९ नराधिपः—धराधिपः
- १४ १७ वृथा तृप्तस्य—वृथा भुक्तस्य A B
- १४ १८ सुवर्ण..उपदिष्टे-सुवर्णदानेनावनीमृन्मृणीकुर्वित्युपदिष्टः B
- १९ १ (अष्टौ पद्यानि तानि न A B)
- १७ ९ षष्टः...श्री-षष्ट इति जगौ । जगुदालिद्धिहि दुत्थिय-
उं बलिबन्धणह मुइज्ज ॥ १ ॥ इत्याकर्ण्य श्री-B
- १७ ८ आरिभे...अथ—आरिभे । उज्जयिन्यां राजा विक्रमा-
दित्यो भट्टमात्रेण समं महाकाले नाटकालोकनार्थं
गुप्तवेपो गतः कालान्तरितेन नागरिकसुतेन कार्य-
माणे नाटके सूत्रधारमुखात्तद्वर्णनं श्रुत्वा राजापि
नागरिकद्रव्यग्रहणाय मनसि लोभं कृतवान् ।
पश्चात्क्रियत्कालमतिक्रम्य तृषितो मुख्यवेश्यागृहे
भट्टमात्रपार्श्वार्त्पानीयं याचितवान् । तत्र वृद्धवेश्या
प्रधानान्पुरुषान् भणित्वा तन्निमित्तमिक्षुरसमादातु-
मुषवने गता । सूलैकैरिक्षुदण्डान् भित्त्वा तयार्द्ध-
वष्टेप्यसंभृते दुर्मनस्का करकं भृत्वा वेलाविलम्बे-
नागता राज्ञेक्षुरसे पीते भट्टमात्रेण वेलाविलम्बदौ-
र्मनस्वकारणं षष्टा अगाद् । अन्यदिने एकेन नि-
मित्तेक्षुदण्डेन सकरक्री वटो त्रियते । अद्य वटोपि
न संपूरितः । तत्कारणं न ज्ञायते । भट्टमात्रेण
(पुनः) षष्टं यूयमेव परिणतमतयस्तत्कारणं जानीत

ततो विचार्य निवेदयन्तु । वेश्यापि वदति । पृथ्वीपतेर्मनः प्रजामु विरुद्धं जातं ततः पृथ्वीरसोपि क्षीणो जातः । इति कारणं निवेदितवती । राजापि तद्बुद्धिकौशलाच्चमत्कृतः । स्वभुवनशयनीये सुप्त इति चिन्तितवान् । अकृतेपि प्रजापीडने विरुद्धचिन्तामात्रेणापि पृथ्वीरसहानिर्जाता । अतः प्रजां न पीडयिष्यमीति कृतनिश्चयो नृप इति परीक्षणार्थं द्वितीयायां निशायां तृषामिपात्तद्रुहे गत्वा शीघ्रमेव सहर्षया तयानीतामिक्षुरसं पीत्वा, शयनीये सुप्तवान् । वेश्यापि भट्टमात्रपृष्टा राज्ञः प्रजामु हृष्टं मनो निवेदितवती राज्ञापि आत्मानिशावृत्तान्तं निवेद्य पुनरपि तस्यै वृद्धवेश्यायै परचित्तोपलक्षणतुष्टेन हारो दत्तः । इति नृपतिमनोनुसारी पृथ्वीरसप्रबन्धः ॥ अथ B

३ ताडयतः....अत्रान्तरे—उपरि च फणी पुच्छवलम्बेनाधोभूय कुसुमगान्धिनृपशिरसि दंशाय पुनः पुनः फूत्कुर्वति । अत्रान्तरे B

३ चकार....कदाचिदायुः—

स्वच्छं सज्जनचित्तवल्लभ्युतरं दीनार्थिवच्छीतलं
पुत्रालिङ्गनवत्तथा च मधुरं बालस्य संजल्पवन् ।
एलोशीरलवङ्गचन्दनलसत्कर्पूरपालीमिल—
त्पाटल्युत्पलकेतकीसुरभितं पानीयमानीयताम् ॥ १॥
यदा जविश्च शुक्रश्च परितश्चन्द्रमण्डलम् ।
परिवेष्टयतस्तद्वै राजा कष्टेन जीवति ॥ १ ॥ इति
विक्रमादित्ये निगर्षिताप्रबन्धः

अथान्यस्यां निशि (इत्यादि भोजवृत्तान्ते दृष्टव्यं
तत्रायं विशेषः)

एका रजकी राज्ञा पृष्टा वस्त्राणि विरूपाणि कथं
सकैतानि तयोक्तम् ।

यासौ दक्षिण दक्षिणार्णवव्यूरेवाप्रतिस्पर्द्धिनी
गोविन्दप्रियगोकुलाकुलतटा गोदावरी विश्रुता ।
तस्यां देव गतेपि भेषसमये स्वच्छं न जातं जलं
त्वद्दण्डद्विरदेन्द्रदन्तमुशलप्रक्षोभितैः पांसुभिः ॥ १ ॥
रजकवधूवचनामिदं श्रुत्वा नरनाथनायकः स ददौ ।
स्वाङ्गपृष्ठकसहितं लक्षं भूक्षेपमात्रेण ॥ १ ॥
चौरमागधविप्रभ्यो रजक्यै कविताश्रुतौ ।

चातुःप्रहारिकं दानं दत्तं विक्रमभूमुजा ॥ ३ इति
प्रवन्धाः नानाविधा यथाश्रतं विज्ञेयाः । कदाचिदायुः B

२२ १ एव रूपं—एकमेव रूपं A B

२२ ६ ताः सहस्त—ता दत्तहस्त—A B

२२ ६ निजमपराधं—निजमेवापराधं A B

२२ ९ तामु मुख्यया—तासां मुख्यया

२३ १ निधीन् वेद्मि—निधीनवतीर्णान्वेक्षि A B

२४ २ शातवाहनकथा यथा श्रुता ज्ञेया—शातवाहनप्रवन्धा
लिख्यन्ते B

२४ ११ वृतिस्तस्यां—वृत्तिः ।

अहो कोपि दरिद्राणां दारिद्र्यव्याविरद्भुतः ।

वृष्टिकाथेपि यः पीयमाने न क्षयभूरभूत् ॥ १ ॥

तस्यां B

२४ १४ व्रजन्तमाहूय तं सक्तुपिण्डं—व्रजन्तं जैनमु—नि दृष्टा

पूर्वभवे मया कस्मैचिन्न ददे तस्येदं फलम् । यदुक्तम् ।

रम्येषु वस्तुषु मनीहरतां गतेषु

रे चित्त खेदमुपयासि कथं वृथा त्वम् ।

पुण्यं कुरुष्व यदि तेषु तवास्ति वाञ्छा

पुण्यैर्विना नाहि भवन्ति समीहितार्थाः ॥ १ ॥

इत्थं चिन्तयित्वा मुनिमाकार्यं सक्तुपिण्डं B

१९ शालवाहननृपातिरासीः—सातवाहननृपातिरासीः A

(कथासरित्सागरे । सातेन (सुखेन) यस्माद्बो-
भूत्तस्मात्तं सातवाहनमिति)

३ गाथा....(दशश्लोका न AB)....गुर्जरभुवि—गाथाच-
तुष्टयं बहुश्रुतेभ्यो ज्ञेयम् । षट्त्रिंशद्भ्रामलक्षप्र-
मिते कन्यकुब्जदेशे कल्याणकटकनाम्नि राजधानी-
नगरे भूराज इति राजा राज्यं कुर्वन् कस्मिंश्चित्प्र-
भातसमये राजा राजपाटिकायां संचरन्नेकस्मिन्सौ-
धतले वातायनस्थितां कामापि मृगाक्षीं मृगयमाणो
निजचित्तापहारापराधिनीं तां जिहीर्षुर्निजं पानीया-
द्यधिकृतपुरुषं समादिदेश । सच तां नृपसौवे स-
मानीय कस्मिंश्चित्संकेतप्रदेशे स्थापयित्वा नृपं
विज्ञापयामास । नृपेण च तत्रागतेन बाहुदण्डे
धृत्वा सती भूपमवादीत् । त्वामिन् सर्वदेवतावतारस्य
भवतो हन्त कोर्यं नीचनार्यामभिलाषः । ततस्त-
द्वाक्यामृतेनेपच्छान्तकामानलो नृपः कोसीति तां
श्रोचे । तथाहं दासीत्यभिहिते किं तथ्यमेतदिति
नृपदेशात्प्रभोर्दासः पानीयाधिकृतस्तस्य पत्न्यहं
दासानुदासीति तद्दार्त्तयान्तश्चमत्कृतो नृपातिः सर्वथा

विलीनकामार्त्तिः स्वां सुतां मन्यमानो विससर्ज ।
 तस्या वपुषि निजकरौ लग्नाविति विचिन्त्य तन्नि-
 ग्रहवाञ्छया निशीथे निजैरेव यामिकैर्गवाक्षप्रावि-
 ष्टनरकरभ्रान्त्या निजावेव भुजौ निग्राहयामास ।
 अथ प्रत्यूपे तान्यामिकान् सचिर्वैनिगृह्यमाणान्नि-
 वार्य मालवमण्डले महाकालदेवप्रासादे गत्वा स्वयं
 देवमाराधयंस्तस्यौ । देवादेशाद्भुजद्वये लग्ने सति तं
 कन्यकुब्जार्द्धमालवदेशं सान्तपुरं-तस्मै देवाय दत्त्वा
 तद्रक्षाधिकृतान् परमारराजपुत्रान्नियोज्य स्वयमेव
 तापसीं दीक्षामङ्गीचक्रे । (इति शीलव्रते भूयराज-
 प्रबन्धः) तस्य कन्यकुब्जस्यैकदेशो गूर्जरधरित्री
 तस्यां गूर्जरभावि B

- ३१ १० वणनाम्नि—वाणनाम्नि A
 ३१ १२ शीलगुण—शलिगणि-Δ शीलगण B
 ३२ २ गणिन्या—गणिना A
 ३२ २ परिपाल्यमानः—प्रतिपाद्यमानः B
 ३२ ९ लोट्टैर्निघ्नन्—वाणैर्निघ्नन् Δ B
 ३२ ९ अकरोत् । काकरग्रामे—अकरोत् । चौरस्वभावे लग्ने न
 सुखं कदाचिदपि । यतः ॥

नक्तं दिवा न शयनं प्रकटा न चर्या

स्वैरं न चान्ननलवस्त्रकलत्रभोगः ।

शङ्कानुनादपि सुतादपि दारतोपि

लोकस्तथापि कुर्वते ननु चौर्यवृत्तिम् ॥ १ ॥ A

- ३२ १४ आहूतः....पूर्वकं—त्वानभोजनवत्त्वदानपूर्वकं A B
 ३२ १७ चरट्वृत्त्या—चौरवृत्त्या A

- ३२ १८ जम्बाभिधानः—जाम्बाभिधानः B
- ३३ १ बलवेध्यं—चलवेध्यं B
- ३३ ३ तद्योव—तद्योधृ-A
- ३३ ५ पञ्चकुलेन (राजाधिकारिणां पञ्चानां समूहेन) ताट-
शराज्ञः—तद्देशराज्ञः A B
- ३३ ६ कञ्चुकसंबन्धे (उद्धहनावसरे दुहितृदत्तसेवका-
द्यर्थसंबन्धे
- ३३ ७ सेल्लमृत्—सेलमृत् A B (राजद्रव्योद्गाहणाय लक्ष्म-
विशेषधारी)
- ३३ ९ रूपायकद्रम्म—पारूपायकद्रम्म-B
- ३४ २ शशकेनोच्छासिता—शशकेन श्वा त्रासितः A
- ३४ ७ श्रियादेवी—श्रीदेवी A
- ३४ ९ जम्बाभिधानः—जाम्बाभिधानः A
- ३५ १ धवलगृहकण्ठे—धवलगृहे कण्ठीश्वर-A
- ३५ ४ नैव नन्दति -तन्न नन्दति B
- ३५ ५ निरुद्धं वर्ष ९९ मास २ दिन १० (यस्मिन्वर्षे रा-
३५ १४ ज्ये स्थितस्ततो मरणपर्यन्तं निरुद्धशब्दार्थः)
- ३५ ८ सुदि ३ गुरौ—शुद्ध १३-A
- ३५ १४ ताडिशती संख्यया—ताडिवय संख्यया रूपं १८ B
- ३६ ३ प्रतिपन्थादि कृतं—प्रत्यादिष्टं B
- ३६ १२ अस्मत्पुरुषैः—अस्मत्प्रधानपुरुषैः A B
- ३७ १ अनुजीविनां—द्विजन्मनां A B
- ३७ ६ अनेन....वाहकैल्यां—अनेन राज्ञा वर्षाणि ३९ गज्यं
कृतं सं० ८२७ पूर्वं वर्षे २९ श्रीक्षेमराजेन ग-
ज्यं कृतं सं० ८२२ पूर्वं वर्षे २९ श्री भुयङ्गेन

राज्यं कृतं । अनेन श्रीपत्तने श्रीभूयडेश्वरप्रासा-
दः कारितः । सं. ९९१ पूर्वं श्रीवैरिसिंहेन (वी-
रसिंहेन B) वर्षाणि २९ राज्यं कृतं सं. ९७६
पूर्वं वर्ष १९ श्रीरत्नादित्येन राज्यं कृतं सं. ९९१
पूर्वं वर्षाणि ७ श्रीसामन्तसिंहेन राज्यं कृतं एवं
चापोत्कटवंशे सप्त नृपतयोभूवन् विक्रमकालतः
संख्यया वर्षाणि ९९८॥ पूर्वोक्तश्रीभूयडराजवंशे
राजवीजदण्डकनामानस्त्रयः पुत्राः सहोदरा
यात्रायां श्रीसोमनाथं नमस्कृत्य ततः प्रत्यावृत्त्य
श्रीमदणहिल्लपुरे श्रीसामन्तसिंहनृपं वाहकेल्यां AB

- ३९ १४ श्रीभूयडदेवेन—श्रीसामन्तसिंहेन A
३९ १८ सं० ९९३....अवसरे—९९८ श्रीमूलराजस्य राज्या-
भिषेको निष्पन्नः

मूलार्कः श्रूयते शास्त्रे सर्वकल्याणकारकः ।
अधुना मूलराजेन योगश्चित्रं प्रशस्यते ॥ १ ॥
इत्यादिस्तुतिभिः स्तूयमानः साम्राज्यं कुर्वन्नास्ते ।
तास्मिन्नवसरे A

- ४० ३ अभिषेणयितुं—पराजेतुं A
४० ४ नारवनामा—नारपनामा A B
४१ ५ राज्ञा लहणिकां—राजलहणिकां B
४१ ६ सामन्तान् करण—सामन्तानाकार्थं क्षुण्णलेखेन
व्ययकरण B
४१ ९ ज्ञापनापूर्वं—ज्ञापनपूर्वं A
४१ १२ प्रत्युपकाले—प्रदोषकाले A
४२ ९ उपयाचितैः—उपयाचितशतैः A B

- ४३ ४ वसहिका—(बहुदेवतावासरूपा)
- ४३ ९ मुञ्जालदेव—मूलस्वामिदेव A
- ४३ १७ कन्याडि—कान्थाडि. B
- ४४ ६ आनृण्ये—भानृण्यं
- ४४ ९ चिन्तायकत्वाय—(मठाधिपतित्वाय)
- ४४ १३ वाक्यं—वाक्यतत्त्वं
- ४६ ८ ग्रामसहितं—ग्रामसहितं A B
- ४६ ११ अभिषिक्तः....इत्थं—अभिषिक्तः । इत्थं A B
- ४६ १७ पुरा कस्मिन्नपि—पुरा कदाचिदपि B
- ४७ १ बोधवाक्यानि—बहूनि वाक्यानि B
- ४८ १४ का यत्—काचित् A कापि B
- ४८ १६ अथ सं १०९०....अभिषिच्य—अथ सं. ९९८ पूर्वं वर्षाणि ९९ राज्यं मूलराजेन चक्रे । इति मूलराजप्रबन्धः ॥ संवत् १०९३ पूर्वं वर्षाणि १३ श्रीचामुण्डराजेन राज्यं कृतं । अथ सं. १०६६ पूर्वं मास ६ श्रीवल्लभराजेन राज्यं कृतं । अथ सं. १०६६ पूर्वं वर्ष ११ मास ६ श्रीदुर्लभराजेन राज्यं कृतम् । [अथ तस्य राजमदनशंकर तथा जगद्विपण इति विरुद्धयं जातम् B] तेन राज्ञा श्रीपत्तने दुर्लभसरोवरं रचयांचक्रे । तदनु श्रीभीमाभिधानं निजमङ्गलं राज्येभिषिच्य A B
- ५६ १९ स्वदायितापि० टि० अ०
भीमभूषमुता सिंहभटेन मेदिनीभुजा ।
श्रीमती सन्महं मुञ्जकुमारः परिष्ठावितः ॥
- ५६ ८ स सीन्वलो० टि० अ०

रुष्टेन मुञ्जभूपेन सिन्धुलो दुर्दमत्तदा ।
 देशान्निष्कासितो भेदपाटे नागहृदे ययौ ॥ ४९ ॥
 नागहृदपुरोपान्ते निजां पल्लीं निवेश्य सः ।
 स्थितश्च मृगयां कर्तुं भागादीपोत्सेवोषसि ॥ ५० ॥
 चौरवध्यावनौ वीक्ष्य चरन्तं शूकरं निशि ।
 शूलिकास्थशत्रे दत्त्वाटिनीं धनुषि निर्भयः ॥ ५१ ॥
 समारोप्य गुणं तीक्ष्णबाणेन भूपभूस्तदा ।
 यावद्धान्ति किरीं तावद्देवीभूय जगावदः ॥ ५२ ॥
 त्वत्साहसेन तुष्टोस्मि वरं याचस्व संप्रति ।
 सिन्धुलोवक् क्षितौ क्षिप्तो मापताद्विशिखो मम ।

- ५७ ३ अभिहितो—अभिहिते A
 ५७ १३ आयुधानि—दण्डायुधानि A B
 ५७ १८ भोक्तव्यं भोजराजिन—भोजदेवेन भोक्तव्यं A
 ५८ १६ गोदावरीं सरितं० टि० अ०
 गोदावर्यास्तटादर्वाकूस्थितेन भवता रणम् ।
 कार्यं न चेत्तवाहाय वपुर्भङ्गो भविष्यति ॥ ५१ ॥
 गोदावरीपुरोभागभूः शूरास्ति भृशं नृप ।
 तेन तत्र न गन्तव्यं रणाय भवता मनाक् ॥ ५२ ॥
 ५२ ६ जातकलत्रसंबन्धः टि० अ०
 इतस्तैल्लिपदेवस्य पित्रा देवलभूभुजा ।
 पत्नीस्थाने लता दासी सुन्दरीत्यभिधा पुरा ॥ ६१ ॥
 पुत्रीं मृणालवत्याव्हां मूले स्म सुन्दरी पराम् ।
 वर्द्धयामास माना च तां स्तन्यादिप्रदानतः ॥ ७० ॥
 वर्द्धमाना अमात्राता यौवनं भर्गिनी पुनः ।
 दत्ता तैल्लिपदेवेन श्रीपरे चन्द्रभूपतेः ॥ ७१ ॥

चन्द्रोन्यदागमच्छूलरोगेण यममन्दिरम् ।
 सापि तैलिपदेवस्य भ्रातुर्गेहमुपागमत् ॥ ७२ ॥
 स्वसा तैलिपदेवस्य रण्डा मृणालवत्यथ ।
 भक्तपानादि मुञ्जस्य चक्रे भ्रातृनिदेशतः ॥ ७३ ॥....
 तिलङ्गनगरोपान्ते गत्वा गव्यूतपञ्चके ।
 ग्रामे चन्द्राभिधे तस्युः सुरङ्गां दातुमेव ते ॥ ९ ॥

- ६३ १६ राज्येभ्यपिच्यत टि. अं.
 विक्रमाद्वासरादष्टमुनिव्येमिन्दुसंमिते ।
 वर्षे मुञ्जपदे भोजभूपो पष्टे निवेशितः ॥
- ६८ १३ वैतालिकस्यार्पितम् (कथा रत्नाकरादियं कथा ज्ञेया)
 ७३ ९ निशान्तं—निशान्ते निशान्तं Δ (निशान्ते गृहे)
 ८८ ११ सर्वदेवनामा (भा. सु. प्रा. ले. प. १६)
 अमात्ये मम्मटे सति ॥ ८, अल्लटमेदिनीपतिः, तदी-
 यपुत्रो नरवाहनः, वज्रटः, लिम्बादित्यः, महीधरः,
 नारायणभट्टः, सर्वदेवः, (एते समकालीनाः ॥)
 दशदिग्बिक्रमकाले वैशाखे शुद्धसप्तमीदिवसे ।
 हरिरिह निवेशितोयं घटितप्रतिमो वराहेण ॥ १९ ॥
- ९६ १० सिधभवणे. टि. (तदुत्पत्तिस्तु) पूर्वोक्ते ले. प. ९१
 संवत्सरसौर्यातैः सपञ्चनवत्यर्गलैः ।
 सप्तभिर्माखिवेशानां मन्दिरं धूर्जटेः कृतम् ॥ १ ॥....
 कृष्णनुतो गुणाटचश्च सूत्रवारोत्र गण्यकः ।
 एतत्कृष्णाश्रमं ज्ञात्वा सर्वपापहरं शुभम् ॥
 कृतं हि मन्दिरं चानोर्धनेतीर्त्तविवर्द्धनम् ।
- १३१ १६ नयगण्डदेवी. टि. चा. सुं. ग. क. कु. च. मर्ग. १
 (भीमपुरे नयपुत्रः सेनराजो "हरिपञ्च इति कश्चित्"

मरुराजपुत्रीं तारामुपयेमे)

कर्णोपि कर्णाटनृपाङ्गजाया-

श्रकार पाणिग्रहणं जयायाः ।

(ताते मृते क्षेमराजेन पितृवचनत्वात्कनिष्ठोभिषिक्तो राज्ये श्रीकर्णः)

श्रीकर्णः किमु वर्ण्यते स कविभिः सद्धर्मचिन्तामणि-

र्विज्ञाम्भोजविकाशवासरमणिर्भूमीशचूडामणिः ।

स्फूर्जत्कीर्त्तितरंगिणीं दिशि दिशि प्रध्वस्ततापा जना

यस्य श्रोतृपुटैः पिबन्ति विकटैरद्याप्यपूर्णस्पृहाः ॥१॥

गोपीपीनपयोधराहतमुरः संत्यज्य लक्ष्मीपते-

र्मन्ये पङ्कजशङ्कया नयनयोर्विश्राम्यति श्रीस्तव ।

श्रीमत्कर्णनरेन्द्र यत्र चलति भ्रूवल्लरीपल्लव-

स्तत्र त्रुच्यति भीतिभङ्गुरतया दारिद्र्यमुद्रा यतः ॥२॥

(कर्णोपि पुनः मीणलदेवीमुपयेमे)

कर्णाय काश्मीरपतिः स्वपुत्रीं

प्रेषीदथो मीणलदेवीनाम्नीम् ।

चकार पाणिग्रहणं महेन

तस्याः स लोकोत्कृतविस्मयेन ॥

(सोन्यासक्तस्तस्या नामापि न जगृहे)

बालाबलाबालिशभूमिपाला

नटा विटा वानरवारनार्यः ।

चौराश्ररा याचकवच्चकाश्च

भवन्ति नूनं क्षणरागिणोमी ॥ ९ ॥

१३४ १० कर्णावतीपुरं. टि. तत एव ।

(मातङ्गीवैपवतीं मीणलदेवीं बुभुजे कर्णस्ततः सिंहस्वप्न-

सूचितः पुत्रो नाम्ना जयसिंहोभूत् । सोष्टवार्षिकः प-
ट्टणे राज्यं चकार । कर्णस्तु आशापत्नीं “ आशाउर
सैव कर्णावती तत्र ” गत्वा राज्यमकरोत् ।)

१३४

६. श्रीपत्तनं प्राप. टि. (तत एव ।)

वालोपि जयसिंहः आलिङ्गसचिवं पुरे संस्थाप्य
मालवं जेतुं गतः । द्वादशवर्षैर्मालवेशं जित्वा पार्श्वगुणै-
र्नृध्वा “ तेन पद्भारं पराजितत्वात् ” नीतः

कर्णाटलाटमगधाङ्गकालिङ्गवङ्ग—

काश्मीरकीरमरुमालवसिन्धुमुख्यान् ।

देशान्विजित्य तरणिप्रमितैः स वर्षैः

सिद्धाधिपो निजपुरं पुनराससाद् ॥ ३८ ॥

१४४

८ श्री हेमचन्द्रमुख्याः टि. (तत एव)

अथ श्रीपूर्णतल्लाख्यगच्छे स्वच्छेन्दुसुन्दराः ।

मूरयो देवचन्द्रावहा दध्युरेवं हृदा स्वयम् ॥ १ ॥

पादलिप्तवप्पभट्टिवज्जार्यस्त्रपुटादयः ।

प्रभावकाः पुराभूवन्सूरयो दूरितारयः ॥ २ ॥

(नाधुनास्ति कोपि, ततस्ते सवेलक्षणसंपन्नं जैनशा-
सनप्रभावकं मोठब्राह्मणस्य चाविगनाम्नः सुतं चाङ्गदेवं
तन्मातुः पाहिणीनान्याः सनन्वर्थ्य शिष्यं सोमचन्द्र-
नामानं कृतवन्तः । पुनरपि मुनिचन्द्रेण सह गोचरचर्यो
गतेन तेन कस्यापि सोमाख्यदरिद्रतरत्रिजो गृहेद्भार-
पुञ्जं हेमरूपं टटं ततो हेमचन्द्र इति नामतस्य चक्रुर्मु-
रवः ॥ दशाब्देनापि निःशङ्केन तेन सिद्धराजावादीर्क्षितः)

१५८

९ खंगाराहं. टि. (गङ्गावरकृतनगडश्रीकृष्णचरित्रसर्ग १

चतुर्दशोऽङ्कः खड्गारनामा राजा जीर्णदुर्गपुरे)

वृङ्गारः शास्त्रविद्यानां भृङ्गारः सद्गुणाम्भसाम् ।
 अङ्गारः शत्रुयूपानां खङ्गारः समभून्नृपः ॥ ६७ ॥
 प्रभासपत्तने येन गृहीत्वा यवनभूपतीन् ।
 श्रीसोमनाथप्रासादजीर्णोद्धारः कृतः कलौ ॥....
 सुराष्ट्रदेशसाम्राज्यसिंहासनसुखस्थिते ।....
 तस्याभूत्तनयः श्रीमाञ्जयासिंह इति श्रुतः ।
 येन यावनराजेभ्यटा विवटिता रणे ॥ ७७ ॥
 गिरिनारायणगिरौ जयसिंहेतिगर्जाति ।
 प्रतिभूपतिसारङ्गा व्यद्रवन्विदिशो दिशः ॥ ७८ ॥
 तस्मान्मोलकसिंहोभूद्विभूतेरास्पदं सताम् ।
 यस्याभिधानमात्रेण व्यद्रवन्दैन्यवारणाः ॥ ७९ ॥....
 तस्मान्मोलकसिंहेन्द्रादाविरासीजयन्तवत् ।
 श्रीमान्मिलिङ्गभूजानिर्यो रणे शत्रुमृत्युदः ॥ ८२ ॥
 तस्मिन्मिलिङ्गभूपाले सुराष्ट्रधरणातलम् ।
 पालयत्यरिभूपानां बलं विगलतां गतम् ॥ ८९ ॥
 योहम्मदसुरत्राणं निजदुर्गग्रहाग्रहम् ।
 न्यगृहीच्च गृहीततृणं तत्सर्वस्वं समग्रहीत् ॥ ९८ ॥
 तत्मादुदभवच्चन्द्रात्प्रकाश इव नन्दनः ।
 महोपाल इति ख्यातः सार्थयाभिधया भुवि ॥ ९९ ॥
 (इत्यादि टिप्पणं प्रतिप्रबन्धं बहु दर्शनीयमपि वि-
 स्तरादिभयादलं कृतम् ॥)

